İBSEN

İKİ OYUN
BRAND-PEER GYNT

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ÇEVİRENLER: SENİHA BEDRİ GÖKNİL-ZEHRA İPŞİROĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 1087

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

İBSEN
BRAND-PEER GYNT

ÖZGÜN ADI
BRAND-PEER GYNT

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2006

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASKI KASIM 2006, İSTANBUL

ISBN 975-458-931-3 (CİLTLİ)
ISBN 975-458-930-5 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
ALTAN BASIM SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
(0212) 629 03 74
YÜZYIL MAH., MATBAACILAR SİT., 222/A,
BAĞCILAR, İSTANBUL

CİLT
DERYA MÜCELLİT LTD.
(0212) 501 02 72

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
MEŞELİK SOKAĞI 2/3 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskulturyayinlari.com.tr

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ XLVII

İBSEN

İKİ OYUN

BRAND-PEER GYNT

ÇEVİRENLER:
SENİHA BEDRİ GÖKNİL-ZEHRA İPŞİROĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Bugünün Gözüyle Peer Gynt *ve* Brand

Yalan - gerçek ilişkisi ya da "ben"e uzun yolculuk

Brand ve *Peer Gynt'de* İbsen'in yapıtlarının tümünde ele aldığı çok temel bir sorun, yalan-gerçek ilişkisi gündeme geliyor.

Soyut bir idealizmle dini yaşamında odak noktası yapan ve dinsel ilkelere göre "ya hep ya hiç" anlayışıyla yaşamını sürdüren Brand, sonunda her şeyini yitirerek dibe vurur. Bütün yaşamı koca bir başarısızlık örneğidir. Düş dünyasında yaşayan Peer Gynt'ün serüven dolu renkli yaşamı ise, kayıplar ve başarısızlıklar dizisinden oluşur. Brand'ın buzlu sarp dağların arasında inzivaya çekilmiş yaşamı ile Peer'in tüm dünyayı karış karış gezip dolaşan serüven dolu yaşamı arasında temel bir ayrım yoktur aslında. Her ikisi de yalnızca hayallerinde yaşayarak kendilerini kandırırlar. Bu açıdan yaşamları koca bir aldatmacadan başka bir şey değildir.

Brand ve Peer Gynt'ün ortak yanı kendilerini sıkan, boğucu burjuva dünyasına başkaldırıları. Her ikisinin de aradıkları kendileri. İnsan nasıl tüm kısıtlamaların ve sınırlandırmaların ötesinde kendini gerçekleştirebilir sorusu yaşamlarının temelini oluşturur.

Ne var ki kendi benliklerine doğru çıktıkları bu uzun ve çetrefil yolculuk, tek başına yapılan bir yolculuk. Alabildiği-

ne yalnızdırlar, çünkü her tür insancıl ilişkiyi, sevgiyi, aşkı, dostluğu bir kısıtlama olarak yaşarlar. Brand Tanrı adına doğru bildiği yolda adım adım ilerlerken, en sevdiği insanları, karısını, çocuğunu yitirmeyi bile göze alır. Dahası onların ölümünden odur sorumlu olan. Peer ise ancak ölüm döşeğinde sevgilisine ulaşabilir.Öte yandan her ikisi de yolun sonunda kendi "ben"liklerini bulamazlar. Çünkü Brand için benliğini arama, aynı zamanda kendini Tanrı yolunda feda edip yok etme anlamına gelir. Peer ise yolun sonunda, aradığı "ben"in hiç olmadığının bilincine varacaktır, yalanlarla sarılmış dünyasında "ben" diye bir şey kalmamıştır, boş düşlerle dolu anlamsız yaşamının sonunda kendi özünü yitirmiştir çünkü.

İktidar ve güç dünyası

Brand ve Peer'i buluşturan ortak bir nokta, her ikisinin de iktidar ve güç peşinde olmaları.

Brand "ya hep ya hiç" ilkesiyle din ve inanç yolunda hiç ödün vermeden doğru bildiği yolda ilerlerken, Peer "kendi olma" adına yalnızca çıkarcılığı ve üçkâğıtçılığı geçerli görür.

Brand için iktidar ve güç aracı dindir, Peer içinse para. Bu açıdan her ikisi de tarihin tozlu sayfalarından çıkıp bugüne değin gelebilmişler. Güncellikleri gerçekten çok şaşırtıcı.

Bugünün açısından baktığımızda, Peer'i çıkarcılığın ve paranın en tek önemli değer sayıldığı modern kapitalist dünyanın, Brand'ı ise tersine bu dünyaya karşı çıkan bağnaz bir tutuculuğun ve köktendinciliğin simgesi olarak görebiliriz... Brand acımasızlığı ve yok edici gücüyle İslamcı teröristlere, Peer kendini devaynasında görmesiyle ve üçkâğıtçılığıyla modern dünyaya, özellikle de Amerikan düşlerine gönderme yapıyor. Her ikisi de şiddet dolu. Peer dünyayı ele geçirme düşleriyle bağlı olduğu, sevdiği her şeyi bir bir yitirirken, Brand Tanrı adına çevresini, yakınlarını ve sonunda kendini bile yok eder. Her ikisi de ataerkil bir koşullanma içinde ina-

nılmayacak derecede bağnaz ve otoriterler. Yaşadıkları onca acı, kayıp, yıkıntı, bir an bile kendilerini sorgulamaya götürmez onları.

İktidar çarkında kadınlar

Güç ve iktidarın erkeklerin elinde olduğu ataerkil bir dünyada, kadına düşen ise kendini sevdiği erkek için feda etmek. Bu açıdan Brand'ın yaşamında en sevdiği insan Agnes, sevgilisi için tüm özverilere katlanarak ölüm yolunu seçerken, Peer'in sevgilisi Solveig saçları ağarıp, gözleri körleşen bir ihtiyar olana kadar büyük bir sabırla bekler onu.

Öte yandan her iki oyundaki anne figürleri de ilginç. Brand'ın kendini soyut bir tanrı arayışına adayan sevgisiz ve bağnaz kişiliğinin, parayı tek değer olarak gören annesine tepki olarak geliştiği söylenebilir. Anne Brand'ın karşı çıktığı modern çıkar dünyasının sözcüsü. Peer ise hayalciliğini annesi Aase'den almış. Peer'in içki düşkünü babası parasını har vurup harman savururken, sevgi dolu ama güçsüz olan annesi sorunların üstesinden gelebilmek için kendine ve oğluna düşler ve masallarla dolu bir sığınak yaratmış. Brand da, Peer de babasız büyürler. Anne çocuklarıdır. Onların kişiliklerini belirleyen anneleri. Güç ve iktidar dünyasında tek başlarına çocuklarını yetiştirmeye çalışan her iki annenin kişiliği de olumsuz. Ama bu olumsuzluk yazarın erkil bakışının ürünü değildir. Çünkü İbsen daha sonraki yapıtlarında olduğu gibi bu oyunlarında da, kadınların da erkekler gibi yaşadıkları olumsuz ortam ve koşulların etkisinde olduğunu gösterir.

İbsen sevgili ve anne kişilikleriyle iktidar, para ve gücün en önemli değerler sayıldığı ataerkil bir yapılanma içinde kendini savunmaya çalışan "yozlaşmış" kadını ya da bu çarkın dişlileri arasında yok olan "kurban" kadını anlatır. Yapıtlarına bugünün açısından baktığımızda, er-

kek egemen bir iktidar dünyasına yoğun bir eleştiri sezilir. Bu açıdan daha sonra yazacağı yapıtları, sözgelimi *Nora, Bir Bebek Evi* ya da *Hedda Gabler* gibi oyunlarında ele alacağı sorunların ilk göstergelerini bu yapıtlarında da bulabiliriz. Örneğin *Hedda Gabler*'deki özverili Thea tipi Peer'in sevgilisi Solveig'ın ya da Brand'ın karısı Agnes'in kız kardeşi gibi. Bu kadınların ortak yanı kendilerini ancak sevdikleri erkeğe bütünüyle adayarak gerçekleştirebilmeleri. Buna karşılık erkek gibi yetiştirilmiş olan Hedda Gabler de tipik bir kurban olarak çıkar karşımıza. Güç ve iktidar hırsı ve sevgisizliği onu yalnız çevresindekileri değil, kendisini de yok etmeye kadar götürür. Anlatılan erkil bir dünyada kıstırılmış olan kadının yıkıcılığı. Kadının kurban rolünden kurtuluşunu ilk kez *Nora, Bir Bebek Evi*'nde görüyoruz. Nora da, kocasına adadığı yaşamı, sabrı ve özverisiyle ilk aşamada Solveig ve Agnes'i anımsatsa bile, yaşadıklarının sonunda bir dönüşüm geçirir. Oyunun sonunda yaşadığı yalan dünyanın bilincine vararak kocasından ayrılma yürekliliğini göstermesi, onu "kurban kadın" rolünden çıkarır. Nora ile kendisine yüklenen role ilk kez karşı çıkan bir kadın tipi çiziyor İbsen. Bu açıdan, oyun sahnelendiğinde yalnız kendi ülkesinde değil başka ülkelerde de yoğun bir tepki uyandırmış. O kadar ki İbsen oyun Almanya'da sahnelendiğinde, oyunun sonunu değiştirmek zorunda kalıyor ve izleyicinin beklentisi doğrultusunda mutlu bir son yazıyor: Nora kocasına yeniden geri dönüyor.

Oyunların dramatik kurgusu

Ataerkil yapılanmaya yoğun bir eleştirinin sezinlendiği Brand ve Peer Gynt'ün ortak yanları, her iki kişiliğin de yaratıcı gizilgücü. Ama Brand da Peer de bunu kullanamadıklarından, yaşamlarında yapıcı olamazlar.

Brand'ın tersine *Peer Gynt* yazıldığından bu yana bir çok ünlü yönetmenin ilgisini çekmiş çok çekici bir oyun. Çünkü bu oyunda İbsen yalan-gerçek karşıtlığını türlü düşsel öğelerle anlatır. *Peer Gynt, Brand*'ın iç kapayıcı havasına ve ağırlığına karşın, son derecede renkli ve hafif. Oyunda yalan-gerçek çatışmasından kaynaklanan güldürü öğeleri ağırlık kazanıyor. Peer hem itici, hem de sevimli. Yaşamla, kendisiyle, her şeyle dalga geçer gibi. Serüven delisi tipik bir serseri olarak çiziyor İbsen onu. Bu açıdan da Peer'de şeytantüyü vardır, kadınların çoğu da kolaylıkla kendini ona kaptırır. Peer'in bu ikilemli ve çelişkili kişiliğine karşın, Brand'ı giderek gözü dönen, sonunda çıldıran bir fanatik olarak biçimlendiriyor İbsen. *Brand*'ın *Peer Gynt*'e oranla çok daha az sahnelenmiş olmasının nedeni belki Brand'ın kişiliğindeki tek boyutluluktan ve aşırılığından kaynaklanıyor. Brand'ın radikalizmi, hem oyunda giderek yoğunlaşan dramatik bir gerilim yaratıyor, hem de oyunu aşırı ağır ve trajik bir havaya sokuyor.

Oyunların tek kişinin yaşamında odaklaşan yaşamöyküsel kurgusu dramatik tiyatroya özgü olan zaman ve mekân sınırlandırmalarını aşıyor. Her iki oyunda da başkişinin yaşamından çeşitli zaman kesimlerinde geçen çeşitli sahneler sergileniyor. *Brand*'da bu sahneler kuzeyin karlar ve buzullarla örtülü soğuk dünyasında geçerken, *Peer Gynt*'te sürekli mekân değişimiyle karşılaşıyoruz. Düşle gerçeğin karıştığı bin bir çeşit serüven yaşayarak tüm dünyayı gezen Peer sonunda yine kendi topraklarına ve sevgilisine geri dönüyor.

Oyunların çeviri serüveni

Her iki oyunu da ilk oyun çevirmenlerinden olan anneannem Seniha Bedri Göknil, Muhsin Ertuğrul'un isteği üzerine yirmili ve otuzlu yıllarda Almanca ve Fransızca'dan çevirmiş. Her iki oyun da o dönemde sahnelenmek üzere hazırlandığından, anneannem olabildiğince sahne diline yakın

bir dil yakalamaya çalışmış. Hem sahne dilinin göz önüne alınması, hem de oyunların Almanca ve Fransızca'dan çevrilmiş olması, bir tür uyarlamaya yol açmış. Ben de anneannemin dilini güncelleştirirken, onun çalışma ilkesine bağlı kalarak bugünün sahne dilini göz önünde tutmaya çalıştım. Bu bağlamda yapılan çevirinin, daha doğrusu uyarlamanın oyunu bugüne taşıyan dramaturjik bir çalışmaya yaklaştığını düşünüyorum. Çünkü sonuçta bu uyarlama benim bu oyunları bugün nasıl okuduğuma bağlı. Bu açıdan da bu çalışmadaki deneyimimi kısaca dile getirmek istiyorum.

Öncelikle oyunların üzerinde çalışırken, özellikle *Brand*'da aşırı zorlandığımı söylemeliyim. Bunun nedeni oyunun iç kapayıcı havası, donmuşluğu mu, yoksa Brand'ın kişiliğinden kaynaklanan ödün tanımayan aşırılığının insanın üstünde yarattığı yoğun baskı mı, bilemiyorum. Brand modern dünyaya bir tepki gösteren köktendincileri çağrıştırıyor. İnsanların ikiyüzlüklerine, çıkarcılıklarına, göz boyamacılıklarına karşı çıkışında haklı bir yan var. Ama bu tepkisinin sonucu tüyler ürpertici.

Brand'ın günümüz sorunlarına ışık tutan bir gizilgücü olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan oyunun yönetmenin bakışına göre farklı yorumlara yol açabilecek tehlikeli bir yanı olduğunu da da göz ardı edemeyiz. Örneğin dinsel ideolijiyi savunan tutucu bir yönetmen, Brand'ı hiç sorgulamadan kolaylıkla özdeşleşebileceğimiz bir kahramana dönüştürebilir. Bu açıdan da Brand'ın tuzaklarla dolu, sorunlu bir oyun olduğunu düşünüyorum.

Oyun ancak Brand'ın kişiliğindeki ikiliği çıkarabilen çağdaş bir yorumla sahnelenebilirse, günümüzde yaşanan birçok soruna ışık tutabilir. Onun modern dünyaya haklı tepkisi ve gözü dönmüş radikalizmi, insancıl ve sevgi dolu bir dünyaya özlemi ve yıkıcılığı gerçekten de çok güncel. Ama bu güncelliği yakalayabilme, Brand'ın kişiliğindeki çelişkileri ve çatışmaları verebilecek çok güçlü bir oyunculuğa bağlı.

Peer Gynt üzerinde çalışmak ise benim açımdan son derecede eğlenceli ve keyifliydi.Çünkü Peer benim çocukluk arkadaşım. Anneannem, ben daha dört beş yaşlarındayken çevirdiği oyunları masal gibi anlatırdı bana. Dahası yalnız anlatmakla kalmaz, rolden role girerek oyunlaştırırdı da. Anneannemin tıpkı bir meddah gibi oynadığı roller, mimikleri, sesi, el kol hareketleri tüm canlılığıyla gözümün önünde. Anlattığı bu birbirinden güzel masalların içinde en hoşuma giden Peer'in serüvenleriydi. Evet Peer haylazın tekiydi, ama ne kadar renkli ve eğlenceli bir yaşamı vardı. Gerçi annesini çok kızdırıyor ve üzüyordu ama ne kadar komikti. Annesini kucakladığı gibi çatının üstüne oturtup kaçması sahnesini hiç bıkmadan durmadan dinlemek ister, her seferinde gülmekten yerlere yatardım.

Okumayı söktükten sonra, çocuk kitabı gibi elime alıp okuduğum ilk kitaplar anneannemin çevirileri olmuştu. Böylece çok küçük yaşta yalnız İbsen'le değil Schiller ve Goethe'yle de tanışmıştım. Gizemli, şaşırtıcı, kimi kez anlaşılmaz bir masal dünyasıydı o yaşta bana sunulan. Yıllar sonra anneannemin neden bu olağanüstü yeteneğini kullanarak çocuklar için klasikler dizisi hazırlamadığını sormuşumdur kendime. Bunu gerçekleştirebilseydi, yalnız ben değil, nice çocuk çok küçük yaşta klasiklerin renkli dünyasıyla tanışmış olacaktı.Nitekim çocuklara klasikleri sevdirme amacıyla hazırlanan bu tür kitaplara Batı ülkelerinde sık sık rastlıyoruz.

O dönemde aklıma takılan çeviri kavramıydı. Peer Gynt anneannemin yarattığı bir tip miydi, yoksa İbsen'in mi? Yazar İbsen olduğuna göre anneannemin payı neydi bu güzel masalda?Büyükbabam anneannemin çevirmen olduğunu söylemişti. Çevirmenlik yazarlıktan da güç ve üstün bir şeydi büyükbabama göre. "Çünkü yazarlıkta gönlünce yaz, tek başınasın, kimse sana karışamaz" demişti. "Ama çevirmenlikte kendi dışında bir dünyayla bütünleşiyorsun. O dünyayı bizim dilimize, bizim dünyamıza taşıyorsun. Büyük sorumluluk isteyen, çok güç bir şey çevirmenlik."

Yıllar sonra ben de çeviri yapmaya başladığımda, ünlü çevirmen Adalet Cimcoz, "Dikkat et" demişti. "Çeviri hoş bir iş, ama kendini bir kez ona kaptırmaya gör, kendi yazma gücünü yavaş yavaş yitirmeye başlıyorsun. Böyle bir tehlikesi var çevirmenliğin."

Gerçekten de zaman içinde çevirmenliği değil, yazarlığı uğraş edindim. Yaptığım çevirilerin sayısı oldukça sınırlı. Bu açıdan bu çalışma da benim için yeni dünyaları keşfettiğim bir döneme, çocukluğa ve gençliğe geri dönüş gibi oldu. Özellikle çocukluk arkadaşım Peer'le yaklaşık yarım yüzyıl sonra, yeniden karşılaşmak gerçekten çok heyecan vericiydi... *Peer Gynt* üzerinde çalışırken, çocukluğumdan da bir şeyler katarak, onun da çocuksu yanını, haylazlığını, serseriliğini ve komikliğini çıkarmaya çalıştım. Bu açıdan da tıpkı anneannemin uyarlamasındaki Peer gibi, benim Peer'im de "hafif"liğini koruyor. Ne var ki *Peer Gynt*'ü bugüne kazandırmak isteyen çağdaş bir sahne yorumunda, mutlaka onun kişiliğindeki çelişkilerin, sözgelimi çocuksuluğunun aynı zamanda iktidar tutkusunun, çekiciliğinin ve maçoluğunun, zekâsının ve çıkarcılığının, sevme gücü ve sıcaklığının ve acımasızlığının, sağduyusunun ve uçukluğu ve çılgınlığının, yaratıcı gizilgücünün ve serüvenci ruhunun çıkarılması gerekiyor. Bu açıdan Brand rolü gibi Peer Gynt de büyük bir ustalık, yetenek ve beceri isteyen çok güç bir rol.

Sonuçta *Brand* ve *Peer Gynt* üzerine çalışmak benim için zaman zaman çok yorucu bile olsa, çok keyif vericiydi. Anneannem Seniha Bedri Göknil'i burada sevgiyle anarken, onun onca emek ve sevgiyle kendi dönemi için yaptığı çalışmayı ben de bugün sürdürmenin mutluluğunu yaşıyorum. Umarım bu oyunlar yaratıcı bir yönetmenin ve dramaturgun ve usta bir oyuncu kadrosunun elinde yeni sahne yorumlarına yol açabilirler.

Zehra İpşiroğlu

Henrik İbsen'in Yaşamı

İbsen 1828'de Skien kasabasında doğdu. Danimarkalı olan büyükbabası 1726'da buraya yerleşmişti. Babası hali vakti yerinde bir tüccardı. Çok iyi yürekli uysal bir adamdı. Annesi de sakin, saf, sade bir kadındı. Kasaba halkı arasında bu ailenin çok iyi bir konumu vardı. İbsen sekiz yaşlarında iken ailenin maddî durumu tamamıyla değişti. Ticaret işlerinde uğradığı büyük zararlar tam bir felakete yol açtı. Bütün servetleri tükendi. Skien kasabasından ayrılmaları gerekti. Zengin ve güzel evlerinden ayrılarak küçük bir yere taşındılar. Bu durum onu çok etkiledi. Daha sekiz yaşında iken kendi düşünceleriyle baş başa kalıyor, topluluktan kaçıyor, hep yalnızlık istiyordu. Kardeşleri bahçede oynarlarken o mutfağın yanındaki küçük ve karanlık odaya kapanır, orada saatler ve günler geçirirdi. İbsen'in kız kardeşi bir mektubunda bu durumu şöyle anlatıyor: "Bize karşı soğuk dururdu. Onu yalnız kalmaktan vazgeçirmek için mümkün olan her şeyi yapardık. Kapandığı karanlık odanın kapısını vurup dururduk. Yaramazlığımız onun sabrını tükettiği zaman, birdenbire kapıyı açar ve bizi kovalamaya başlardı; ama pek koşamazdı, çok zayıf olduğu için çabuk yorulur ve hemen yine odasına kapanırdı."

Çocukluğunda en büyük merakı babasının kütüphanesinde bulduğu denizciliğe ait çok eski öykü kitaplarını okumaktı. Resim yapmayı ve kâğıttan şekiller kesmeyi çok severdi. 1842'de İbsen'in ailesi tekrar Skien'e yerleşti. İbsen orada papazların yönettiği bir okula gitti. İncil elinden düşmüyordu.

İbsen daha okul sıralarında iken yazdığı yazılarda dikkate değer bir yetenek gösterdi. Bir gün gördüğü düşü bir okul ödevine konu yapmıştı:

"Arkadaşlarımla beraberdim. Birçok dağlar aşmıştık. Çok yorgun olduğumuz için eski zamanda Yakub'un yaptığı gibi taşların üzerine uzanmıştık. Arkadaşlarım uyumuşlardı. Ama ben gözümü kapayamıyordum. Sonunda yorgunluk ağır bastı, ben de uyudum ve bir rüya gördüm. Rüyada bir melek yanıma geldi ve bana 'Kalk, arkamdan gel' dedi. Büyük bir korku içinde meleği izledim. Beni uzun ve yüksek merdivenlerden yukarı çıkardı... Birdenbire gözüme yıkık, ölü bir kent göründü. Bu kadavra dünyası, görkemli, parıltılı bir dünyadan geride kalanlardı. Kiliselerin ışığı gibi soluk bir ışık, bu ölü kenti aydınlatıyordu. Bütün ruhumu bir korku kapladı. Melek bana yavaş sesle şu sözleri söyledi: 'Burayı görüyor musun? Burada her şey hiçtir, geçicidir!' Sonra binlerce insanın sesini, mırıltısını duydum ve olağanüstü bir fırtına gürültüsü... Kan ter içinde uyandım."

İbsen on altı yaşında öksüz kaldığı için hayatını kazanabilmek zorunluluğuyla Grimstad'da bir eczaneye çırak oldu. Bir yandan şuruplar, haplar hazırlıyor, bir yandan da kendisini şiire edebiyata veriyordu. 1847'ye kadar Norveç Danimarka'nın etkisi altında idi. O tarihte ulusalcılık anlayışı ağırlıktaydı. Tiyatroda yalnız ulusal oyunlar oynanıyordu. Bu hareket, genç şairi öylesine etkilemişti ki, çalıştığı Grimstad eczanesi ona bir süre sonra dar gelmeye başladı. Eczacı olmak istemiyordu. Ruhu başka dünyaların özlemi içindeydi.

1850'de Christiania Üniversitesi'ne girdi. Björnson, Jonas Lie ve Vinje ile beraber Profesör Helmberg'in seminerlerini izledi. Ama dersleri o kadar iyi gitmiyordu. (İbsen her zaman büyük bir gurur ve iftihar duyduğu felsefe doktoru unvanını sonradan almıştır.) O sırada Shakespeare, Schiller ve Goethe'yi okuyordu; ama o dönemde üzerinde en büyük etkiyi Sallustius'un *Catilina*'sı yapmıştı. Catilina'nın çehresini beynine kazımıştı. Bu, onda devrimcilere karşı derin bir ilgi ve sevgi uyandırdı, bu adla bir oyun yazdı. 1850'de bu yapıt sahnelendi.

Ama eleştirmenlerden sert tepkiler aldı. 1851'de İbsen, Björnson, Vinje ile birlikte haftalık bir dergi yayınlamaya başladı. "Helge Hulndingsbane" adıyla çıkan ilk şiirleri ve *Norma* adlı taşlama türünde bir oyun bu dergide çıktı. Fakat bu dergi ancak dokuz ay yaşamını sürdürebildi.

İbsen aynı yıl ünlü kemancı Ole Bull tarafından kurulan Bergen Tiyatrosu'nda yönetmen oldu. Burada 1857'ye kadar çalıştıktan sonra Christiania Tiyatrosu'nun yöneticiliğini üstlendi. Bergen rahibinin ve tanınmış bir yazar olan Madame Thoresen Magdalena'nın kızı Suzanne Deae Thoresen'le evlendi. Bu bir aşk evliliğiydi. Karısını çılgınca seviyordu. Karısı çok değerli bir kadındı. Kocasının eserlerine büyük ilgi gösterirdi. İbsen'in üzerindeki etkisi çok büyük olmuştu.

İbsen'in oyunlarındaki güçlü kadın tiplerinde bu etkinin izlerini bulabiliriz.İbsen düşüncelerini önce ona söyler, yapıtlarını önce ona okurdu. Birlikte üzerinde konuşup, tartışırlardı. Büyük yazar, bu ilişkinin ona ne kazandırdığını çok iyi biliyordu, bundan dolayı da şükranla bağlıydı karısına. *Digte* adlı şiir dergisindeki şiirlerinden bazılarını karısı için yazdığı söylenir.

İbsen karısından söz ederken "O benim yüreğimde yanan kutsal ateşi devam ettiren Vestale'dır. Hiçbir zaman kendisine teşekkür edilmesini istemediği için bu dizeleri ona ithaf ediyor ve böylece teşekkür ediyorum" demiştir.

İbsen'in yaşadığı Christiania (günümüzde Oslo) o tarihte küçük ve geri kalmış bir şehirdi. Onun serbest hal ve tavrı ve başkaldıran davranışları ona birçok düşman kazandırmıştı. 1862'de yazdığı *Aşk Komedisi* büyük gürültülere neden oldu. Ona karşı bir kampanya açıldı. O derecede ki genç ve yetenekli şairlere verilen bir ödül için başvurduğunda, komisyonun üyelerinden bir profesör "*Aşk Komedisi* yazarına layık olan ödül değil, bir güzel sopadır" cevabını verdi. Ama bir yıl sonra gene de bu ödülü alabildi.

1864'te Prusya ile Danimarka arasında savaş başlayınca İbsen yuttaşlarını kardeş milleti desteklemeye çağırdı. Ama İsveç ve Norveç güçsüzlere yardımı reddettiler. Bu yaklaşım onu çok kırdı. Doğduğu memleketi terk etti ve Roma'ya gitti. Orada İtalya'nın parlak güneşinde isyankâr ruhunu dinlendirmek istiyordu. İtalya'ya 1864'te gelmişti. Bir yıl sonra karısı ve oğlu da yanına geldiler.

İtalya'nın Norveçli yazar üzerinde büyük etkisi oldu. Kuzeyin ihtilalci şairi Floransa'yı, Venedik'i, Milano'yu ve Pisa'yı ziyaret etti. Ama onu en çok etkileyen şehir Roma oldu. Orada 1866'ya kadar *Brand*'ı ve bir yıl sonra da otuz dokuz yaşında iken *Peer Gynt*'ü yazdı. 1868'e kadar İtalya'da kaldı. Oradan Münih'e ve Dresden'e gitti. İnziva, güçlü ruhlar için çok iyi bir okuldur. İbsen her gittiği yerde iyi bir gözlemci olarak bulunuyor ve her yerde kendi içine dönük, yalnız bir yaşam sürdürüyordu. Artık durmadan yazıyordu... 1869'da *Gençler Birliği* isimli eserini bitirdi. O yıl XV. Karl Süveyş Kanalı'nın açılma törenine temsilci olarak onu gönderdi. Port-Said'deki merasimden sonra Nil üzerinde altı haftalık bir seyahat yaptı ve tekrar Münih'e döndü. Etkisi ve konumu her yanda günden güne büyüdüğü halde öz yurttaşları kendisine karşı hâlâ soğuk duruyorlardı. Kendi memleketinden takdir beklerken, gördüğü bu ilgisizlik onu çok kırmıştı. Hiç durmadan çalışıyor, yazdığı bir oyun, ötekini izliyordu.

İbsen, kalbi yurduna karşı sevgi, yurttaşlarına karşı da acı ile dolu olarak yıllarca şehirden şehre gezdi dolaştı. Kendi isteği ile yaşadığı bu sürgün hayatının sürdüğü yirmi beş yıl içinde hep memleketinin çok dikkatli bir izleyicisi olarak kaldı. İnsanlardan uzak olarak yaşadı. Düşüncelerini olgunlaştırdı, üslubunu mükemmelleştirdi, ama benliğini korudu. Şiirlerinin birinde, "Bu kalabalığın gürültüsü beni korkutuyor. Elbiselerimi sokakların çamurundan sakınmak istiyorum. Geleceğin şafağını bayramlık elbiselerimi giyerek bekleyeceğim" demişti. Beklediği şafak sonunda sökmüştü. 1891'de Norveç'e döndü ve bu dönüş onun için gerçek bir zafer oldu.

1898 Martı'nda bütün İskandinavya İbsen'in yetmişinci doğum yıldönümünü kutluyordu. İsveç kralı, devlet adamları, eleştirmenler, yazarlar, halk, hep aynı heyecanla büyük şairin önünde saygı ile eğiliyorlardı. Bu merasimin şerefli kahramanı ise taşkın sevgi gösterileri arasında sessiz sedasız duruyor, geçmişin acılarını unutmaya çalışıyordu. Büyük merasimle kendisine verilen Aziz Olav Nişanı'nı alırken çocukluğunu, karanlık odasını, doğduğu kasabanın kilisesini, oyunlarının öfke ve isyan uyandırdığı acı günleri düşünüyor ve bugün kendisine neredeyse dinî bir huşu ile tapanlara karşı içinden gelen acı tebessümü gizleyemiyordu.

Bundan sonra İbsen, Christiania'da yerleşti ve kendi içine kapalı ve alçakgönüllü bir yaşam sürmeye başladı.

O sırada kendisini ziyarete gelenlerden birinin anlattığına göre çok az okuyordu. Çalışma odasında hiç kitap yoktu. Resim yapmayı çok seviyordu. Yemek odası ve salonu çok değerli tablolarla süslenmişti. İnsan resmetmeyi sevmezdi. Bu düşüncesini bir dostuna şu sözlerle dile getirmişti: "Bir ressam nasıl olur da yaşayan bir adamı tasvir edebilir? Manzara resimlerini seviyorum, ama portreyi sevmiyorum."

Onun portresini yapmak gerçekten güçtü. Kısa bir boy, şişman bir vücut, sık ve beyaz saçların ve favorilerin ve yuvarlak bir sakalın çerçevelediği güzel bir yüz, kalın camların

arkasında saklı yuvarlak gözler, anlamlı, biraz vahşi, güçlü ve ince bir yüz... Hiçbir portre, hiçbir fotoğraf Norveçli büyük yazarın biraz hüzünlü bakışını ifade edememiştir.

Çok düzenliydi. Sekreter kullanmaz, bütün mektuplarını kendi yazardı. Çalıştığı masanın üstünde bir oyuncak koleksiyonu bulunurdu. Tahtadan oyma küçük ayılar, bakırdan kediler, tavşanlar, küçük siyah şeytan gibi oyuncaklar gözünün önünde olmadıkça çalışamazdı.

İbsen'in yapıtlarındaki sosyal eleştirel yaklaşım, onun şimşekleri üzerine çekmesine yol açıyordu. Ama bu tür tepkilere ve eleştirilere gözlerini ve kulaklarını tıkayarak yılmadan çalışmalarını sürdürüyordu.

1901'de hastalandı. Bu hastalığı çabuk atlattı. Fakat 1903'te hastalığı tekrarladı. Gittikçe artan bir felce uğradı ve bir daha iyi olamadı. 1906 Mayısı'nın 23'ünde yetmiş sekiz yaşında olduğu halde yaşamını yitirdi.

25 Mayıs'ta Norveç Parlamentosu İbsen için ulusal bir cenaze töreni yapılmasına karar verdi. Tören 1 Haziran'da yapıldı ve son derece mükemmel oldu. Ellerinde çiçekler ve çelenkler tutan halk, Trinite Kilisesi'nin önünden itibaren üç kilometreden fazla yer dolduruyordu. Törenden bir gün önce Saray tiyatrosunda *Hortlaklar* oyunu olağanüstü bir biçimde sahnelendi.

Merasim gecesi de ulusal tiyatroda *Peer Gynt* oynandı. Oyunun sonunda aktrislerden biri, bir veda şiiri söyledi. Bundan sonra perde açıldı ve İbsen'in kuvvetli ışıklar arasında parlayan büstü göründü. Bu tablo halkta büyük bir heyecan uyandırdı. Seyirciler titreyerek ayağa kalktılar ve son kez olarak büyük ulusal şairlerinin önünde saygıyla eğildiler.

Birçok ölmez tipler yaratmış olan İbsen'in ölümü bütün dünyada derin bir acı ve üzüntü yarattı. Büyük bir ışık sönmüştü.

Seniha Bedri Göknil

Brand

KİŞİLER

BRAND, (papaz)
ANNESİ
EINAR
AGNES
BUCAK MÜDÜRÜ
DOKTOR
BAŞPAPAZ
KİLİSE GÖREVLİSİ
OKUL ÖĞRETMENİ
GERD
BİR KÖYLÜ
BİR ÇOCUK
BAŞKA BİR KÖYLÜ
BİR KADIN
BAŞKA BİR KADIN
BİR KÂTİP
PAPAZLAR, MEMURLAR
HALK: ÇOCUK, KADIN VE ERKEK
GÖRÜNMEZ KORO
BİR SES

Olay zamanımızda, Batı Norveç kıyılarında, çeşitli mekânlarda geçer.

Birinci Perde

Yüksek bir dağın karlı yaylası. Ortalık kalın ve ağır bir sis kütlesiyle kaplı. Yağmur. Yarı karanlık. Brand siyahlar giyinmiş, elinde değnek, arkasında çanta, güçlükle batıya doğru yol alır. Bir köylü ile çok genç oğlu da biraz arkadan onu izlerler.

KÖYLÜ

(Brand'a seslenerek) Hey, yabancı! O kadar koşma! Neredesin?

BRAND

Buradayım.

KÖYLÜ

Yolunu yitireceksin. Sis bastırıyor. İnsan sopasının ucunu bile güçlükle seçebiliyor.

OĞLU

Baba! Burada çukurlar var!

KÖYLÜ

Dur, baş belası adam! Tanrı yardımcımız olsun! Dikkat et! Burada buz tabakası kâğıt gibi ince! Kımıldama sakın!

BRAND

(Kulak kabartarak) Kulağıma bir su şırıltısı geliyor.

KÖYLÜ

Buz tabakasının altında bir ırmak var; ondan sonra da dipsiz bir uçurum. Hepimizi yutar!

BRAND

Ben geçeceğim, anladın mı?.. Geçmem gerek!

KÖYLÜ

Mümkün değil! Bak: Buz tabakası kopmak üzere; altı boş ve oyuk. Geri dön. Yaşamına mal olur!

BRAND

Geçmeliyim! Beni gönderen efendiye itaat ediyorum.

KÖYLÜ

Efendinin adı ne?

BRAND

Tanrı!

KÖYLÜ

Ya sen kimsin?

BRAND

Papaz!

KÖYLÜ

Olabilir. Ama bildiğim bir şey varsa, ister başpapaz ol, ister piskopos, bu ırmağın kemirdiği buz tabakası üzerinde bir adım daha atarsan, sabaha varmadan ölüme kavuşursun! *(Brand'a yaklaşır, kandırmaya çalışarak)* Beni dinle, papaz! İnsan ne kadar bilgin, ne kadar akıllı olursa olsun, mümkün olmayanı yapamaz. Hadi, geri dön. Bu kadar dik kafalı, bu kadar inatçı olma! İnsanın bir tek canı var, öyle değil mi? O da elden giderse, ne kalır? En yakın köye daha bir fersah yolumuz var. Öyle de bir sis içindeyiz ki... İçine balta soksan durur.

BRAND

Böylesine yoğun bir sis insanı aldatıcı ışıktan korur.

KÖYLÜ

Beni dinle! Çevremizdeki bu buz tabakasının altı, bataklık. Bu bataklık insanı yok eder.

BRAND

O bataklığı geçeceğiz!

KÖYLÜ

Bizi su üzerinde mi yürüteceksin? Hadi canım sen de! Yapabileceğinden fazlasını söyleme!

BRAND

Tanrısal güç insanı su üzerinde bile yürütür; biri bunun gerçekleşebileceğini gösterdi insanlara.

KÖYLÜ

O eskidendi. Bugün ortada olan: Dibi boylarsın, ona göre!

BRAND

Hoşça kal! *(Yürümek ister.)*

KÖYLÜ

Canını tehlikeye koyuyorsun.

BRAND

Tanrı ölümümü istiyorsa, selam bataklıklara, sellere, uçurumlara!

KÖYLÜ

(Yavaşça oğluna) Bu adam delinin teki.

OĞLU

(Ağlar bir sesle) Hadi, baba, gidelim. Bak, yağmur yoğunlaşıyor, hava gitgide kararıyor.

BRAND

(Birdenbire durur; köylüye yaklaşarak) Beni dinle; köylü; doğru anladımsa sen az önce, "Fiyort kıyısında oturan bir kızım var; o bana haber göndermiş, babamı görmeden ölürsem, mezarımda rahat yatamam, demiş" demedin mi? Doğru mu?

KÖYLÜ

Evet, Tanrı bilir ki, doğru!

BRAND

Ve bugün artık, son günüydü, değil mi?

KÖYLÜ

Evet.

BRAND

Artık yitirecek günün yok, değil mi?

KÖYLÜ

Evet, öyle.

BRAND

Gel öyleyse!

KÖYLÜ

Mümkün değil, geri dön.

BRAND

(Gözünü köylüye dikerek) Beni dinle; kızının canını kurtarmak için yüz taler verirsin, değil mi?

KÖYLÜ

Veririm.

BRAND

Ya iki yüz?

KÖYLÜ

Kızımın ruhu cennete gitsin diye, evimi barkımı, hayvanlarımı seve seve veririm.

BRAND

Ya canını? Onu da verir misin?

KÖYLÜ

Ne? Canımı mı?

BRAND

Vermez misin?

KÖYLÜ

(Kulağını kaşıyarak) Peygamberimizin üzerine yemin ederim ki, her şeyin bir sınırı var. Tanrım! Düşün ki benim karım ve başka çocuklarım da var!

BRAND

Şimdi adını andığının da bir anası vardı.

KÖYLÜ

O işler olup biteli yıllar geçti. O zaman mucizeler zamanıydı. Şimdi böyle şeyler olmuyor.

BRAND

Sen evine dön; yolun ölüm yolu. Sen Tanrını tanımıyorsun, o da seni tanımıyor.

KÖYLÜ

Sen katı yürekli adamın tekisin!

OĞLU

(Babasının kolunu çekerek) Hadi gidelim!

KÖYLÜ

Gidelim, ama o da birlikte gelmeli.

BRAND

Ben mi?

KÖYLÜ

Elbette sen! Bu belalı yerde kalırsan, birlikte yola çıktığımızı da köyden haber alırlarsa; yakama yapıştıkları gibi karakola sürüklerler beni. Sen burada donup kalırsın, bense zincirlere vurulurum...

BRAND

Tanrı uğruna acı çekmiş olacaksın.

KÖYLÜ

Tanrı'nın işi de, senin işin de benim neme gerek; benim işim bana yeter... Hadi yürü!

BRAND

Hoşça kal! *(Uzaktan boğuk bir gürültü duyulur.)*

OĞLU

(Bağırarak) Bir çığ yuvarlandı!

BRAND

(Yakasına yapışan köylüye) Bırak beni!

KÖYLÜ

Bırakmam!

BRAND

Bırak diyorum sana!

OĞLU

Bizimle gel!

KÖYLÜ

(Brand'la çekişerek) Seni bırakırsam Tanrı beni cezalandırsın!

BRAND

(Köylüyü kara yuvarlar, elinden kurtulur.) Tanrı seni cezalandıracağı kadar cezalandırmış! *(Uzaklaşır.)*

KÖYLÜ

(Oturduğu yerde kolunu ovuşturarak) Ayy! Ayy! Cehennemin dibine kadar yolun var! Bir de Tanrı'nın yolunda olduğunu söylüyor. *(Seslenerek ayağa kalkar.)* Heyyy, Papaz!

OĞLU

Tepeye tırmanıyor.

KÖYLÜ

Evet, ama gözüm onu daha seçebiliyor.

(Yine seslenir.) Beni dinle! Yolu nerede kaybettiğimizi hatırlıyor musun?

BRAND

(Sislerin arasından yalnız sesi duyulur.) Dörtyol ağızlarına işaret koy, yeter. Daha büyük yolun üzerindesin.

KÖYLÜ

İnşallah doğrudur. Hiç olmazsa bu akşam ocak başında ısınırım.

(Oğluyla birlikte doğuya doğru giderler.)

BRAND

(Daha yüksek bir tepede görünür ve köylüyle oğlunun gittikleri yöne doğru kulak kabartır.) Evine dönmek için nasıl da çabalıyor! Sefil yaratık! Az buçuk iraden ve direncin olsaydı, gücüm kesilse bile, yolunu kolaylaştırmak için elimden geleni yapardım. Sevinçle taşırdım seni omuzlarımda. Başımın üstünde olurdu yerin. Ama bedensel gücüyle birlikte istenç gücü de tükenen bir adam için elden ne gelir? *(Öne doğru birkaç adım atar.)* Ah, yaşam! Yaşam! Nasıl da dört elle sarılmışlar şu yaşama zavallı yaratıklar. Ne büyük bir değer veriyorlar ona. Sanki dünyanın tüm mutluluğu buymuş gibi.

Tanrım her şeyi vermeye hazırlar, yalnızca canları şu tatlı canları olmasa. Ona gelince ne kadar cimriler! *(Bir anıya güler gibi)* Daha bir damla çocukken, neler düşünürdüm. Okulumuzun yaşlı öğretmenine dayak yemeyi bile

göze alarak nasıl da gülerdim; keyfi yerinde olmadığı zamanlar karanlıktan korkan bir baykuşa, sudan ürken bir balığa benzetirdim onu. Bu imgeden bir türlü sıyrılamazdım; kendini savunup durur ve yakamı bırakmazdı. Acaba niçin o kadar çok gülüyordum?.. Çünkü gerçek olanla Tanrı'nın bizlerden beklediği, sırtımıza yüklenenle o yükü bize taşınılamayacak kadar ağır gösteren şey arasındaki uygunsuzluğu belli belirsiz seziyordum. Güçsüz ya da güçlü, buradaki insanların şu baykuşlardan, şu balıklardan farkı ne! Derinlikler için yaratılmış olan o, varlığın gecesi içinde yaşayacaktı, oysa bundan korkuyor, ya kumsala erişmek için çırpınıyor ya da yıldızlı gökyüzünün altında korkudan bunalarak soluk almak istiyor, gün ışığını çağırıyor. *(Bir an durur ve ürpererek dinler.)* Bu da ne? Vadiden sesler geliyor. Biri şarkı söylüyor. Evet, şarkı ve gülüşme sesleri. Bak dinle: Biri yaşasın diye bağırıyor... Bak gene geliyor yaşasın sesi, sonra yine, iki üç, dört, beş kez... İşte güneş, sis dağılıyor. Uzaktan ovayı seçebiliyorum. Yukarda, tepede günün pırıltıları içinde yürüyen neşeli insanlar. Gölgeleri batıya doğru yayılıyor. Konuşuyorlar, el sıkışıyorlar birbirleriyle. Şimdi de ayrılıyorlar... Hepsi doğuya doğru gidiyor. Yalnız ikisi öbür yöne saptılar; şapkalarını, başörtülerini ve ellerini sallayarak birbirleriyle vedalaşıyorlar. *(Güneş gitgide yükselir, sis dağılır, Brand bir an durur ve kendine doğru gelen çifte bakar.)* Onların geçtiği yer aydınlanıyor, sanki sis onlardan kaçıp dağılmakta. Tepelerde, yaylalarda yoncalar bitiyor, güneş her ikisine de gülümsemekte. Kardeş olmalılar; el ele vermişler kırda koşuyorlar. Kız uçar gibi. Oğlan saz gibi ince. Ayy! Kız, oğlanın elinden kaçıyor, başka yöne gidiyor. Oğlan onu yakalamak istiyor. Şimdi koşuşma bir oyuna dönüştü. Gülüşmeleri güzel bir şarkı gibi uyumlu. *(Einar ve Agnes, üzerlerinde hafif yolculuk giysileri, yaylayı geçerler ve yüzleri ateş gibi, koşmaktan kızarmış, oy-*

nayarak Brand'a yaklaşırlar. Sis bütünüyle dağılmıştır. Güzel bir yaz günü ilk pırıltılarıyla yaylayı aydınlatır.)

EINAR

Agnes, benim güzel kelebeğim,
Şimdi oynayarak seni yakalayacağım!
Sıkı ilmeklerle bir ağ kuracağım,
O ilmekler benim şarkılarımdır.

AGNES

(Onun önünden kaçarak gerileye gerileye dans eder ve ondan kaçar.)

Ben renkli ve süslü bir kelebeksem,
O halde bırak da fundalıklarda oburluk edeyim;
Sen de oyunu seven bir erkeksen,
Yalnızca beni kovala, ama yakalama.

EINAR

Agnes, benim nazlı kelebeğim,
Hele bak ilmekler nasıl birbirine dolanıyor!
Uçuşunun ve kaçışının sana hiçbir yararı yok,
Az sonra düşeceksin ağıma!

AGNES

Ben küçük ve ince bir kelebeksem,
Beni neşeli bir rüzgâr kapıp kaçırabilir;
Sen beni ağına düşürürsen,
O zaman nasıl kımıldar kanatlarım!

EINAR

Hayır, hayır, seni usulca elime alacağım,
Ve yüreğimde saklayacağım;
Orada tüm yaşam boyu en neşeli oyunları oynayabilirsin!

(Farkına varmadan uçurumun ucuna kadar gelirler.)

BRAND

Durun, arkanızda bir uçurum var.

EINAR

Bu ses de nereden geliyor?

AGNES

(Parmağıyla göstererek) Bak.

BRAND

Dikkat! Tam zamanında durdunuz.
Uçurumun üstünde, aşınmış bir buz parçasının eteğindesiniz.

EINAR

(Kolunu Agnes'in beline sararak ve gülerek) Biz, ikimiz de tehlike nedir bilmeyiz.

AGNES

Oynaşmak için önümüzde bütün bir yaşam var!

EINAR

Yolculuğumuz içinde yüzyıl sürecek bir güneş!

BRAND

Uçuruma kadar yüzyıl... Öyle mi?

AGNES

(Başörtüsünü sallayarak) Hayır! Mavi göğe kadar, oraya da oynaşarak gideceğiz.

EINAR

Önce dünyanın akışı içinde yüzyıl, sınırsız haz içinde, yüzyıl süren bir sevişme.

BRAND

Ya ondan sonra?

EINAR

Ondan sonra mı? Ondan sonra... Gökyüzüne dönüş.

BRAND

Ya! Demek oradan geliyorsunuz?

EINAR

Elbette, ya nereden gelecektik?

AGNES

Ama şimdi aşağı vadiden geliyoruz.

BRAND

Evet, sizi uzaktan gördüm gibi geliyor bana. Derenin kenarındaydınız.

EINAR

Evet, arkadaşlarla bol bol kucaklaşarak, öpüşerek, el sıkışarak oradan ayrıldık. Böylece bütün güzel anıları ellerimiz ve dudaklarımızla mühürledik. Bize kadar in de, sana her şeyi anlatayım! Tanrı'nın bize neler bağışlamış olduğunu göreceksin. Coşkumuzu ve sevincimizi anlayacaksın! Hadi canım! Orada bir buz parçası gibi ne duruyorsun? Hadi, kımıldasana azıcık!.. Ha, şöyle!.. Her şeyden önce şunu söyleyeyim ki, ben bir ressamım. Ulu Tanrı düşlerime kanat verdi. Öyle, o nasıl kurttan kelebek çıkartıyorsa, ben de renklerden yaşam çıkarıyorum. Ama onun bana en parlak armağanı, Agnes'tir, nişanlım. Güneyden geliyordum. Uzun bir yolculuktan sonra, yanımda sadece boya kutum...

AGNES

(Ateşli) Ve krallar kadar neşeli, kaygısız, şarkılar söyleyerek...

EINAR

Bu memleketten geçiyordum, o da konuk olarak burada bulunuyormuş.

Buraya dağların havasını, güneşi ve çam ormanlarının esintilerini tatmaya gelmiş. Beni tanrısal bir irade dağ tepelerine sürüklüyordu. İçimden bir ses bana, "Git, güzelliğin kaynağını çamların ve yoncaların arasında, ormanlarda, ırmak kıyılarında, gökyüzünün altında, bulutların uçuştuğu yerlerde ara!" diyordu...

En güzel resmimi işte o zaman yaptım: Yanaklarında güller, gözlerinde sevinç parıltısı, dudaklarında insanın içini kaynatan bir gülümseme...

AGNES

Neyi resmettiğini acaba görüyor muydun? Gözlerin kapalı yaşam kadehini birden kafana dikip boşalttın. Sonra yine güzel bir yaz günü, elinde sopan, sırtında yol çantan, çıkıverdin karşıma.

EINAR

Birden aklıma geldi: Kızı daha istememiştim. Hemen koştum.

Yanıt hazırdı. Yaşasın!.. Bir anda her şey yoluna girdi, anlaştık. Yaşlı doktorumuz o kadar sevindi, o kadar sevindi ki; sevincini göstermek için, bize, üç gün süren bir ziyafet verdi. Üç gün üç gece durup dinlenmeden şarkı söyledik, dans ettik. Davetlilerimizin çoğu bu yörenin gençleriydi; aralarında papaz, yargıç, belediye başkanı gibi saygın kişiler de vardı... Bu akşam onlardan ayrıldık. Ama şenlik öyle kolay kolay bitmedi: Önde bayrak, şapkalarında yeşil yapraklardan çelenkler, böylece bütün gençler bizi tepeden tepeye götürerek uğurladılar.

AGNES

Kâh ikişer ikişer, kâh bir halka olarak dans ede ede geldik buralara.

EINAR

Gümüş bir tasta tatlı şarap...

AGNES

Yaz gecesinde şarkılar söyleyerek...

EINAR

Sis bile önümüzden uçup gidiyordu.

BRAND

Ya şimdi yol nereye?

EINAR

Doğru kente...

AGNES

Ben kentte yaşıyorum.

EINAR

Fiyorda varmak için tepeyi aşmamız gerek. Doğuda, koy içinde dumandan sorgucuyla deniz tanrıçasının süslü atını bulacağız. O bizi evimize kadar götürecek. Orada düğünümüzü yapacağız. Sonra birlikte uçan bir çift kuğu gibi, güneye doğru uçup gideceğiz...

Nilüfer Akkılıç Kütüphane

BRAND

Sonra?

EINAR

Sonra, düşler gibi sınırsız, masallar gibi güzel, sevinç ve şenlikle dolu bir yaşam süreceğiz. Şunu bil ki, bu güzel pazar sabahında, şu kırların ortasında bizim yaşamımız papazsız takdis edildi. Pürüzsüz, mutluluk dolu bir yaşam bekliyor bizi.

BRAND

Kimin tarafından?

EINAR

Şen bir alay tarafından. O alay bizim yeşillikten yapılı hafif beşiğimizi tehlikeye atabilecek her bulutu, tokuşturulan kadeh sesleriyle dağıttı. Yıldırımdan ve fırtınadan söz eden hüzünlü sözleri dillerden uzaklaştırdı. Bizi, kışa ve kırağıya başkaldıran yeşil taçlı şen çocuklar nişanladılar.

BRAND

Her ikinizin de yolu açık olsun. *(Yolunu sürdürmek ister.)*

EINAR

(Bir hareketle Brand'ı daha dikkatle süzer.) Bir dakika durun. Ben sizi tanıyor gibiyim.

BRAND

Ben sizin için yabancıyım.

EINAR

Öyle olmakla birlikte, okulda mı, evde mi, başka bir yerde mi karşılaşmış olmalıyız.

BRAND

Evet, okulda: O zaman arkadaştık. Ben çocuktum, bugün artık yetişkin bir insanım.

EINAR

Olur şey değil! Yoksa Brand mısınız? Evet, ta kendisi, sensin! Sonunda seni tanıdım.

BRAND

Ben seni görünce hemen tanımıştım.

EINAR

Seni gördüğüme bilsen ne kadar sevindim! Bana bak, sen hâlâ o Brand mısın? Hep kendine yeten, gürültülü patırtılı arkadaşlardan kaçan, oyunlarımıza katılmayan o eski Brand mı?

BRAND

Sizin aranızda yabancıydım. Yabancıydım ama seni severdim, öyle sanıyorum. Ama siz, hepiniz, güneyden gelenler, bu kıyılarda yalçın bir kayanın gölgesinde doğan benden, bütünüyle başka bir hamurdansınız.

EINAR

Senin köyün de buralarda olmalı değil mi?..

BRAND

Evet, şimdi de yolum buradan geçiyor.

EINAR

Çok uzağa mı gidiyorsun?

BRAND

Evet, uzağa gidiyorum.

EINAR

Rahip değil misin?

BRAND

(Gülümseyerek) Papaz vekili, ormanların tavşanı, yuvam kâh şurada, kâh burada.

EINAR

Şu anda nereye gidiyorsun?

BRAND

(Birdenbire sert bir sesle) Onu bana sorma!

EINAR

Niçin?

BRAND

(Sesini değiştirerek) Peki söyleyeyim. Sizin ikinizi de bekleyen gemi beni de götürecek!

EINAR

Benim düğün atım mı? Yaşasın!.. Duyuyor musun Agnes, bizimle birlikte yolculuk edecek?

BRAND

Evet, ama ben cenazeye gidiyorum.

AGNES

Cenazeye mi?

EINAR

Ya! Kimin cenazesine?

BRAND

Tanrı'nın, senin Tanrı'nın!..

AGNES

(Uzaklaşarak) Gel Einar!..

EINAR

Brand!

BRAND

Tutsakların Tanrısının, toprağa iki büklüm eğilmiş kölelerin Tanrısının. Onu kefenine saracaklar, gün ışığında tabuta koyacaklar. Bu işin artık sona ermesi gerekiyordu. Anlıyor musunuz: Yüzyıllardan beri çürümekteydi.

EINAR

Sen hastasın, Brand!

BRAND

Dağlardaki çamlar, kırlardaki yoncalar kadar taze ve sağlıklıyım. Hasta olan yaşadığımız dönem. Tedaviye gereksinimi olan bugünkü kuşak. Ah! Oynaşmadan ve çapkınca eğlencelerden başka bir şey yok aklınızda. Az buçuk inanmaya ihtiyacınız var, hepsi bu. Ama suya sabuna dokunmadan, yaşamın tüm yükünü, yani günahlarınızın bedelini O'na yükleterek... O sizin uğrunuza başına dikenden çelenk taktığına göre, sizler için dans etmekten başka yapacak bir şey yok... Bildiğinizi okuyun! Yalnız, size şöyle bir soru dostlarım: Acaba bu dansın sonu nereye varacak?

EINAR

Evet, anlıyorum! Şu sıralarda buralarda moda olan yeni görüşler... Yaşamın önemsiz şeylerle dolu olduğunu söy-

leyen ve cehennem kıvılcımlarıyla dünyayı korkutmak isteyen yeni yobazlardan biri olmalısın sen.

BRAND

Yanılıyorsun! Ben sokak vaizi değilim. Kilise'nin kölesi gibi konuşmuyorum. Hıristiyan olup olmadığımı bile bilmiyorum, ama insan olduğumu biliyorum.

Yurdumuzun iliğini kurutanın ne olduğunu da biliyorum.

EINAR

(Gülümseyerek) Ya! Bu da yeni çıktı; güzel yurdumuzdan sevinç taşmasının, içimizden birilerini tedirgin edeceği aklıma gelmezdi hiç.

BRAND

Hayır, neşe dolup taşmıyor içimiz, keşke taşabilseydi. Ben senin neşeye kul köle olmanı isterim, ama yaşamın her anında, her dakikasında! Bugün böyle, yarın öyle olmanı istemem. Neysen o ol; ama tam ol, yarım değil! Bakkhalar mükemmeldir; ama sarhoş adam onun bir kopyasıdır. Silenus da muhteşemdir, ama ayyaş onun gülünç bir maskarasıdır. Yurdun her yerini gez dolaş, insanları incele, göreceksin ki, küçüğü büyüğü, hepsi her şeyi yarım yamalak yaşamayı öğrenmiş. Babalarından ne gördülerse, onu sürdürüyorlar.

Pazar günleri kiliseye gittiklerinde az buçuk ağırbaşlı ya da az buçuk sofu, diğer günlerde az buçuk zevk düşkünü, her şeyden azar azar... Kayalıkların üzerinde yaşayan, kaya kadar sağlam, boyunduruk ve kamçı acısı bilmeyen bu halkın eğlenip şarkı söylerken bile yüreğinde bir ateş yanar, kafasızca sözler verirler, türlü dolaplar çevirirler; sarhoşken verilen sözler, ayıkken uçar gider. Her şey azar azar yaşanır! Ne erdemleri, ne de kusurları çok ileri gider. Büyük işlerde olduğu gibi küçük işlerde de bu böyledir. İyiden bir parça, kötüden bir parça; ama asıl felaket şurada ki, bu parçaların her biri ötekileri paramparça eder.

EINAR

Alay edene şükran duyulmaz. Güzel olan, hoşgörüdür.

BRAND

Belki, ama sağlıksızdır.

EINAR

Peki! Günahlarımızı kabul edelim; hakkın var diyelim! Ama, bütün bunların senin gömmek istediğin benim Tanrımla ilgisi ne?

BRAND

Benim şen dostum, sen bir ressamsın. Sözünü ettiğin Tanrı'yı bana göster bakayım! Onun resmini yapmışsın, halkta erdem duygularını uyandırmak için, bana öyle dediler. Şimdi söyle bakayım, bu Tanrı yaşlı değil mi?

EINAR

Evet.

BRAND

Elbette öyle olacak. Saçları kır ve seyrek, her yaşlınınki gibi; sakalı gümüşten ya da buzdan, nasıl istersen öyle düşün... Her zaman gönlü bol ve hayırsever; ama yatağa yatırılmak istenen çocukları korkutacak kadar da katı, değil mi? Ayaklarına terlik de giydirdin mi? Giydirmedinse onun da önemi yok! Ama resmin tam olmasını istersen, ona bir gözlük tak, bir de küçücük takke giydir başına!

EINAR

(Öfkeli) Ne demek istiyorsun?

BRAND

Şaka yapmıyorum. Bu bizim aile Tanrısı, halkımızın taptığı Tanrı. Nasıl Katolikler, İsa'yı bir çocuk biçimine sokuyorsa, siz de Tanrı'yı çocuklaşan güçsüz kuvvetsiz bir yaşlı gibi biçimlendiriyorsunuz. Aziz Petrus'un o koca malikânesinden papaya kalan şey, yalnız bir çift anahtarsa, bir kutuptan öbür kutba giden Tanrı malikânesini siz bir kilisenin dar çevresi içine kapamış olmuyor musunuz?

Siz yaşamı imandan ve öğretiden ayırıyorsunuz. Bunları birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak düşünmüyorsunuz; amacınız yalnızca ruhunuzu yükseltmek. Ama dolu dolu bir yaşamdan kaçıyorsunuz. Sizin gibi sendeleyerek yaşamını sürdürebilmek için, ancak size parmaklarının arasından bakan bir Tanrı'ya ihtiyacınız var; saçsız ve kırlaşmış bir Tanrı'ya... Tıpkı insan soyunun ta kendisi gibi... Elbette onu, başında takkesiyle resmetmek gerekir! Hayır! Bu Tanrı benimkiyle uyuşmuyor. Benim tanrım fırtınadır, seninkiyse yalnızca rüzgâr. Benimki eğilmez ve bükülmez, seninkiyse zayıf ve gevşek. Benimki sevginin ta kendisi, seninkiyse suskun ve kayıtsız. Benimki Herkül gibi genç, seninkiyse dedenin dedesi kadar yaşlı: Benimki Musa Dağı'nda, çalılıklardan fışkıran bir alev gibi, cüceyi ürküten korkunç bir dev gibi... Musa'ya göründüğü zaman sesi bir yıldırım gibi çaktı. Gabaon Vadisi'nde güneş onun buyruğuyla durdu. Sayısız mucizeler gösterdi. Yine şimdi de gösterirdi, tüm insanlar senin gibi ödlek olmasaydılar!

EINAR

(Zorlama bir gülümsemeyle) Demek, şimdi de derdin her şeyi değiştirmek?

BRAND

Evet. Benim bu dünyadaki görevim onu yanlışlardan, ayıplardan kurtarmaktır.

EINAR

(Başını sallayarak) Çıra tütse de yeni ışığı ele geçirinceye kadar onu söndürme, o tütse bile, bize yol gösterir. Eski sözcükler yıpranmış olsa bile, yenilerini yaratmadan onları dilinden çıkarıp atma!

BRAND

Yenilik değil isteğim; Tanrı'nın hakkını korumak yalnızca. Ne bir kilise'nin, ne de bir dogmanın sözcüsüyüm. Bir başlangıç olduğuna göre, elbette son da olacak. Dünya-

nın düzeni yeni doğacaklara yer açmak istiyor. Sonsuz olan tek şey ruhtur.

O hep taze ve yaşam doludur. Yiter gibi görünürse de, kuşakların baharında kökler salar ve insanları varlıklarından, güçlü bir imanla asıl kaynakları olan Tanrı'ya götürür.

Ama yeni kuşak, Tanrı hakkında edindiği yarım yamalak bilgilerle bu ruhu parçalayarak içselleştiriyor. Ama bu parçalardan, bu ruh kırıntılarından, bu kopuk ve dağınık öğelerden bir bütün belirlemesi gerekir ki, Tanrı, eserlerinin en büyüğü olan insanı, genç ve güç dolu âdemi bulabilsin.

EINAR

(Brand'ın sözünü keserek) Hoşça kal! Burada ayrılmamız daha iyi olur.

BRAND

Siz batıdan giderseniz, ben güneyden giderim... İki yolun da uzunluğu birdir; ikisi de bizi fiyorda götürür. Hoşça kal!

EINAR

Uğurlar olsun!

BRAND

(Patikadan inmek üzere iken geri dönerek) Ressam! Işığı gölgeden ayır; yaşamanın da bir sanat olduğunu aklından çıkarma!

EINAR

*(Gidiyormuş gibi bir hareket yaparak)*Hadi git! Dünyanın altını üstüne getir. Bana gelince, ben Tanrıma sadık kalıyorum.

BRAND

Öyleyse, onun resmini koltuk değneğiyle yap kendine. Ben hemen onu gömmeye gidiyorum. *(Uzaklaşır.)*

AGNES

(Bir an dalgın durduktan sonra titrer, birdenbire kaygıyla çevresine bakar ve sorar.) Güneş battı mı?

EINAR

Hayır, üzerinden bulut geçiyordu, işte geçip gitti bile.

AGNES

Ne soğuk bir rüzgâr esiyor.

EINAR

Buz dağlarından esiyor da ondan. Bu yoldan inelim.

AGNES

Bizi güneyden ayıran dağı az önce bu kadar kara görmüyordum.

EINAR

O papaz bağırarak seni korkutuncaya kadar, şarkı ve oyunlarımız arasında bunun ayırdına varmamıştık. Varsın o çorak yoluna gitsin, biz yine eskisi gibi oynaşmamızı sürdürelim.

AGNES

Hayır, çok yorgunum.

EINAR

Doğrusunu istersen ben de öyle. Hem de dağdan iniş çok güç olacak. Kırda olduğu gibi yürüyemeyiz. Ama bu dağın eteğine hele bir inelim, o zaman öncekinden bin kez daha coşkulu dans ederiz. Bak Agnes, bak, güneş altında uzanan şu maviliğe bak. Bak nasıl dalgalanıyor, nasıl gülümsüyor? Şu gümüş gölgede, şu kehribar parıltılarına bak. Uzakta gördüğün deniz, pırıl pırıl parlayan ve alabildiğine uzanan denizi görüyorsun. Kıyıya yakın yükselen şu koyu renk duman sorgucunu, şu burnu dönen kara noktayı görüyor musun? İşte o gemi, Agnes, bizim gemimiz. Bir dakika sonra fiyorda girecek. Yarın gene denize açılacak; o zaman ikimiz de içinde olacağız! Ama yine sis basıyor, koyu ve ağır bir sis. Gördün mü? Az önce gökle deniz nasıl birbirine karışmıştı? Sen bu olağanüstü manzara karşısında hiçbir şey söylemiyorsun Agnes.

AGNES

(Hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi görünen Agnes, dalgın bir halde cevap verir.) Evet, ama sen gördün mü, Einar?

EINAR

Neyi?

AGNES

(*Einar'a bakmadan ve sesini kilisedeymiş gibi kısarak*) Konuşurken nasıl büyüdüğünü.

'Agnes kıyıya doğru inmeye başlar, Einar onu izler. Yol bir kaya duvarı boyunca gider. Sağda yabanıl bir yamaç. Dağın arkasında daha yüksek bir alanda karlı tepeler. Bu tepelerin yarısı sisle örtülmüştür. Brand karşı düzlüğün tepesinde görünür. Patikaya iner. Yarı yolda yamaç boyu yayılan küçük bir kaya düzlüğünde durur ve aşağıya bakar.'

BRAND

İşte, her şeyi anımsıyorum... Deniz kıyısındaki her çatıyı, her toprak kıvrımını, tepeleri, dereleri, yamaçları süsleyen kayın ağaçlarını, eskilikten kararmış kiliseyi, coşkun dere kıyısındaki akçaağaç demetlerini, her şey yine burada, yine eskisi gibi, çocukluğumda olduğu gibi. Ama geçmişe oranla küçülmüş, eskimiş sanki. Dağ bile eskisinden farklı görünüyor. Zavallı vadi halkının gökyüzünü biraz daha daraltmış sanki. Öylesine yayılıyor ki gökyüzüne, tehdit ediyor, ışığını kesiyor, hapsediyor onu, gitgide güneşini daha çok kapıyor. *(Oturur ve uzaklara bakar.)* İşte fiyort! Eskiden bu kadar loş, bu kadar dar mıydı? Orada yağmur yağıyor. Rüzgâra yelken açmış bir yat görüyorum. Daha aşağıya doğru şu sivri kayanın gölgesinde bir kulübe, bir köprü, kırmızıya boyanmış bir çit var. Orası dul kadının bahçesi. Çocukluğumu geçirdiğim yerler. Bu manzara bende ne çok anı canlandırıyor! Bu sarp kıyılarda çocuk ruhum yapayalnızdı! Sıkıntı ruhumu eziyor... Hayalimde büyüttüğüm her şey kararıyor ve gizleniyor. Güç ve cesaret bana yüz çeviriyor. Hareketlerim ve bilincim güçsüzleşiyor, gevşiyor. Öz yurdumun eşiğinde kendime yabancı gibiyim. Bir tutsak gibi yenilmiş, sımsıkı bağlanmışım san-

ki; Samson'un Dalila'nın kolları arasında uyanışı gibi... *(Yine bakar.)* Bu ne telaş, ne kaynaşma? Orada neler oluyor acaba? Kadın erkek, evlerinden fırlamış koşuşuyorlar. Kargacık burgacık yollarda tek tük seçebiliyorum onları; şimdi tepeye çıkmaya başladılar, bir sürü gibi görünüyorlar. Hepsi eski kiliseye doğru akıyor. *(Bir sıçrayışla kalkarak)* Ah! Ben hepinizi iyi tanırım. Korkak uyuşuk ruhlar! Bütün dualarınızda, iradenin kanat çırpması eksik, dua seslerini gökyüzüne yükselten coşku eksik. Bunlar günlük ekmeğinizi isteyeceğinizde aklınıza gelir yalnızca. Sizin savaş çığlığınız budur işte...

Hadi, buradan gidelim! Burada insan boğuluyor. Bu dar vadide bir mezar havası esmekte. Hiçbir yaprak taze ve özgür dalgalanamaz burada! *(Gitmek ister; yukardan atılan bir taş sahile doğru yuvarlanırken Brand'ın pek yakınından geçer, Brand bağırarak döner.)* Hey, buraya kim taş atıyor? *(Dağın tepesinden Gerd'in koştuğu görülür. Gerd on beş yaşlarında bir kızdır. Önlüğünün içine taş doldurmuştur.)*

GERD

(Bağırır) Tam isabet!. *(Taş atmakta devam eder.)*

BRAND

Hey, çocuk! Buraya bak! Kes şu kötü oyunu!

GERD

Bir süredir, şu kopuk dalın üstünde sallanıp duruyor; yakalamak olanaksız. *(Bağırarak yine taş atmaya başlar.)* İşte yine geliyor. Ne acımasız bir hali var! İmdat! Ayyy! Şimdi pençelerini etime geçirecek.

BRAND

Nedir? N'oluyor, Tanrı aşkına?

GERD

Şşşt! Sen kimsin? Dikkat! Kımıldama! Bak uçuyor.

BRAND

Kimden söz ediyorsun?

GERD

Akbabayı görmedin mi?

BRAND

Hayır!..

GERD

Gagasına kadar uzanan yamyassı ibiğiyle, gözlerinin çevresi kızıl ve sarı, hain bakışlı koca akbabayı görmedin mi?

BRAND

Öyleyse birlikte gidelim.

GERD

Birlikte mi? Hayır, olmaz! Ben şu yöne gidiyorum, tepeye doğru.

BRAND

(Ovayı göstererek) Nasıl olur? Kilise aşağıda!..

GERD

(Parmağıyla aşağısını göstererek ve acı bir gülümsemeyle Brand'a bakarak) Şu kilise mi?

BRAND

Elbette, hadi benimle gel!

GERD

Hayır, o kilise kötü.

BRAND

Kötü mü? Neden?

GERD

Çok küçük de ondan...

BRAND

Sen daha büyüğünü nerede gördün?

GERD

Daha büyüğünü mü? Tabii gördüm ya! *(Tepeyi göstererek)* Hoşça kal.

BRAND

Senin kilisenin yolu oradan mı? O yol yabanıl kayalıklara götürür.

GERD

Benimle gel de gör! Ben sana kardan ve buzdan bir kilise göstereceğim.

BRAND

Kardan ve buzdan mı? A, evet. Anımsıyorum! Ben çocukken, şu iki tepenin arasına gizlenmiş bir buz çukurundan söz edildiğini duymuştum. Birçok söylencelerde sözü geçen buzdan kilise, orada olmalı. Temeli ve döşemesi donmuş bir su birikintisiymiş, duvarlarının üzerinden katılaşmış bir kar yığını uzanıyor ve bu da tavanı oluyormuş.

GERD

Evet, onu bir buz yığını ve kar yığını sanıyorlar, oysa sahici bir kilisedir o.

BRAND

Sakın oraya girme! Hafif bir esinti, bir ses, hızlı bir hareket o buz yığınını kaç kez çökertti...

GERD

(Onu dinlemeyerek) Gel de çığdan ölen bir sürü geyiği gör. Onları bu yıl baharda, karlar eridiği zaman buldular.

BRAND

Oraya gitme, tehlikelidir.

GERD

(Aşağısını göstererek) Sen de oraya gitme. Orada ölüm vardır.

BRAND

Tanrı seni korusun!

GERD

Hadi sen de benimle birlikte gel! Orada, yukarıda, duayı çığ ve sel okuyor, rüzgâr orada uğulduyor. Bu insanı hem ısıtıyor, hem de üşütüyor. Hem o korkunç akbaba benim kiliseme hiçbir zaman giremez. Dışarıda kara, bataklığa konar sadece ve aşağıdaki çan kulesinin horozu gibi hareketsiz durup kalır.

BRAND

Sen de, ruhun da, ikiniz de yolunuzu şaşırmışsınız. Sen kırık bir saz gibisin. Ama kötüden iyi çıkabilir. Yalnız kötü ruh değerini değiştiremez.

GERD

Kanat çırparak üzerime geliyor. Hoşça kal. Ben kilisede gizlenmeye gidiyorum. Orada güvende olacağım. Ah, kötü hayvan! Bak, ne hain bir bakışı var! *(Bağırarak)* Yaklaşma bana! Arkamdan gelme, beni rahat bırak! Yoksa taş atarım sana! Bana pençelerini gösterirsen, ben de sana elimdeki sopayı sallarım!*(Koşarak dağa çıkar.)*

BRAND

(Bir an sessizlikten sonra) O da kiliseye gidiyor. Acaba hangisi haklı? Dağa tırmanan mı, vadiye inen mi? Hangi gidiş daha çılgınca? Gittikçe rahatından, ocağından uzaklaşanınki mi? Başında yeşillikten çelenk, uçurumların kenarında kaygısızca oynayanınki mi?.. Alışkanlıkların peşinden sürüklenen gevşekliğinki mi? Yoksa onu yakalayan ve sürükleyen kötülüğü güzelleştirecek kadar yolunu şaşırmış bir istenç gücününkü mü?

Beni bekleyen tanrısal görevi görüyorum... Pencere kanatlarının aralığından sızan gün ışığı gibi parlıyor. Ne yapacağımı biliyorum. Bu üç canavarı yerle bir edeceği'ni, dünya da tüm tasalarından kurtulacak. Onlar gömülünce veba da kalmayacak; yeni kuşak şöyle bir soluk alacak. Hadi ileri! Silahlan ruhum! Kılıcını çek, hadi savaşa! Tanrı adına!..

İkinci Perde

Fiyort kıyıları; her yanda dik kayalıklar; yakında bir tepecik, üzerinde eski, yıkık bir kilise; fırtınalı bir hava; erkek, kadın ve çocuk kalabalığından kümeler, bir kısmı çevredeki tepeciklerde, bir kısmı da kıyılarda durmaktadırlar. Ortada bir taş üstüne oturmuş Bucak Müdürü, yanında kâtibi görülür. Halka buğday ve yiyecek dağıtmaktadırlar. Biraz ötede Einar ve Agnes küçük bir kümenin ortasında görünür. Kıyıda demirlenmiş birkaç kayık vardır. Kilisenin bulunduğu tepecikte Brand görünür. Onun varlığını kimse fark etmez.

ERKEK

(Kendine yol açarak) Yol verin!

KADIN

Ben senden önce geldim.

ERKEK

(Kadını sert bir hareketle iterek) Çekil oradan! *(Kalabalığı yararak Bucak Müdürü'nün yanına sokulur.)* İşte torbam, benim torbama da bir şeyler koyun!

BUCAK MÜDÜRÜ

Sabırlı ol.

ERKEK

Olamam. Hemen eve dönmeliyim. Evde dört beş kişi açlıktan ölüm halinde yolumu bekliyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Alayla) Evde kaç kişi bulunduğunu iyice biliyor musun?

ERKEK

Evden çıkarken içlerinden biri ölmek üzereydi de...

BUCAK MÜDÜRÜ

Azıcık dur; listeye bakalım, adın yazılı mı? *(Listeye göz gezdirerek)* Hayır... Evet, evet, varsın; talihin varmış. *(Kâtibine)* Bu adama 29 numarayı veriniz. Hadi bakalım biraz sabırlı olun. Tanrı'nın kulları. *(Listeden bir isim okur.)* Nils Snemyr.

ERKEK

Buradayım.

BUCAK MÜDÜRÜ

Bugün dörtte bir kadar eksik alacaksın, kalabalığın azaldı.

ERKEK

Doğru. Karım Ragnhild dün öldü.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Kaydederek) Bir boğaz eksildi demektir; küçük bir tasarruf... *(Uzaklaşan adama)* Şimdi, koşa koşa gidip ölenin yerine hemen yenisini almaya çalışma ha.

KÂTİP

(Bıyık altından gülerek) He he he!

BUCAK MÜDÜRÜ

Neye gülüyorsunuz?

KÂTİP

Siz her zaman tuhaf şeyler söylersiniz de...

BUCAK MÜDÜRÜ

Susun. Burada alay etmiyoruz; gözyaşlarına karşı en iyi çare azıcık şakadır.

EINAR

(Agnes'le beraber bir kümeden ayrılarak)

Cebimde ne varsa hepsini boşalttım; artık ne kesemde, ne de cüzdanımda bir para kaldı. Gemiye bir dilenci gibi gireceğim: Saatimi, sopamı rehin koymam gerekecek.

BUCAK MÜDÜRÜ

Evet, siz ikiniz de tam zamanında yetiştiniz, toplanan yardım gülünç denecek kadar az. Burada herkesin eli boş. Eli böğründe, ağızlarına koyacak bir lokması olmayanlarla ekmelerini paylaşan yarı toklar. *(Brand'ı görür ve onu işaret ederek)* İşte biri daha. Hoş geldiniz... Su basması, ardından da uzun süren bir kuraklık, bu kıtlık demektir, anladınız mı? O halde kesenin ağzını açınız. Az, çok, küçük, büyük her türlü yardımı kabul ederiz; elimizde kalan yiyecek hemen hemen tükenmek üzere. Aç kalmış bir alay fukarayı beş küçük balık doyurur mu hiç.

BRAND

On bin balık da dağıtsanız, sofradan yine de hepsi aç kalkar.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ben sizden lafebeliği istemedim. Lafla karın doymaz.

EINAR

Bu zavallıların çektikleri uzun ve ezici sefaleti düşünemezsin, Brand. Uzun bir yıl hem veba, hem de kıtlıkla cebelleştiler; her yerde bu felaketin kurbanları olan ölüler...

BRAND

Doğru. Bütün gözlerin ışığı kaçmış. Kimin burada mahkeme kurduğu apaçık ortada.

BUCAK MÜDÜRÜ

Öyle olduğunu bildiğin halde, görünüşe bakılırsa, sen bir kaya kadar katı yürekliye benziyorsun.

BRAND

(Kümelerin ortasına geçer ve sözcüklerin üzerine basa basa konuşur.) Sizin yaşamınız, her zamanki gibi ağır ağır akıp gitseydi, bir lokma ekmek dilenenlerin bağrışmalarına acırdım. Doğduğu yerde dört ayak üstü sürünen,

hayvanca güdülerinin kolayca uyanmaya başladığını duymakta gecikmez. Günler birbiri ardı sıra bir cenaze alayı gibi ağır ağır geçtikçe, insan kendini Tanrı'nın büyük kitabından silinmiş sayabilir. Ama Tanrı size acıdı; yüreğinize dehşet saldı, sizi ölüm kamçısıyla kamçıladı, verdiği bütün nimetleri geri aldı.

HALKIN TEHDİT EDİCİ SESLERİ

Sefaletimizle alay ediyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

Size ekmek verenleri incitiyor.

BRAND

(Başını sallayarak) Hayır, hayır. Kanım sizin susuzluğunuzu giderebilseydi, bir kurtarıcı çeşme gibi, son damarım kuruyuncaya kadar kalbimden fışkırırdı. Ama şu anda size yardım etmek günah olur. Görüyorsunuz ki, Tanrı sizi çamurdan çekip çıkarmak istiyor. Küçük de olsa bir millet yaşama gücünü gereksinim, çaba ve uğraştan alır. Ülküde bakışları dinginleşir ve asla bayağılaşmaz. Gevşek iradesi kılıca davranır ve yılmadan savaş alanına atılır. İhtiyaç bir milletin gücünü artırmıyorsa o millet özgürlüğe hak kazanmamıştır.

KADIN

Fiyort üzerinde müthiş bir fırtına patladı; bu adamın taşkınlıkları başımıza bela getirecek.

BAŞKA BİR KADIN

Tanrı'nın öfkesini üzerimize çekti; bu sözümü unutmayın!

BRAND

Sizin Tanrınız artık mucizeler yaratmıyor!

KADINLAR

Hele bakın, bakın! Ne müthiş bir fırtına!

KALABALIK ARASINDAN SESLER

Çek git buradan, taş yürekli adam! Bu adamı taşlamalı, bıçaklamalı...

(Halk toplanır, tehdit edici davranışlarla Brand'ın çevresini sarar. Bucak Müdürü araya girer: Tepeden aceleyle bir kadın iner ve hızla kalabalığa yaklaşır; giysileri parça parçadır.)

KADIN

(Bağırarak) Ey ulu Tanrım, kimden yardım dileyeyim?

BUCAK MÜDÜRÜ

Ne var? Ne istediğinizi bana söyleyin! Neye ihtiyacınız var?

KADIN

İhtiyacım mı? Şu anda sizin ne paranıza, ne de ekmeğinize muhtacım; benim başıma gelen görülmedik korkunç bir felaket!

BUCAK MÜDÜRÜ

Ne oldu? Söyle!

KADIN

Soluk alamıyorum. Bana bir papaz bulun! Tanrı rızası için yardım edin!

BUCAK MÜDÜRÜ

Burada papaz yok.

KADIN

Vah vah, bitti, mahvoldu! Ah ulu Tanrım! Beni niçin yarattın?

BRAND

(Kadına yaklaşarak) Belki bir papaz buluruz.

KADIN

(Brand'ın kolunu yakalayarak) Öyleyse gelsin, hemen gelsin!

BRAND

Bana derdini söylersen, hemen gelir.

KADIN

Fiyordun karşı kıyısında...

BRAND

Evet, sonra?

KADIN

Kocam, üç çocuğum açlıktan ölüyorlar; yuvam bomboş kaldı... Söyle bana! Kocam cehennemlik olmadı, değil mi?

BRAND

Anlat bakayım, ne oldu?

KADIN

Memelerimde süt kalmamıştı. Hiç kimseden, ne Tanrı'dan, ne de insanlardan yardım görüyordum. Emzikteki yavrum ölümle pençeleşiyordu. Bu durum kocamı çıldırttı; önce gülmeye başladı, sonra da bıçağını çektiği gibi çocuğumuzu öldürdü!

BRAND

Öldürdü mü?

HALK

(Korkuyla) Öz çocuğunu!

KADIN

Çocuğunu öldürür öldürmez, aklı başına geldi; vicdan azabı kudurmuş bir sel gibi taştı, sonra da kendini vurdu. Hadi gel! Çabuk gel! Onun ruhunu kurtar! Fırtınadan köpüren denize bakma; hemen gel! Yaşayamıyor, ölmeye de cesaret edemiyor. Orada, çocuğumuzun cesedini bağrına basmış, cehennemden medet umarak durmadan ağlıyor.

BRAND

(Ciddi) Bu adamın yardımına koşmak gerek!

EINAR

(Korkudan rengi uçmuş) Lanetlenmiş olarak ölüyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

Çok şükür o bölgeden ben sorumlu değilim.

BRAND

(Kısa ve keskin bir sesle halka) Bir kayık çözünüz, hemen karşı kıyıya geçeceğim.

BİR ADAM

Bu havada mı? Kimse bu tehlikeyi göze alamaz!..

BUCAK MÜDÜRÜ

Fiyordun çevresini dolaşarak oraya giden bir kaya yolu vardır.

KADIN

Hayır! O yol kesildi; ben o yoldan geldim, benim arkamdan, taşkın dere köprüyü sürükleyip götürdü.

BRAND

Bir sandal çözünüz!

BİR ADAM

Olanaksız! Bu dalgalarla kayaya çarpar ve parçalar!

BAŞKASI

(Karşı kıyıyı göstererek) Orayı görmüyor musun? Bütün fiyort toz duman içinde; dumandan başka bir şey seçilmiyor!

BİR ÜÇÜNCÜSÜ

Böyle fırtınalı havalarda başpapaz bile ayinden vazgeçer.

BRAND

Tanrı'nın huzuruna çıkacak olan günahkâr bir ruh, fırtınanın sona ermesini beklemez! *(Fiyorda iner, bir sandal çözer, yelkenini açar.)* Sandalınızı alabilir miyim?

SAHİBİ

Evet, ama binme o sandala!

BRAND

Tamam; şimdi de size, kim canını tehlikeye atar diye soruyorum?

BİR ADAM

Herhalde ben değil!

BİR BAŞKASI

Ben de değil!

BİRÇOK SES

Bu, göz göre göre ölüme atılma demektir!

BRAND

Sizin Tanrınız fiyorda meydan okumak için şimdiye kadar kimseye yardım etmedi. Ama şunu bilin ki benim Tanrım benimle birlikte gemidedir.

KADIN

(Umutsuzlukla) Cehennemlik olarak ölecek.

BRAND

(Sandala atlar ve halka seslenir.) Yelken için bir kişi gerek. Orada başkalarına yardım için öteberi veren birçok insan var! Daha da veriniz iyi insanlar! Azıcık da kendinizden bir şeyler katınız, kendinizi veriniz.

BİRKAÇ KİŞİ

(Gerileyerek) Bizden bunu isteme!

BİR SES

(Tehdit eder gibi) Sandaldan in! Artık yeter! Bu yaptığın Tanrı'ya meydan okumaktır.

BİRKAÇ SES

Bakın, bakın, fırtına artıyor!

BAŞKA SES

İp koptu!

BRAND

(Sandalın kancasını yakalar, kıyıya tutunur ve kadına seslenir.) Tamam öyleyse! O halde sen gel! Hadi çabuk ol!

KADIN

(Gerilieyerek) Ben mi? Bak hiç kimse...

BRAND

Sen onlara karışma!

KADIN

Mümkün değil, cesaretim yok!

BRAND

Gelmek istemiyor musun?

KADIN

Çocuklarımı düşün.

BRAND

(Gülümseyerek) Siz gerçekten de kum üzerinde bina kuruyorsunuz.

AGNES

(Yüzünü ateş bürümüş bir halde Einar'a döner ve elini omuzuna dayar.) Duyuyor musun?

EINAR

Evet, güçlü bir adam!

AGNES

Tanrı seni korusun!.. Şimdi iş başına! *(Brand'a seslenir.)* Bak burada seninle kurtuluş yoluna sevinçle katılacak biri var!

BRAND

Hadi gel!

EINAR

(Sararmış bir halde) Ben mi?

AGNES

Evet, hadi git! Ben seni feda ettim. Yerlerde sürünen ruhum yükseliyor!

EINAR

Seni tanımadan önce kendimi feda eder ve seve seve onunla gidebilirdim.

AGNES

(Titreyerek) Ya şimdi?

EINAR

Gencim, yaşamı seviyorum, gidemem.

AGNES

(Gerileyerek) Ne söylüyorsun?

EINAR

Cesaret edemiyorum.

AGNES

Bitti! Fırtına yazgımızı çizdi. *(Coşarak)* Artık aramızda bir okyanus var! *(Brand'a seslenir.)* Beni bekle!

BRAND

Hadi, çabuk olun!

KADINLAR

(Agnes'in sandala atladığını görünce hep bir ağızdan) İmdat, kurtarın şu kızı!

EINAR

(Onu vazgeçirmek için umutsuz bir atılım yaparak) Agnes!

HALK

(Kıyıya koşarak) Durun, gitmeyin!

BRAND

(Kadına) Eviniz ne yönde?

KADIN

(Bir yön göstererek) Sandalı çevir, şurada, ta uçta, sağ kayalıkların ortasında... *(Sandal açılır.)*

EINAR

Kardeşlerini düşün! Anneni düşün! Canına acı! Geri dön!

AGNES

Sandalda üç kişiyiz. *(Yelken şişer, sandal uzaklaşır, halk tepelere koşuşur ve küme küme toplanır. Bütün gözler korku ve heyecanla sandalı izler.)*

BİR ADAM

Burnu dolaşacak!

BİR BAŞKASI

Hayır!

İLKİ

Evet; görüyorsunuz ya, rüzgârı arkasına aldı.

BİR BAŞKASI

Ne müthiş bora! Buruna doğru yaklaşıyorlar!

BUCAK MÜDÜRÜ

Bakın. Rüzgâr şapkasını uçurdu.

BİR KADIN

Siyah saçları karga kanatları gibi çırpınıyor rüzgârda.

İLK KONUŞAN ERKEK

Çevrelerinde her şey kaynıyor, kabarıyor.

EINAR

Fırtınanın arasında kulağıma gelen bu çığlık nedir?

BİR KADIN

Yükseklerden geliyor!

BİR BAŞKASI

(Parmağıyla göstererek) Bakın, işte, Gerd onlarla alay ediyor, arkalarından yuha diye bağrıyor.

İLKİ

Boynuz öttürüyor, taş ve çam kozalakları atıyor.

BAŞKA BİR KADIN

Boynuzu elinden fırlattı, boynuz fırıldak gibi dönüyor. Şimdi de elini ağzına tutmuş, boru gibi öttürüyor.

BİR ERKEK

Hadi oradan, kötü büyücü! İstediğin kadar öttür bakalım, öyle bir adamı korkutamazsın; o işini iyi bilir.

BİR BAŞKASI

Bundan sonra hava ne kadar kötü olursa olsun, dümen onun eline geçince gemiye korkusuzca binerim.

İLKİ

(Einar'a) Kimdir bu adam?

EINAR

Bir rahip.

BİR BAŞKASI

Kim olursa olsun, her şeyden önce tam tamına bir insan; ne olduğu ortada! Cesareti, gücü kuvveti var.

BİR SES

İşte bize gerekli olan, rahibin böylesi!

BİRÇOK SES

Evet, evet; bize böyle bir rahip gerek. *(Dağılırlar ve tepelerin arkasından kaybolurlar.)*

BUCAK MÜDÜRÜ

(Kâğıtlarını, dosyalarını toplayarak) Başkasının işine karışmak, canını tehlikeye atmak ve bütün bunları ortada mantıksal bir neden olmaksızın yapmak herhalde anlamlı bir davranış olmasa gerek... Ben de görevimi yaparım ama, kendi sınırlarımı da biliri. *(Gider.)*

(Burunda küçük bir kulübenin önünde, günün oldukça geç bir saati; fiyordun yüzü durgun ve parlak; Agnes denizin kıyısında oturur; az sonra Brand kulübeden çıkar.)

BRAND

Öldü! Acılarından, korkularından, manevi kirlerinden

arınmış olarak, orada yatıyor. Çizgileri sakin ve derin, rahat ve nur içinde... Büyük günahının yalnız elle tutulur, gözle görülür, dille söylenir yanını; yani, öz çocuğuna karşı işlediği cinayeti biliyor. Ya diğer ikisi! Tir tir titreyerek sobanın yanına sinmişler, neye uğradıklarını bilmeksizin, damdan aşağı bakan iki kuş yavrusu gibi, birbirine sokulmuş, gözlerini ona dikmişlerdi! Sanki ruhlarının kızgın bir demirle dağlandığını hissediyorlardı. Bu kızgın damga hiçbir şeyle silinip arındırılamaz, zamanın yıpratıcı ve aşındırıcı gücüne bile karşı koyar. Ah, onların yaşam kaynakları en acı verici anılardan fışkırıyor. Hayallerinde yanan bir korkunç ışık, ağlayarak yürümeye başlayacakları yaşam yollarında hep parlayacak; ve belki de böylece onları günahlara, cinayetlere doğru sürükleyecek! Niçin? İşte burada dipsiz bir uçurum kadar derinlikleri ölçülemez bir yanıtla karşılaşıyoruz: Çünkü onlar o babanın oğulları! Bağışlanmaya layık olan günah hangisi? İnsanın sessizce silebileceği yanlış hangisi? Bir çocuk babasının günahlarından ne derecede sorumlu olabilir? Mahşer gününde hangi mahkeme, hangi yargıç bunun hükmünü verecek?.. Karanlık, baş döndürücü bir bilmece... Kim seni aydınlatabilir?.. Ne olursa olsun, çılgın alay tehlikeyi görmeksizin uçurumun kenarında oynuyor. Tüm insanların ürpermeleri gerekirken, içlerinden hiçbiri şu küçücük "yaşam" sözünde ne ağır günahlar bulunduğunu görmüyor. *(Kulübenin arkasından daha önceki toplantıda görülmüş olan erkeklerden birkaçı çıkar, Brand'a yaklaşırlar.)*

BİR ERKEK

Yine görüşmek varmış yazgımızda.

BRAND

Orada yatanın artık sizin yardımınıza ihtiyacı kalmadı.

BİR ERKEK

O artık huzura kavuştu; ama kulübede daha üç can var.

BRAND

Peki, ne olacak?

BİR ERKEK

Bize verdikleri kırıntılardan ayırdığımız bir parça ekmeği onlara getirdik.

BRAND

Canını esirgemezsen, bütün varını yoğunu versen bile, yine bir şey vermiş sayılmazsın!

BİR ERKEK

Şu ölen adam; fırtınadan batmak üzere olan bir sandalın içinde bulunsa ve benden yardım isteseydi, onu kurtarmak için yaşamımı tehlikeye atardım.

BRAND

Ama ruhunu kurtarmaya gelince, onun hiçbir değeri yok, değil mi?

BİR ERKEK

Biliyorsun ki biz uyuşuk bir soyuz.

BRAND

Öyleyse ürkek bakışlarınızı gökyüzünden yeryüzüne çevirin ve böylesine bağımlıyken bir gözünüzle göğe, öteki gözünüzle toprağa bakmayın, gözlerinizi topraktan ayırmayın.

BİR ERKEK

Sen bize "Bağımlılığınızdan kurtulun!" diye öğüt vereceksin sanıyorduk.

BRAND

Elinizden geliyorsa, kurtulun!

BİR ERKEK

Bu senin elinde olan bir şey.

BRAND

Benim mi?

BİR ERKEK

Bize öteden beri iyi yoldan söz edenler, onu bize parmak işaretiyle gösterenler çok oldu; ama o yolda giden ilk adam sensin.

BRAND

Ne demek istiyorsun?

BİR ERKEK

Bir sürü söz yapılan bir işin yerini tutamaz. Bizde eksik olanın, bir insan olduğunu anladığımız için seni başımızda bulunasın diye çağırmaya geldim.

BRAND

(Kaygılı) Benden ne istiyorsunuz?

BİR ERKEK

Bizim rahibimiz ol.

BRAND

Ben, burada rahip mi olayım?

BİR ERKEK

Bizim bölgemizin rahipsiz olduğunu belki duymuşsundur.

BRAND

Evet, anımsıyorum.

BİR ERKEK

Bir zamanlar bucağımız çok kalabalıktı. Bugün bomboş... O kıtlık yılında, ekinler donduğu, veba insanları ve hayvanları yok ettiği zaman; yoksulluk dizleri iki büklüm ettiği, sefalet ruhları uyuşturduğu, evde ne et, ne ekmek bulduğumuz zaman, rahip kıtlığı da baş gösterdi.

BRAND

Benden ne istersen iste, yalnız bunu isteme... Beni daha yüksek bir görev çağırıyor. Ben yaşamın fokur fokur kaynadığı bir ülkeye gitmek, bütün dünyaya sesimi duyurmak istiyorum. Bu sarp dağların arasına kısılan insan sesi bütün gücünü yitirir.

BİR ERKEK

Gür ve kudretli bir ses bu dağlara çarpınca, çınlaması daha uzun sürer.

BRAND

Özgür ve verimli kırlar insana gülümserken, kim bu deliğe tıkılmak ister? El altında ekilmiş tarlalar varken, kim bu

ekilmemiş toprakla uğraşmak ister? Taze yemiş bahçeleri ilk ürünlerini verirken, kim günün birinde yemiş verecek diye çekirdek dikmek ister? Yüksek ve duru hayallere atılmak varken, kim küçük çıkarlar uğruna sürünmek ister?

BİR ERKEK

Davranışlarının anlamını iyice anlamıştım, ama sözlerininkini değil...

BRAND

Benden açıklama isteme. Denize! Denize! *(Deniz kıyısına doğru koşar.)*

BİR ERKEK

(Yolunu keserek) Seni çağıran bu göreve, o acele işe çok mu önem veriyorsun?

BRAND

Önem vermek de ne demek? Bu görev yaşamımın ta kendisi.

BİR ERKEK

(Sözlerinin üzerinde durarak) Öyleyse kal, gitme! Canını esirgersen, bütün varını versen bile, yine bir şey vermiş sayılmazsın!

BRAND

Bir şey vardır ki feda edilemez: insanın "ben"i, iç varlığı. Tanrı ilhamı öyle bir seldir ki durdurulamaz; ne önüne set çekilebilir, ne de ona karşı gelinebilir. Ne yapsan o kendisine okyanuslara doğru yol açar.

BİR ERKEK

Evet, bataklıklarda yitip gitse bile sis olur, yağmur olur ve sonunda yine denize yağar.

BRAND

(Şaşkınlıkla adamın gözlerine bakar.) Sen bu sözleri kimden öğrendin?

BİR ERKEK

Senden; senin davranışından!.. Fırtına gürlüyordu, deniz kudurmuş gibiydi. Sen fırtınaya ve denize meydan oku-

dun: Canını tehlikeye koyarak bir zavallı balıkçının ruhuna teselli götürmek için ortaya atıldın. O zaman çoğumuzun ruhunda hem soğuk bir rüzgâr esti, hem de güneş açtı. Tüm çanlar paskalya çanları gibi hep birden çaldı. *(Sesini alçaltarak)* Belki yarın her şey unutulur ve bugün diktiğin bayrak indirilir.

BRAND

Gücün olmadığı yerde görev de yoktur. *(Sert)* Tanrı sizi niçin yarattı? Siz bunu bilemez ve onun istediği gibi olamazsanız, sessizce yolunuzu sürdürün, toprağın tutsağı olun!

ERKEK

(Bir an Brand'a baktıktan sonra) Yazıklar olsun sana, giderken ışığı söndüren adam! Onu bir an gördükten sonra karanlıkta kalan bizlere de yazıklar olsun!.. *(Gider, ötekiler kendisini sessizce izlerler.)*

BRAND

(Arkalarından uzun uzun bakarak) Her birinin sırtı iki büklüm olmuş, sessiz sedasız evlerine dönüyorlar. Düşünceleri bulanık, ruhları kaygılı, ayaklarını sürükleyerek ağır ağır, yorgun yorgun ilerliyorlar. Onların bu hüzünlü hallerini gören, arkalarında bir kamçı vuruşunun ağırlığını duyuyorlar sanır. İnsanların cennetten kovulmuş babası gibi gidiyorlar. Alınları, onun alnı gibi yanlışlarının acısını taşıyor. Bakışları onunkiler gibi karanlıklara dalıyor! Ben de bunlardan yeni ve bütün olan insan tipini yaratmak istiyordum! Bunlar sadece günahın örneği; Tanrı'nın örneği değil!.. Hadi, ileri! Bana geniş ülkeler gerek; bir şövalye burada dövüşemez. *(Gitmek isterken kıyıda oturan Agnes'i görür.)* Nasıl da devinimsiz duruyor! Sanki havada gizli tınılar varmış da onları dinliyormuş gibi... Kayıkta da böyleydi: dümene oturmuş, suları yarıp geçerken, dupduru alnını silerek dinliyordu; sanki onda işitme duygusu yerini değiştirmiş,

gözleriyle dinliyor gibiydi. *(Yanına yaklaşır.)* Söyle bana, genç kız! Fiyordu mu, yoksa kıyının çizgilerini mi seyrediyorsun?

AGNES

(Başını çevirmeden) Gözlerim ne fiyordu, ne de kıyıları görüyor: Görebildiğim uzaklarda görkemle göklere doğru yükselen bir dünya. Evet, akarsular, ırmaklar, denizler görüyorum. Sisli tepelerin üzerinde parlak bir ışık görüyorum. Sonsuz bir çöl, çölün ortasında kudurmuş bir rüzgârın eğdiği hurma ağaçlarını görüyorum. Ağaçların çevresini süsleyen uzun ve kara gölgeler görüyorum. Hiçbir yanda yaşam izi görünmüyor; her yan yaratılış günü kadar sessiz; ama yavaş yavaş yükselen bir fısıltı duyuyorum; bu ses bana, "Bu saat senin selametini ya da yıkımını kararlaştıracak saattir; hadi, iş başına! Bu dünyayı canlandıracak olan sensin!" diyor.

BRAND

(Bu sözlerin etkisine kapılarak) Söyle çocuğum, daha neler görüyorsun?

AGNES

(Eli kalbinin üzerinde) Şurada bazı güçlerin filizlendiğini duyuyorum; coşan dalgalar, ağarmaya başlayan bir şafak. Yüreğimin çevresinde yayılan bir dünya gibi... Her yandan, "Bu dünyayı canlandırmak senin görevin" diyen sesler duyuyorum. Daha şimdiden geleceğe yönelik bütün düşünceler, etkinlikler uyanıyor. Orada soluk alışlar, fısıldayışlar, titreyişler var. Doğum saati çaldı. Dünyaya hüzün ve sevgi dolu gözlerle bakanın görünmez varlığını duyuyorum. Onu, ağaran tanyeri kadar parlak ve ölüm kadar hüzünlü olanı görüyorum. Gittikçe yükselen bir fısıltı duyuyorum. Bu sesler, "Doğmak ve yaratmak zamanıdır. Bu saat, senin selametini ya da yıkımını kararlaştıracak saattir; güç olanı gerçekleştirecek olan sensin!" diyor.

BRAND

Evet sensin; işte bize gösterilen yol! Bizim yüreğimiz tanrısal olanı yaşamak için yaratılmış. Hırs kartalını orada boğmak, yeni insanı orada yaratmak gerekir, dünyanın gidişi benim neme gerek! Sarhoş ya da köle, kim bana düşman gibi davranırsa, kimin benim eserime zararı dokunursa, Tanrı hakkı için ben de ona vurmasını bilirim. Yolu açalım güneşe!

Yolu açalım her yerde tam anlamıyla kendi olmak isteyene! Bu, her insanın hakkı. Ben bundan başka bir şey istemiyorum. *(Bir an düşünür.)* Kendi olmak...

Ya genlerin ağır yükleri, borçlarını ödememiz gereken kuşakların günahları?.. *(Titrer ve uzaklara bakar.)* O yandan biri geliyor. Bu yana doğru gelen o gözleri yerde, beli iki büklüm kadın da kim?.. Tepeyi aştı, dinlenmek için duruyor, düşmemek için sopasına dayanıyor. Şimdi de bir hazineyi yoklamak ister gibi bir hırsla elini cebine sokuyor. Cılız bacaklarını örten eteği bir yırtıcı kuşun pençelerini süsleyen tüyler gibi... *(Korkuyla)* Ne tuhaf. Niçin bu kadın benim memleketime, fiyorlara ait çocukluk anılarımı canlandırıyor? Tüm anılar varlığımı sarıyor ve beni buz gibi donduruyor! Aman Tanrım! Annem!

ANNESİ

(Tepeyi iner ve durur, elini gözlerine siper ederek çevresine bakar.) Bana, o buradadır, dediler. *(Yaklaşır.)* Tanrı bu güneşin belasını versin! Gözlerimi kör edecek! Sen misin oğlum?

BRAND

Evet.

ANNESİ

(Gözlerini ovuşturarak) Ayyy! Bu ne keskin ışık! Gözlerimi kör ediyor, insan bir rahibi bir köylüden ayırt edemiyor.

BRAND

Ana evinde yaprak dökümünden ta ilk kukumav ötüşüne kadar güneş yüzü görmemiştim.

ANNE

(Gülümseyerek) Orada insan kendini çok iyi duyar. Bir buz parçası gibi donar, katılaşır, güçlenir; can korkusu duymadan her şeye cesaret edebilir.

BRAND

Hoş geldin ve hoşça kal! Acele işim var.

ANNE

Evet, senin hep acele işin vardır, daha çocukken yine böyle demiş ve memleketten ayrılıp gitmiştin.

BRAND

Gitmemi buyuran sendin!

ANNE

Ne çare! O günlerde işler bugünkünden daha iyi gitmiyordu... İyi olmuş, bak, rahip oldun... *(Daha yakından inceleyerek)* Hem büyümüş, güçlenmişsin. Şimdi beni iyice dinle: Canına iyi bak!

BRAND

Bana söyleyeceğin bu muydu?

ANNE

Canını koru! Bu dünyada ondan başka değerli bir şeyimiz var mı ki?..

BRAND

Bana vereceğin başka öğütlerin yok mu diye soruyorum! Buraya kadar bunu söylemek için mi geldin?

ANNE

Her işinde dilediğin gibi hareket et; yalnız yaşamını koru, onu tehlikeye atma! Onu sana ben verdim; korumanı istemek de hakkımdır. *(Öfkeli)* Herkes bugün fiyortta yaptığın çılgınlıktan söz ediyor: böyle bir havada sandala binmek: ... Öyle korkunç saatler geçirdim ki... Senin gözünde ananın hiç mi değeri yok? Günün birinde benim

mirasıma konacaksın. Bir vârisin yaşam hem hakkı, hem de görevidir; bunu düşündün mü hiç?

BRAND

Anlıyorum! Demek bana ceplerin dolu olarak geliyorsun?

ANNE

Bu nasıl söz? Sen delirdin mi oğlum? *(Geri geri gider.)* Sakın bana yaklaşma! Yoksa seni sopamla döverim... *(Tatlılaşarak)* Ne demek istiyorsun? Her gün azıcık daha yaşlanıyorum. Er geç toprağın altına göçmem gerekecek; o zaman elimde avucumda ne varsa sana kalacak. Hepsi hesaplanmış, tartılmış, ölçülmüş olarak duruyor. Üzerimde hiçbir şey yok, hepsi orada gizli. Çok değil ama, ona sahip olanı dilendirmez... Bana yaklaşma, şöyle az uzakta dur. Bulunamayacak yerlere bir metelik bile saklamayacağım, sana söz veriyorum. Ne duvar arasına, ne bir taş, ne de bir döşeme altına bir şey saklayacağım. Hayır oğlum, emin ol varım yoğum hepsi senin, yalnız senin, başka kimsenin değil.

BRAND

Ya koşulların?

ANNE

Yalnız tek bir koşulum var: Yaşamınla oynamayacaksın. Soyunun koruyucusu olacaksın; nasıl ki, babadan oğula geçe geçe sana gelinceye kadar hep öyle oldu; senden dileğim de bu. Hiçbir şeyin kaybolmamasına, eksilmemesine ve paylaşılmamasına özen göster. Mirasını çoğalt ya da çoğaltma; o senin bileceğin iş. Ama en önemli şey, onu senin koruyabilmen.

BRAND

Her şeyden önce dileğim seninle açıkça konuşmak ve anlaşmak: Çocukluğumdan beri sana boyun eğmedim; ne ben sana evlat oldum, ne de sen bana ana. Zamanla senin saçların ağarırken ben de böylece büyüdüm.

ANNE

Ben senden sevgi dilenmiyorum. Nasıl istersen öyle ol: Sert ol, hırçın ol, dilersen buz gibi soğuk ol. Ben bunlardan beterini görmüş katı yürekli bir kadınım; bütün bunlar bana dokunmaz. Bana gereken şey mirasın korunması. Onun ailede kalması, yabancı ellere geçmemesi.

BRAND

(Annesine doğru bir adım ilerlieyerek) Ya benim gönlüm har vurup harman savurmak istiyorsa!..

ANNE

(Sendeleyerek geri geri gider.) Sırtımı iki büklüm eden, saçlarımı ağartan bu uzun yaşıma kadar biriktirdiğim her şeyi saçıp savurmak, öyle mi?

BRAND

(Yavaşça başını sallayarak) Evet, hepsini saçıp savurmak!

ANNE

Hepsini dağıtmak ha? Düşün ki bu benim canımı yakmak, ruhumu parçalamak olur!

BRAND

Öyle olsa bile. Ya yine yaparsam? Ya gecenin birinde, ölüm uykusuna dalmış olduğun bir gecede, elinde dua kitabı olduğu halde sessizce ölüm döşeğinin yanına yaklaşarak, küçük meşalenin cılız ışığı altında her yanını didik didik araştırır ve hazinenin en değerli şeylerini bulup ortaya çıkardıktan, hepsini derleyip topladıktan sonra meşaleyi yakaladığım gibi...

ANNE

(Şaşkınlıkla Brand'a yaklaşarak) Bütün bunlar nasıl ve nereden aklına geliyor?

BRAND

Nasıl mı, nereden mi aklıma geliyor? Bunu bilmek, öğrenmek ister misin?

ANNE

Evet.

BRAND

Hiçbir zaman belleğimden silinmeyecek olan bir çocukluk anısından. Ruhum hâlâ bunun korkunç etkisi altında. Bir sonbahar gecesiydi. Babam ölmüştü. Sen hastalanmış, yatıyordun. Ben usulca babamı yatırmış oldukları odaya girdim. Başucunda yanan mum beyaz yüzünü aydınlatmıştı. Bir köşeye büzülüp korku içinde gözlerimi ona diktim. Elinde bir kitap vardı. Beni en çok korkutan öylesine derin derin uyuması, bileklerinin de öylesine incelmiş olmasıydı. Soğuk kefeninin kokusu burnuma esiyordu. Birden gelen bir ayak sesi duydum. Odaya bir kadın girdi ve beni görmeden dosdoğru ölünün yatağına yaklaştı. Hemen her yanını yoklamaya, araştırmaya başladı. Bir aralık ölünün başını kenara itti. Önce bir tomar çıkardı, daha sonra başka tomarlar da; saymaya başladı. Bir yandan sayıyor, bir yandan da "Hepsi bu kadar olamaz, hepsi bu kadar olamaz!" diye mırıldanıyordu. Derken, elini şiltenin arasına soktu. Oradan da sımsıkı bağlanmış bir paket çıkardı. Kördüğümlere hem kızıyor, hem de titrek ve cılız parmaklarıyla onları açmaya uğraşıyordu. Parmaklarıyla açamadığı düğümleri dişleriyle açtı ve yeniden aramaya koyuldu. Daha başka paketler buldu. Bunları da "Hepsi bu kadar olamaz, hepsi bu kadar olamaz!" diye mırıldanarak saymayı sürdürdü. Ağlıyor, araştırıyor, yakınıyor, beddualar ediyordu. Bir yandan da kıyıyı bucağı yokluyor, yeni bir şey bulunca avına saldıran bir akbaba gibi çılgın bir sevinçle üzerine atılıyordu. Sonunda her yanı boşalttıktan sonra idam sehpasına götürülen bir suçlu adımıyla oradan uzaklaştı. Topladıklarını içine doldurduğu eski bir bez bohçayı taşırken alçak sesle, "Demek bütün varı yoğu buymuş!" diye inliyordu.

ANNE

Ben daha çoğunu bulacağımı umuyordum. Bulduğum azıcık şey bana çok pahalıya mal oldu.

BRAND

Sandığından daha pahalıya mal oldu: Oğlunun kalbine mal oldu.

ANNE

Bu yaşamın gidişatı: İnsan malı ve mülkü kanı pahasına satın alıyor. Ben ona daha yüksek bir bedel verdim: Bütün gençlik yaşamımı yok pahasına sattım. Ona verdiğim şeyi artık bir daha elde edemedim. Bütün insanların aşk dedikleri o şey, belleğimde hafif ve parlak, kimi kez güzel, kimi kez de anlamsız bir şey olarak kaldı. Babamın öğütlerini hatırlıyorum: "Şu gündelikçinin oğlunu bırak, ötekini al; sıska olmasına bakma, akıllı bir delikanlı, elindekini günden güne artıracağı kesin" demişti. Babamın dediğini yaptım. Ama çok geçmeden aldanmış olduğumu anladım. O elimizdekini hiçbir zaman artıramadı. Bunu yapan bendim: Öldükten sonra o kadar tasarruf ettim, o kadar para biriktirdim ki, artık bugün muradıma ermiş sayılırım.

BRAND

İyi öyleyse! Ama şimdi mademki bir ayağın çukurda sayılır, söyle bana bakayım, ruhunun ne durumda olduğunu ara sıra düşünüyor musun?

ANNE

Bunu düşündüğümü seni rahip yapmakla kanıtladım oğlum? Zamanı gelince sen de mirasımın bedeli olarak ruhumun selametine çalışırsın. Benim malım mülküm, değerli şeylerim varsa, senin de sözün, nüfuzun, teselli gücün vardır.

BRAND

Sen ne kadar zeki olursan ol, beni, seni kuşatan ışık içinde görüyorsan, aldanıyorsun. Yeryüzünde bütün ana babalar senin gibidirler. Çocuklarınız sizin için köhne eşyanızı koruyan bir memur vekildir yalnızca. "Sonsuzluk"tan söz edildiğini şöyle böyle duymuşsunuzdur; ço-

cuğunuza mirasınızı vermekle onu kendinize bağladığınızı sanırsınız. Ve ailenin bağı uzun yıllar geçer de kopmazsa, ölümle yaşamın birleşeceğini umarsınız.

ANNE

Hadi oğlum, annenin düşüncelerini bir yana bırak da, zamanı gelince onun mirasını almayı kabul et.

BRAND

Peki, ya borçlar?

ANNE

Hangi borçlar? Borç morç yok.

BRAND

Çok iyi, ama ya olsaydı, hepsinin hesabını birer birer görecek ve tasfiyesini üzerime alacaktım. Anasının ruhunu hiçbir borcun yükü altında bırakmamak çocuğun görevidir; dahası evini bomboş bulsam bile, borçlarını yine üzerime alırdım.

ANNE

Böylesi hiçbir kitapta yazılı değildir.

BRAND

Hayır, yazılı kitaplarda, yasalarda bunun yeri yok; ama bu yasa her namuslu yüreğe kazılmıştır. İşte asıl ona boyun eğilmesi gerekir. Sen kör olmuşsun, kör! Gözlerini aç ve bak! Sen Tanrı'nın emanetine tecavüz ettin. Eğitilmek üzere sana verdiği ruhu yıktın. Doğarken sana söz ettiği kendi örneğini küflendirdin, çamurlarda sürükledin. Serbestçe uçmak isteyen ruhun kanatlarını çamurlara buladın. İşte senin borcun budur. Tanrı senden emanetini geri isteyeceği zaman durumun ne olacak?

ANNE

Durumum ne mi olacak?

BRAND

Korkma. Oğlun bütün bu borçları üzerine alıyor. Senin kirlettiğin, bozduğun ruhunu ben arındıracağım. Sen ölünce rahat edeceksin. Borcunu ben ödeyeceğim.

ANNE

Borç ve günah, ne varsa hepsinden beni arındıracak mısın?

BRAND

Ben yalnız borcu üzerime alıyorum. Şunu unutma ki, oğlun yalnız senin ruhunu ağırlığı altında ezen borçları ödeyecektir. İşlediğin günahların hesabını vermek senin işin. Bu dünyanın bazı eserleri insanlığın büyük sermayesine zarar verirse, bir başkası kendi çabasıyla o zararı giderebilir. Ama israf bile öyle bir cinayettir ki ya pişmanlığı ya da ölümü çağırır.

ANNE

(Kaygılı) Bu kızgın güneşin zehirli ışığı beni boğuyor, başım dönüyor, kendimi çok yorgun ve halsiz duyuyorum. Benim için gölgeli evime, buz dağlarından akan ırmakların serinlettiği yuvama dönmek daha iyi olacak.

BRAND

İyi öyleyse. Gölgeliğe çekil. Ben uzakta değilim. Güçten düştüğün, ışığa ve yaşama istek duyduğun gün bana haber gönder, hemen gelirim...

ANNE

Evet, bana cehennem azabına uğrayacağımı anlatmak için mi?

BRAND

Hayır, tersine: Sana bir evladın sevecenliğini, bir rahibin tatlılığını getirmek için, bunlar seni acı rüzgârından koruyacak! Yanı başında durarak, hummanın şiddetini azaltacak, acılarını unutturacak sözler söyleyeceğim.

ANNE

Doğru mu söylüyorsun? Böyle yapacağına söz veriyor musun?

BRAND

Evet, pişmanlık saatinde yanına geleceğim. *(Yaklaşır.)* Ama benim de senin gibi bir koşulum var: Seni toprağa

bağlayan her şeyini uzağa atmalısın ve mezara çırçıplak inmelisin.

ANNE

(Öfkeyle Brand'a dönerek) Ateşe sıcaklıktan, kara soğukluktan, denize de ıslaklıktan ayrılmasını söylersen daha iyi edersin. Hadi, defol!

BRAND

Çocuğunu al, fiyordun üzerine götür ve Tanrı'dan bu hareketini takdis etmesini dileyerek onu suya at!

ANNE

Bana bundan başka ne tür ceza istersen ver: Aç bırak, susuz bırak, ama bunu yapma. Bu çok ağır.

BRAND

En ağır özverileri kabul etmeyen kimse, başkalarının özveri yapmasını hak etmez.

ANNE

Kilisenin sadaka kutusunu parayla doldururum.

BRAND

Bütün varlığını mı?

ANNE

Çok para koyarım; yetişir değil mi oğlum?

BRAND

Ölürken Eyüb'ün külden yatağı üzerindeki haline benzemezsen, senin için kurtuluş yoktur.

ANNE

(Ellerini ovuşturarak) Ya! Yaşamımı tüketmek, ruhumu yitirmek, daha bugünden malımdan mülkümden ayrılmaya mecbur olmak ha? Hayır! Evime dönmek ve benim olan, hâlâ da bana ait bulunan her şeyimi bağrıma bastırmak istiyorum. Servetim acılarımın çocuğudur. Yüreğim onun için kanıyor. Evime döneceğim ve bir ananın hasta yavrusuna beşiğinin başında ağladığı gibi ağlayacağım. Et sevgisi ruhun ölümüyse, ruhum niçin et içinde doğdu? Rahip! Benden uzaklaşma. Son dakikalarımda

ne düşüneceğimi bilmiyorum. Ama her şeyimi sağlığımda yitirmem gerekiyorsa, bunu yapmak için hiç olmazsa son soluğuma kadar bekleyeceğim. *(Gider.)*

BRAND

(Arkasından bakarak) Hayır, oğlun senden uzaklaşmayacak. Pişmanlık saatinde, onu yanına çağırdığın, soğuk ve buruşuk elini kendisine uzattığı zaman, o uzanan eli alacak ve kendi elleri arasında ısıtacak. *(Deniz kıyısına iner ve Agnes'e yaklaşır.)* Akşamla sabah bir olmuyor. Az önce savaşa katılmak isteyen bir kahraman kesilmiştim. Öfkenin kılıcıyla, yalanı yere vuracak, kötülük ruhunu ezecek ve mızrağımla bütün dünyayı delip deşecektim.

AGNES

(Yüzünü Brand'a çevirir, gözleri parlamaktadır.) Böyle bir akşamla karşılaştırıldığında, gün ışığı ne kadar soluk kalıyor! Çünkü yalan ve zevkten başka bir şey istemiyordum.

BRAND

Yabanıl kuğular gibi, büyük ve güzel düşler beni güçlü kanatları üzerinde kaldırdılar. Yolumu görüyordum, beni çevremden uzaklara, geniş ufuklara götürüyordu. Yorulmak bilmez bir zafer kahramanı olarak dünyaya açılmak istiyordum. Kilise alayları, ellerinde işlenmiş sancaklarla, tanrısal ezgilerle, buhurlarla, altın kupalarla, zafer ezgileriyle, halkın coşkun sevgisiyle benim tamamladığım eserime taç giydiriyorlardı. Ne görkem, ne coşkunluk! Ama bütün bunlar bir düştü, bir masal. Kâh güneşin, kâh yıldırımın aydınlattığı bir serap... Şimdi, ben, gün doğmadan çok önceki alacakaranlığın içindeyim. Dünya hayhuyundan uzak, denizle kayalıklar arasına sıkışmışım. Başım gökyüzünün ancak küçük bir parçası altında, ama ayaklarım doğduğum toprağın üstünde. Güzel masal artık bitti, hayallerin güzel ve süslü atının eyeri çıkarılmalı. Ama ben bütün bunların ötesinde daha yüksek bir amaç görür gibiyim.

AGNES

Ya o yenik düşmesi gereken Tanrı?

BRAND

Yine düşecek, ama sessizce, gizlice; gün aydınlığında herkesin gözü önünde değil. Halkı o yoldan huzura eriştirmeyi istemekle ne kadar yanıldığımı şimdi anlıyorum. Bu millette değişiklik yapacak olan şey, göz kamaştırıcı yiğitlikler değil. Ruhun yaraları kanıyorsa, güç de etkilemez. Bütün sorun istenç gücü; kurtaracak ya da öldürecek olan o dur. O, büyükte olduğu gibi, küçükte de vardır; dağılmış olan her şeyin içinde hep bir bütündür. *(Alacakaranlığın yayılmaya başladığı köye doğru başını çevirir.)* Bana gelin. Doğduğum yerde, güçlükle sürüklenen insanlar, bana gelin! Biz bilenler ve inananlar el ele verip yenileşelim: Kuşkuyu yenelim, yalanı susturalım ve içimizdeki istenç gücünün genç aslanını uyandıralım. Erkek elinde kazma da kılıç kadar soylulaşabilir. Hepimizin amacı bir: Tanrı'nın üzerine yazdığı tunçtan levha olmak. *(Uzaklaşmak ister, Einar yolunu keser.)*

EINAR

Dur ve benden aldığını bana geri ver!

BRAND

Agnes'ten mi söz ediyorsun? İşte...

EINAR

(Agnes'e) Şu hüzün verici çıkmaz yolla şu güneşli geniş ovadan birini seç!

AGNES

Benim için seçilecek bir şey yok.

EINAR

Agnes, beni dinle Agnes, eski atasözünü unutma: Kaldırmak kolay, taşımak güçtür.

AGNES

Yoluna git, boşuna uğraşma. Ben gücüm kesilinceye kadar bu yükü taşıyacağım.

EINAR

Sevdiklerini düşün.

AGNES

Anneme ve kardeşlerime selam söyle. Onlara mektup yazarım, kendilerine söyleyecek söz bulabilirsem.

EINAR

Orada, güneş batarken, dalgalar pırıl pırıl parlar, beyaz yelkenler şişer, gemiler kıyıdan uzaklaşır, dalgaları yararak uzak sahillere, büyülü dünyalara doğru yol alırlar.

AGNES

Sen, rüzgârların seni sürüklediği yöne doğru git ve beni bir ölüyü düşünür gibi düşün.

EINAR

Agnes, beni izle, benim kardeşim ol!

AGNES

(Başını sallayarak) Aramızda koca bir deniz var.

EINAR

Hiç olmazsa annenin evine dön.

AGNES

(Durgun bir sesle) Kardeşim, hocam ev arkadaşım olan bu adamı bırakamam.

BRAND

*(Agnes'e doğru bir adım ilerler.)*Genç kız, yaptığın işe dikkat et. Bundan sonra benim yaşamım, gün ışığı görmeme engel olan bir dağın eteğinde, kayadan iki duvar arasına sıkışmış, alçakgönüllü bir çatı altında, hüzünlü bir sonbahar akşamı gibi akıp gidecek.

AGNES

Artık karanlıklardan korkmuyorum. Bulutlar arasında parlayan bir yıldız görüyorum.

BRAND

Benim isteklerim çok güç. "Ya hep ya hiç" onu bil; sıkışık anlarda sendeler ve fırtınada kazaya uğramış bir gemi gibi parçalanırsan, benden bir şey umma. Kendini feda

etmeden kurtulamazsın. Yasa acımasızdır. Ölüme kadar dayanmak gerekir.

EINAR

Bu acımasız oyunu bırak, bu adamdan ve onun uğursuz yasasından kaç, alıştığın, yaşayabileceğin yaşamı kabul et!..

BRAND

Hangisini istersen seç, burada yollar ayrılıyor.

EINAR

Evet, dinginlikle fırtına, bilinenle bilinmeyen, sevinçle üzüntü, gündüzle gece, yaşamla ölüm arasında bir seçim yap!

AGNES

(Ayağa kalkar ve ağır ağır konuşur.) Şurada gecenin ardında, ölümün ardında şafağın belirdiğini görüyorum. *(Brand'ın gittiği yola gider, Einar şaşkın bir bakışla onu bir an izler. Sonra başını eğer ve fiyordun yolunu tutar.)*

Üçüncü Perde

Üç yıl sonra. Bir papaz evinin küçük bahçesi. Çevresi taş duvarla çevrili. Yukarda yüksek kaya duvarları. O kayalıktan bir patikayla yukarı dağa çıkılır. Aşağıda fiyort çok ince ve sıkışık görünür. Evin kapısı bahçeye inen bir merdivene açılır. Akşamdır. (Brand merdivenin üst basamağında ayakta durur. Agnes bir basamak üzerinde oturmuştur.)

AGNES

Sevgilim, yine bakışların kaygıyla fiyordun ötesine dikilmiş.

BRAND

Bir haber bekliyorum.

AGNES

Kaygılı görünüyorsun.

BRAND

Annemden haber bekliyorum. Üç yıldan beri beklemekteyim bu haberi, bir türlü gelmiyor. Bu sabah, ölüm halinde olduğunu duydum.

AGNES

(Tatlı ve okşayıcı bir sesle) Brand! Bu haber gelmese de onu gidip görmen gerekmiyor mu?

BRAND

(Başını sallayarak) Pişmanlık duymuyorsa, onu avutacak bir sözüm yok.

AGNES

Ama o senin annen!

BRAND

Soyumdandır diye putlara hizmet etmeye hakkım var mı?

AGNES

Çok katı yüreklisin Brand!

BRAND

Sana karşı mı?

AGNES

Hayır, hayır!

BRAND

Gideceğimiz yolun sarp olduğunu sana daha önceden söylemiştim.

AGNES

(Gülümseyerek) Beni aldattın. Hiç de sarp değil.

BRAND

Agnes, bu hava sert ve soğuk. Yanaklarının rengini solduruyor, nazik ruhunu donduruyor. Bizim evimiz çok hüzün verici bir ev. Çevremizde çığ ve fırtınadan geçilmiyor.

AGNES

Evet, ama buz dağı bizi koruyor. Buharın çığları, evimizin damına dokunmadan üzerinden geçip gidiyor.

BRAND

Ya güneş? Onu hiç görmüyoruz.

AGNES

Nasıl görmüyoruz? Tatlı ve sıcak ışınları, dağların tepelerinde oynaşıyor.

BRAND

Evet ancak yazın, o da topu topu üç hafta. Ama hiçbir zaman buraya kadar inmiyor.

AGNES

*(İyice Brand'a bakar, aceleyle kalkar.)*Brand, seni korkutan şeyin ne olduğunu biliyorum.

BRAND

Korkan sensin!

AGNES

Hayır, sen.

BRAND

Yüreğinde gizli bir üzüntü var.

AGNES

Senin de, Brand.

BRAND

Ayaklarının dibinde bir uçurum varmış gibi, başın dönüyor. Hadi söyle, her şeyi söyle!

AGNES

Evet, kimi kez korkuyorum, titriyorum. *(Devam etmez.)*

BRAND

Titiriyorsun? Kimin için titiriyorsun?

AGNES

Çocuğumuz için.

BRAND

Alf için mi?

AGNES

Sen de mi korkuyorsun?

BRAND

Bazen evet, ama hayır, Tanrı büyüktür onu bizim elimizden almak istemez. Sevgili Alfçiğim, göreceksin: Onu bir gün büyük ve güçlü göreceğiz. Şimdi nerede?

AGNES

Uyuyor.

BRAND

(Yarı açık kapıdan içeri bakarak) Bak uykusu ne rahat, hasta bir çocuk gibi sıkıntılı uyumuyor. Küçücük yumuk ellerini görüyor musun?

AGNES

Evet, ama rengi çok uçuk.

BRAND

Evet, uçuk, ama o da geçer.

AGNES

Öyle tatlı uyuyor ki, bu rahat uyku onu güçlendirecek.

BRAND

Tanrı seni korusun! Uyu, dipdiri ve sağlıklı uyan! *(Kapıyı kapar.)* Siz ikiniz benim yapıtıma dinginlik ve ışık getirdiniz. Her işimi, her hareketimi ve her düşüncemi kolaylaştırdınız. Senin yanında hiçbir zaman cesaretimin zayıflandığını hissetmedim. Onun çocuk oyunlarından çoğu kez güç aldım. Görevimi işkence gibi kabul etmiştim, ama o zamandan bu yana, ne değişiklik! Bütün çabalarımda mutluluk buldum.

AGNES

Evet, Brand, inan ki sen bu mutluluğu hak ettin. Ne çok acı çektin, ne büyük çatışmalar yaşadın. Çektiğin sıkıntılara, yorgunluklara, sessizce döktüğün kanlı gözyaşlarına tanık oldum.

BRAND

Doğru; ama bütün bunlar bana ne kadar kolay geldi! Seninle birlikte aşk yüreğime ılık bir bahar ışını gibi girdi. O zamana kadar onu hiç yaşamamıştım. Ne annem, ne de babam onu yüreğimde tutuşturabildiler. Onlar her kıvılcımı söndürdüler kül altında. Sanki yüreğimde gizlice biriken sevginin bütünü senin ve onun alnını kuşatmak için bir hale olmuştu, sevgili karım!

AGNES

Yalnız bizim değil, sıkıntıda olan kardeşlerimizin, umutsuzluk içinde kalan oğullarımızın, ağlayan çocuklarımızın, avutulmak isteyen annelerin cömert yüreğinde bereketli bir ziyafet sofrasını bulan tüm kardeşlerimizin alınları da o haleyle parlıyor.

BRAND

Bütün bunları siz yaptınız. Ruhumu saran bu tatlılık, bu tanrısal dinginlik, sizin eseriniz... Bir kimsenin bütün insanları kucaklayan bir sevgi duyabilmesi için, önce bir kişiyi çok sevmesi gerekir. Her şeyden soyutlanmış, yalnızlık içindeki yüreğim taş kesilmişti.

AGNES

Böyle olmakla birlikte, sevginde yine de bir katılık var, okşamadan önce vuruyorsun.

BRAND

Sana böyle mi yaptım Agnes?

AGNES

Bana mı? Hayır, sevgilim! Sen bana yalnız, tatlı ve gerçek bir görev verdin. Ama çoğu kimsenin, onlardan istediğin "ya hep, ya hiç" yüzünden senden uzaklaştığı gördüm.

BRAND

İnsanların aşk dedikleri şeyi ben tanımıyorum, tanımak da istemiyorum. Ben yalnız yumuşamayan ve gevşemeyen o tanrısal aşktan başkasını tanımam. O ölüm korkusunu bile dindiremez... Zeytindağı'nda, Baba'ya kadehi dudaklarından çekmesini kan ter içinde bağırarak yalvaran Oğul'a, Baba'nın yanıtı ne oldu? Kadehi onun dudaklarından çekti mi? Hayır yavrum, son damlasına kadar içirdi.

AGNES

Ah, hepimizi bu ölçüye göre değerlendirecek olursan, yargılanmaktan kim kurtulabilir?

BRAND

Kimin yargılanacağını kimse bilemez. Ama sonsuz elin ateşten harflerle yazdığı şudur: Ödül sonuna kadar dayananındır. Huzur pazarlıkla elde edilemez. İnsanın kendisini aşabilmesi için korku teri dökmek yetmez. Sınav ateşinden geçmek gerekir. Bunu başaramazsan, kesinlikle bağışlanırsın; ama başarmak istemezsen, asla bağışlanamazsın.

AGNES

Evet, söylediğin sanırım doğru. Ne olur, senin çıktığın tepelere beni de eriştir. Bana yol göster. Gökyüzündeki yüksekliklere doğru yol göster. İstenç gücüm var ama cesaretim az. Çoğu kez korkuya kapılıyorum, güçten düştüğümü hissediyorum, yorgun ayaklarımı güçlükle sürükleyebiliyorum.

BRAND

Şunu unutma Agnes: Asla korkakça bir anlaşma yapma! Görevini yarım yapan ve yalnızca gösterişe önem veren çıkmazdadır. Bu yasayı sözle değil, eylemle gerçekleştirmek gerekir.

AGNES

(Brand'ın boynuna sarılarak) Senin yolunu izleyeceğim!

BRAND

İkimiz birlikte olunca, çıkamayacağımız hiçbir dik yokuş yoktur. *(Doktor yokuşu iner ve bahçe kapısında durur.)*

DOKTOR

Ey! Demek bu ıssız kaya kovuğunda, sevişen güvercinler de varmış.

AGNES

Yaşlı doktorum, sen misin? İçeriye gir! Çabuk gir! *(Koşarak iner ve bahçe kapısını açar.)*

DOKTOR

Ben size gelmedim. Size dargınım. İnsan böyle bir yerde, buz dağlarının gölgesinde, gövdesini ve ruhunu kışın dondurucu rüzgârlarına bırakarak sürdürür mü yaşamını?

BRAND

Ruhlarımızı bırakmadık!

DOKTOR

Öyle mi? Doğru! Görünüşe göre öyle. Bana öyle geliyor ki, aceleyle yaptığınız evlenme "Aceleyle yapılan işler sürmez!.." özdeyişine karşın, sağlam ve dayanıklı.

AGNES

Güneşin bir öpüşü, çanın bir vuruşu yazı getirir.

DOKTOR

Hoşça kalın! Beni bir hasta bekliyor.

BRAND

Anneme mi gideceksiniz?

DOKTOR

Evet, siz de mi oraya gidiyorsunuz?

BRAND

Daha gitmiyorum.

DOKTOR

Belki oradan geliyorsunuzdur?

BRAND

Hayır.

DOKTOR

Çok katı yüreklisiniz rahip! Ben yoksullardan alacağım ücreti bile bile bütün yaylayı şu yoğun yağmurun altında geçtim, gittim oraya.

BRAND

Tanrı sizden razı olsun; onun bu korkunç anını hafifletmeye çalışınız!

DOKTOR

Tanrı bu iyiliğimi kabul etsin. Çağrılır çağrılmaz koşuyorum.

BRAND

Sizi, sizi çağırtıyor. Beni unutuyor. Ben de kaygı içinde bekliyorum, bekliyorum.

DOKTOR

Çağrılmadan gidiniz!

BRAND

O zaman, orada yapılacak, hiçbir görevim olmaz.

DOKTOR

(Agnes'e) Zavallı çocuğum, sen bu kadar ince, narin olan sen bu sert ellerde!..

BRAND

Ben sert değilim.

AGNES

Annesinin ruhunu arındırabilseydi, uğruna kanını dökerdi.

BRAND

Bir çocuğa düşen görev neyse onu yapacağım, onun borçlarını ödeyeceğim.

DOKTOR

Siz önce kendi borçlarınızı ödeyin!

BRAND

Tanrı birçoklarının borcunu bir tek kişinin ödemesini istiyor.

DOKTOR

Boğazına kadar borca girmiş bir dilenci olmamak koşuluyla.

BRAND

Varlıklı ya da varlıksız, istenç gücüm var, iradeliyim. Bu da yeter!

DOKTOR

Evet, büyük kitabın her yerinde erkek iradesinin yazılı olduğunu görüyorum. Bu seni zenginleştiren bir şey. Ama rahip! Aynı zamanda şu boş ve dokunulmamış sayfayı da görüyorum: Senin hayallerini, senin sevgi anlayışını! *(Gider.)*

BRAND

(Bir süre doktoru gözleriyle izledikten sonra) Sevgi sözü kadar yalan çamurlarında sürünen hiçbir söz yok. Onu, irade yokluğunu örtmek için şeytanca kullanıyorlar ve böylece yaşam bir gösteriş oyununa dönüşüyor. Gittikleri yol dik ve sarp mı, sevgiyi öne sürüp geri dönüyorlar; büyük yolu tercih mi ettiler, sevgi uğruna o yola gidiyorlar; amaçlarının ne olduğunu gördükleri halde, savaşımdan mı çekiniyorlar? Bunu sevgiyle yeneceklerine inanı-

yorlar. Gerçeği bildikleri halde şaşırıyorlar mı? Onlara sözde yol gösteren yine sevgi...

AGNES

Evet; bütün bunlar sahte, biliyorum. Bununla birlikte, kimi kez, neredeyse inanacak gibi oluyorum.

BRAND

Hayır! Önce istenç gücü, önce istemen gerekir. Her şeyden önce, büyük ya da küçük, yapılması kolay olandan, azıcık uğraş ve çabayla elde edilebilecek olandan kaçınılmalı. Tersine sevinçle tüm acılara katlanabilme gücü önemli olan... Gerçek inanç çarmıhta ölmeyi istemektir; ruhun acısını duymak istemektir. Selamet ancak bu bedelle elde edilebilir.

AGNES

(Brand'a sıkı sıkı sokularak) Bu korkunç yasa konuştuğu zaman sen güçlüsün Brand. Ona sen yanıt ver!

BRAND

Böyle bir savaşımda irade bir kez üstün gelince, sıra sevgiye gelir. O, zeytin dalını getiren beyaz bir barış güvercini gibi gelir. Ama burada, korkak ve uyuşuk bir halkın karşısında, en iyi sevgi kindir! *(Bir korku hareketiyle)* Kin, kin! Ah! Bu küçük söz, söylenmesi o kadar kolay olan bu basit ve küçücük söz! İradenin büyük savaşımı!.. *(Aceleyle eve girer.)*

AGNES

(Kapıdan bakarak) Sevgili oğlunun yanına diz çökmüş, ağlıyormuş gibi başını sallıyor. Çocuğun yatağına umutsuzlukla sarılıyor. Ah! Bu güçlü ve mert yürekte ne zengin bir sevgi hazinesi var! Alf'i sevmeye hakkı var, çünkü o daha günahsız. *(Korkuyla)* Sıçırayarak ayağa kalktı! Acaba ne gördü? Rengi, ölü gibi sapsarı! *(Brand merdivende görünür.)*

BRAND

Hiç haber yok mu?

AGNES

Hayır, gelen olmadı.

BRAND

(Gözlerini kapıya çevirerek) Teni gerilmiş ve ateş gibi yanıyor; nabzı çok yoğun atıyor, şakakları da, ama korkma Agnes!

AGNES

Aman Tanrım! Ne düşünce!..

BRAND

Hayır korkma! *(Yola bakar ve bağırır.)* Bir haberci görüyorum.

ADAM

(Parmaklığa yaklaşır.) Baba! Şimdi artık gelebilirsin!

BRAND

(Aceleyle) Peki, hemen geliyorum! Ne haber getiriyorsun?

ADAM

Haberim karanlık. Yatağında oturmuştu, birden eğildi ve "Hadi gidiniz, rahibi çağırınız; takdis edilmem için, varımın yarısını veriyorum!" dedi.

BRAND

(Geri çekilerek) Yalnız yarısını mı? Yanılıyorsun. Yanıldığını söyle!

ADAM

(Başını sallayarak) Bu dürüst bir hareket olmaz baba!

BRAND

Yarısını! Yarısını! Belki hepsini demek istemiştir!

ADAM

Belki! Ama bu sözü çok açık ve yüksek sesle söyledi. Belleğim güçlüdür, öyle çabuk unutmam.

BRAND

Öyleyse, git yanıtımı götür: Ne rahip var, ne de takdis!

ADAM

(Kuşkulu bir bakışla) Sanırım, beni tanımadın: Beni annen gönderiyor.

BRAND

Benim, biri ailem, diğeri yabancılar için iki ölçüm yoktur.

ADAM

Çok acı bir söz!

BRAND

Ya hep, ya hiç! Bunu biliyor!

ADAM

Rahip!

BRAND

Ona de ki, altının en küçük bir parçası bile, kaba bir puttur.

ADAM

Yanıtını götüreceğim. Olabildiğince hafifletmeye çalışacağım bu kamçı vuruşunu. Onun için daha bir umut var. Tanrı senin kadar acımasız değildir. *(Gider.)*

BRAND

Evet, bu zararlı umut insanlığın yıkımına yeterince neden oluyor. Son dakika gelince, dua, korku, yargıcın ağzına bir parmak bal oluyor! Tabii! O buna layıktır, onu çok eskiden beri tanırlar. Hangi yola giderlerse gitsinler, şu yaşlı Tanrı yine onlardan yüz çevirmez!

(Brand'dan ayrılan adam, yolda bir başkasına rastlar ve her ikisi de Brand'ın yanına dönerler.)

BRAND

Yeni bir haber var mı?

POSTACI

Evet.

BRAND

Ne haber getiriyorsun?

İKİNCİ HABERCİ

Onda dokuzunu, onda dokuzunu bırakıyor.

BRAND

Hepsini değil mi?

İKİNCİ HABERCİ

Hayır, hepsini değil.

BRAND

Yanıtımı biliyorsunuz: Ne rahip, ne de takdis beklesin.

İKİNCİ HABERCİ

Olağanüstü acılarla, bütün yanlışlarının bedelini ödedi.

BİRİNCİ HABERCİ

Seni dünyaya getirenin o olduğunu unutma!

BRAND

(Ellerini ovuşturarak) Biri benimkiler, diğeri yabancılar için, iki tartı kullanamam.

İKİNCİ HABERCİ

Hasta olağanüstü bir heyecan içinde. Ya gel ya da kendisini rahatlatıcı bir sözcük gönder!

BRAND

(İlk haberciye) Git ve hastaya söylediklerimi yinele: Tanrı'nın ekmeği ve şarabı için sofra arınmış olmalı. *(Haberciler giderler.)*

AGNES

(Brand'a asılarak) Sık sık beni korkutuyorsun Brand, seni Tanrı'nın kılıcı gibi ateş saçar görüyorum.

BRAND

(Sesinde ağlama titremeleriyle) Tüm dünya değil mi, bana yalın kılıçla karşı koyan? Onun korkakça inadının vuruşları altında kanayan, benim ruhum değil mi?

AGNES

Koşulun çok ağır Brand.

BRAND

Sen daha hafifini kabul ettirmeye cesaret et bakalım!

AGNES

Kime istersen böyle bir sınav yap: Bakalım dayanabilir mi?

BRAND

Hayır, senin söylediğin, gerçeğin ta kendisi. Bizim kuşağımızın öyle yanlış, öyle boş, öyle bayağı ve uyuşuk bir duruşu var ki! Ölüm döşeğinde bile olsalar, hayırlı bir iş

yapmaya yanaşmıyorlar. Bir kahramandan adını gizlemesini ve yalnız zaferiyle yetinmesini iste; aynı koşulu bir krala, bir imparatora koş, bak, hiçbir iş yürür mü? Şairden uçuşlarını ve tüylerinin parlaklığını kime borçlu olduğunu bilinmeden güzel ötüşlü kuşlarının kafeslerini gizlice açmasını iste... Hayır, özveri hiçbir yerde çiçeklenmiyor; ne yüksek ağaçlarda ne de çalılıklarda. Bütün dünyaya kölece düşünceler egemen olmuş, uçurumun kenarlarına kadar yaşamın tozuna kızgın bir tutkuyla sarılıyorlar. O da dağılınca, insanların hâlâ ot parçalarına tutundukları ve tırnaklarını çamura sapladıkları görülüyor.

AGNES

Sen de "Ya hep, ya hiç" diyorsun.

BRAND

Kim zafere erişmek isterse savaşımdan çekinmemelidir. İnsan uçurumun dibinde bile çok yukarılara yükselebilir. *(Brand susar, sonra yorgun bir sesle devam eder.)* Bununla birlikte, yükselmenin koşullarını öne sürdüğüm insanların karşısında kendimi bir tahta parçasına tutunmuş bir deniz kazazedesi gibi, umutsuz hissediyorum. Çoğu kez, ceza vermek için bilenmiş bu dili acı içinde gizlice ısırdım; ve vurmak için kalkan bu kollarla, kucaklamayı istedim... Hadi, Agnes. Git, uyuyan çocuğa bak, senin ninnin onu parlak düşler görmeye götürsün. Çocuk ruhu, yaz güneşi altında parıldayan dingin ve duru küçük bir dağ gölü gibidir. Anne sevgisi onu, derin sular üstünden gölgesini izleyerek uçan bir kuşun sessiz uçuşu gibi okşar.

AGNES

(Sararak) Ne var Brand? Düşüncelerinin okları fırlayınca uçları ona doğru çevriliyor.

BRAND

Hayır, bir şeyim yok. Sen ona iyi bak.

AGNES

Bana bir söz söyle.

BRAND

Güçlü mü olsun?

AGNES

Hayır, tatlı olsun.

BRAND

(Agnes'i kollarının arasına alarak) Günahsız olan korkusuz yaşar.

AGNES

(Gözleri parlayarak Brand'a bakar.) Tanrı büyüktür, ona kıymaz. *(Eve girer.)*

BRAND

(Israrla gözlerini önüne dikerek) Öyle olmakla birlikte, ya kıyarsa... Tanrı eskiden de yapmaktan çekinmediği şeyi şimdi de yapabilir: İbrahim'den istediği şey... Hayır, hayır. Ben kurbanımı verdim: Ben tanrısal takdire boyun eğdim. Ben ki insanları uyuşukluklarından uyandırmak için Tanrı'nın yıldırımı olmak istiyordum. Yalan. Bu işte hiçbir özveri yok, bu yalnızca yitik bir düş. Bu düşten, beni Agnes, buraya birlikte gelmek için uyandırdı. Bugün burada sessiz sedasız başarmaya çalıştığım eser de bu değil mi? *(Yola bakarak)* Bu haberci de ne kadar gecikiyor... Günahı kökünden söküp atacak, kötülüğü bütünüyle yok edecek, tövbe ve pişmanlık sözünü getirecek haberci işte geliyor. Hayır. Bu gelen Bucak Müdürü'ymüş, yuvarlak, dinç ve çevik, iyi yürekli, iki eli cebinde, iki dolu parantez işareti gibi kıvrak...

BUCAK MÜDÜRÜ

(Parmaklığın arkasından) Gününüz hayırlı olsun. Çok az görüşüyoruz, umarım uygunsuz bir zamanda gelmiyorumdur.

BRAND

(Evi göstererek) Buyurun.

BUCAK MÜDÜRÜ

Teşekkür ederim. Buraya size ricamı kabul ettirmeye geldim. Bu hepimizin iyiliği için.

BRAND

Ne ricası?

BUCAK MÜDÜRÜ

Bana, annenizin ölüm halinde olduğunu söylediler; çok üzüldüm.

BRAND

Ona şüphem yok.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ama son derecede üzüldüm.

BRAND

Ne söylemek istiyorsunuz?..

BUCAK MÜDÜRÜ

Her neyse. Onun yaşında... Tanrı korusun. Bu er geç hepimizin başına gelecek, çare yok. Şimdi gelirken, arabada düşündüğüm hep buydu. Üstelik de, duyduğuma göre, buraya geldiğinizden beri, ikinizin arasında, ailevi bir nedenden dolayı dargınlık varmış.

BRAND

Ailevi bir nedenden dolayı mı?

BUCAK MÜDÜRÜ

Onun için, malı mülkü söz konusu olduğu zaman, çok sert ve cimri olduğunu söylerler. Sanırım, bu işte, onun biraz ileri gittiğini düşünüyorsunuz. Çıkarını korumak herkesin hakkı. Babanızın ölümünden beri mallarınızı paylaşmadınız. Hepsini o koruyor.

BRAND

Evet, paylaşmadık, doğru.

BUCAK MÜDÜRÜ

İşte, bu, mirasçıların arasını bozabilecek bir neden. Şimdi son saatinin yaklaşmasına aldırış etmediğinize beni inandıracak bazı nedenler olduğu için sözlerimi soğukkanlılıkla dinleyeceğinizi düşündüm, aslında, şimdi sırası değil ama.

BRAND

Şimdi ya da sonra, hep bir yola çıkar.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ha şöyle. Çok güzel. Şimdi konuya geliyorum: Anneniz bir kere kutsal toprağa girince ki bu gecikmeyecektir, siz varlıklı bir adam olacaksınız.

BRAND

Öyle mi sanıyorsunuz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Öyle mi sanıyorum, ne demek? Buna eminim. Bütün fiyort boyunca, dürbünle görülebilecek uzaklıklara kadar toprakları var. Evet, rahip, varınız yoğunuz çok olacak.

BRAND

Ya miras yasaları?

BUCAK MÜDÜRÜ

Miras yasalarının bu işle ilgisi ne? Bu yasalar mirasçılara ait, sizin başka kimseniz yok ki. *(Gülümser.)*

BRAND

Ya biri karşıma çıkar da "Benim de aynı haklarım var" derse?

BUCAK MÜDÜRÜ

Bunu ancak şeytan yapabilir. Yüzüme iyice bakın: Sizden hiç kimse bir hak iddia edemez. Bana inanın. Bu böyle. Biz sizin, bundan sonra hali vakti yerinde, dahası varlıklı biri olacağınızı biliyoruz. Artık bundan böyle görevinizi bu delikte sürdürmeniz gerekmeyecek: Önünüzde yepyeni bir dünya açılıyor...

BRAND

Beni dinleyin efendim. Bütün bu söylediklerinizi bir sözcükle şöyle özetlenebilir: Yani bana buradan gidiniz diyorsunuz, değil mi?

BUCAK MÜDÜRÜ

Ben de aşağı yukarı aynı şeyi söyleyecektim, gerçekten de bu hepimiz için daha iyi olur. Şu va'zettiğiniz insanları iyice incelerseniz, kendinizi bir kaz sürüsü içinde bir kurt gibi görürsünüz. Siz buraya yakışmıyorsunuz. Beni anla-

yın. Sizi, büyük bir cemaat içinde yararlı kılacak olan özellikleriniz, dünyadan uzak, kaya kovuklarında kara ve buza yarı gömülü yaşayan bura halkı için zararlıdır.

BRAND

Bir ağaç nasıl kökünü toprağa salarsa, bir insan da doğduğu yere öylece dayanır. Orada etkin olmazsa, o adam kısır kalır: ve yararlı olamaz.

BUCAK MÜDÜRÜ

İnsanları eğitmek isteyen bir kimse için, ilk koşul, memleketin gereksinmelerine uymak.

BRAND

Bu gereksinmeler, kayalar arasına gömülü çukurlardan çok, tepelerin yüksekliklerinden görülür.

BUCAK MÜDÜRÜ

Böyle sözler şu zavallı yayla halkının değil, kent halkının yararınadır.

BRAND

Ah, sizin dağla ova arasına çizdiğiniz bu sınırlar... Büyük kentlerin sahip olduğu her hakkı istersiniz, ama göreve gelince ondan kaçarsınız. "Biz zavallı küçük bir milletiz" diye sızlanarak kendinizi her türlü borçtan kurtulmuş sayarsınız.

BUCAK MÜDÜRÜ

Her şeyin bir zamanı, her zamanın bir görevi ve herkesin yürüyeceği bir yol vardır. Bizim cemaatimiz de beş on parasını dünya tarihinin büyük hazinesine koydu. Evet, o günden beri çok zaman geçti. Doğru; ama hissemiz ufak değildi. Gerçi bugün memleket bomboş, görüyorsunuz, ama ün ve şöhreti hâlâ söylencelere konu oluyor. Bugün düşmüş bulunan bu büyüklük ta Bele kralına dayanır. Hâlâ Thor ve Ulf kardeşlerin Britanya kıyılarına, keyiflerine göre ganimet aramaya giden yüzlerce yiğidin savaş öyküleri dilden düşmüyor. Bütün Avrupa "Bizi bu barbarlardan kurtar!" diye Tanrı'ya yalvarıyordu. Bu bar-

barlar, kim ne derse desin, bizdendi. Ah, o yiğitler! Demir ve ateşle öç almayı onlar biliyorlardı. Dahası söylencelerimizde Tanrı yoluna din savaşına girmiş bir kahramandan bile söz ediliyor, ama ereğine erişip erişmediği bildirilmiyor.

BRAND

Bu kahraman elbette büyük bir soydan geliyordur.

BUCAK MÜDÜRÜ

Öyle, ama siz bunu nereden biliyorsunuz?

BRAND

Bu soylu ırkı, sözlerini o kadar mertçe tutan ve savaşımında de aynı ereği güden soylu kahramanlarımızda görür gibi oluyorum.

BUCAK MÜDÜRÜ

Evet! Ama biz Kral Bele zamanından söz ediyorduk. Adamlarımız önce uzaklara gittiler, ellerinde balta, ekinleri çiğneyerek, kilise ve kuleleri yakıp yıkarak ve zafer çelenklerini üst üste yığarak. Bizler belki bu yolda dökülen kanları aşırı derecede övdük. Ama memleketimizin ateş ve kılıçla gelişmesini, insanlık tarihinin bu büyük ortak eserini alçakgönüllülükle anmak hakkımızdır.

BRAND

Ama bugün her şeyi unutarak sapan ve sürgüyü artık işlenmiş bir tarladan başka bir şey olmayan, Kral Bele'nin mirası üzerinde gezdirmiyor musunuz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Kesinlikle hayır. Hele bir halk bayramlarına gidin de görün, yönetim müdürünün ve benim, okul öğretmeninin ve yargıcın, onur konukları olarak katıldığımız şu bayramlardan söz ediyorum. Punç dağıtıldığı zaman, bizim aramızda Kral Bele'nin nasıl yaşadığını hissedin bir... Davetlilerin kadeh tokuşturmalarında ve şarkılarında, küçük ve büyük söylevlerle çınlayan kadeh sesleri arasında, hep onu anıyor ve yaşa diye bağırıyoruz. Ben bile kimi

kez ondan esin aldığımı hissediyorum; düşüncelerim bir çiçek çelengi gibi örülüyor ve yurttaşlarımın ruhlarını coşturuyor. Ben şiiri çok severim; bu memlekette herkesin şiire yatkınlığı vardır. Ama onu ölçülü kullanmalı. Onu yaşam işlerine karıştırmamalı, onun saati vardır: Akşam, saat yedi ile on arası. O zaman insan serbesttir, işten yorulmuştur, dinlenmeye gereksinimi vardır. Aramızdaki fark: Siz bütün gücünüzle hem tarlayı sürmek, hem de Tanrı yolunda savaşmak istiyorsunuz. Sizi iyice anlıyorsam, ereğiniz gerçek yaşamı, yaşamın idealiyle birleştirmek. Top barutunu terkip için kömürün kükürtle birleştiği gibi Tanrı yoluna savaşmayı patates ekmeğiyle birleştirmek istiyorsunuz.

BRAND

Aşağı yukarı öyle.

BUCAK MÜDÜRÜ

İyi ya. Bu, burada mümkün değil; belki büyük yerleşim merkezlerinde olabilir. Oralarda siz, yüce düzeninizi yaymaya çalışınız. Bizi bırakınız. Tarlalarımızı sürelim, bahçelerimizi çiçeklendirelim.

BRAND

İstediğiniz kadar tarla sürün, bahçeyi yeşertin, dedelerinizin zaferiyle övünün. Cüce, isterse Golyat'ın torunu olsun, yine cüce kalacaktır.

BUCAK MÜDÜRÜ

Bununla birlikte övünülecek gelenekleri olan bir ulus, büyük bir ulustur.

BRAND

Evet, ama bu gelenekler yaşamımızı biçimlendirdiği anda gerçekleşebilir... Atalarınızın görkemi sizin ne işinize yarıyor? Siz onlardan sadece deli külahı yapıyorsunuz.

BUCAK MÜDÜRÜ

İlk sözüm neyse son sözüm de odur: Buradan gitseniz daha iyi olur. Burada eseriniz kısır kalacak, düşünceleriniz

anlaşılmayacak. Ara sıra bir küçük atılımla, bu adamların düzeyini az buçuk yükseltmek gerekirse, ben dikkat ve özenle bunu gerçekleştirebilirim.

Mesleğimdeki başarım çabalarımın boşa gitmediğini kanıtlıyor. Benim çabamla nüfus bir kat arttı, ne diyorum, bir değil üç kat arttı. Çünkü ben, buraları geliştirdim yeşerttim. Doğayla savaşarak ilerleme yoluna buharla atıldık, her yanda yollar yaptık, köprüler kurduk.

BRAND

Yalnız yaşamla iman arasına köprü kuramadınız.

BUCAK MÜDÜRÜ

Fiyortları buzullara bağladık.

BRAND

Ama düşünceyi eyleme değil.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ülkeleri birleştiren ve insanları birbirlerine yaklaştıran yollar: İşte bize her şeyden önce bu gerek. Siz buraya gelinceye kadar, herkes bu görüşteydi. Ama siz geldikten sonra, hepsini altüst ettiniz: Madencinin feneriyle kuzey alevlerini birbirine karıştırdınız. Ve bu yapay gün ışığı içinde iyi kötüden, doğru eğriden ayırt edilmiyor. Bütün bağlarımızı karmakarışık ettiniz ve iyi yönetildiği sürece başarıya ulaşabilecek olan bu halkı birbirine düşman bölgelere ayırdınız.

BRAND

Siz ne derseniz deyin, buradan gitmeye niyetim yok benim. İnsan eserinin yerini seçemez. Amacını bilen ve ona erişmek isteyen kimse, kendisine ayrılmış olan yere sadık kalır. Tanrı benim burada kalmamı istiyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

O halde kalın, ama bu sınırlı alan içinde kalın. Bu zavallı halkı hepimizi saran şu günah ve hatalardan arındırdığınızı görmek, benim de en büyük dileğim. Tanrı bilir ki bu halkın buna ihtiyacı var ama şunu unutmayın ki, her

gün pazar değildir. Pazarları iş günlerine karıştırmayın ve fiyortlarımızda iz bırakarak dolaşan bütün sandallara sanki Tanrı'yı taşıyormuş gibi bayrağımızı çekmeyin!

BRAND

Sizin uyarılarınızdan yararlanmam için ruhumu değiştirmem ve dünyayı başka bir gözle görmem gerekir. Ama, önemli olan insanın kendi olması ve kendini eserine adayabilmesi. Ve işte benim çevremi aydınlatan eserim ortada. Sizin ve benzerlerinizin yönettiği şu halk uyuşukluktan kurtulmalı. Uzun süre onu sıktınız, özgür yaradılışından kalanı da, duygu ve düşünce darlığınızla hırpaladınız. Onu perhize, uyuşukluğunuzun rejimine sokuyorsunuz. O, oradan tükenmiş ve sersemleşmiş olarak çıkıyor. Kanının coşkusunu, cesaretinin iliğini çektiniz, ruhunun tunç külçesini ezdiniz, parçaladınız. Ama o gene de uyanabilir. Kulaklarınızda bir savaş çığlığıyla gürleyebilir.

BUCAK MÜDÜRÜ

Savaş çığlığı mı?

BRAND

Evet, savaş çığlığı.

BUCAK MÜDÜRÜ

Bize savaş açarsanız, ilk kurban siz olursunuz.

BRAND

Günün birinde gözler açıldığı zaman, bu bozgunlukla en büyük zafer görülecek!

BUCAK MÜDÜRÜ

İyi düşününüz Brand. Dönüm noktasındasınız. Sonra pişman olursunuz.

BRAND

Hiçbir şeyden korkmuyorum.

BUCAK MÜDÜRÜ

Yitirirseniz, yaşamınızı boşuna harcamış olacaksınız. Bu dünyanın bütün nimetleri sizin. Çok varlıklı bir annenin mirasına konuyorsunuz. Oğlunuz için yaşaması gereken

bir babasınız, karınızı seven bir kocasınız; sonuçta, iyiliksever bir elin vergisi olan büyük bir mutluluk kaynağına sahipsiniz.

BRAND

Ya sizin mutluluk kaynağı dediğiniz şeye, öyle gerektiği için, sırtımı mı döneyim?

BUCAK MÜDÜRÜ

Burada savaşmak, kesinlikle bir başarısızlıkla sonuçlanır. Buralar nankördür. Siz, güneye, insanların başı yukarda gezmeye cesaret ettikleri mutlu kıyılara doğru yelken açınız. Onları gayrete getirmekte, onlara kanlı denemeler yaptırmakta haklı olursunuz. Bizler kanımızı değil, alınterimizi vermek istiyoruz, bu kısır kayalıklardan çekip kopardığımız günlük ekmeğimiz için döktüğümüz teri...

BRAND

Öyle de olsa, ben burada kalacağım. Ben burada kendi yurdumdayım ve kendi yurdumda savaşacağım.

BUCAK MÜDÜRÜ

Başaramadığınız anda ne yitireceğinizi biliyorsunuz.

BRAND

Geri çekilecek olursam, kendimi yok etmiş olurum.

BUCAK MÜDÜRÜ

Savaşımda tek başına kalanın hiç umudu yoktur.

BRAND

Cemaatim güçtür. Beni izleyenler seçilmiş kimseler.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Gülümseyerek) Olabilir; ama çoğunluk benden yana. *(Gider.)*

BRAND

(Bucak Müdürü'nü gözleriyle izleyerek) İşte, şu insan soyunun iyi düşünen, iyi amaçları olan, dahası kendine göre, adil, etkin ve mert bir adamı. Bununla birlikte, memleket için, bir felaket. Ne çığ, ne su basması, ne de yoğun bir kış; ne açlık, ne de veba, bu adamın verdiği zararı ve-

rir. Ama o... Nasıl da düşünceleri tüketiyor, insanın gücünü kırıyor. Bu dar kafalı adam, gür sesleri nasıl da boğuyor. Halkın dudağındaki nice gülümsemeyi, halkın yüreğinde kopan nice fırtınayı, nice büyük sevinç ve acıyı nasıl da donduruyor. *(Birden korkuyla)* Ya haberci ne oldu?.. Ortada hiç kimse görünmüyor. Hiç kimse. Hayır, Doktor'u görüyorum. *(Doktor'a doğru aceleyle gider.)* Söyleyiniz. Annem?..

DOKTOR

Annen, Ulu Tanrı'nın huzurundadır.

BRAND

Öldü. Günahından pişman olarak, değil mi?

DOKTOR

Sanmam. Öleceği ana kadar yeryüzündeki mallarına dört elle sarılı kaldı.

BRAND

(Gözlerini bir noktaya dikmiş, gerçek ürpermelerle sarsılarak) Acaba soylu bir ruh olarak mı can verdi?

DOKTOR

Belki de adalete göre değil, Tanrı'nın iradesine göre hoşgörüyle yargılanacaktır.

BRAND

(Alçak sesle) Bir şey söyledi mi?

DOKTOR

(Yavaşça) Tanrı'nın eli, oğlumunkinden daha az katıdır, diye fısıldadı.

BRAND

(Gücü kesilmiş bir halde, bir sıra üstüne yıkılır.) Günahta da, ölümde de, her yerde aynı yalan. *(İki eliyle yüzünü kapar.)*

DOKTOR

(Ona yaklaşır, bakar ve başını sallar.) Geçip gitmiş bir zamanı, yeniden yaşatmak istiyorsunuz. Bir zamanlar, Tanrı ile kulları arasında yapılmış olan anlaşmanın bugün de

tüm gücüyle sürdüğünü sanıyorsunuz. Ama her dönem, kendi hakkını arar. Bizimki artık ateşten kamçı ve cehennemlik ruhlardan söz eden sütnine masallarından korkmuyor, onun için ilk buyruk şudur: "Merhametli ol!"

BRAND

(Başını kaldırarak) Merhametli olmak. Günümüz insanlarının benimsedikleri ne kadar ucuz bir sözcük. Hiçbir şey yapmak istemeyen uyuşuk tembel yaratıklar nasıl da yapışıyorlar bu sözcüğe. Hiçbir şeyi sonuna değin götürmeye cesaret edemeyen, her şeyi yarım yamalak yapan cüce ruhlulara göre herkes merhametlidir. Tanrı İsa'ya karşı merhametli miydi? Ah! O sizin Tanrınızın oğlu olsaydı çarmıhtan kurtarılmıştı, sessizce parlak bir törenle... *(Yüzünü ellerinin içine saklar, son derecede hüzünlüdür.)*

DOKTOR

(Alçak sesle) Hadi, fırtına gibi coşkun yürekli adam, içini dök! Ağlamanı istiyorum. *(Agnes sapsarı ve korku içinde, merdivenin yukarısında görünür ve alçak sesle Doktor'la konuşur.)*

AGNES

Çabuk geliniz. Benimle geliniz!

DOKTOR

Ne var yavrum? Beni korkutuyorsun.

AGNES

Korku, soğuk bir yılan gibi yüreğimde.

DOKTOR

Ne var?

AGNES

Geliniz... Ey, Ulu Tanrım. *(İçeri girerler, Brand hiçbir şeyin ayırdında değidir.)*

BRAND

(Gözleri aynı noktada, yavaş sesle) Günah çıkarmadan öldü. Nasıl yaşadıysa öyle öldü. Bu işte Tanrı'nın parma-

ğını görüyorum. Annemin elinden kaçan hazineyi, yararlı bir biçime sokmak bana düşer. Lanet olsun bana, zaaf gösterirsem! *(Ayağa kalkar.)* İyi bir evlat olarak görevimi yapacağım. Şu andan sonra, burada, doğduğum bu topraklarda ruhun zaferi için, Tanrı savaşçısı olarak savaşacağım. Tanrı bana kılıcı uzattı. Öfkenin ateşiyle tutuşturdu tüm benliğimi... İşte ben de irademin gücüyle kayaları yarıp parçalayabilirim.

DOKTOR

(Aceleyle evden çıkar, Agnes arkasından gelir, Doktor merdivenin yukarısından Brand'a bağırır.) İşlerini yoluna koy ve hemen bu memleketi bırak, git!

BRAND

Dünya yerinden sarsılsa da, ben buradan kımıldamayacağım.

DOKTOR

O halde çocuğunu ölmüş bil!

BRAND

(Vahşi bir çığlık atarak) Alf. Çocuğum. Alf. Siz ne söylediğinizi biliyor musunuz? Çocuğum mu? *(Eve doğru koşar.)*

DOKTOR

(Eve girmesini önleyerek) Hayır, beni dinle. Burada ne ışık var, ne de güneş, burada kutup rüzgârı esiyor, kalın bir sis içinde insan küfleniyor. Böyle bir iklimde, daha bir kış geçirecek olursanız, onun küçük varlığı buna kesinlikle dayanamaz. Buradan gidersen, Brand, çocuğun kurtulur. Ama elini çabuk tut, dahası mümkünse, hemen yarın yola çık!

BRAND

Bu akşam; hayır, hemen, hemen şimdi. Ah! Onun büyümesini, onun sağlıklı ve güçlü olmasını istiyorum. Ne buzulların rüzgârı, ne de fiyortların meltemleri, onun küçücük göğsünü dondurmamalı. Gel, Agnes, onu usulca uy-

kusundan uyandır. Kaçalım, boğazın öte yanına kaçalım. Ah Agnes! Ölüm yavrumuzun çevresinde ağını örüyor, Agnes.

AGNES

Korku içinde, gizlice titriyordum, önseziyle tehlikeyi duyuyordum...

BRAND

(Doktor'a) Ama bu kaçış acaba onu kurtaracak mı? Bana söz veriyor musunuz Doktor?

DOKTOR

Bir babanın gece gündüz üzerine titrediği bir yaşam için hiçbir korkum yoktur. Kendinizi bütünüyle çocuğunuza veriniz. Yakında ondan sağlık fışkırdığını göreceksiniz.

BRAND

Teşekkür ederim Doktor, teşekkür ederim. *(Agnes'e)* Onu sıkıca giydir. Akşam rüzgârı sahile doğru esmeye başladı. *(Agnes eve girer.)*

DOKTOR

(Bir an kapıya dönmüş, hareketsiz, evin içine bakan Brand'ı inceler sonra yanına yaklaşır, elini omuzuna koy.) Ya! Başkalarına karşı o kadar acımasız, ama kendinize gelince, o kadar uysal. Başkaları için yasa, az ya da çok değildir; ya hep ya hiçtir. Ama özveri sırası kendi nefsine gelince insan hemen cesaretini yitiriveriyor.

BRAND

Ne demek istiyorsunuz?

DOKTOR

Annenizin kulağına, acımasızca yasanızı haykırdınız. Ona, "Yazıklar olsun sana, her şeyinden sıyrılarak mezara çırçıplak inmezsen!" dediniz. Ve çoğu kez aynı sözü en çok acı çektikleri anda halka da söylediniz. Şimdi kaderin fırtınasında umutsuzluk içinde çırpınan geminin kaburgasına sarılmış, havaya kalkan omurgadan acıya ilişkin bütün yasaları suya atıyorsunuz. Denize. Başkaları-

nın canını yaktığınız şu ağır kitabı denize fırlatıyorsunuz. Çünkü güçlü ve dondurucu meltemler içinden oğlunuzun canını kurtarmanız gerekiyor... Kaçalım, kaçalım, fiyortlar boyunca kaçalım. Anamızın ölüsünü bırakarak, tanrısal görevimizi bırakarak kaçalım... Papaz artık bitti tükendi.

BRAND

(Düşüncelerini toplamak istiyormuş gibi alnını sıkarak) Acaba, şimdi mi körüm, yoksa bugüne kadar mı kördüm?

DOKTOR

Şimdi, bir baba gibi davranıyorsunuz. Sizi ayıplıyorum sanmayın. Benim için, böyle uysal halinizde güçlü adam rolünü oynadığınız zamandan daha büyüksünüz. Hoşça kalın. Ben size bir ayna gösterdim. Ona bakın ve içinizi çekerek, 'Aman Tanrım. İşte, göklere yükselmek isteyen adamın, yüzü buymuş!'" deyin. *(Çıkar.)*

BRAND

(Bir an gözlerini aynı yere dikerek hareketsiz durur, bağırır.) Önceleri mi yoksa, şimdi mi, ne zamandı yanılgım? *(Agnes eşikte görülür, üzerinde bir manto, kucağında çocuğu vardır. Brand onu görmez. Agnes onunla konuşmak ister, ama yüzündeki ifadenin farkına varınca büyük bir korkuyla durur. O sırada, aceleyle bir adam gelir parmaklığa yaklaşır, kapıyı açar ve içeriye girer. Güneş batmaktadır.)*

ADAM

Beni dinle, rahip! Senin bir düşmanın var.

BRAND

(Elini kalbine basarak) Evet şurada.

ADAM

Boyun eğme, güçlü ol. Ektiğin tohum bu toprakta bereketle filizleniyordu. Birden ona bir kötülük dadandı. Senin hakkında ortalığa yayılan söylentiden söz ediyo-

rum. Bizim aklımıza şu sokulmaya çalışılıyordu: Sözde senin evin bomboş kalacakmış. Bize sırtını dönmek için, annenin ölümünü ve sana bırakacağı mirası bekliyormuşsun.

BRAND

Ya bu doğruysa?

ADAM

Rahip, seni tanırım ben, bu zehirli sözlerin anlamını da anlıyorum. Onların hepsine, yargıca ve onun adamlarına kafa tutuyorsun. Hiçbir zaman sana boyun eğdirmeyecekler ama. Bunu başaramayacaklar. İşte söylentilerin gerçek nedeni bu.

BRAND

(Duraklayarak) Ya söyledikleri doğruysa?

ADAM

O halde sen acımasızca yalan söylemiş olursun.

BRAND

Ne dedin?

ADAM

Sen, kaç kez bize Tanrı'nın seni savaşmak için gönderdiğini, bizim aramızda doğduğunu, senin savaş alanının burası olduğunu, hiç kimsenin Tanrı ilhamına karşı koymaması gerektiğini, her zaman savaşmak ve hiçbir zaman geri dönmemek gerektiğini söylememiş miydin? Senin içinde de Tanrı'nın ışığı var. Öylesine kızgın ve güçlü ki seni tutuşturan alevi bizim yüreğimizi de sardı...

BRAND

Beni dinle arkadaş! Burada bana kulak veren kimse yok. Hemen hemen bütün insanlar gevşek ve çabasız.

ADAM

Sen de biliyorsun ki, birçoklarının ruhuna gökyüzünün ışınları giriyor.

BRAND

Ama çoğunluğun yüreğinde gece karanlığı var.

ADAM

O geceyi dağıtmak için sen buradasın; gökyüzünün bir ışığı gibi. İnsanlara gelince sayının ne önemi var. İşte ben tek başıma sana geliyorum ve gidebilirsen git diyorum... Benim de herkes gibi bir yüreğim var; kitap onun işine yaramıyor. Sen beni uçurumun derinliklerinden çıkardın: Şimdi dene bakalım, beni bırakıp gitmeye cesaret edebilecek misin? Hayır, bunu yapamazsın; seni sımsıkı tutuyorum. Elini benden çekersen, ruhum yıkılır. Hoşça kal. Kararını ver. Rahibimizin, bizi, beni ve Tanrı'yı bırakıp gitmeyeceğine imanım var. *(Gider.)*

AGNES

(Çekingen) Yüzün sapsarı, dudakların da mosmor. Sanki yüreğin çığlık atarmış gibi.

BRAND

Bu güçlü sözler beni sarsıyor. Dağlardan gelen yankılar onların gücünü, yüz kez artırıyor.

AGNES

(Bir adım öne gelerek) Hazırım.

BRAND

Hazır mı? Neye hazırsın?

AGNES

(Gücünü toplayarak) Analık görevimi yapmaya. Bunu yapmak istiyorum.

(Yolda Gerd'in koştuğu görülür, sonra bahçenin parmaklığı önünde durur.)

GERD

(Ellerini çırparak, yabanıl bir coşkuyla haykırır.) Yeniliği duydunuz mu? Rahip kaçıyor. Dağlarda, tepelerde, her yanda biçimsiz cüceler, büyük ve küçük, kara ve kötü hayaletler dolaşıyor. Ay! Beni vurdular, gözlerimi tırmaladılar. Ruhum paçavraya döndü. Sus. Bende kalan bana yeter. Elimde, daha güzel bir yıkık var ya.

BRAND

Çocuğum, sen aklını mı yitirdin? İşte ben burada, karşında durmuyor muyum?..

GERD

Sen duruyorsun ama rahip değil. Şu tepeden, şu kara tepeden akbabam, bir kanat çırpışıyla, dağın ötesine geçti; Yabanıl ve öfkeli, akşam esintisine kapılmış havayı yarıyordu. Sırtında bir adam gördüm: O adam rahipti. Ah. Şimdi buranın kilisesi bomboş, kapalı, mühürlü, o kötü kilise dönemini kapadı. Şimdi itibar sırası benimkine geldi. Orada, kışın dokunduğu buzdan tabaka içinde büyük ve güçlü bir rahip var. Onu görmek istersen, benimle birlikte gel. Sana, buradaki kilise bomboş diyorum. Benim rahibim öyle sözler söylüyor ki yeryüzünü titretiyor.

BRAND

Zavallı kız, beni taptığın puta sürüklemek için seni buraya kim gönderdi?

GERD

(Bahçeye girerek) Put mu? Sen neden söz ediyorsun? Put mu? Ben onu iyi bilirim. Kimi kez küçüktür, kimi kez büyük; hep boyalı, hep yaldızlı. Put mu? Bak, onu görüyor musun? Alacalı pelerinin ince kıvrımları arasına sıkı sıkı bir şey sarmış. Sanki orada uykuda bir çocuk varmış gibi korkuyor, kucağındaki şeyi koruyarak, geriliyor. Bir put. Bak, işte put.

AGNES

(Brand'a) Dua edebiliyor musun? Gözyaşların var mı? Korku benimkileri kuruttu.

BRAND

Agnes, karıcığım, yazıklar olsun bize! Bu kızı bize Tanrı gönderdi.

GERD

Dinle: Vahşi tepelerde çanlar bütün gücüyle çalıyor. Bak kilise yolunda, halk, nasıl dalga gibi akıyor. Buranın rahibi-

nin, göle attığı şu milyonlarca cinleri, perileri görüyor musun? Onlar mezardaydılar. Rahip de onları kapayan taşı mühürlemişti. Şimdi artık onları hiçbir şey, ne deniz ne de mezar tutuyor. Nemli soğuklar tırmanıp, kaynaşıyorlar. Küçük cin yavrularının, yüzlerini buruşturduklarını görüyorum. Ölmemişlerdi, bedenlerine ağır gelen toprak yığınlarını onun için silkeliyorlar. İşitiyor musun?.. "Anne, baba!" diye bağırıyorlar. Kadın, erkek, onlara yanıt veriyor. İşte Bucak Müdürü de, çocuklarının arasında bir baba gibi, halkın ortasında. Karısı, ölmüş çocuğunu alıyor ve ona meme veriyor. Bir vaftize gidiyormuş gibi, başını her zamankinden daha yüksekte tutuyor. Rahip buradan uzaklaşıp gittikten sonra, burada her şey yeniden canlanıyor.

BRAND

Çekil buradan git. Beni bırak. Ben bunlardan daha korkunç hayaller görüyorum.

GERD

Beni dinle. Bak yolun kenarına oturmuş, nasılda gülüyor. Bütün geçen ruhları kitabına kaydediyor. Pekâlâ. Hemen, hemen, hepsi orada. Çünkü buranın kilisesi bomboş, kapalı, mühürlü. Rahip de akbabanın sırtında buradan çıktı, gitti. *(Bir sıçrayışla parmaklıktan atlar ve karanlıkta kaybolur.)*

AGNES

(Brand'a yaklaşır ve boğuk bir sesle konuşur.) Hadi gidelim. Zamanı geldi.

BRAND

(Agnes'e gözlerini dikerek) Nereye gidiyoruz? *(Önce bahçeyi, sonra evi göstererek)* Buraya mı?.. Yoksa şuraya mı?

AGNES

(Korkuyla gerileyerek) Brand. Çocuğum...

Çocuğum...

BRAND

(Onu izleyerek) Yanıt ver. Baba olmadan önce rahip değil miydim ben?

AGNES

(Hep gerileyerek) Bana bu soruyu Tanrı bile sorsa, yanıt vermeyeceğim.

BRAND

(Hep izleyerek) Yanıtlaman gerekiyor. Annesi sensin, son söz senindir. Gitmem gerekiyor mu?

AGNES

Karınım, cesaretin varsa, emret, boyun eğeceğim.

BRAND

(Agnes'in kolunu yakalamak ister.) Seç. Benden bu seçimin zehrini al.

AGNES

(Ağacın arkasına kadar gerileyerek) Bunu yapabilmek için ana olmamalıydım.

BRAND

Bu sözlerden bir hüküm çıkıyor.

AGNES

(Kuvvetle) Sen seçebiliyor musun? Kendine sor!

BRAND

Yasanın ışığı ortalığı aydınlatıyor.

AGNES

Tanrı tarafından çağrıldığına inanıyor musun?

BRAND

(Sert bir hareketle elini yakalar.) Peki. Hadi şimdi, artık söyle: Yaşam mı, ölüm mü?

AGNES

Kendi tanrının sana gösterdiği yola git!

BRAND

Hadi gidelim. Zaman geldi.

AGNES

(Boğuk bir sesle) Nereye gidiyoruz? *(Brand yanıt vermez.)*

AGNES

(Parmaklığı göstererek) Oraya mı?

BRAND

(Evi göstererek) Hayır... Buraya.

AGNES

(Kollarını uzatarak, çocuğu yukarı kaldırır.) Tanrım. İstediğin kurbanı, sana doğru kaldırıyorum. Bana, yaşamın korku ve acıları arasında yol göster. *(Eve girer.)*

BRAND

(Bir an hareketsiz, gözünü bir noktaya dikmiş olduğu halde durur, sonra hıçkırarak ağlamaya başlar, ellerini başının üzerinde kavuşturur ve bağırarak merdivene kendini bırakır.) Tanrım! Tanrım! Sen beni aydınlat!

Dördüncü Perde

Papazın evi. Noel bayramının arifesi. Oda karanlıktır. Dipte giriş kapısı. Bir yanda bir yan kapı, öbür yanda bir pencere. Agnes matem giysileri giymiş, ayakta, pencerenin önünde durur, gözlerini karanlığa dikmiştir.

AGNES

Gelen giden yok. Daha gelmedi. Ah! Sabırsızlık içinde sessizce beklemek ne güç! Kar tipiye dönüştü. Eski kilisenin çatısı beyaz bir örtüyle kapanmış gibi. *(Dinler.)* Susss... Parmaklık kapısının gıcırdadığını duyuyorum. Ayak sesleri... Güçlü erkek adımları... *(Kapıya doğru koşar ve açar.)* Sen misin? Gel, hadi gel! *(Brand içeri girer, paltosu ve başlığı kar içindedir, Agnes konuşurken başlığını çıkarır.)*

AGNES

(Brand'ın boynuna sarılarak) Ne kadar geciktin. Artık beni yalnız bırakma, beni hiç yalnız bırakma! Yalnız kalınca bu uzun gecelere dayanamıyorum, kafama hücum eden hayalleri kovamıyorum. Ah! Ne günler geçirdim, ne günler ve geceler!

BRAND

Çocuk musun? İşte artık geldim. *(Bir mum yakar, oda hafifçe aydınlanır.)* Rengin sapsarı.

AGNES

Öyle yorgunum ki, bütün gücüm tükendi. Seni nasıl da kaygı ve sabırsızlıkla bekledim. Sonra, azıcık yeşillik topladım, ah! Çok az bir şey: Yazdan beri, Noel ağacı için ayırdığım birkaç dal. Ben buna "Onun küçük ağacı" adını vermiştim; bu onun içindi. Şimdi bu dallardan bir çelenk yapıp onun... *(Hıçkırarak ağlamaya başlar.)* Bak, aman Tanrım... Üzerine kar yağıyor.

BRAND

Oraya, mezarlığa mı?..

AGNES

Ah, bu söz!

BRAND

Bu sözü duymaya alışmalısın.

AGNES

Evet, Brand, evet; azıcık sabırlı ol! Yüreğim daha kanıyor, yara öyle taze ki. Ne gücüm, ne de cesaretim var. Ah! Ama iyileşeceğim, bugünler bir geçsin, göreceksin, artık hiç yakınmayacağım.

BRAND

Tanrı'nın bayramı böyle mi kutlanır?

AGNES

Hayır, biliyorum; ama sabırlı ol! Düşün bir kere. Geçen Noel o kadar güzel, o kadar sağlıklıydı, bu yıl... Bu yıl. *(Ürperir.)*

BRAND

(Kendini zorlayarak) Mezarda.

AGNES

(Bağırarak) Bu sözü söyleme!

BRAND

Seni korkutan bu sözü ciğerlerini şişirerek haykırmalısın ki, kayalara çarparak dalgalar gibi gürlesin.

AGNES

Bu söz sana da açığa vurmak istemediğin kadar çok acı

veriyor. Alnında beliren ter tanelerinden bu sözün sana neye mal olduğunu görüyorum.

BRAND

Alnımdaki ter küreklerden sıçırayan fiyort suları.

AGNES

Ya kirpiklerindeki damlalar? Eriyen karlar mı? Hayır, hayır. O damlalar çok sıcak, onların kaynağı senin yüreğinde.

BRAND

Agnes, karıcığım, dayanalım, ikimiz de metin olalım. Güçlerimizi birleştirelim, adım adım amacımıza erişelim. Ah! Orada, fiyortta ne kadar güçlüydüm! Fırtına kayaları su altında bırakıyor, martıların sesini boğuyordu; dolu, körfezin ortasında buz gibi suların sürüklediği cılız sandalımızı kamçılıyordu. Direğin, döşemelerin, iplerin gıcırtıları duyuluyordu. Köpüklerin ıslattığı yelken, rüzgârın salladığı bir paçavradan başka bir şey değildi. Kıyının her yanında çığların yuvarlandığı görülüyordu. Damarlarımdaki kan donmuştu. Sekiz kürekçim, yüzlerinde bir damla kan kalmamış, bitkin bir halde, sekiz ceset gibi oturuyorlardı. Yalnız ben, dümende büyüyor büyüyordum, sözlerim ateş kesilmişti. Ve bu çok çetin eserim için Tanrı'nın bana kendi öz kudretinden güç verdiğini hissediyordum.

AGNES

Fırtınalara göğüs germek, savaşımla dolu bir yaşam; bunlar nedir ki, kolay işler. Ama beni düşün, saatlerin o kadar uzun geçtiği bu yıkık yuvada oturan beni düşün. Savaşımın ne olduğunu bile bilmeyen, eylem ateşinin kıvılcımını bile görmemiş olan beni düşün. Burada oturan, geçmişi anımsamaktan korkan ve hiç unutamayan beni düşün.

BRAND

Sen mi? Sen mi savaşım nedir bilmiyorsun? Senin yaşamın hiçbir zaman şimdi ki kadar yüce değildi. Beni dinle:

Acı içindeyken beni destekleyen şeyin ne olduğunu sana söyleyeceğim. Çoğu kez, gözlerim bulanıyor, yüreğim kanıyor, düşünme gücüm yitiyor. Yalnız bir sevinç görür gibi oluyorum: Ağlamak, ağlayabilmek. O zaman, Agnes, işte o zaman Tanrı bana görünüyor, O'nu hiç görmediğim kadar yakın görüyorum. O kadar yakın ki, bir adım daha atsam yanında olabilirim. O zaman bir çocuk gibi, O'nun baba kalbine sokulmak, tanrısal gücüne sığınmak istiyorum.

AGNES

Ah Brand! O'nu hep öyle gör. O'na hep sevinçle yaklaşabil. O'nu bir efendi gibi değil, bir baba gibi gör.

BRAND

Hayır, Agnes, bu koşullar içinde O'nun uğruna savaşamam. O bana, büyük ve güçlü ve dünyaya hükmeder haliyle görünmeli. Zaman bunu gerektiriyor, çünkü artık her şey küçüldü. Ama sen, sen O'nu yakından sevgili bir baba gibi görebilirsin, O'nun bağrına sığınabilir, yorulduğun zaman O'na yaslanarak dinlenebilirsin. Sonra, tanrısal ışığın gözlerinde parlamasıyla mutlu ve daha güçlü olarak bana iner ve yeni atılımlarla beni yükseltirsin. Böyle bir birlik, evliliğin ruhu, özüdür. Biri savaşmalı, kutsal eseri korumalı, öteki de yaraları sarmalıdır. İnsan ancak o zaman pek haklı olarak "ikimiz de bir gövdeyiz" diyebilir. Dünyaya sırtını çevirip de varlığını tehlikeye koyduğun ve beni karım olarak izlediğin andan beri, görevin budur. Günün yakıcı ateşleri altında savaşan, buz gibi gecelerde hareketsiz bekçilik eden ben, senin ellerinden serinletici bir içki ve zırhının çeliği altından yavaşça kayarak yüreğimi ısıtacak bir örtü bekliyorum. Hayır, hayır! Bu senin için o kadar önemsiz bir iş değil.

AGNES

Bütün bunlar benim gücümü aşıyor, çünkü bütün düşüncelerim tek bir anıya bağlı, her şey bana bir düş gibi geli-

yor. Bırak beni ağlayayım, inleyeyim; böylece kendime gelmeme, görevimi tanımama yardım etmiş olursun. Bu gece Brand, sen burada değilken, onun odama girdiğini gördüm, yanaklarından sağlık fışkırıyordu. Yavaş yavaş, küçük, çocuk adımlarıyla bana kollarını uzatarak yaklaşıyordu. Arkasında yalnızca beyaz gömleği vardı. Gülümsüyor ve beni çağırıyordu, sanki bana, "Beni ısıt!" demek istiyordu. Aman Tanrım. Nasıl titriyordum.

BRAND

Agnes!

AGNES

Evet, anlıyor musun, çocuk üşüyordu. Ah! Çünkü orası o kadar soğuk ki, onun yattığı tahtadan yastık o kadar soğuk ki!

BRAND

Ceset, karın altındadır, ama çocuğun ruhu gökte meleklerle birlikte.

AGNES

(Brand'ın yanından çekilerek) Ah! Nasıl da acı sözlerle yaramı acımasızca kanatıyorsun. Senin öyle katı yürekle ceset dediğin şey, benim için, hâlâ çocuğum, Alf'imdir. Benim için ruh ve ceset karışıyor, ben onları senin gibi ayırt edemiyorum. Benim gözümde onlar bir bütün... Orada kırların altında uyuyan Alf'imdir. Benim Alf'im, bırak da onu göreyim.

BRAND

Seni iyi etmek için, yaralarını hep kanatmak gerek.

AGNES

Evet, ama sabırlı ol Brand. Ben iyilikle yola gelirim, zorla değil; benim desteğim ol, koruyucum ol, bana söylediğin sözler tatlı olsun. Bir ruhun huzura kavuşmak için bütün çabasını bir araya topladığı o korkunç anda, ona seslenen güçlü sesinde ona acısının dehşetini dindirecek tatlı bir tınlama yok mu? Sen yaşam ve ışık verici sözler

bilmez misin? Senin bana tanıttığın Tanrı, yüce kalesinde oturan bir kral gibi! Ben O'na bu zavallı ana acısını nasıl anlatabilirim?

BRAND

Benden önce tanıdığın Tanrı'ya anlatmayı tercih mi ederdin?

AGNES

Asla, hiçbir zaman O'na dönmeyeceğim. Bununla birlikte, kimi kez beni kavrayan bir pişmanlık duyuyorum. Bir şey beni oraya, güneşe, ışığa çekiyor. Atalar sözünün dediği gibi: "Kaldırmak kolay, taşımak güç!" Burada benim için her şey çok büyük, sen, görevin, iraden, etkin amacın, ona giden adımlar, tepemdeki karlı dağlar, adımlarıma engel olan fiyortlar, acılar, anılar, karanlıklar, savaşımlar, hepsi, hepsi çok büyük, burada küçük olan bir tek şey, kilise.

BRAND

(Dikkatle) Kilise. Yine bu düşünce... Bu görüş her an, her yerde. Çok mu küçük? Ne demek istiyorsun?

AGNES

(Üzgün) Ben de bilmiyorum. Bu da üzerinde tartışılamayacak düşüncelerden biri. Rüzgârların çiçek kokularını getirdiği gibi bunları da esintiler getiriyor. Nereden geliyorlar? Nereye gidiyorlar? Bunu için için duymam bana yeter. Algılama gücümü aşsa da kilisemizin benim için çok küçük olduğunu biliyorum.

BRAND

Bu basit insanların ne keskin bir görüşü var! Yolumun üzerinde yüzlercesi bu görüşü kendiliğinden edindiler. "Bu kilise çok çirkin, çok dar!" diye yineleyen dağdaki çocuğun delice haykırışlarında da bu düşünce belli değil miydi? O da bu sözleri bilmeden söylemiyor muydu? Yüzlerce kadın da sonradan bana aynı şeyi yinelediler. "Kilisemiz çok küçük" dediler. Bütün bu yakınmalar şu-

nu dile getiriyor: Tanrı'ya gereken bir saray. Ah Agnes, iyice anlıyorum: Sen onun karşıma çıkarttığı meleksin. Hiç düşünmeden güvenli bir gözle, sağlam adımlarla benim tek başına bulamayacağım yolda gidiyorsun. Hiçbir şey sana yolunu şaşırtmıyor. İlk günden beri gerçeği bana sen gösterdin. Göklere uçmaya hazırlandığım anda, sen beni durdurdun, gözlerimi kendi üzerime ve iç dünyama çevirdin ve yeniden ışık fışkıran sözler söyledin. Duraksadığım anda, elimden tuttun ve eserimi aydınlattın. Kilisemiz küçük mü? Öyleyse onu büyütürüz. Ah, Agnes, Tanrı'nın bana verdiği hazineyi hiçbir zaman bugünkü gibi parlak görmemiştim. Şimdi yalvarmak sırası bende: Gitme, yanımda kal.

AGNES

Üzüntümden sıyrılacağım, gözyaşlarımı sileceğim. Bir mezarı kapar gibi anılarımın sığındığı yeri kapayacağım. Bunlarla benim arama unutma denizini koyacağım. Bana yitmiş bir mutluluğu betimleyen o dünyayı unutacağım ve yalnızca senin karın olacağım.

BRAND

Yüksek tepelere doğru yol alacağız.

AGNES

Ama bana katı davranma!

BRAND

Benim ağzımdan benden yüce biri konuşuyor.

AGNES

Öyle biri ki, irademiz yetmezse, merhamet doludur ve bağışlamaya hazırdır. *(Gitmek ister.)*

BRAND

Nereye gidiyorsun Agnes?

AGNES

(Gülümseyerek) Evimin işlerini hiç olmazsa bu akşam unutmamalıyım. Önceki Noellerde beni israfımdan dolayı azarlardın. Her yanda yanan mumlar, yeşillikler, süsler,

Noel ağacında oyuncaklar vardı. Her yandan şarkılar ve gülüşmeler duyulurdu. Beni dinle: Bu yıl mumlar yine yanacak, bayramı kutlamamız gerek. Tanrı şu evimize bakarsa, cezalanmış kızıyla kamçılanmış oğlunun, bir babaya küsüp de ona verdiği sevinçleri yadsıyarak yüz çevirmenin doğru olmadığını bilen çocuklar gibi bu acıya nasıl büyük bir saygıyla katlandıklarını görsün. Bak, yüzümde hiç gözyaşı izi var mı?

BRAND

(Agnes'i kendine çekerek) Hadi çocuğum, ışıkları yak. Senin görevin aydınlatmak.

AGNES

(Masum bir gülümsemeyle) Hadi. Büyük kiliseni yap. Ama bahardan önce hazır olsun. *(Gider.)*

BRAND

(Gözleriyle izleyerek) Felakette de, acı ateşi içinde de uysal. Gücü yetmiyorsa, yük altında eğiliyorsa, bu onun irade eksikliğinden ileri gelmiyor. Tanrım, sen ona öz gücünden ver ve bana acılar dolu kupayı son damlasına kadar içirme, yüreğinin kanını emecek yasanın yırtıcı kuşunu üzerine saldırmak görevinden beri kurtar. Benim gücüm, cesaretim var. Yükünü bana yükle, yalnız onun için senden merhamet diliyorum.

(Bahçe kapısı vurulur, Bucak Müdürü girer.)

BUCAK MÜDÜRÜ

Yenildiğimi kabul ederek size iyi günler demeye geldim.

BRAND

Yenildiniz mi?

BUCAK MÜDÜRÜ

Evet, anımsamıyor musunuz, bu yaz sizi buradan uzaklaştırmak istemiştim. Giriştiğimiz savaşımdan sizin için hiçbir hayır ummuyordum.

BRAND

Peki, şimdi ne oldu?

BUCAK MÜDÜRÜ

Şimdi, bütün haklarıma karşın, sizinle savaşmaktan vazgeçiyorum.

BRAND

Niçin?

BUCAK MÜDÜRÜ

Çünkü çoğunluk sizden yana.

BRAND

Benden yana mı?

BUCAK MÜDÜRÜ

Öyle sanıyorum. Her yandan halk, size doğru akın ediyor. Bir süreden beri burada yeni bir görüş ağırlık azandı. Tanrı bilir ki bu benim görüşüm değil. Bunun sizden geldiği sonucuna vardım. İşte size elimi uzatıyorum, artık çarpışmaya son verelim.

BRAND

Bizimki gibi bir çarpışma, yandaşlardan birinin kılıcı kırılmadan sona ermez.

BUCAK MÜDÜRÜ

Çarpışmanın sonu barış ve anlaşma değildir de nedir? Ben düşmanımın üzerine kılıçla saldıracak adamlardan değilim. Sonuçta, biz de insanız. Düşman kılıcını göğsümüzün üzerinde duyunca teslim oluruz. İnsanın mızraklara karşı korunma silahı bir sopadan oluşuyorsa, teslim olmak daha iyidir. Güvenilecek kimsesi olmayanın, yapacağı en iyi hareket geri çekilmektir...

BRAND

Bu sözlerinizden iki şey anlıyorum: Ben sizden daha güçlüymüşüm ve çoğunluk benden yanaymış.

BUCAK MÜDÜRÜ

Hiç kuşkusuz.

BRAND

Olabilir. Ama büyük özveri gününde hangimizin davası daha ağır basacak?

BUCAK MÜDÜRÜ

Özveri gününde mi? Aman Tanrım. O gün hiçbir zaman gelmeyecek. En kötü durumlarda özveri dediğiniz zavallı halkın kesesinden çıkar. Öyle bir insancıl dönemde yaşıyoruz ki, bu dönem ondan artık böyle bir kurban istemiyor. İnsanlık düşüncesinin üstün gelmesine en çok çaba gösterenlerden biri de benim. Bizim sayemizdedir ki artık ne özveri kaldı, ne de kurban adama. Yalnız işin kötüsü bu işte ben kendimi kurban etmiş oldum. Kendi çıkarımı kollayamadım, daha doğrusu kendi elimi kolumu bağladım.

BRAND

Belki de haklısınız. Ama anlayamadığım şey teslim oluşunuz. İnsan eseri için yaşar. Cennete ulaşmak herkesin amacı. Bizi bu amaçtan köpüren dalgalar ayırsaydı, cehennemse yanı başımızda olsaydı "Hadi geriye, cehennem şuracıkta, oraya koşalım" diye mi bağıracaktık?

BUCAK MÜDÜRÜ

Bu sözünüzü hem evet, hem de hayır diye yanıtlayacağım. Önemli olan bir sonuca varmaktır; kendini çıkmazda gören, boşa çabalamaktan sakınmalı. Şu dünya öyle kurulmuş ki, küçük, büyük, her külfet bir nimet ister. Savaşımın bir yararı yoksa, rastlantılara boyun eğmeli insan.

BRAND

Ama ak hiçbir zaman kara olmaz.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ancak çoğunluk kar karadır diye iddia ederse, senin "kar gibi beyaz" demen neye yarar, aziz dostum?

BRAND

Belki, siz de onlarla birlikte, karadır diye bağırırsınız.

BUCAK MÜDÜRÜ

Yok canım, karadır diye bağırmam, kül rengidir derim, olur biter. Biz insanlığı seven bir yüzyılda yaşıyoruz. Hal-

ka budalaca kafa tutmamalı, önü sıra gitmeliyiz. Şunu unutmayınız ki, biz özgürlüğün egemen olduğu bir memlekette yaşıyoruz. Kim tek başına herkese kafa tutup da akla kara arasında bir seçim yapmaya cesaret edebilir? Tek sözcükle siz çoğunluğu kazandınız; şu halde aramızda birincisiniz ve ben de ötekiler gibi yapıyorum. Kendi gücümü sizinkiyle birleştiriyorum. Umarım ki sonuna kadar savaşmadım diye kimse beni ayıplamaz. Halk, eserimi anlamsız buluyor ve hor görüyor. Bunu bugün iyice görüyorum. Ürünü artırmaktan daha önemli şeyler var, diyorlar. Vergilerini surat asarak veriyorlar, iyi niyet olmazsa hiçbir zaman başarıya ulaşılamaz... Bana inanınız, bütün planlarından, köprüler, caddeler, setler, kurutulacak bataklıklar ve daha birçok projelerden vazgeçmek insana çok ağır geliyor. Ama ne yapalım... İnsan yine geri çekilmeli, özenle uzaklaşmalı, sabır ve dayanıklılık göstermeli ve her şeyi zamana bırakmalı. Ben şimdilik halkta saygınlığımı yitirdim. Onu nasıl kazandımsa, öylece yitirdim işte. Ne yapalım... Yitirdiğimi, başka bir yoldan gene elde etmekten başka çare yok.

BRAND

Siz zekânızı, gücünüzü, halkın sevgisini kazanmak için mi ortaya koydunuz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Hayır, vicdanlı bir adam olduğum için. İstediğim çoğunluğun çıkarı, halkın refahıydı. Ama bunun yanı sıra itiraf ederim ki, sıkıntı günlerinden sonra ödülü de bekliyordum. Bundan doğal bir şey olamaz. Çalışkan ve sağduyulu olan bir adam yaptığı işin karşılığını almak ister. Sızlanmak ve yıpranmak değil, yaptığım işin meyvesini almak istiyorum. Ne kadar iyi niyet sahibi olursam olayım, bütün zekâmı başkaları uğruna harcayarak kendimi unutamam. Kalabalık bir aile babasıyım; bakmam gereken karım ve kızlarım var. Bir görüş, bir ideal hiçbir zaman

açlığı ve susuzluğu gidermemiştir. Ve benim bu sözüme şaşıran olursa, ona kötü bir aile babası olduğunu söyleyebilirim.

BRAND

Peki, şimdi ne yapmak niyetindesiniz?

BUCAK MÜDÜRÜ

İnşa etmek.

BRAND

İnşa etmek mi dediniz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Evet, kendimin ve hepimizin iyiliği için. Her şeyden önce ünümü, önceden edindiğim ünü yeniden canlandırmak istiyorum. Seçim zamanı yaklaştı. Bu memlekette, hiç kimsenin yerini tutamayacağı rakipsiz adam olarak kalabilmek için, büyük, çok büyük bir şey tasarlamam gerek. Kendime şunu da itiraf ederim ki, akıntıya karşı koymak çılgınlık. Halkın kalkınmak istediği söyleniyor. Ben bu işi başkalarına bırakıyor, yalnız, onlara yürüdükleri yolda yardım etmekle yetiniyorum. Ama bunun için de anlaşma gerek, oysa herkes bana karşı... Kısacası, iyice düşündükten sonra şuna karar verdim: Yoksulluğa çare arıyorum.

BRAND

Yoksulluğu ortadan kaldırmak mı istiyorsunuz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Elbette hayır. Yoksulluk ölçülü sınırlar içinde tutulmak ve belirli biçimler verilmek koşuluyla katlanılması gereken yararlı bir dert. Zamanında önlem alınırsa, bunu yapmak hiç de olanaksız değil. Herkes bilir ki, yoksulluk memleketin bütün ayıpları için bir gübre balçığıdır; ben buna set çekmek istiyorum.

BRAND

Nasıl?

BUCAK MÜDÜRÜ

Tahmin edemediniz mi? Bizde çok derinlere kök salmış

olan bu derdi bütün bölgemiz halkının yararlanabileceği bir yurt, yoksulluğa karşı bir korunma yurdu kurarak yok edeceğim. Korunma yurdu diyorum, çünkü orada hastalığın bulaşması önlenecek. Aynı düşünceyle bu yapıya bir de hapishane ekleyeceğim. Bu iki bölümü basit bir duvar ayıracak. Bu iş böylece ortaya çıkınca, buna bir de adliye, seçim toplantılarına, davet ve şenliklere yarayacak bir bölüm eklemeyi tasarladım. Orada tribün ve salonlar bulunacak. Tek sözcükle, siyasi törenler pavyonu kurulacak.

BRAND

Planınız, hele son bölümü acil bir gereksinimi karşılıyor. Ama bence daha önemli gereksinimler var.

BUCAK MÜDÜRÜ

Siz bir akıl hastanesi mi yaptırmayı mı düşünüyordunuz? Bu benim de aklıma gelmişti. Ama iyice düşündükten sonra bazı nedenlerden dolayı bundan caydım. Bizim için çok büyük bir girişim olur bu. Böyle bir kurum tüm gereksinmeleri karşılayabilecek ve dileyen herkesi barındırabilecek bir yapı olacaksa, bana inanın ki, bu size son derece pahalıya mal olur. Böyle yapılar yalnız bugünü değil, geleceği de düşünerek planlanmalı. Her şey dev adımlarıyla gelişiyor. Dün için yeterli olan, yarına yetmiyor. Gereksinmelerin hangi oranda büyüdüğünü görüyorsunuz. İnsanlık şimşek hızıyla yürüyor. Tüm güçler ve yetenekler sihirli bir gelişme içinde. Erkek, kadın, çocuk, hepsine ayrı ayrı barınabilecekleri bir yer yapmaya kalkışırsanız, bu çok pahalıya mal olur. Onun için kendime, hadi canım, bunu ilerde düşünürüz, dedim.

BRAND

Bir de zincire vurulacak deliler için büyük bir tören salonu gerekli olmalı size göre.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Sevinçle) Evet. Elbette. Hele bir kere planımı gerçekleştirebileyim, bedavadan bir akıl hastanesi kazanmış olaca-

ğız. Halkımızın gereksinimi olan her şey aynı çatı, aynı bayrak altına. Yoksulluğun yarattığı suçlular, şu anda serbest dolaşan deliler, özgürlüğümüzün tatlı meyvesi olan seçim mücadeleleri, nutuk selleri tümü aynı çatı, aynı bayrak altına. Halkın gereksinmelerini görüşeceğimiz bir meclis salonumuz, babalarımızın mirasını korumaya yemin edeceğimiz bir tören salonumuz olacak. Sözün kısası, bu proje suya düşmezse, bu sarp kayaların çocuğu birdenbire kendi yaşam hakkı için istediği her şeyle donatılmış olacak. Tanrı bilir ki bizim toprağımız hiç de verimli değil. Ama halkın bu ortak evi bir kere yapılınca, sanırım artık örnek gösterilebilecek bir bucakta oturmakla övünebileceğiz.

BRAND

Ya bütün bunları yapmak için gereken para?

BUCAK MÜDÜRÜ

Tamam. İşte her zamanki gibi yine zayıf noktamız. Ödünç vermeye gelince bütün iyi niyetler yok oluyor. Siz de benden yardımınızı esirgeyecek olursanız, pılıyı pırtıyı toplamaktan başka çarem kalmaz. Yok sözünüzün bütün gücüyle benim görüşümü desteklerseniz, iyi sonuç kesindir ve sizin bu yardımınız hiçbir zaman unutulmayacaktır.

BRAND

Daha açıkçası, beni satın almak mı istiyorsunuz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Her zamanki gibi hemen ileri gidiyorsunuz. Ben böylelikle aramızdaki anlaşamazlık uçurumunu aşmayı düşünmüştüm.

BRAND

Sanırım zamanı kötü seçmişsiniz.

BUCAK MÜDÜRÜ

Doğru: Başınıza gelen büyük felaketi biliyorum. Ama bölgemizin iyiliğinden başka bir şey düşünmediğim için sizin cesaretinize güvendim.

BRAND

Sevinçli de olsam, üzüntülü de, görevimin beni çağırdığı yere giderim. Sizin bu girişiminizi yararsız buluyorsam, bunun nedeni çok başka.

BUCAK MÜDÜRÜ

Peki, nedir?

BRAND

Ben kendim bir bina kurmak istiyorum.

BUCAK MÜDÜRÜ

Siz mi? Nasıl, benim buluşumu kendinize mi mal etmek istiyorsunuz?

BRAND

Tam değil. *(Pencereye dönerek ve parmağıyla bir yer işaret ederek)* Bakın.

BUCAK MÜDÜRÜ

Şuraya mı?

BRAND

Evet, oraya.

BUCAK MÜDÜRÜ

Şu kocaman kötü tahta yapıya mı? Orası papaz evinin ahırı.

BRAND

Hayır, ondan daha çirkin olan şu küçük yapıya bakın.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ha! Kilise.

BRAND

(Kesin kararlı bir sesle) Bunu büyütmek istiyorum.

BUCAK MÜDÜRÜ

Hayır, bunu yapmayacaksınız. Kiliseye hiç kimse dokunamaz, bu benim planlarımı da altüst etmek olur. Ben projemi yaptım, bu iş çok acele. Siz olgun meyveleri toplamak istiyorsunuz. Aynı anda iki girişim olamaz. Size çekilin diyorum.

BRAND

Ben asla geri çekilmem.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ama bunun öyle olması gerekiyor dostum. Siz benim söylediğim gibi hapishanesi, tören pavyonuyla bir korunma yurdu yapınız. Hiç kimse kiliseyi düşünemez. Bu da nereden çıktı? Şu kilise şimdiye değin gereksinmeleri karşılamadı mı?

BRAND

Evet, ama bugün küçük geliyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ben onun, bugüne kadar dolduğunu bile görmedim.

BRAND

O kilisede tek kişi bile soluk alamıyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Başını sallayarak ve büyük bir şaşkınlıkla) İşte bir akıl hastanesine ne kadar gereksinimimiz olduğu ortada! *(Kendini toparlayarak)* Size şunu öneririm, kiliseye dokunmayın. O basit bir hevese feda edilmemesi gereken soylu ve değerli bir miras. Kıyılarımızın gurur ve iftiharı olan o onurlu abide için mızraklar kırarak Phoiniks gibi küllerinden yeniden doğmak çaresini bulacağım. Eskiden, Kral Bele zamanında o yerde puta tapanların bir kurban taşı vardı. Daha sonraları yağmacı şövalyeler döneminde oraya bir kilise kuruldu. Onların kahramanlıklarının meyvesi, kilisenin yapı masrafını çıkardı. Onu bugün hâlâ saygıya değer görüyorum.

BRAND

Yalnız bu onurlu geçmişin artıkları o derecede ortadan kayboldu ki izleri bile seçilemiyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

Elbette. Bu da eskiliğinin bir kanıtı. Öyle ki, büyükbabamın sağlığında bile duvarında bir delik görünüyordu.

BRAND

Delik mi?

BUCAK MÜDÜRÜ

Evet, bir buğday fıçısının çemberi kadar.

BRAND

Ya duvarın kendisi?

BUCAK MÜDÜRÜ

Duvarın kendisi mi? Çünkü... Yok canım olur mu bu! Kiliseye dokunulamaz. Bu ayıp. Ya para, parayı nerden bulacağız? Buradakilerin böyle sonu gelmeyecek projelere hemen kanıverecek kadar cömert olduklarını mı sanıyorsunuz? Azıcık masrafla, bu kiliseyi yaşadığımız sürece yıkılmayacak kadar korumak mümkünken, kim onu yeniden yapılandırmak için para verir? İstediğiniz kadar deneyin, bu işte haklı olan benim.

BRAND

Tanrım için yapacağım çatı uğruna kimseden zorla on para bile almayacağım. Ben onu kendi paramla yapacağım. Bütün mirasım, son meteliğine kadar bu işe yatırılacak. Şimdi hâlâ bana baskı yapmaya cesaret edebilecek misiniz?

BUCAK MÜDÜRÜ

(Ellerini kavuşturarak) Karşınızda beni yıldırımla vurulmuş gibi görüyorsunuz. Bu görülmemiş bir şey. Burada, çoktan beri en acil gereksinmelere bile kesenin ağzının kapandığı bu yerde, siz bizim aramızda gözlerimizi kamaştıracak, hepimize baş dönmesi verecek bir bolluk kaynağı fışkırtacaksınız. Doğrusu Brand, kısaca, beni şaşkına çevirdiniz.

BRAND

Çoktandır bu mirastan vazgeçmeyi istiyordum.

BUCAK MÜDÜRÜ

Evet, ben de bununla ilgili belli belirsiz şeyler duymuştum. Ama anlamsız bir söylenti diye pek önemsememiştim. İnsan kesin bir çıkarı olmadıkça, bütün varından yoğundan böyle vazgeçer mi? Neyse. O sizin bileceğiniz şey. Siz önden gidiniz, ben sizi izlerim. Zafer sizdedir, harekete geçebilirsiniz, ben sizi izlemekten başka bir şey yapamam. Brand, kiliseyi birlikte yapacağız.

BRAND

Ne? Siz kendi düşüncenizden vaz mı geçeceksiniz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Vazgeçeceğim de söz mü? Vazgeçmemek için deli olmalıyım. Halk kime koşar sanıyorsunuz? Otlak, saman ve yem verene mi, yoksa sağana, kırpana, deri yüzene mi? İmanım hakkı için, ben de sizinle birlikteyim. Daha şimdiden, bu düşünceyle ateşlendiğimi hissediyorum. Heyecan içindeyim, çılgına dönmüş gibi. Bu gece büyük talihim beni buraya sürükledi. Çünkü yanılmıyorsam, ben planımı söylemeseydim, sizin planınız da aklınıza gelmeyecekti. Bu işi kendi işim biliyorum. Bu kiliseyi birlikte yapacağız. Bucağımıza yeni bir kilise armağan edeceğiz.

BRAND

Ama şunu da iyi biliniz ki, size eski zamanları anımsatan şu sefil yıkık da acımasızca yerle bir olacak.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Pencereden bakarak) Doğrusunu söylemek gerekirse, böyle ay ışığında ve karların parıltısı içinde bir hayli yıkık dökük görünüyor.

BRAND

Öyle mi?

BUCAK MÜDÜRÜ

Evet Brand, gerçekten canı çıkmış. Nasıl oldu da bu akşama kadar bunun ayırdına varamadım? Güvercinliği yıkılmak üzere. Bağışlanır gibi değil. Hem de yakından bakılınca o ne mimari, ne üslup! Böyle bir yapıya insan ne ad vereceğini bilemiyor. Halk böyle bir yapıya dehşetle bakar ve doğrusu, ben de kendisine hak veririm. Ya şu yosun bağlamış köhne çatısı... Herhalde Kral Bele zamanından değil. İnsan geçmişe karşı derin bir saygı duyabilir ama bu artık göze batıyor. Bu eski köhne yapı sonunda bir yıkıdan başka bir şey değil.

BRAND

Ya halkın sesi bunun yıkılmasına karşı koyarsa?

BUCAK MÜDÜRÜ

İsterse bütün dünya ona karşı koysun, ben istiyorum ya! Ne kadar çabuk olabilirse o kadar çabuk, yapılması gereken her şeyi yapacağım ve işi hemen yürüteceğim. Yazacağım, harekete geçeceğim, her şeyi yoluna koyacağım. He, he, he. Siz beni tanırsınız. Bu budala halk benden yardımını esirgerse, ben kendi ellerimle bunu yapacağım. Hepsini, hepsini son kalesine kadar yıkacağım. Evet, karımı ve çocuklarımı çalıştırmam gerekse bile, bu yapıdan bir parça bırakırsam, kahrolayım.

BRAND

Az önceki konuşmanız farklıydı ama.

BUCAK MÜDÜRÜ

İnsancıl yaklaşımınız görüşümü inanın ki değiştirdi. Şaire inanmak gerekirse, düşüncenin kanatları varmış. Bu sanırım uçmak içindir. Hoşça kalın. *(Şapkasını alır.)* Şimdi gidip şu serseri sürüsünün hakkından gelelim.

BRAND

Serseri sürüsü mü?

BUCAK MÜDÜRÜ

Ha! Bildiniz, bu sabah yanımda bir tek yardımcıyla bucağımızın sınırlarında bir serseri alayı yakaladım. Bir sürü iğrenç tip. Onları sımsıkı bağladık ve güneydeki komşularımıza emanet ettik. Ama birkaçını kaçırmadımsa, boynumu ipe vursunlar...

BRAND

Ama az önce barıştan ve anlaşmadan yana olduğunuzu siz söylemiyor muydunuz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Bu cehennem kaçkınları niçin buraya kadar geldiler? Doğrusunu söylemek gerekirse, bunlar bir dereceye kadar sizinle ilgili kimseler. *(Gülümseyerek)* Yani sizin soyunuzdan sayılırlar. Alın işte size bir bilmece. Canınız isterse onu çözmeye çalışın. Bu kimselerin dünyaya gelmele-

rinde yaşamınızı borçlu olduğunuz annenizin etkisi vardır. Böyle olmakla birlikte onlar sizin hiçbir şeyiniz değiller, çünkü başka bir ailenin çocukları.

BRAND

(Başını sallayarak) İnsan ne çok çözülmemiş bilmecelerle karşılaşıyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ama bunun çözülmesi o kadar güç değil. Bizim bucağımızın batısına düşen bucağın yerlisi olan zavallı bir oğlandan söz edildiğini elbette duymuşsunuzdur. Bu çocuk çok okumuş, dört rahibi cebinden çıkaracak kadar bilgili biri. Bu çocuk sizin annenizle...

BRAND

Ee, sonra?

BUCAK MÜDÜRÜ

Ne cüret, değil mi? Bucağın en varlıklı kızıyla evlenmeyi istemek! Doğal ki kız onu istemedi. Biliyor musunuz, bu delikanlı ne yaptı? Üzüntüsünden yarı çılgına döndü ve bir çingene kızıyla evlendi. Bir sürü çocuğu oldu, bu piçlerden biri de...

BRAND

Kim?

BUCAK MÜDÜRÜ

Çingene Gerd.

BRAND

(Boğuk bir sesle) Yaa!

BUCAK MÜDÜRÜ

(Neşeli) Görüyorsunuz ya, bilmecem o kadar kötü değilmiş. Babası annenizi sevmeseydi, bu çocuk da dünyaya gelemezdi.

BRAND

Beni dinleyiniz: Bu zavallılar için barınılacak bir yurt yapıyor musunuz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Ne dediniz? Onların yeri hapishane. Tepeden tırnağa ka-

dar günaha batmış zavallı yaratıklar. Onları kurtarmak şeytanı soymak olur. Şeytana kendisine ait olanları bırakmazsak, iflas ederiz.

BRAND

Ama siz yoksulluk ve felakete karşı sığınak tasarlıyordunuz, öyle değil mi?

BUCAK MÜDÜRÜ

Bu öneri getirilir getirilmez, öneriyi getiren tarafından geri alınmıştır.

BRAND

Yine de gerçekleştirilemez mi? Çok mu geç?

BUCAK MÜDÜRÜ

(Gülümseyerek) Şimdi de tavır değiştiren sizsiniz. *(Omzuna vurarak)* Hadi canım, olan oldu... İnsan kararlı olmalı. Hoşça kalın. Yitirilecek bir anım bile yok. Kaçaklarımın gizlendikleri yeri bulmalıyım. Yine görüşürüz, Noelinizi kutlarım. Karınıza benden selamlar. *(Gider.)*

BRAND

(Bir an düşüncelerine daldıktan sonra) Aman Tanrım. Nereye baksam günah. Binlerce yazgı çözülmez düğümlerle birbirine dolaşıyor. Kötülüğün ve onun sonuçlarının kargaşalığı içinde lekeler yayılıyor, yakından yakına bulaşıyor, öyle ki, artık doğru, en kanlı haksızlıktan ayırt edilemiyor: Sanki bunların hepsi bir bütünmüş gibi. *(Cama yaklaşır ve uzun uzadıya dışarıya bakar.)* Zavallı çocuğum, lekesiz kuzu. Annemin günahı seni çarptı. Bana Tanrı'dan emir getiren ve kesin kararımı verdiren ruh artık yok. Çünkü annem büyük bir günah işledi. İşte Tanrı adaleti ve dengeyi kurarken, günahın ürününden acısını çıkarır ve bulunduğu yüksekliklerden çocuklarımızın çocuklarını böylesine çarpar. *(Korkuyla pencereden uzaklaşır.)* Evet insan soyunun üzerinde bir adalet tanrısı hüküm sürüyor. İlk yasa denge yasası. Yaşam veren, insanları yükselten güçlü özverinin iradesi içinde yaşıyor. Ama

bu sözcük ağza alınmamalı, çünkü herkes onu duymaktan ürküyor. *(Odada yukarı aşağı dolaşır.)* Dua etmek mi? Ah... Dua etmek mi? Kolay söylenen ve yalan yanlış yinelenen bir söz. Herkes onu bilir bilmez kullanıyor. Onların dua etmek dedikleri, bilmecelerin bilmecesi olana dönüşüp bağışlanmak için yalvarmak ve rüzgârların savurduğu yakınmaları yinelemektir. Bu, insanın omuzları üzerinde bir sığınma yeri dilemek demek; dizlerine kadar kuşku çamuruna batmış olarak ellerini gökyüzüne kaldırmak demek. Ah! Ah! Bu kadarcık yeterli olsaydı, adını titremeden ağzımıza alamayacağımız Tanrı'nın kapısına ben de herkes gibi varmaya cesaret edebilirdim. *(Durur ve sessiz düşünür.)* Bununla birlikte, en korkunç acı saatlerinde, en korkunç anlarda çocuğun gözlerini ölümün bulutlandırdığı ve anne öpüşlerinin dudaklarında artık bir gülümseme uyandırmadığı zaman, ne olmuştu? Ben de dua etmemiş miydim? O tatlı baş dönmesi, kulaklarıma gelen o ezgi, beni yükselterek huzura götüren o hafif esinti nereden geliyordu? Dua ettim mi? Dua mı bana güç verdi? Gerçekten Tanrı'ya seslendim mi? O beni duydu mu? Onun bakışları benim ağladığım yaslı eve girdi mi? Bilir miyim? Şimdi kapı yeniden kapandı ve çevremde yeniden her şey karanlık içinde, hiçbir yanda ışık bulamıyorum. Hayır, ışık var, Agnes, karanlıklar içinde gören Agnes. *(Korku dolu bir çığlıkla)* Işık getir, görebiliyorsan ışık getir. *(Agnes kapıyı açar, elinde Noel mumları, yanmış şamdanlar vardır. Odaya yoğun bir ışık yayılır.)* Işık.

AGNES

İşte Brand, Noel ışıklarıyla geldim.

BRAND

(Yavaş sesle) Ah! Noel ışıkları.

AGNES

(Şamdanları masanın üzerine koyar.) Seni beklettim mi?

BRAND

Hayır! Hayır!

AGNES

Burası ne kadar soğuk. Çok üşümüş olacaksın.

BRAND

(Güçlü) Hayır.

AGNES

(Gülümseyerek) Ne gurur. Ne ısınmaya, ne de ışığa gereksinim duyuyorsun. Hiçbirini istemiyorsun. *(Sobaya odun atar.)*

BRAND

(Odada yukarı aşağı gezinir.) Evet istemiyorum.

AGNES

(Odayı düzeltir; kendi kendine) İşte Noel mumlarının yeri. Geçen yıl son kez, küçücük ellerini ışığa doğru uzatıyordu; öyle neşeli, öyle sağlıklı, öyle canlıydı ki! Küçük sandalyesinde oturmuş, bu güneş mi diye soruyordu. *(Işığın yerini biraz değiştirerek)* Şimdi ışık bütünüyle oraya, dışarıdaki yere yansıyor... Dışarıya. Şimdi, yattığı yerde, camın arkasından bunu görebilir. Noel odasının göz kamaştırıcı ışığına usulca bakabilir. Ama cam gözyaşlarıyla buğulanmış gibi, dur, azıcık bekle, şimdi silerim.

BRAND

(Onun hareketlerini gözleriyle izlemiştir, sesini alçaltarak) İşte acıların fırtınası diniyor ve derinlerde kaynaşan dalgalar yatışıyor ve uykuya dalıyor. Evet, onların uyuması gerekiyor.

AGNES

(Kendi kendine) Şimdi her şey ne kadar aydınlık, sanki duvar açılmış, oda onun yattığı yere kadar uzamış. Sanki şu donmuş kaskatı toprak, birden, çocuğun tatlı tatlı uyuduğu bir yatağa dönüşmüş.

BRAND

Ne yapıyorsun, Agnes?

AGNES

Sus susss.

BRAND

(Yanına yaklaşarak) Niçin perdeyi kaldırdın?

AGNES

Düş görüyordum; şimdi uyandım.

BRAND

Düşler tuzak doludur. Perdeyi indir.

AGNES

(Yalvaran bir sesle) Brand!

BRAND

Perdeyi indir, indir perdeyi.

AGNES

O kadar katı yürekli olma, iyi değil bu.

BRAND

İndir. İndir!

AGNES

(Boyun eğerek) Peki, kapattım, her şey kapalı. Ama gördüğüm düşün şu kısacık süresi içinde oluşan teselli kaynağından susuzluğumu gidermekle Tanrı'yı gücendirdiğimi sanmıyorum.

BRAND

Hayır, kuşkusuz gücendirmemişsindir. Çünkü Tanrı tatlı ve hoşgörülü bir yargıçtır, yüreğin ara sıra bir puta kayıyor diye O'nunla aran açılmaz.

AGNES

(Hıçkırıklarla ağlayarak) Söyle bana, isteklerin daha nereye varacak? Öldürücü bir yorgunluk duyuyorum, dizlerim bükülüyor, kanatlarım düşüyor.

BRAND

Sana söylemiştim. Her şeyini vermeyen kimse, hiçbir şeyini vermemiş demektir.

AGNES

Ama ben, her şeyimi verdim. Artık hiçbir şeyim kalmadı.

BRAND

Özverini daha sı özveri izlemeli.

AGNES

(Gülümseyerek) İşte! Bende yoksulların cesareti var.

BRAND

Ver!

AGNES

Al. Ah! Brand, benden artık alacak bir şey bulamayacaksın.

BRAND

Sende yasın, anıların, günah dolu gözyaşlarının selini görüyorum.

AGNES

(Umutsuzluk içinde) Ve işkence içinde kıvranan yüreğimin. Onu kopar, kopar onu.

BRAND

Tanrı'nın, seni denemek için verdiği felakete ağlarsan, yaptığın onca özveri hiçe iner.

AGNES

Senin Tanrına giden yollar dar ve sarp.

BRAND

O yolda yalnız iradeyle ilerlenir.

AGNES

Ya merhamet?

BRAND

O da özveri taşlarıyla yapılmış bir kaldırımdır.

AGNES

(Gözlerini önüne diker ve bir korku sarsıntısıyla konuşur.) İncil'in şimdiye kadar anlamını anlayamadığım bir sözü, şimdi gözlerimin önünde bir kuyu gibi açılıyor.

BRAND

Hangisi?

AGNES

Yehova'yı gören kimse ölür.

BRAND

(Agnes'i kollarının arasına sımsıkı alarak) Gizlen! Gizlen! Ona bakma, gözlerini kapa. Ona bakma!

AGNES

Öyle mi istiyorsun?

BRAND

(Kendinden uzaklaştırarak) Hayır!

AGNES

Acı çekiyorsun Brand.

BRAND

Seni seviyorum.

AGNES

Senin sevgin çok katı!

BRAND

Çok mu katı?

AGNES

Onu bana sorma. Her nereye gidersen, seni izleyeceğim.

BRAND

Seni danslardan ve eğlencelerden nedensiz yere mi ayırdım? Ben yarım yamalak bir sonuç için mi özveri yasasına boyun eğdim sanıyorsun? Öyleyse yazıklar olsun ikimize de! Bu durumda özveri çok büyük olacak ve bize çok pahalıya mal olacak. Hayır! Sen benim karımsın. Senin üzerinde tam bir hak iddia edebilirim: Tanrı'nın buyruğuna boyun eğeceksin.

AGNES

Ne istersen iste, yalnız benden uzaklaşma.

BRAND

Evet! Sessizliğe, dinlenmeye ihtiyacım var. Yakında büyük kiliseyi yapacağız.

AGNES

Benim küçük kilisem yıkık durumda.

BRAND

O, senin putunun güçsüz bir modeliydi; ilk fırtına onu

yok etti. *(Korkuyla Agnes'e sarılarak)* Tanrı seni huzura kavuşturtsun, seninle birlikte ben de huzur bulayım ve bu huzur eserime de yansısın. *(Çıkış kapısına doğru gider.)*

AGNES

Brand! Camın önündeki şu çirkin perdeyi biraz açabilir miyim? Azıcık. Şuraya yana doğru. Açabilir miyim, Brand, söyle?..

BRAND

(Kapıda) Hayır. *(Odasına girer.)*

AGNES

Kapalı, her şey kapalı. Unutmaya varıncaya kadar her şey. Yakınmaların üzerine bir kol demiri, acıların üzerine bir mühür, gökyüzü ve mezar kapısına birer kilit vurulmuş. Ben çıkmak istiyorum. Bu yalnızlığın dehşeti içinde soluk alamıyorum. Çıkmak mı? Nereye gitmek için?.. Yukarıda bana bakan sert bir göz yok mu? Kaçarken yüreğimin hazinesini de birlikte götürebilecek miyim? İstersem bu hüzün verici boşluğun dehşetinden kaçabilir miyim? *(Brand'ın kapısına yaklaşır ve dinler.)* Yüksek sesle okuyor, beni duyamaz. Hiçbir huzur yolu, bir uyarı, bir teselli yok. Noel Tanrısı şimdi zenginleri dinlemekle meşgul, evlattan ve mutluluktan yana zengin olanları, onların ezgilerini dinliyor, oyunlarını ve danslarını seyrediyor. Noel sevinç saatidir. Bana bakmıyor ve acı içinde zavallı bir ananın ne yaptığını görmüyor. *(Sakınarak pencereye yaklaşır.)* Işık dalgaları onun uyuduğu karanlık köşeyi gecenin korku ve dehşetinden uzaklaştırsın diye bizi ayıran şu pencereyi açmayacak mıyım? Hayır, o orada değil. Hayır, Noel çocuk için tatil demek; evine gelmeye hakkı var; belki de şuracıktadır; annesinin kapalı penceresine vurmak için küçücük kolunu uzatmıştır. Sanki bir çocuk sesi duyar gibiyim. Alf, sana yardım için elimden hiçbir şey gelmiyor. Her yer kapalı. Baban her yeri kapadı. Alf, yavrum şimdi sana kapıyı açа-

mam. Sen çok uslu bir çocuksun; sen ve ben hiçbir nedenle babanı incitmedik. Hadi! Sen yine indiğin gökyüzüne dön; orada her şey ışık ve sevinç dolu, çocuklar için de oynayacak yerler var. Seni, hiç kimse ağlarken görmesin: Sen cama vururken, babanın pencereyi kapamış olduğunu söyleme. Küçücük bir çocuk biz büyüklerin görevini anlayamaz. Onu üzgün gördüğünü, onun acısını duyduğunu söyle, sana bir çelenk yapmak için kendi eliyle güzel yapraklar topladığını söyle. Bak! Görüyor musun? Bunu o yaptı. *(Kulak kabartır, düşünür ve başını sallar.)* Ah! Düş görüyorum. Ama bizi ayıran şu bölme bütünüyle gerçek. Yalnız her şeyi yok eden alevler onu devirebilir, duvarları, hapishanelerin kubbelerini yıkabilir, menteşeleri parçalayarak korkunç kilidi açabilir. Bütün bunlar olmalı ki, biz de birleşebilelim. Bu ihtiyacı karşılamak için çalışacağım, sessiz sedasız harekete geçeceğim. İrademi katılaştıracağım. Ama bu akşam bayram akşamı. Geçen bayramdan ne kadar daha farklı. Susss. Bayram çok güzel olmalı. Bütün hazinelerimi, bir mutluluğun, yıkılmış bir yaşamın bütün döküntülerini ortaya sergileyeceğim, bütün o hazineleri, sonsuz değerini yalnız bir annenin anlayabileceği o servetleri ortaya dökeceğim. *(Konsolun önünde diz çöker, bir çekmece çeker ve birkaç şey çıkarır. O sırada Brand kapıyı açar ve Agnes'e bir şey söylemek ister; ama onun ne yaptığını görünce, düşüncesini değiştirir ve hareketsiz Agnes'e bakar, Agnes bütün bunların ayırdında değildir.)*

BRAND

(Alçak sesle) Durup dinlenmeden onun mezarı çevresinde dolanıp duruyor, sürekli mezarlıkta geziniyor.

AGNES

İşte vaftiz duvağıyla vaftiz mantosu. Giysisi şu küçücük bohçanın içinde. *(Eşyayı açar ve gözünün önünde tutar.)* Aman Tanrım! Ne sağlıklı, ne sevimliydi. Kilise kürsü-

sündeki hali ne cana yakındı! İşte boyun atkısı, ilk sokağa çıkışında giydirdiğim ceketi. O zaman çok uzundu. Ama sonraları kısa gelmeye başlamıştı. Bunu şuraya bir yana koyuyorum. Sıcak tutan küçük eldivenleri, çorapları, ve minicik ayakları vardı. Ya onu kışa karşı koruyacak olan ipek başlığı; hiç giymedi, daha yepyeni, pırıl pırıl. İşte yolculuk paltosu, hafif ve sıcacık. Onu incitmeden içine sarardım. Bunu yine dolaba yerleştirdiğimde, ölesiye yorgundum.

BRAND

(Acısından ellerini birbirine kilitleyerek) Sen beni koru, Tanrım. Sevgisinin bu son tapınağını yıkamayacağım. Benim yerime bir başkasını gönder.

AGNES

Bir leke! Acaba ağladım mı? Ne servet! İnciden işlemeler... Acıdan sırmalar... Gözyaşlarının sarhoşluğu... Özverinin korkunç görkemi. Kutsal şeyler. Ne kadar zenginim. *(Sokak kapısına kuvvetle vurulur. Agnes bağırarak başını çevirir. Brand'ı görür. Tam o sırada bir kadın, üstü başı parça parça, kucağında bir çocuk, kapıyı şiddetle iterek odaya girer.)*

KADIN

(Çocuk giysilerini görür ve hırslı bir sesle Agnes'le konuşur.) Bunları benimle paylaş, varlıklı anne.

AGNES

Sen benden bin kez daha varlıklısın.

KADIN

Ah! Sen de ötekiler gibisin, ağız dolusu laf!

BRAND

(Yaklaşarak) Söyle, ne istiyorsun?

KADIN

Seninle işim yok, papaz. Soğuk ve fırtına, senin günahlarımız üzerine verdiğin vaazlardan bin kere daha iyi. Cehennemin yolunu bilen kapkara adamla gitmektense,

kayalıklara, dalgalara, ölüme göğüs germek daha iyi. Bu hale kendi suçum yüzünden düştümse, canım cehenneme.

BRAND

(Kendi kendine) Bu ses... Bu çizgiler... Her yerim ürperiyor.

AGNES

Azıcık dinlen, üşüyorsan ısınıver, çocuğun karnı açsa, onu da doyururuz.

KADIN

Küçücük bir çingene'yi, ışık dolu bir evin ocağı başına oturtmak ha? Hayır. Bize yollar, kayalıklar, ormanlar, dağlar yaraşır. Biz yollara düşmüş serseri bir halkız; ev ve ocak sizlere göre. Ben burada bir saniye durup sürdüreceğim yolumu. Köpek gibi arkamdan kovalıyorlar beni. Yargıçlar, papazlar, valiler. Ellerinden gelse, zincire vuracaklar.

BRAND

Burada kimse sana dokunmaz.

KADIN

Burada mı? Bir duvar arasında, bir çatı altında mı? Hayır, biliyor musun? Bize açık hava gerek, buz gibi geceler, ikimize de daha iyi yarar. Yalnız çocuğum için birkaç giyecek lazım. Büyük kardeşi, serseri, bir hırsız gibi kaçıp gitti. Üzerine giydirdiğimiz paçavraları da aldı götürdü. Görüyorsun ya, yarı çıplak, mosmor olmuş, esen rüzgârdan kaskatı kesilmiş bir halde.

BRAND

Kadın! Bu yolculuğuna ara ver, çocuğunu ölüme sürükleme! Onun lekesi arındırılabilir; onu hafifletebilir, gökyüzüne doğru yükseltebiliriz.

KADIN

Ne söylüyorsun papaz? Hiç kimse bu mucizeyi gerçekleştiremez. Bu doğru da değil... Onu ben nerede doğurdum,

biliyor musun? Bir çukurun kenarında, çevremdekiler, gülüp, içip, eğlenirken... Sonra da çamur içinde vaftiz edildi. Bir tutam külle alnına bir haç çizildi ve herkesin içtiği şişeden ona içirildi. Tam doğarken, çevremizdeki erkekler, ağız dolusu sövüp sayıyorlardı, biliyor musun kimden söz ediyorum? Babasından canım... Daha doğrusu babalarından.

BRAND

Agnes.

AGNES

Evet.

BRAND

Görevini biliyorsun.

AGNES

*(Korkuyla)*Brand! Bu kadına mı? Hiçbir zaman!

KADIN

Ver, ver, hepsini ver. İpek kumaşları da, kötü paçavraları da. Onun için iyi ya da kötü yoktur, yeter ki onu kundaklamaya yarasın. Az sonra ruhu sönüp gidecek. Hiç olmazsa sıcak ölsün, baksana buz gibi...

BRAND

(Agnes'e) İşitiyorsun ya, Tanrı seni özveriye çağırıyor.

KADIN

Kendi çocuğunu giydirecek o kadar çok şeyin var ki... Ya benimki için hiçbir şeyin yok mu? Onu diriyken giydirecek, öldükten sonra saracak hiçbir şeyin yok mu?

BRAND

Agnes, Tanrı'nın buyruğuna boyun eğ!

KADIN

Ver.

AGNES

Bunu yapmak, küçük ölüye karşı bir suç, bir saygısızlık olur.

BRAND

O halde, onun ölümüne katlanmak bir özveri olmaz.

AGNES

(Bitkin) Tanrı'nın buyruğu yerine gelsin. Yüreğimi koparıp ayaklarımın altında çiğneyeceğim. Kadın! Gel, al, fazlasını paylaşacağız.

KADIN

Ver.

BRAND

Hepsini verdin mi Agnes?

AGNES

(Vererek) İşte bunu da al. Bunu öldüğü zaman giydirmiştik.

KADIN

İyi. Görüyorum ki çekmece boşaldı. Ah, şimdi uzaklarda olsaydık. Hadi artık gidelim, onu merdivenlerde sararım. Şimdi bu paçavraları alıp gidelim. *(Gider.)*

AGNES

(Bir an hareketsiz durur, kendi kendisiyle savaşıyor gibidir, sonunda sorar.) Daha çoğunu istemek doğru olur muydu Brand? Söyle.

BRAND

Önce sen bana söyle Agnes, bu korkunç özveriyi isteyerek mi yaptın?

AGNES

Hayır.

BRAND

O halde, bütün yaptıkların hiç demektir. Sen hâlâ, borcun yükü altındasın. *(Çıkmak ister.)*

AGNES

(Önce kapıya gidinceye kadar ses çıkarmaz, sonra bağırır.) Brand!

BRAND

Ne var?

AGNES

Ben yalan söyledim. Şimdi utanıyorum ve pişmanım. Sen hiçbir şeyden kuşkulanmıyorsun. Her şeyi verdim mi sanıyorsun?

BRAND

E?..

AGNES

(Göğsünden, bumburuşuk bir çocuk başlığı çıkarır.) İşte burada bir şey daha var.

BRAND

Başlık.

AGNES

Evet gözyaşlarımla ıslanmış, onun ölüm teriyle nemlenmiş; ve o zamandan beri göğsümde sakladığım başlığı.

BRAND

Sen kendi tanrılarına tap! *(Çıkmak ister.)*

AGNES

Dur.

BRAND

Benden ne istiyorsun?

AGNES

Ne istediğimi biliyorsun. *(Başlığı uzatır.)*

BRAND

(Agnes'e yaklaşır ama başlığı almaz.) İsteyerek mi veriyorsun?

AGNES

İsteyerek.

BRAND

Öyleyse ver. Kadın daha basamaklarda. *(Çıkar.)*

AGNES

Her şeyi verdim, her şeyi, beni bu toprağa bağlayan son bağı da... *(Bir an hareketsiz durur, yavaş yavaş, yüzünün anlamı değişir, çizgilerini bir mutluluk ışını kaplar. Brand girer; büyük bir sevinçle Brand'a koşar, boynuna sarılır ve bağırır.)* Artık serbestim, Brand, artık serbestim.

BRAND

Agnes.

AGNES

Bütün karanlıklar dağıldı. Korku bulutları uçuruma doğru kaçıyorlar. İrade üstün çıktı. Artık ne bulut, ne de sis var. Gecenin ötesinde, şurada, şafağın belirdiğini görüyorum. Mezarlık. Mezarlık. Bu sözcük artık gözlerimden yaş akıtmıyor. Artık yaramı kanatmıyor. Çocuk cennete vardı.

BRAND

Evet Agnes. Sonunda başardın.

AGNES

Evet, bu başarıdır, mezarı ve acıyı yenmektir. Bak. Başını kaldır ve bak! Alf'i sevinç içinde kollarını sağlığındaki gibi bize doğru uzatmış tahtın ayakları dibinde görüyor musun? Onu geri istemek için bin ağzım olsaydı ve buna hakkım ve gücüm olsaydı, yine tek söz bile söylemezdim. Tanrı ne büyük! Gönlü ne kadar bol! Bu özveri, çocuğun ölümü, ruhumu kesin bir ölümden kurtardı. Ben onu yitirmek için dünyaya getirdim. Bu beni başarıyla sona eren bir savaşıma sürükledi. Bana yol gösterdiğin için sana teşekkür ederim. Benim yanımda sadakatle çarpıştın. Ah! Yüreğinin bütün acılarını gördüm. Şimdi de sen yeminini tutmak zorundasın: Seçmek, "ya hep ya hiç"in ağırlığını duymak sırası sana geldi.

BRAND

Agnes, sözlerin bana karanlık geliyor; işkenceler sona ermedi mi?

AGNES

Yazılı olanı unuttun mu? Yehova'yı gören ölür.

BRAND

(Bir adım gerileyerek) Yazıklar olsun bana! Nasıl bir ışık yakıyorsun! Hayır! Bin kere hayır! Seni alıkoymak için güçlü kollarım var. Sen beni bırakıp gitmeyeceksin! Hiç-

bir şey istemiyorum, şu dünyada her şeyden vazgeçiyorum, ama, senden değil, senden değil!

AGNES

Öyleyse seç. İki yolun ağzındasın. Ruhunda parlayan ışığı söndür ve Noel bayramının onda açtığı yaşam kaynağını kurut; bana putumun paçavralarını geri ver. Kadın daha gitmedi. Bırak beni yine sisli göğün altına döneyim; yine kayıtsızca yaşadığım çamura at beni! Bunu yapabilirsin, iyi bil. Benim yazgım senin elinde. Kanatlarımı kır, varlığımı yık, ayaklarıma gülle tak, beni sımsıkı bağla, çekip çıkardığın yerin dibine yine sok! Bırak beni, şimdiye kadar yaşadığım gibi yaşayayım, karanlıklarda sürüneyim. İstersen, bunu yapmaya cesaret edersen yapabilirsin. Yine eskisi gibi senin karınım. Seç, iki yolun ağzındasın.

BRAND

Bunu yaparsam Tanrı canımı alsın. Ama buradan, bu köhne yerden uzaklaşınca yaşamla ışığı bir arada bulacaksın.

AGNES

Görevinin burada olduğunu unutuyor musun? Onun uğruna ne özverilere katlandın. Unutuyor musun ki binlerce ruhu şifaya kavuşturmak görevini üstlendin; onları huzur kaynağına eriştirmek için Tanrı'dan buyruk aldın... Seç, iki yolun ağzındasın.

BRAND

Seçeceğim bir şey yok.

AGNES

(Boynuna sarılarak) Bu sözüne ve bana bütün yaptıklarına teşekkür ederim. Kendimi yorgun duyduğum zaman bana sadakatle yol gösterdin. Şimdi de, başımın ağırlaştığı, karanlığın üzerime çöktüğü şu anda gel, başucumda bekle.

BRAND

Uyu. Bugünün sona erdi.

AGNES

Sona erdi ve gecenin ışığı yandı. Bu başarı benim tüm gücüme mal oldu. Çok yorgunum, bitik düştüm. Ama Tanrı'yı övmek öyle kolay ki! İyi geceler Brand.

BRAND

İyi geceler!

AGNES

İyi geceler! Bana bütün yaptıklarına teşekkür ederim. Şimdi artık uyumaya gidiyorum. *(Çıkar.)*

BRAND

(Ellerini göğsünün üzerinde bastırarak) Sonuna kadar metin ol! Ey ruhum! Başarının başarısı her şeyi yitirmektir. Her şeyi yitirmek senin kazancın oldu. İnsan, ancak yitirdiğinde sahip olabilir.

Beşinci Perde

Bir buçuk yıl sonra. Yeni kilise bitmiş ve vakıf töreni için süslenmiştir. Irmağın kenarındadır. Gün ağarmaya başlamıştır. Hava sislidir. Kilisenin önünde kilise hademesi çelenkler asar. Az sonra öğretmen gelir.

ÖĞRETMEN

Ooo! İşte başlamışsınız bile.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Elbette. Acele etmeliyiz. Siz de bize katılıp yardım edin. Bütün bu sütunları yapraklarla süsleyelim. Alay şuradan geçecek.

ÖĞRETMEN

Papaz evinin yanında yuvarlak bir şey gördüm...

KİLİSE GÖREVLİSİ

Adına levha diyorlar; papazın onuruna yapıldı; onun adı altın zemin üzerine kazındı.

ÖĞRETMEN

Bucağımız için gerçek bir düğün şenliği. Her yandan akın akın geliyorlar, fiyordun üstü beyaz yelkenlerle dolup taşıyor.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Evet, cemaat için gerçek bir uyanış. Son rahibin döneminde ne bir tartışma, ne de bir savaşım vardı; bütün halk derin bir uykudaydı. Acaba öylesi daha mı iyiydi dersiniz?

ÖĞRETMEN

Şimdi yaşamaya başlıyoruz.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Evet, ama bunu ne siz, ne de ben yaptım. Bu nereden çıktı?

ÖĞRETMEN

Biz başkalarının uyuyabilmesi için çalışıp didindik. İşte uyandılar. Artık bize ihtiyaçları kalmadı, şimdi uyuma sırası bizde.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Ama yaşam uykudan daha değerli değil mi? Bunu siz kendiniz de söylüyordunuz.

ÖĞRETMEN

Başpapaz ve Brand öyle söylüyorlar. Ben de onlar gibi düşünüyorum. Ama şunu iyice biliniz ki, burada söz konusu olan kitleler. Bize gelince iş değişir. Biz bu bucağın memurları, eğlencelere, partilere, tutkulara yabancıyız; görevimiz dişlerimizi sıkıp dayanmak, bilimi yaymak, ahlakı ve kiliseyi korumak.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Ya papaz? O da onların arasında...

ÖĞRETMEN

Bu bir suç! Büyükleri kendisinden memnun değiller. Halktan çekinmeseydiler, şimdiye kadar çoktan ona yol vermişlerdi. Ama o çok kurnaz bir adam. Fitili tutuşturdu ve onları nasıl avlayacağını bildi. Bir kilise yaptı. Göz boyamak için kesinlikle bir şey yapmak gerekiyordu. Biz yapıcı bir milletiz, bu böyle.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Doğru. Siz bir dönem politikaya atılmıştınız, doğal ki

memleketimizi iyi bilirsiniz. Bize gelince, bucağımızın uyanışından sonra, buradan geçen bir yolcu ne dedi bilir misiniz? Uzun süre uykuda kalmamıza karşın, bizdeki gizilgüç umut vericiymiş.

ÖĞRETMEN

Evet, doğru. Bu şu saf halkın gizilgücü çok. Hızla gelişiyor.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Siz okumuş birisiniz, ulusal yemin ne anlama geliyor?

ÖĞRETMEN

Ulusal yemin mi azizim? Bunun açıklaması çok uzun. Kısacası bu öyle bir şeydir ki, bir kitleyi bir görüşün çevresinde odaklaştırır. Halk gelecekte bunun gerçekleşeceğine inanır.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Teşekkür ederim, ne olduğunu anladım. Küçücük bir noktayı daha aydınlatırsanız, bütünüyle anlayacağım.

ÖĞRETMEN

Söyleyiniz, sıkılmayınız.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Gelecek dediğiniz şey nedir? Ne zaman gelecek? Bunu bana söyleyin.

ÖĞRETMEN

Ne zaman mı gelecek? Hiçbir zaman.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Hiçbir zaman mı?

ÖĞRETMEN

Evet, hiçbir zaman. Gelecek adından da anlaşılacağı gibi geldiğinde gelecek olmaktan çıkar.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Evet, doğru: Buna verilecek hiçbir yanıt yok. Öyleyse ne zaman yemin edilir?

ÖĞRETMEN

Şimdi söyledim ya, yemin geleceğe aittir, gelecekte edilir.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Peki... Ama o halde... Gelecek ne zaman gelecek?

ÖĞRETMEN

(Kendi kendine) Ne dar kafalı adam. *(Yüksek sesle)* Yine tekrar edeyim azizim, gelecek gelemez, çünkü gelince, gelecek olmaktan çıkar.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Her görüşün, her düşüncenin arkasında tuzağımsı bir şey gizli. Bunu ona kadar düzgün saymayı bilen herkes kolaylıkla anlayabilir. Bir şeye söz vermek, söz veren kimse ne kadar dürüst olursa olsun, sonunda yalana çıkar. Sözünü tutmak güçtür derler: Sözünü tutmanın olası olmadığını anlamak için mantık sahibi olmak yeterli. Hadi. Şimdi verilen sözleri bir yana bırakalım. Söyleyin bana bakayım...

KİLİSE GÖREVLİSİ

Şüşşşşşt.

ÖĞRETMEN

Ne var?

KİLİSE GÖREVLİSİ

Susunuz.

ÖĞRETMEN

Dinleyiniz, org çalıyor.

KİLİSE GÖREVLİSİ

O dur.

ÖĞRETMEN

O kim? Rahip mi?

KİLİSE GÖREVLİSİ

Evet.

ÖĞRETMEN

Aşk olsun, ne kadar erken kalkıyor.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Bu gece gözüne uyku girmiş olduğunu sanmam.

ÖĞRETMEN

Öyle mi?

KİLİSE GÖREVLİSİ

Öyle. Dikkat edin, gitgide güçten düşüyor, karısının ölümünden sonra onu için için yiyen bir şey var, kendini gizliyor.

(Bütün bu konuşma arasında boğuk boğuk süren org sesi birdenbire yoğunlaşır ve bozuk bir tınıyla sona erer. Az sonra Brand kiliseden çıkar.)

BRAND

Olmuyor, zorla olmuyor... Seslere bir anlam katamıyorum, orgdan yine çığlıklar taşıyor. Kubbe, kemerler, duvarlar ve dizi dizi sütunlar, tıpkı bir tabutun kapağı gibi, beni ve türkümün acı dolu melodisini ezip geçiyor. Uğraştım, boşuna emek. Org, sesini yitirdi. Seslerin dua gibi yükselmesini istiyordum. Çatlak bir çandan çıkan sesler gibi boğuk yankılar yaptı. Sanki Tanrı, korodan kendisine doğru yükselen duaları öfkesiyle reddediyor gibiydi. Tanrı evi büyük olmalı; benim dileğim, teselli edici umudum bu. Yıkmak, tasviye etmek, döküntüyü kaldırmak için cesaretim eksik değil. İşte eser tamamlandı. Bu kubbenin altına giren herkes, ellerini kavuşturuyor ve "Ne kadar görkemli!" diye bağırıyor. Bu doğru mu? Bu görkemi göremeyen yalnız ben miyim? Gerçekten büyük mü? Bu ev gerçekten benim istediğim gibi mi? Doğduğu umudu tatmin etti mi? Hayalimde o kadar büyüttüğüm, bu dünyanın acıları üzerine yükselen o tapınağa benziyor mu? Ah! Agnes sağ olsaydı, bu kilise başka türlü olurdu. Agnes, küçücük bir ayrıntının içinde görkemli bir ateşi görmesini, şüphenin dehşeti önlemesini bilirdi. Sarmaşığın bir ağaç gövdesine sımsıkı sarılması gibi yerle göğü kucaklaştırmasını bilirdi. *(Hazırlıkları görür.)* Her yerde yapraktan çelenkler, çiçekler, bayraklar... Okuldan gelen şarkı sesleri... Az sonra rahibin evi dolacak, herkes beni selamlayacak. Daha şimdiden adım, altın harflerle levhaya kazılmış. Tanrım, sen beni aydınlat... Yoksa, beni bin

ayak yerin dibine sok. Bir saat sonra tören başlıyor. Herkesin aklı rahipte, rahibin adı herkesin ağzında. Ve bütün bu düşünceler ve sözler beni yakıyor. Büyülenmiş gibiyim. Bu saygınlık tıpkı buzdan bir dalga gibi beynime vuruyor. Ah! unutabilseydim, bunu yapabilseydim, vahşi bir ine gizlenip görünmez olabilseydim!

BUCAK MÜDÜRÜ

(Büyük üniformasıyla neşe içinde gelir ve Brand'ı selamlar.) Sonunda büyük gün geldi. İşten sonra eğlence. Yelkenleri indiriyoruz, bayrakları çekiyoruz ve kendimizi hafifçe akıntıya bırakıyoruz. Selam sana, büyük ve soylu adam. Başarın, az sonra, bütün memlekette duyulacak. Selam. Hem çok heyecanlı, hem de coşkun bir sevinç içindeyim. Ya siz?

BRAND

Ben mi?.. Sanki boğazım bir mengeneyle sıkılıyormuş gibi.

BUCAK MÜDÜRÜ

Vayyy! Umut ederim ki geçer. Bütün sorun gürleyen bir sesle vazetmeniz. Bir sürü insan toplanmış, bunu bekliyor. Kilisede, ses öyle güzel yankılanıyor ki, herkes büyülenmiş gibi.

BRAND

Sahi mi?

BUCAK MÜDÜRÜ

Elbette, herkesten önce başrahip nasıl etkilendiğini dile getirdi. Sonra, ne yapı! Ne kadar görkemli! Ne kadar soylu ve kudretli!

BRAND

Siz öyle mi buluyorsunuz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Nasıl?

BRAND

Kilise size büyük mü görünüyor?

BUCAK MÜDÜRÜ

Öyle görünmüyor, öyle; uzaktan da, yakından da.

BRAND

Sahi mi?

BUCAK MÜDÜRÜ

Allah Allah. Elbette sahi. Dahası bizim bucağımız için çok bile büyük. Başka yerlerde büyüklüğünün kimseyi bu kadar heyecanlandırmayacağına eminim. Çünkü oralarda daha büyükleri de var. Ama dağların ve fiyortların arasına sıkışmış şu işlenilmemiş toprağın, kısır kayalıkların alçakgönüllü sakinleri olan bizler için bu büyüklük göz kamaştırıcı.

BRAND

Hakkınız var: Eski yalanın yerine bir yenisini koyduk.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ne demek istiyorsunuz?

BRAND

Halk eski püskü, sıvaları dökülmüş tapınağına çok bağlıydı. Gururla göklere yükselen bu yeni yapıyı yapabilmek için ötekini ellerinden aldık. Halk eski kiliseye bakarken, "Ne kutsal!" diye bağırırdı. Şimdi bunu saygınlıkla seyrederken "Ne büyük, böylesi hiç görülmemiş" diye bağırıyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

Aman dostum, bundan büyüğünü istemek için, insanın kaba bir zevki olmalı.

BRAND

Ama bu kilise küçük. Bu insanın gözüne batıyor. Bunun tersini söylemek yalan olur.

BUCAK MÜDÜRÜ

Hadi dostum... Bu düşünceleri aklınızdan çıkarın. İnsan gerçekleşmesi için bu kadar emek verdiği şeyi, böylesine hor göremez. Halk o kadar memnun ki! Onun gözünde her şey kusursuz. Çünkü böylesini hiç görmemiş. Bıra-

kın, bu görüş güçlensin. Niçin bu zavallıları rahatsız etmeli, onlara ayırdında olmadıkları bir gerçeğin ışığıyla acı vermeli? Her şey imana bağlı. Kilise gerçek bir köpek kulübesi de olsa, halk onun büyük olduğuna inanıyorsa, bu yeter de artar bile.

BRAND

Hep aynı öğreti.

BUCAK MÜDÜRÜ

Sonra da bütün bu saf insanları törene çağırdık. Onları memnun etmek lazım. Aksi halde, konukseverlik görevimizi yerine getirmemiş oluruz. Bazı gerçekler çıban gibidir: Dokunmamak daha doğru.

BRAND

Ne demek istiyorsunuz?

BUCAK MÜDÜRÜ

Beni dinleyin. Önce, bizim meclisimiz, size bir gümüş kupa verdi, kilisenin büyüklüğü tartışılacak olursa, kupanın üzerindeki yazının anlamı da kalmaz. Benim hazırladığım nutuk için de aynı şey söz konusu. Bütün bunların anlamı olabilmesi için kilisenin büyük olması lazım. Görüyorsunuz ya: Size düşen görev, olabildiğince gururlanmak, hepsi bu.

BRAND

Benim çoktan beri gözüme batan şey, bu törenin ve kutlanacak şeyin koca bir yalan oluşu.

BUCAK MÜDÜRÜ

Aman Yarabbi! Bu ne şiddetli sözler, aziz dostum. Nereye varmak istiyorsunuz? Bütün bu düşünceleri bitirmek için Tanrı'ya şükür, son bir kanıtım daha var: İlki gümüştense, bu altından. Şunu biliniz ki lütuf ve inayetlere boğulmuş bir şımarık çocuksunuz. Size verilen nişanın şövalyelik haçını onurla göğsünüzde taşıyacaksınız.

BRAND

Omuzlarımda ondan daha ağırını taşıyorum. Ah! Kim beni kurtarabilir?

BUCAK MÜDÜRÜ

Ne! Böyle bir sevinçli haber karşısında, hiç mi heyecanlanmıyorsunuz? Gerçekten de siz bir bilmecesiniz. Aman Tanrım, düşününüz bir kere...

BRAND

(Ayağıyla yere vurarak) Boş laf, artık yeter. Sözleriniz bana hiçbir şey söylemiyor, benimkinden de siz, hiçbir şey anlamıyorsunuz. Benim size söz ettiğim büyüklük ayak ve kulakla ölçülemez. Benim söz ettiğim büyüklük, insanın üzerinde parlayan ve ruhu zaman zaman donduran, zaman zaman tutuşturan, kimi kez sessizliğe ve düş kurmaya çağıran, kimi kez yıldızlı bir gece gibi coşturan gizemli bir büyüklük. O... Hayır, hayır. Beni bırakın. Çok yorgunum. Ne isterseniz öyle yapın. *(Kiliseye doğru gider.)*

BUCAK MÜDÜRÜ

Bu karmaşık sözlerin içinden kim çıkabilir? Büyüklük, ölçüsüzlük, gizli ırmaklar, özlem, pırıltılar ve yıldızlı gece... Hadi canım, bizim papaz sanırım oruçlu... *(Gider.)*

BRAND

(Geri dönerek) Hiçbir zaman, en ıssız yaylaları geçerken bile, kendimi buradaki kadar yalnız duymamıştım. En önemli sorulara bile ürkek karga sesiyle yanıt veriyorlar. *(Bucak Müdürü'nün gittiği yöne bakarak)* Bu adamı, topuğumun altında ezmek isterdim. Ne zaman ruhumu entrika ve yalanın üstüne çıkarmak istesem, çürümüş ruhunu bir zehir gibi yüzüme tükürüyor. Ah, Agnes niçin beni bırakıp gittin? Kimsenin ne kazandığı, ne de kaybettiği bu tatsız oyundan bıkıp usandım artık. Evet. Tek başına savaşım, umutsuz bir savaşım demek.

BAŞPAPAZ

(Gelir.) Ah, çocuklarım. Ah, kuzularım... Bağışlayın beni... Aziz meslektaşım, demek istiyordum. Bu tören hazırlıkları, hazırlanan vaaz... Bütün bunlar beni çok heye-

canlandırıyor. Onu dün hazırladım, ama daha iyice sindiremedim. Hadi artık. Bu konu üzerinde yeterince konuştuk. Size, ilk güçlükleri cesurca atlatan, dedikodulara ve iftiralara kulak asmayarak o köhne kiliseyi yıktırıp yerine böyle eşsiz bir büyüklükle yükselen bu yeni yapıyı yaptıran size teşekkürler.

BRAND

Onun daha çok eksiği var.

BAŞPAPAZ

Nasıl, aziz dostum, her şeyi tamam artık. Onu vakfetmekten başka yapılacak bir iş kalmadı.

BRAND

Yeni bir yapıya taze bir ruh, arınmış bir düşünce gerek.

BAŞPAPAZ

O da kendiliğinden gelir. Bu güzel, oymalı kubbe, bu büyük ve aydınlık kubbe altı, halkı temiz ve saf olmaya zorlayacak. Vaazların gücünü iki katı artıran bu güzel yankılar cemaatin imanını burada yoğunlaştıracak. En büyük devletlerin bile başaramayacağı derecede büyük bir iş başardık. Ve bütün bunları size borçluyuz. İzin veriniz de, bir meslektaşınız size candan ve gönülden teşekkür etsin. Onurunuza verilecek olan ziyafette size olan derin şükran duygularımı dile getirdikten sonra, seçim dairesinin genç elemanlarının konuşmalarını dinleyeceğiz. Ama sizin renginiz ne kadar uçuk, azizim Brand...

BRAND

Çoktandır güç ve cesaret bana yüz çevirdi.

BAŞPAPAZ

Çok doğal. Yardımsız ve desteksiz bu kadar yorgunluk. Ama işin en güç yanı bitti ve her şey bize iyi bir günün geldiğini müjdeliyor. O halde, cesaret. Her şey yoluna girecek. İşte en uzak kiliselerden koşup gelen büyük bir kalabalık. Hadi gidiniz, arayınız bakayım, zekâda ve söz söylemede, sizinle yarışacak kimse var mı? Bakınız

meslektaşlarınız size nasıl kollarını açıyorlar... Cemaatin kalbi nasıl sevgi ve şükranla çarpıyor. Ya eserin kendisi, ne büyük başarı. Ne görkemli tören hazırlıkları. Ya bugünkü vaazın özü olan metin, ne kadar görkemli! Hele sizin onurunuza hazırlanmış olan şu sofraya bakınız... Ben şimdi papaz evinden geliyorum. Danayı yeni parçalamışlardı. O ne büyük bir hayvandı öyle! Tanrı hakkı için Brand, mükemmel bir hayvan. Çarşıda etin kilosunun dört krona satıldığı böyle bir kıtlık zamanında bu kadar nefis bir parça bulmak kolay mı? Ama ben buraya onun için gelmedim. Buraya gelişimin nedeni başka.

BRAND

Hadi, söyleyiniz. Vurunuz. Kesiniz. Koparınız.

BAŞPAPAZ

Aziz dostum, ben tatlılıktan yanayım. Ama sözü kısa keselim. Her ikimiz için de zaman çok değerli. Sizin davranışınızda düzeltilmesi gereken ve kesinlikle size çok ağır gelmeyecek olan küçük bir nokta var, tek bir nokta. Hele hele. Neden söz ettiğimi az çok anlamışsınızdır. Üzerinize aldığınız görevden söz etmek istiyorum. Şimdiye kadar usul ve kurallara çok az değer verdiniz, ama biliniz ki bu pek önemi yok gibi görünse de, aslında çok önemli. Sakın sizi eleştiriyorum sanmayın. Gençsiniz, işe daha yeni başlıyorsunuz, büyük bir kentten geliyorsunuz, burada bambaşka bir halkla karşılaşıyorsunuz. Ama şimdi azizim, söz konusu olan şey ki –bu çok önemlidir– konuyu daha ciddiye almaktır. Şimdiye kadar bireyin ihtiyaçlarına aşırı özen gösterdiniz, söz aramızda, bu çok büyük bir yanlış. Onları kitle olarak tartınız ve aynı kalburdan geçiriniz. Bana inanınız, pişman olmazsınız.

BRAND

Daha açık konuşunuz.

BAŞPAPAZ

Siz, bu yere bir kilise bağışladınız; bu, barış ve adalet düşüncesinin bir örneği olacak. Çünkü devlet, dinde, halkın düzeyini yükselten bir güç görüyor ve bu yükselişi kendi huzur ve güveninin en sağlam koruyucusu sayıyor. Tek sözcükle onu, ahlakın gerçek önderi olarak görüyor. Görüyorsunuz ya, devletin kaynakları çok zayıf; kendi çıkarlarına hizmet etmesi gerekiyor. İyi Hıristiyan olan, iyi vatandaş olur diye düşünüyor. Bu nedenle Tanrı için ve saf yürekli şu halk için para harcarken, durup dururken yeni sorunlar çıkarmak istemez doğal olarak. Devlet deli değildir, benim genç rahibim. Eğer yüksek otoritesiyle her şeyi göz altında bulundurmasaydı, memleket çoktan batmıştı. Ama azizim, bu amacına ancak memurlarının yardımıyla erişebilir devletimiz, yani rahip sınıfının yardımıyla.

BRAND

Altın gibi söz söylüyorsunuz, devam ediniz.

BAŞPAPAZ

Söyleyecek sadece birkaç sözüm var. Bu kilisenin varlığından devlet yararlanmalı diyorum. Sonuçta, siz de büyük çabanızı bundan sonra devleti korumaya vermelisiniz. Ben bugünkü töreni bu anlamda yorumluyorum. Çanlar bu anlamda çalınacak ve vakıf vesikası okunacak. Evet, bu bağışınızla birlikte bana bir de söz vermelisiniz.

BRAND

Tanrı biliyor ki, benim amacım çok başkaydı.

BAŞPAPAZ

Ey, ne yapalım dostum, artık çok geç...

BRAND

Çok geç, çok geç... Onu görürüz.

BAŞPAPAZ

Mantıklı olunuz. Halinize gülüyorum. Bunda o kadar şaşacak ne var? Kötü bir şey yapmıyorsunuz ki. Devletin çı-

karı uğruna, ruhların yükselmesi için harcadığınız özeni ihmal edecek değilsiniz. İnsan işini bilince aynı zamanda iki efendiye birden hizmet edebilir. Rahipseniz, Petrus'u, Paulus'u cehennemden kurtarmak için rahip olmadınız. Tanrı'dan bütün ruhani bölgenizin huzurunu istemek için rahip oldunuz. Devlet, hiç şüphe etmeyiniz ki cumhuriyetçidir. Özgürlükten, vebadan korkar gibi korkuyorsa da eşitliği seviyor. Ama her şey belli bir düzeye getirilmedikçe, ona erişilemez. Siz bunun bütünüyle tersini yapıyorsunuz: Şimdiye kadar kendini belli etmeyen aykırı görüşleri insanların kafasına sokuyorsunuz. Eskiden herkes kilisenin bir üyesiydi; bugünse bir kişilik kazandı, birey oldu. Bu, devletin işine gelmez. Bu koşullar içinde, cemaatimizi yönetmek kolay değil. Oysa kilise sizin elinizde her başı örten bir şapka olmaktan çıktı.

BRAND

Ah! Gözlerim nasıl da açılıyor.

BAŞPAPAZ

Çaresizliğe düşmeyiniz. Çaresizlik hiçbir işe yaramaz. Burada korkunç bir karanlığın hüküm sürdüğü kesin, ama can çıkmadıkça, umut vardır. Ve kilisenin sesi sayesinde, görevinizin ne olduğunu görüyorsunuz: Göreviniz, devletin kilisesine yardım etmek. Her şeyin bir kuralı var. Böyle olmazsa, dizginlenemeyen güç, yabanıl bir kısrak gibi engelleri atlayarak, çitleri yıkarak, toplumsal kuralları bir bir kırarak, alıp başını gider. Her yönetim ortaya bir düzen koyar, adını değiştirse bile bu hep böyledir. Sanatta ona "okul" derler. Askeriyede, yanılmıyorsam, "hazır ol" adını alır. Evet dostum, bu tam yerinde bir söz. Hiçbir şey devletin amacını bunun kadar iyi adlandıramaz. Devlet için koşu adımı çok hızlıdır: Yerinde saymaksa yetersizdir. Bu nedenle her ayak için aynı adımı, her bacak için aynı ölçülü hareketi ister. İşte devletin felsefesi.

BRAND

Tamam. Kartal dereye insin. Kaz sürüleri de dağların üzerinde uçuşsunlar.

BAŞPAPAZ

Tanrı'ya şükür, biz hayvan değiliz. Ama kıssadan hisse çıkarmak istiyorsak, yapılacak en iyi şey kutsal kitaba başvurmaktır. O, kesin ki her şeye yardımcıdır; ve türlü ahlak örnekleriyle doludur. Bakınız, size yalnız şu ünlü Babil Kulesi'ni anımsatayım. Siz kendiniz söyleyiniz, halk nerelere kadar sürüklendi? Ve niçin? Bunu anlamak çok kolay. Aynı boyunduruğa bağlı kalacakları yerde, her biri kendi dilini konuşmak, kendi yönüne çekmek istedi ve böylelikle sıralarını bozdular. Birer kişilik kazandılar. Şu kesin ki: "Yalnız adam savunmasızdır, sürüden ayrılan mahvolur." Romalılar "Tanrılar bir kimseyi yok etmek isterlerse, önce aklını alırlar" diye iddia ederlerdi. O halde yalnız olmak, delilik değil mi? Evet, başkalarından ayrılmış her adam, Davud'un tek başına nöbetçi olarak gönderdiği Uriah'ın başına gelenleri beklemektir.

BRAND

Olabilir. Ama Babil işçilerinin tek bir dili, tek bir düşüncesi olsaydı, kulelerini gökyüzüne kadar yükseltebilirler miydi sizce?

BAŞPAPAZ

Gökyüzüne kadar mı? Onu hiç kimse bütünüyle başaramaz. İşte sözün doğrusu: Gökyüzünü aşmayı amaçlayan her yapıt, ölmeye mahkûmdur.

BRAND

Bununla birlikte Yakub'un merdiveni göğe kadar yükseldi. Ve ruhumuzun istekleri de göğe kadar yükselebilir.

BAŞPAPAZ

Evet, amaç buysa öyle. Bu kesin. Kesinlikle dua ve imanla dolu namusluca sürülen bir yaşam ödülünü gökyüzünde bulur. Ama bununla birlikte iman yaşamdan başka bir

şey. İnsan haksızlık etmeden bunları birbirine karıştıramaz. İnsan haftanın altı günü çalışır ve pazar günü de heyecanlarıyla yaşar. Kilise her gün için olsaydı, pazar olmazdı. Sözünüzü çok değerli bir şey gibi sunmazsanız, bütün kudretini yitirir. Din de sanat gibi yayılıp dağılmamalı. Kutsal çatı altındaki kürsüde olduğunuz sürece, bir idealsiniz siz. Ama açık havaya çıkmadan önce, onu, rahip kisvesiyle birlikte bir yana bırakınız. Her şeye uygulanabilen bir kural vardır, bu kuralın özü: Kalıbına uymak... Ben de bunu anlatmak için buraya geldim.

BRAND

Ben yalnız bir şey görüyorum: Devletin sahip çıktığı bu ruh sandıklarına bekçilik etmek benim işime gelmez. Benim görevim bu değil.

BAŞPAPAZ

Evet dostum, bunu mükemmel bir biçimde yapabilirsiniz. Yalnız yükselmeli, daha yukarılara çıkmalısınız.

BRAND

Önce çamurlara batarak.

BAŞPAPAZ

Alçalan yükselir. Bir çengelin kullanılabilmesi için eğri olması gerektir.

BRAND

Ve bir adamın, işe yarayabilmesi için, önce öldürülmesi gerekir.

BAŞPAPAZ

Tanrı korusun. Böyle bir niyeti benden nasıl bekleyebilirsiniz?

BRAND

Evet, evet. Ellerinizde benim kanım. Sizin kansız ve uğursuz yaşamınızda işe yarayabilmek için iskelet olmam gerekir.

BAŞPAPAZ

Ben mi sizi öldüreceğim? Ben ki, bir kediye bile dokuna-

mam... Sadece gittiğim yolun kapısını hafifçe aralamakla size iyilik ettiğimi sanıyordum.

BRAND

Siz benden ne istediğinizin farkında mısınız? Şimdiye kadar uğruna yaşadığım idealden devletin bir ıslığıyla vazgeçmek...

BAŞPAPAZ

İdealinizden vazgeçmek mi? Bunu sizden isteyen kim dostum? Ben, sadece size görevinizi gösterdim. Cemaatinizin işine yaramayan şeyleri kendinize saklamanızı istiyorum. İsterseniz hepsini saklayınız. Ama onları sımsıkı kapayınız. İstediğiniz kadar heyecanlanınız, atılım yapmak isteği duyunuz, ama içinizden, halkın karşısına geçerek değil. Bana inanınız. İnsan, çılgınlığının, inat ve ısrarının cezasını mutlaka görecektir.

BRAND

Ah! Ceza korkusu, ödüllendirilme umudu. Senin alnında Kabil'in damgasını görüyorum.

BAŞPAPAZ

(Kendi kendine) Şimdi de benimle senlibenli oldu. Artık çok ileri gitti. *(Yüksek sesle)* Bu tartışmayı daha fazla uzatmak istemiyorum. Yalnız şunu size iyice anlatmak isterim ki, ilerliyebilmeniz için önce, hangi memlekette, hangi zamanda yaşadığımızı bilmeniz gerek. Kendi zamanından olmayan kimse, başarılı olamaz. Bir kere sanata, şiire bakınız. Zamanımızın kurallarını hiçe sayıyorlar mı? Askerlerimize bakın. Keskin kılıç bizde artık bir söylence oldu. Bütün bunlar niçin? Doğa yasası bunların memleket gereksinmelerine uygun olmasını istiyor da onun için. Herkesin kendini bilmesi, genel düzeyden daha yükselmemesi, ileri atılmaması, tersine halkın içinde silinmesi gerekiyor. Bucak Müdürü insanlık sevgisi olan bir yüzyılda yaşadığımızı söylüyor. Onun düşüncesinden esinlenerek büyük bir sonuca varabilirsiniz. Ama, bunun

için, bütün sivri köşeleri silmek, azgın dalları kesmek, ötekiler gibi dümdüz olmak ve asla tek başına bir yol tutmamak gerekir; işte ancak o zaman, yapıtınız sürekliliğini korur.

BRAND

Uzaklara! Buradan uzaklara gitmeliyim!

BAŞPAPAZ

Doğal olarak sizin gibi bir adamın, daha geniş bir etkinlik alanına ihtiyacı var. Ama ister küçük, ister büyük ölçüde çalışın, zamanın üniformasına bürünmeniz şart. Bize elinde değnek, yürüyüşümüzü yönetecek bir onbaşı gerek. Bizde onbaşı, egemenlik idealinin örneğidir; o nasıl kendi takımını kiliseye götürürse, rahip de cemaatini öylece cennete götürmeli. Bu o kadar kolay ki... İman, saygınlık ve iktidar gücüne dayanır. Temeli de bilgi ve güvendir. Bu güven verilmeli, yasalar ve dinin çizdiği yol izlenilmeli. İşte onun için kardeşim çaresizliğe kapılmayın. Azıcık düşünün, durumu tartıp biçin. Kendinize acı çektirmeyin. Şimdi ben kiliseye gidip sesimi ayarlamaya çalışacağım. Bu memlekette o kadar güçlü yankılara alışık değiliz. Hoşça kalın, hoşça kalın. Vaazıma, insan ruhunda hüküm süren ve ruhumuzdan Tanrı benzerliğini silen geçimsizliği konu olarak alacağım. Şimdi de şöyle serinletici bir şey içmek istiyorum.

BRAND

Her şeyi yapıtıma feda ettim. Ne körmüşüm ki bunu Tanrı'nın ilhamı sandım, sonra ansızın yüzyılımızın boru sesini duydum ve nasıl bir düşünceye hizmet ettiğimi anladım. Hayır, hayır. Daha beni ele geçirmiş değiller. Bu kilisenin temeli kanla sulanmış. Sevinçlerim ve yaşamım buraya gömülü. Ama ruhum, onu ele geçiremeyecekler. Yalnız olmak, her yanda ölümden başka bir şey görmemek ne korkunç! Coşkuyla ekmek isterken size taş uzatmaları ne müthiş!.. O ne kadar haklıydı, bütünüyle hak-

lıydı. Bununla birlikte sözlerinde ne müthiş bir boşluk, bir uçurum boşluğu vardı! Tanrı'nın ak güvercini gizleniyor. Yazık, o hiçbir zaman benim üzerimde uçmadı. Ah, beni güçlendirecek, işkencelerimi sona erdirecek bir tek iman kardeşine rastlayabilseydim.

(Büyük yoldan Einar'ın geldiği görülür, siyahlar giymiştir, benzi uçuk ve yıpranmıştır. Brand'ı görünce durur.)

BRAND

(Şaşkınlıkla) Sen misin Einar?

EINAR

Evet, adım Einar.

BRAND

Tam zamanında geldin. Benim de şu anda aradığım taştan ve tahtadan olmayan bir yürek. Gel, hadi kollarımın arasına gel.

BRAND

Olup bitenlerden dolayı bana daha dargınsın. Herhalde son karşılaşmamızı...

EINAR

Hayır, sen masumsun. Tanrı yolumu şaşırmış olduğum bir sırada seni karşıma çıkardı.

BRAND

(Bir adım gerileyerek) Bunlar nasıl sözler?

EINAR

Yaptıklarına pişman olan, günahlarına tövbe eden bir adamın sözleri... Huzur sözleri.

BRAND

Çok tuhaf. Bana, senin bambaşka bir yol tuttuğunu söylemişlerdi.

EINAR

Kendi gücüme güvenerek gurura kapılmıştım. Dünya ve anlamsız eserleri bende var sandığım sanat yeteneğim, herkesi büyüleyen güzel sesim, bütün bunlar benim şeytana uymama yol açan yılanlar oldular. Ama Tanrı'ya şükürler olsun. O yolunu şaşırmış bu zavallı kulundan vazgeçmedi.

BRAND

Nasıl?

EINAR

Benim canıma okuyarak.

BRAND

Canına mı okuyarak? Nasıl?

EINAR

Oyun ve sefillikle. Kâğıt ve zar oyununun ateşini yaktı yüreğimde...

BRAND

Sen buna, Tanrı'nın işi mi diyorsun?

EINAR

Bu benim için ilk kurtuluş adımım oldu. Sonra da sağlığımı elimden aldı. Bütün sanat yeteneğimi yitirdim; yaşam sevincimi de birlikte. Beni bir hastaneye koydular, orada uzun süre hasta yattım. Bir ateş içimi kemiriyordu. Her yanda iri iri sinekler görür gibi oluyordum. Hastaneden çıkınca birkaç rahibeye rastladım: Bunlar Tanrı ordusuna ait, onun sırtından geçinen üç rahibeydi. Bu rahibeler ve bir papaz beni dünya boyunduruğundan ve günahlarımdan kurtardılar. Artık Tanrı'nın çocuğu oldum.

BRAND

Çok güzel.

EINAR

Bunun için birkaç yol vardır. Biri vadiden geçer, öteki dağı aşar.

BRAND

Peki sonra? Ne yaptınız?

EINAR

Sonra mı? Dünyadan elimi eteğimi çektim. Ama bu da kolay değil. Başka bir görev seçtim. Şimdi misyoner olarak dolaşıyorum.

BRAND

Nerelerde?

EINAR

Nil kıyılarında. Ama artık gitmeliyim, çünkü zamanım çok değerli.

BRAND

Burada azıcık daha kalmaz mısın? Görüyorsun, bugün bayram. Bugün...

EINAR

Hayır, teşekkür ederim. Benim yerim kara ruhların yanıdır. Hoşça kal. *(Gitmek ister.)*

BRAND

Hiçbir anı seni burada bir an alıkoymuyor mu? Soracağın hiçbir şey yok mu?

EINAR

Neye dair?

BRAND

Seni bu halde görmekten üzülecek olan bir kadına.

EINAR

Ah! Evet. Şimdi anımsadım. İman sularında yıkanmadan önce, benim zevk ağlarında hapsetmiş olduğum o genç kızdan söz etmek istiyorsun. Sahi, o kız ne oldu?

BRAND

Bir süre sonra benimle evlendi.

EINAR

Onun önemi yok. Ben böyle şeyler üzerinde durmam. Benim için önemli olan başka şeyler.

BRAND

Yaşamımız kederden yana da, sevinçten yana da çok dolu geçti. Çocuğumuz öldü...

EINAR

Onun önemi yok.

BRAND

Doğru, önemi yok. O bize bir emanetti. Gün gelecek yine buluşacağız. Ama ondan sonra karımı da yitirdim. Şu çimenlik her iki mezarı da örtüyor.

EINAR

Onun önemi yok.

BRAND

Onun da mı önemi yok?

EINAR

Ben sana bunları sormuyorum. Onun nasıl öldüğünü bilmek istiyorum yalnızca.

BRAND

Umutla, şafağı bekleyerek, zengin bir yürekle, öleceği ana kadar güçlü bir iradeyle, yaşamın ona verdiği bütün nimetlere karşı şükran duygusuyla, elinden aldığı şeylere karşı da şükran dolu; böylece indi mezara.

EINAR

Bütün bunlar değersiz şeyler, sefillik. Sen bana imanının nasıl olduğunu söyle.

BRAND

Sarsılmaz bir imanı vardı.

EINAR

Kime?

BRAND

Tanrı'ya.

EINAR

Yalnız Tanrı'ya mı? O halde cehennemlik demektir.

BRAND

Ne söylüyorsun?

EINAR

Evet, yazık ki, cehennemliktir.

BRAND

(Kendinden geçerek) Cehenneme kadar yolun var sefil, defol!

EINAR

Cehennemlerin kralı pençeleriyle seni de sürükleyecek, sen de onun gibi sonsuz ölüme mahkûmsun.

BRAND

Alçak. Cehennemlik olmaktan söz etmeye nasıl cesaret

edebiliyorsun? Sen ki bir süre önce, günah çamuru içinde yuvarlanıyordun.

EINAR

Ondan eser bile kalmadı. Ben iman sularıyla yıkandım. Bütün çirkeflerden sıyrıldım. Sofuluk tokmağını elime alarak Âdem'in kundak bezini yıkadım. Pırıl pırıl parlıyorum. Duanın sabunu beni lekesiz bir papaz gömleği gibi parlatıyor.

BRAND

Hadi oradan.

EINAR

Hadi oradan demek bana düşer. Burada kükürt kokusu var, şeytanın boynuzlarını görür gibi oluyorum. Ben, iyi bir ekin tanesiyim, sense atılmış zararlı bir otsun. *(Gider.)*

BRAND

(Bir an onu gözleriyle izler. Birdenbire gözleri parlar, bağırır.) İşte bana gereken adam buydu. Bundan sonra bütün bağlar koptu. Şimdi kendi bayrağımı çekiyorum. İsterse kimse gelmesin benimle.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Koşa koşa gelerek) Çabuk olunuz, azizim rahip. Kilise alayı hazırlandı, hareket etmek üzere.

BRAND

Gelsin.

BUCAK MÜDÜRÜ

Sizsiz mi? Hadi, uyanın, kendinize gelin. Halk artık beklemek istemiyor. Buzları çözülmüş bir ırmak gibi evinize doğru akıyor. Bağrışıyorlar, rahibi çağırıyorlar. Bakın, dinleyin. Yine adınızı haykırıyorlar. Çabuk olun. Yoksa çığırından çıkacaklar. Kudurmuş gibiler.

BRAND

Sizi izleyen halkın arasına hiçbir zaman karışmayacağım. Burada kalacağım.

BUCAK MÜDÜRÜ

Deli misiniz?

BRAND

Sizin yolunuz benim için çok dar.

BUCAK MÜDÜRÜ

Halk yola doldukça yol daralıyor. Tanrı hakkı için. Bu neredeyse bir saldırı. Bakınız, başrahibi de, rahipleri de, memurları da hendeğin kenarına kadar itiyorlar. Geliniz dostum, geliniz. Nüfuzunuzla onları kırbaçlayınız. Ah. çok geç. Engelleri yıkıyorlar. Ruhani alay bozuldu, taşkın bir ırmağa dönüştü.

(Halk alayı bozar ve dağınık bir halde kiliseye hücum eder.)

SESLER

Rahibi isteriz. Rahibi isteriz! *(Birtakım kimseler Brand'ı göstererek)* İşte burada.

BAŞKALARI

Senin işaretini bekliyoruz.

BAŞPAPAZ

(Kalabalık arasında ezilerek) Müdür, halkı dizginleyiniz.

BUCAK MÜDÜRÜ

Benimle alay ediyorlar.

ÖĞRETMEN

(Brand'a) Hadi konuşunuz. Kaygı içinde olan bu ruhları aydınlatınız. Burada neler oluyor? İyi şeyler mi, yoksa kötü şeyler mi?

BRAND

İşte. Bu halkın tembel ruhundan sonunda bir elektrik akımı geçiyor. Beni dinleyiniz. Yolların kavşak noktasındasınız. Bütün iradenizle yeniyi, bütün çürümüş yapıların yok olmasını istemelisiniz ki, büyük kilise layık olduğu yeri alabilsin.

MEMURLAR

Rahip aklını kaçırmış.

PAPAZLAR

Çıldırdı.

BRAND

Evet, çılgının tekiydim ben. Halkın Tanrı'yı istediğini sandığım zaman başlamıştı çılgınlığım. Sizi hile yoluyla ona götürmeyi umduğum zaman çıldırmıştım. Eski kilise küçücüktü. Alçakçasına şöyle bir düşünceye kapıldım; bunun iki katını oluşturmakla bir şey elde ederim, beş katını verirsem ereğe ulaşırım. Ah! Neyin gerekli olduğunu görmüyordum, gerekli olan "ya hep, ya hiç"ti. Ve böylelikle uzlaşmanın dik inişli yolunda yuvarlandım. Ama sonunda bugün Tanrı konuştu. Bulunduğum karanlıklar içinde yargıçın borusu çaldı. Ben korkudan sarsılarak, Davud Yonatan karşısında nasıl küçüldüyse, öylesine küçülerek, titreyerek onun yıldırım gibi çarpan sözünü dinledim. Şimdi artık bütün kuşkular dağıldı. Eyy, ahali. Bizim şeytanımızın adı, uzlaşmadır.

GİTGİDE KIZIŞAN HALK

Bizim gözlerimizi bağlayanları yok edin!.. Bizim iliğimizi emenleri taşlayın!

BRAND

Sizin arkanızda sinsice pusu kurmuş olan düşman, sizi tuzağa düşürdü. Gücünüzü harcadınız, ikiye bölündünüz. Sonra dağılma, ondan sonra da korkunç bir boşluk başladı. Kiliseye ne yapmaya geliyorsunuz? Sizi çeken yalnızca dış görünüş, dekor, orgun sesi, çanların çınlaması ve vaazın gıdıklayıcı tadı.

BAŞPAPAZ

(Kendi kendine) Sanki Bucak Müdürü'nün saçmalarını dinliyorum.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Kendi kendine) Sanki başrahibin lakırdılarını dinliyorum.

BRAND

Sizin aradığınız yalnızca gösteriş, dinsel törenin görkemliliği. Ondan sonra yine günlük yaşamın sıkıntıları altın-

da ezilerek ve hüzünlenerek, üzerinize ve ruhunuza geçirdiğiniz sıradan günlük giysilerle uyuşukluğunuza dönüyorsunuz. Ve yaşam kitabı yine dolabın bir köşesinde unutulmuş duruyor. Ben özveri kupasını boşaltırken, bunları mı göz önüne getiriyordum? Ben kilisenin büyük olmasını ve kubbesinin altında yalnız inanç ve imanı değil, varlığı oluşturan her şeyi, Tanrı'nın yaşam hakkı ile donattığı her şeyi, günlük çalışmayı, akşam dinginliğini, gecenin derdini, kanı kaynayan bir gençliğin taze sevinçlerini, küçüğünden büyüğüne kadar yüreğimizin bütün haklı zenginliklerini barındırmasını istiyordum. Akıp giden sellerin, girdaba akan çağlayanların gürültüsü, fırtınanın uğultusu, denizin korkunç sesi, orgun tınısı halk şarkılarıyla birleşerek tek bir ruh oluşturacaktı. Kahrolsun sizin önünüzde yükselen şu yapıta. Onda büyük olan yalnızca yalan. Daha tasarı halindeyken, kendini yargılayan bir yapıt, sizin gevşek iradenize layıktır. Filizlenen her şeyi, yaşamınızı ikiye bölerek boğmak istiyorsunuz. Altı işgününde Tanrı'nın bayrağı gizli duruyor, yalnız yedinci gün onun havada dalgalandığı görülüyor.

KALABALIK ARASINDAN SESLER

Bize yol göster. Havada bir fırtına uğultusu var. Sen bizi yönet, başaracağız.

BAŞPAPAZ

Onu dinlemeyiniz. Onda bir Hıristiyan'a yaraşan iman yok.

BRAND

Tamam. Parmağını yaraya dokundurdun. İkimizde de eksik olana, buradaki insanların hepsinde de eksik olana dokundurdun. İman sahibi olmak için insanda bir ruh olmalı. Bana bütün bu kalabalık içinde bir tek ruh göster. Bana öyle birini göster ki yorgun ya da telaşlı olduğu bir saatte gene de varlığının en iyi yanını üzerinden atmamış olsun. Zevk ve sefalete dalarak yüksek amaçtan vazgeçiyor-

sunuz, ancak gücünüz tükendiği, her türlü sevinciniz bittiği zaman ruhunuzun huzura kavuşacağını düşünüyorsunuz. Ne zaman bir özürlü, bir sefil, bir deli, kupayı son damlasına kadar boşaltırsa hemen umut etmek, dua etmek, tövbe etmek zamanı gelir. Önce yüreklerinizden, Tanrı'nın izini silip, iki ayaklı hayvanlara dönüşüyorsunuz, sonra da Tanrı kapısına sürükleniyorsunuz ve onun huzuruna özürlü olarak çıkıyorsunuz. Hoş, onun da işi bitmiş gibi... Bu yorgun ruhları, tahtın basamaklarında yıkılıp yerlere serilen yaşlıları ne yapsın? Kendine oğul seçmek için genç yürekli, kanı kaynar kimseler istediğini yüksek sesle söylemedi mi sizlere? Çocuk gibi olmayı başaramazsanız, hiçbir zaman göğün ışığına erişemezsiniz. Oraya hiç kimse gizlice giremez. Hadi, çocuk gibi taze yanaklı erkekler ve kadınlar, yaşamın büyük kilisesine giriniz.

BUCAK MÜDÜRÜ

O halde, onu açınız.

HALK

(Korkuyla)

Hayır. Bunu değil.

BRAND

Kilisemiz, bizim kilisemiz duvarsızdır, sınırsızdır. Onun döşemesi çimenler, fundalıklar, çam ağaçları, fiyort ve denizdir. Yalnız gökyüzü, onun üzerine yeterli gelecek büyük bir kubbe olabilir. İnsanoğlu, senin çalışacağın yer orasıdır. Günün işini orada gör. Bir ağaç nasıl kabuğuna sarılıysa, onun da her şeyi kubbeyle örtülü. Yaşamla iman orada iç içe. Yasa yaşamla bu çatı altında bütünleşecek. Günlük işler, Noel ağacı altındaki çocuk dansları ve Nuh'un gemisindeki şahane dansla birleşecek.

(Halk arasında bir kaynaşma olur. Kimi geriler, büyük bir kısmı Brand'ın çevresini kuşatır.)

BİNLERCE SES

Karanlıktan ışığa kavuştuk. Evet, yaşamla din, ikisi birdir.

BAŞPAPAZ

Yazıklar olsun bize! Kadın, erkek, hep onun peşinden gidiyorlar. Bucak Müdürü, Belediye Başkanı ve bütün memurlar hepsi onu izliyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Alçak sesle) Boğaya kafa tutulmaz, bırakınız önce azgın öfkesi yatışsın.

BRAND

(Halka) Buradan uzaklaşınız. Tanrı başka yerdedir. Bu insanların arasında değildir. Çünkü onun krallığı büyüktür, orada özgürlük güneşi parlar. *(Kiliseyi asma kilitle kilitler ve anahtarları alır.)* Ben artık buranın rahibi değilim. Verdiğim armağanı geri alıyorum. Bu törende hazır bulunan sizlerden hiçbiri bu anahtarları benim elimden teslim alamayacak. *(Anahtarları ırmağa atar.)* Koşunuz, taze ve genç yaratıklar; bir yaşam soluğu bu karanlık çıkmazda sizi örten tozu silip süpürsün. Beni izleyin, zafere doğru adım adım yürüyelim.

HALK

Bize yol göster. Seni izliyoruz.

BRAND

Dağları, ovaları, buzları bütün memleketi aşarak, halkımızın ruhunu tuzağa düşüren bütün ağları yok edeceğiz. Temiz hava vereceğiz, kurtaracağız, kuracağız, bütün çöküntüleri ortadan kaldıracağız. Rahip olan olmayan, hep bir arada, Tanrı'nın mührünü, silinmiş olan yerlere onu yeniden kazıyacağız. Ve bütün krallığı büyük bir tapınağa dönüştüreceğiz.

(Öğretmen ve Kilise Hademesi bir bölüm halkla Brand'ın çevresini sararlar. Halkın bir bölümü Brand'ı omuzlarında taşır.)

BİRÇOK SES

Bugün çok büyük bir gün. Bağrında büyük şeyler gizleyen bir gün... *(Alay vadiye doğru yürür ve çıkmaya başlarlar. Çok az insan arkada kalır.)*

BAŞPAPAZ

(Uzaklaşanlara) Hey körler. Nereye gidiyorsunuz? Görmüyor musunuz ki bütün bu parlak sözler şeytan tuzağından başka bir şey değil.

BUCAK MÜDÜRÜ

Hadi, geri dönünüz. Kendi sularınıza dönünüz, onların dingin akışını izleyiniz. Saf yürekli insanlar, ölüme doğru yol alıyorsunuz. Ah, köpekler. Yanıt bile vermiyorlar.

BAŞPAPAZ

Evlerinizi, ocaklarınızı düşününüz.

KALABALIK ARASINDA SESLER

Bizi daha büyük evler bekliyor.

BUCAK MÜDÜRÜ

Tarlalarınızı, çayırlarınızı, davarlarınızı düşününüz.

SESLER

Tanrı aç kullarına kudret helvası yağdırdı.

BAŞPAPAZ

Durunuz. Karılarınız sizi çağırıyor.

SESLER

(Çok uzaktan) Dönersek kaçak oluruz.

BAŞPAPAZ

Çocuklarınız, babalarımız bizi bırakıp gidiyor diye ağlaşıyorlar.

BÜTÜN HALK

(Birden) Ya bizimle birlikte, ya bize karşı.

BAŞPAPAZ

(Umutsuzlukla ellerini ovuşturarak ve onları hüzünlü bakışlarla izleyerek) Sürüsünün yasını tutan yaşlı rahip gömleğine kadar soyunmuş bir halde tek başına burada kaldı.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Brand'a gözdağı vererek) Bu hareketi ona çok şeye mal olacak. Hadi, geliniz başrahip. Zafer bizi bekliyor.

BAŞPAPAZ

(Ağlamaklı) Zafer... Biz artık terk edildik.

BUCAK MÜDÜRÜ

Evet! Ama hayvan sürümü iyice tanıyorsam, daha yenilmedik. *(Kalabalığı izler.)*

BAŞPAPAZ

Bu Bucak Müdürü nereye gidiyor böyle? Yaşadığım ne kadar gerçekse, onun da halkın peşinden gittiği öylesine gerçek. Ah! Bana da cesaret geldi. Ben de onların ardından koşacağım. Alayı izleyip yakalayacağım ve onları gözlemleyeceğim. Çabuk bana bir at eyerlesinler. Güvenilir bir kısrak, bir dağ hayvanı olsun. *(Uzaklaşır.)*

(Köyün en yüksek noktasında bir otlak. Issız bir dağ yükselerek arazinin içlerine doğru yayılır. Sürekli bir yağmur yağar. Brand, arkasında kadın, erkek, çocuk kalabalığıyla tepeyi tırmanır.)

BRAND

Önünüze bakınız. Bu yol, zafer yolu. Şurada aşağıda köyün toprakları görünüyor. Dağdan dağa giden bir sis tabakasının örttüğü dar ve küçük vadi uzanıyor. Bu deliğe sıkışmış olan hüzünlü gevşekliği bırakınız ve serbestçe uçunuz, yükseklerde yaşayınız Tanrı'nın kulları.

BİR ADAM

Durunuz, durunuz; yaşlı babam artık yürüyemiyor.

BİR BAŞKASI

Ben, dünden beri ağzıma bir şey koymadım.

BİRÇOK SES

Evet, evet, bizi doyurunuz, susuzluğumuzu gideriniz.

BRAND

Hadi ileri. Önce dağı aşalım.

ÖĞRETMEN

Hangi yoldan?

BRAND

Ereğe götüren her yol iyidir. Beni izleyiniz.

BİR ADAM

Hayır, yamaç çok dik, geceden önce varamayız.

BUCAK MÜDÜRÜ

Bu yol, buzdan kiliseye götürür.

BRAND

En kısa yol sarp yollardır.

BİR KADIN

Benim çocuğum hasta.

BİR BAŞKASI

Ayağımın derisi soyuldu.

BİR ÜÇÜNCÜSÜ

Bir damla suyu nerede bulmalı?

ÖĞRETMEN

Rahip, halkı hoşnut ediniz. Bakınız, cesaretleri gitgide zayıflıyor.

BİRÇOK SES

Bir mucize yarat Brand. Bir mucize!

BRAND

Ah! Bu köleliğin izleri. Emekten önce ödül; işte sizin istediğiniz bu. Hadi bakalım, şu öldürücü uyuşukluğunuzdan sıyrılın artık, yoksa geri dönün mezarlarınıza.

ÖĞRETMEN

Evet, hakkı var. Önce savaşım. Ödül sonra gelecek, onu biliyoruz.

BRAND

Evet, ödül gelecek. Ey ahali! Her şeyi bilen Tanrı'nın dünyayı ayakları altında gördüğü ne kadar doğruysa, ödülün geleceği de o kadar doğru.

BİRÇOK SES

Geleceği okuyor. Geleceği okuyor.

BİRÇOK SES

(Kalabalık arasında) Bizi dinle rahip. Savaşımımız nasıl olacak?

BAŞKA SESLER

Uzun mu sürecek? Kanlı mı olacak?

BİR ADAM

Söyle rahip. Çok mu yürekli olmak lazım?

ÖĞRETMEN

(Yavaş sesle) Yaşamım tehlikede değil ya?

BİR ADAM

Bu ödülden benim payım ne olacak?

BİR KADIN

Söyle, oğlumu kaybetmeyeceğim, değil mi?

KİLİSE GÖREVLİSİ

Zafer ne zaman? Salıdan önce mi olacak?

BRAND

(Aceleyle çevresine bakınarak) Bana ne soruyorsunuz? Neyi bilmek istiyorsunuz?

KİLİSE GÖREVLİSİ

Önce bu savaşın ne kadar süreceğini öğrenmek istiyoruz. Sonra kayıplarımızın ne olacağını. Ve zaferin bize ne getireceğini.

BRAND

Sorduklarınız bunlar mı?

ÖĞRETMEN

Evet, bize her şeyi iyice açıklamadınız.

BRAND

(Kırgın) Açıklayacağım.

(Kalabalık daha sıkıca Brand'ın çevresini sararak) Söyle, söyle.

BRAND

Savaşım ne kadar mı sürecek? Son gününüze kadar, ölüm saatinize kadar. Bütün uzlaşmalardan kurtuluncaya kadar, iradenizin tam efendisi oluncaya kadar, "ya hep, ya hiç" buyruğu karşısında korkakça duraksamayacağınız güne kadar. Yitirdiklerimiz ne mi olacak? Şimdiye değin taptığınız bütün tanrılar, bayram günlerinin gevşekliği, köleliğin altın zinciri, tembellik yastıkları. Kazancınız ne mi olacak? Arı bir irade, yüce bir iman, tam bir ruh, yaşamınızı bile sevinçle feda edebilecek bir özveri ruhu ve sonunda her başta dikenden bir çelenk: İşte kazançlarınız.

HALK

(Kızgın bağrışmalarla) İhanet. İhanet. Aldatıldık, soyulduk.

BRAND

Ben sözümü değiştirmedim.

SESLER

Sen bize zafer vaat ettin, şimdi onun yerine özveri diyorsun.

BRAND

Ben size zafer vaat ettim ve siz o zaferi kazanacaksınız, buna yemin ederim. Ama ön safta çarpışan, davası uğruna ölüme hazır olmalı; yürümeye cesareti yoksa, silahı elden bırakmalı. Güçsüz bir iradeyle savunulan bayrak, kolaylıkla düşmanın eline geçer. Özveriden korkan kimse ölüme mahkûmdur.

HALK

Küstah herif. Gelecek kuşakların çıkarı için bizim yok olmamızı istiyor.

BRAND

Bizim cennetimize giden yol, özveri çölünden geçer. Ölümden zafere doğru yürüyelim. Hepiniz beni izleyin!

KİLİSE GÖREVLİSİ

İşte, ağızımızın payını aldık. Köyden de aforoz edildik.

ÖĞRETMEN

Artık evimize de dönemeyiz.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Hiç kimse öne düşmek istemiyor.

BİRKAÇI

Onu öldürünüz.

ÖĞRETMEN

Daha kötü olur. Bir yöneticiye ihtiyacımız var.

(Kadınlar korkuyla yolu göstererek) Ayy! Başrahip geliyor.

ÖĞRETMEN

Hadi, hadi, korkmayınız.

BAŞPAPAZ

(Aşağıda kalanlardan birkaçıyla gelir.) Ah, çocuklarım. Ah kuzularım. Yaşlı rahibinizin sesini dinleyiniz.

ÖĞRETMEN

(Halka) Artık aşağıda evimiz, ocağımız kalmadı, dağı tırmanalım daha iyi.

BAŞPAPAZ

Beni nasıl bu derece üzüp yüreğimi parçalayabilirsiniz?

BRAND

Sen bütün yaşamın süresince ruhları parçaladın.

BAŞPAPAZ

Onu dinlemeyin. Sizi boş sözlerle avutuyor.

BİRÇOK SES

Doğru.

BAŞPAPAZ

Ama bizim gönlümüz zengindir. İçten gelen pişmanlıkları bağışlarız! Hadi artık kendinize gelin. Gözlerinizi açın da, halkı kendine çekmek için başvurduğu şu şeytanca hileleri görün!..

BİRÇOK SES

Evet, doğru, bizi tuzağa düşürdü.

BAŞPAPAZ

Düşünün bir kere. Kenarda kıyıda doğmuş zayıf sürü, sizin elinizden ne gelir? Size mi kaldı yükseklere ulaşmak? Böyle mi kavuşacaksınız özgürlüğünüze? Siz günlük görevlerinizi yapın: Ondan ötesi size göre değil. Siz kendi küçük kulübelerinize sahip çıkın, yeter de artar bile. Kartal ile şahin arasında işiniz ne? Ayı ile kurt arasında işiniz ne? Güçlü hangisiyse ona av olacaksınız. Hadi yavrularım. Hadi kuzularım!

HALK

Vah vah! Yazık oldu bize, doğru söylüyor.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Peki ama evlerimizi kapadık da buraya öyle geldik. Evimiz, ocağımız vardı, şimdi hiçbir şeyimiz yok.

ÖĞRETMEN

Halkın gözünü açtığı, ona yanlışlarını, kötü yanlarını, yalanlarını gösterdiği günden beri artık ne uyku, ne de uyanıklık kaldı. Oysa halk kendinden memnun sürdürüyordu yaşamını.

BAŞPAPAZ

Bana inanınız, bu da geçer. Yeter ki siz bir an durun. Rahat durun, eski alışkanlıklar yine geri döner ve köyümüz de geçmişin rahatına kavuşur, ben size söz veriyorum.

BRAND

Kadınlar, erkekler, seçiniz.

BİRKAÇI

Biz evimize dönmek istiyoruz.

DİĞERLERİ

Çok geç, çok geç. İleri. Dağa çıkalım.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Koşarak) Ne mutluluk. Sonunda sizi buldum.

KADINLAR

Sevgili Bucak Müdürümüz, güzel Bucak Müdürümüz. Sakın bize kızma.

BUCAK MÜDÜRÜ

Bu artık önemli değil. Gelin. Köyümüz için çok güzel bir gün doğuyor. Aklınızı başınıza toplarsanız, akşam olmadan önce, herkes zengin olacak.

BİRÇOK SES

Nasıl olur?

BUCAK MÜDÜRÜ

Olağanüstü bir balık sürüsü, fiyortta milyonlarca, milyonlarca balık var.

HALK

Ne söylüyor?

BUCAK MÜDÜRÜ

Hadi hazırlanınız. Dağdan, yağmurdan, dondurucu rüzgârdan, kırağıdan kaçınız. Böyle bir balık sürüsü ilk kez

olarak fiyorda düşüyor. Arkadaşlar, kuzeye de sonunda güzel günler geliyor.

BRAND

Tanrı'nın sesi mi, onun sesi mi, seçiniz.

BUCAK MÜDÜRÜ

Siz yalnız kendi aklınıza güveniniz.

BAŞPAPAZ

Bakınız. Bu da bir mucize, Tanrı'dan bir uyarı değil de nedir? Uzun süreden beri rüyamda görüyordum. Bunu anlamsız bir düş sanmıştım. Oysa bakınız neymiş!

BRAND

Gerilerseniz işiniz bitiktir.

HALK

Bir balık sürüsü.

BUCAK MÜDÜRÜ

Size milyonlarca diyorum.

BAŞPAPAZ

Karılarınız ve çocuklarınız için ekmek, altın...

BUCAK MÜDÜRÜ

Görüyorsunuz ya, gücünüzü boşuna harcamanızın anlamı yok. Başrahibin bile kendini zayıf duyduğu bu güce karşı direnmeyin. Şimdi gözlerinizi gökyüzüne kaldırmaktan daha önemli işler var. Tanrı gökse, kalesinin içinde kendini korumasını bilir. Siz başkalarının kavgalarına karışmayın. Koşarak gidip denizin hazinelerini toplayın. Bu kılıçsız, yarasız, erişilmesi kolay bir amaç. Bu sizi, sizden hiçbir özveri istemeden refaha kavuşturacak

BRAND

Ama Tanrı özveri istiyor. Bulutları parçalayan şimşekler, onun buyruğunu ateşten yazılarla yazıyor.

BAŞPAPAZ

İçinizden bir özveri geliyorsa, güvenle bana gelin, herhangi bir gün, örneğin pazar günü... Size söz veriyorum...

BUCAK MÜDÜRÜ

(Sözünü keserek) Evet, evet, evet.

KİLİSE GÖREVLİSİ

(Yavaşça başrahibe) İşimden olmayacağım, değil mi?

ÖĞRETMEN

(Aynı) Okuldan kovulmuyacağım değil mi?

BAŞPAPAZ

(Yavaş sesle) Halkı yola getirebilirseniz, size hoşgörü gösterilecektir.

BUCAK MÜDÜRÜ

Hadi, hiç zaman yitirmeden evlerinize dönünüz.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Denize, denize, kimin aklı varsa, denize koşsun!

BAZI SESLER

Ya rahip?..

KİLİSE GÖREVLİSİ

Rahip mi? Bırakın şu deliyi.

OKUL GÖREVLİSİ

Tanrı'nın buyruğu bu, kitapta yazılıymış gibi her şey apaçık ortada.

BUCAK MÜDÜRÜ

Bırakın rahibi. O layığını bulacaktır. O sizi öykülerle, masallarla aldattı.

BİRÇOK SES

Bize yalan söyledi.

BAŞPAPAZ

Onun imanı yoktur.

BUCAK MÜDÜRÜ

Alçağın teki o!

KİLİSE GÖREVLİSİ

Evet öyle!

BAŞPAPAZ

İhtiyar annesi onu boş yere bekledi. Ona karşı son görevini bile yapmak istemedi.

BUCAK MÜDÜRÜ

Şu da kesin ki çocuğunun da canına kıyan odur.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Karısının da.

KADINLAR

Tuuu... Alçak herif!

BAŞPAPAZ

Kötü evlat, kötü baba, kötü koca, o halde, Hristiyan'sa bile kötü Hristiyan'dır.

BİRÇOK SES

Bizim eski kilisemizi yıktı.

BAŞKA SESLER

Yenisini de bize kapadı.

BUCAK MÜDÜRÜ

Akıl hastanesi projemi benden çaldı.

BRAND

Çevremi saran bütün alınlar damgalı. Şu insan soyunun nereye süreklendiğini görüyorum.

BÜTÜN HALK BAĞIRARAK

Uuuuu. Uuuuuuu... Onu dinlemeyin. Bu serseriyi yurdumuzdan kovalım, taşlayalım, bıçaklayalım onu. *(Brand'ı taşa tutarlar, Brand kayalar arasında uzaklaşır ve kaybolur. Onu izleyenler, biraz sonra dönüp halka karışırlar.)*

BAŞPAPAZ

Hadi çocuklarım, hadi kuzularım, evlerinize dönünüz. Pişmanlık, bakışlarınızı aydınlatsın, o zaman her şeyin yoluna girdiğini göreceksiniz. Biliyoruz ki Tanrı büyüktür, mazlumların kanını istemez. Hükümetimiz de hiçbir hükümetin olmadığı kadar yumuşaktır. Yönetici konumunda olanlar, Belediye Başkanı ve Bucak Müdürü size hiç eziyet etmeyecekler. Devrimizin insanlığı seven Hristiyanlığına yakışık aldığı gibi benim de yüreğim size karşı sevgiyle dolu. İşte böylece, sizi bugün yönetenler, sizinle ortak bir huzur ve neşe içinde yaşayacaklar.

BUCAK MÜDÜRÜ

Ve burada bazı eksiklikler varsa, onları ıslah edeceğiz.

Biraz rahatlayınca, bir kurul seçeceğiz. Bu kurul, imana ve ışığa gereksinimi olanları nasıl iyileştireceğini düşünecek ve ona göre önlemler alacak. Bu kurul, bizim göstereceğimiz birkaç rahipten, başrahipten, benden ve isterseniz kilise görevlisinden, öğretmenden ve halk arasından seçilmiş birkaç kişiden oluşacak. İşte artık içiniz rahat etsin.

BAŞPAPAZ

Evet, size yükünüzü taşımanıza yardım edeceğiz. Nasıl ki siz de yaşlı rahibinizi acıdan kurtardınız. Gözünüzün önünde olan mucizeyi düşünerek güç bulunuz. Hoşça kalın. Avınız bol olsun.

KİLİSE GÖREVLİSİ

İşte Hıristiyanlığa yakışan bir yumuşaklık ve tatlılık.

ÖĞRETMEN

Gürültüsüz ve gösterişsiz.

KADINLAR

Ne iyi, ne sevimli insanlar!

BİRKAÇ SES

Halkla bir olmasını biliyorlar.

KİLİSE GÖREVLİSİ

Bizden kendimizi kurban etmemizi istemiyorlar.

ÖĞRETMEN

Herhalde daha aklı başında insanlar.

(Halk dağdan iner.)

BAŞPAPAZ

İşte şimdi her şey değişecek ve daha iyi olacak. Çünkü bu gerçek bir tepki.

BUCAK MÜDÜRÜ

Benim sayemde daha başlangıçta rezaletin önü kesildi.

BAŞPAPAZ

Evet, bunu asıl mucizeye borçluyuz.

BUCAK MÜDÜRÜ

Hangi mucizeye?

BAŞPAPAZ

Balık mucizesine.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Toz üfler gibi üfleyerek) Hadi canım. O yalandı..

BAŞPAPAZ

Sahi yalan mıydı?

BUCAK MÜDÜRÜ

Aklıma gelen ilk yalanı savuruverdim. Ortada bu kadar önemli bir sorun varken bu yalan günah sayılır mı?

BAŞPAPAZ

Asla. Zorunluluk mükemmel bir mazerettir.

BUCAK MÜDÜRÜ

Yarın halkın aklı başına gelince, zaferi yalana mı, yoksa gerçeğe mi borçluyuz, bunun önemi kalmayacak artık.

BAŞPAPAZ

Azizim, ben tutucu bir ahlak savunucu değilim. *(Çorak araziye doğru bakarak)* Şurada, uzakta bin bir güçlükle yol alan adam Brand değil mi?

BUCAK MÜDÜRÜ

Evet, ta kendisi, tek başına savaşmaya giden kahraman.

BAŞPAPAZ

Yok canım; durunuz hele. Uzaktan onu izleyen bir adam daha görüyorum.

BUCAK MÜDÜRÜ

Bak hele. Gerd. Tam ona göre bir arkadaş.

BAŞPAPAZ

(Neşeli) Özverisini tamamlayınca ona şöyle bir kitabe yazılabilir: Brand burada yatıyor. Zaferi zayıf oldu: Tek bir ruhu kurtarabildi, o da deliydi.

BUCAK MÜDÜRÜ

(Burnunu kaşıyarak) Düşündükçe bana öyle geliyor ki, halkın davranışı çok da insancıl değildi.

BAŞPAPAZ

(Omuz silkerek) Halkın sesi hakkın sesidir. Hadi geliniz, artık gidelim. *(Giderler.)*

(Yaylanın üzerinde fırtına gitgide artar. Rüzgâr bulutları savurur, bulutlar karla örtülü tepelerle karışır, ara sıra kara bir tepe ya da sivri bir kaya görünür ve yine sis içinde kaybolur. Brand kanlar içinde görünür.)

BRAND

(Durarak ve arkasına bakarak) Binlerce insan ardımdan geliyordu. Bir tanesi bile yükseklere erişme cesaretini gösteremedi. Tüm yürekler yüce olanın özlemi içinde. Tüm ruhlarda savaş sesleri. Ama özveri, işte özveri onları ürkütüyor. İradeleri yorgun ve güçsüz. Biri tüm yükü üstüne alarak onlar için can verdiğine göre, korku rüzgârına kendilerini kaptırabilirler. *(Bir taşın üzerine yığılır ve korkarak çevresine bakar.)* Korkuyu çocukken tanıdım. Karanlık bir deliğe, cinli perili denilen bir odaya girdiğim zaman, bütün çocuklar gibi korkudan tüylerim ürperirdi, ben de bağırır, ağlardım. Ama dışarda aydınlığın olduğunu düşünürdüm. Ne gece ne de akşam karanlığıydı bu. Yalnızca kapalı bir kepenkti bu karanlığı yaratan. Böyle düşündüğümde, korkumu yenerdim, yüreğim rahatlardı. Kapı açılır açılmaz yaz güneşinin zafer ve sevinçle karanlık deliğe, cinli perili odaya dolacağını düşünürdüm. Ah! Ne acı bir düş kırıklığı... Dışarda da derin bir gece vardı... Tüm erkekleri, kadınları, çocukları kucaklayan bir gece. *(Bir sıçrayışla kalkar.)* Cehennemi bir silah gibi kapkara hayaletlerin havayı yardığını görüyorum. Artık zamanı geldi: Işığı düşleyen fırtına kopmalı, sopa kılıç olmalı... Korkaklığı tüm dehşetiyle görüyorum: Bağrışan erkekler, ağlayıp sızlanan kadınlar, ricalara, buyruklara kapanan kulaklar. Herkesin rengi uçuk, çarpışmanın korkunç gürültüsünü dinliyorlar, uzaktan, aralarına karışmayarak kendilerini güvende sanarak. Bahar tarlasının üzerinde parlayan eleğimsağma nerede? Gökyüzünde ulusal şarkılarla dalgalanan o üç renkli bayrak nerede?

Canavar dişlerini göstermeye cesaret etmezse, o bayrak neye yarar? Batmakta olan bir gemi felaket işareti vermek için beyaz bayrak çeker. Ama şimşeklerle aydınlanan gelecek daha kötü zamanlara ve daha büyük uğursuzluklara işaret ediyor. Britanya kömürünün kara dumanı karanlık bir bulut gibi memleketin üzerine çöküyor ve yeşeren taptaze yaprakları kirletiyor. Bütün güzel tohumlar boğuluyor, zehir, toprağı emip yok ediyor. Bir zamanlar lanetlenmiş beldelerin üzerine yağan kül yağmurları gibi her yanda gün ışığını emiyor ve her şeyi örtüyor. İnsan soyu kötüleşti. Maden ocaklarının derinliklerine düşen su damlalarının sesi duyuluyor; orada sırtları ve ruhları iki büklüm bir cüce alayı gözlerini hırsla onun yalanına dikmiş, cevheri yerinden söküp koparmak için durup dinlenmeden çabalıyorlar. Onların ruhları suskun, dudaklarında gülümseme yok, kardeşlerinin felaketi yüreklerini kanatmıyor. İçlerinde yatan aslanı uyandırmadan yere vurabilirsiniz onları. Işığı unutmuşlar. Güçlerinin azalmasıyla görevlerinin sona erdiğini sanıyorlar. Ne yanılgı! Ama işte daha kötüsü de var. Geleceğin gecesini uğursuz hayaletleri aydınlatıyor. Akıl ve iradenin yırtıcı kurdu dünya üzerinde dimdik şahlanarak Hıristiyanlığı tehdit ediyor. Ta kuzeye kadar çığlıkları yankılanıyor ve bütün fiyortlar boyunca karşı koymayı buyuruyor. Ama cüceler nemli ve asık yüzlerini ekşiterek, "Bu bizim işimiz değildir" diye bağırıyorlar. "Varsın öteki uluslar karşı koysun; bizim dökülecek kanımız yoktur! Doğru uğruna savaşmak bize düşmez, kupa son damlasına kadar bizim için boşalmadı, onun alnı bizim uğrumuza dikenden çelenkle berelenmedi. Romalıların mızrağı onun böğrüne bizim için saplanmadı, onun ellerine ve ayaklarına bizim için çivi mıhlamadılar. O bizim için çarmıha gerilmedi, İsa Peygamber'in çektiklerinden bize düşen hisse, mahkûmun omuzlarına kızıl mantosunu atan serseri, Yahu-

di'nin kayış darbeleri ve uğradığı hakaretlerdir" diyorlar. *(Yüzünü elleriyle kapayarak kendini karların içine atar, biraz sonra başını kaldırır ve bakar.)* Ben düş mü gördüm? Şimdi mi uyanıyorum? Her yer sis ve karanlık içinde. Şimdiye kadar gördüklerim hasta ruhumun kuruntusundan başka bir şey değil. İnsan ruhuna örnek olan ruh silinmiş mi? Öteden beri var olan ruh yenilmiş mi? *(Dinleyerek)* Ah! Bir ezgi duyar gibi oluyorum.

GÖRÜNMEYEN KORO

(Fırtınanın sesine karışarak) Asla! Asla! Ona benzemeyeceksin, çünkü sen etten yaratıldın. İster onun davasına hizmet et, ister ona ihanet et, aynı derecede lanetlenmişsin.

BRAND

(Bu sesleri duyar ve alçak sesle konuşur.) Yazık bana! Yazık bana! Koronun arasında, ayakta sözlerime öfkeyle karşı koyan o değil mi? Her şeyi elimden alan, ışığa doğru bütün yolları kapayan o değil mi? Uğursuz bir yenilgiye uğratmak için beni sonuna kadar savaştıran o değil mi?

KORO

(Sesini gittikçe daha çok çıkararak) Cılız kurt, asla ona benzemiyeceksin. Sen ölüm kupasını boşalttın. İster onu izle, ister davasına ihanet et, eserin yine aynı derecede lanetlenmiştir.

BRAND

(Alçak sesle) Agnes, Alf, savaşım ve acıyla değiştirdim yaşamın ışığını, huzur ve rahatı. Özverinin hançeriyle parçaladım göğsümü, ama işte hepsi boşuna!

KORO

(Tatlı ve okşayıcı) Asla, hayalsever adam, sen ona benzemeyeceksin. Bütün varını yoğunu yitirdinse, bu özverinden dolayı daha zengin değilsin. Sen yeryüzünde yaşamak için yaratılmıştın.

BRAND

(Gözyaşlarına boğularak) Alf, Agnes, geri dönünüz. Görüyorsunuz, ıssız dağ başında, dondurucu rüzgâr karşısında, hayaletlerin hücumuna uğramış, parçalanmış, kan içinde yapayalnızım. *(Gözlerini kaldırır, sisler arasında zayıf bir ışık belirir ve büyür. Açık renk giysi giymiş bir kadın görünür, omuzlarında bir manto vardır: Bu kadın Agnes'tir.)*

GÖRÜNTÜ

(Ortaya çıkarak ve kollarını Brand'a uzatarak) İşte geldim Brand.

BRAND

(Şaşkın bir halde ayağa kalkarak) Ne görüyorum? Agnes!

GÖRÜNTÜ

Sevgilim. Bütün bunlar bir humma ve sayıklama. Sis dağılıyor; şifa yaklaşıyor.

BRAND

Agnes! Agnes! *(Ona doğru koşmak ister.)*

GÖRÜNTÜ

(Bağırır.) Dur! Yaklaşma. Aramızda uçurum var. Aşağıda coşkun sel akıyor. *(Tatlılıkla)* Artık uyumuyorsun, gördüğün düş sona erdi. Artık karabasanların tutsağı değilsin. Sen hastaydın sevgilim. Delilik sana acı içkisini içiriyordu. Düşünde karının seni bırakıp gittiğini görüyordun.

BRAND

Demek yaşıyorsun? Çok şükür Tanr...

GÖRÜNTÜ

Susss. Onu daha sonra söylersin. Beni izle, beni izle, zamanımız sınırlı.

BRAND

Ya Alf?

GÖRÜNTÜ

O da yaşıyor.

BRAND

Yaşıyor!

GÖRÜNTÜ

Körpe ve sağlıklı. Bütün düşüncelerin bir düştü, bütün savaşımın bir hayal. Alf yaşlı annenin yanında. Anne de iyi, çocuk da büyüyor. Eski kilise yerinde duruyor. İstersen onu yıktırabilirsin. Aşağıda köy halkı, eski mutlu zamanlardaki gibi çalışıyor ve didiniyor.

BRAND

Mutlu zamanlardaki gibi mi?

GÖRÜNTÜ

Evet. Barış ve dinginlik içinde yaşadığımız zamandaki gibi.

BRAND

Barış ve dinginlik mi?

GÖRÜNTÜ

Hadi Brand. Çabuk ol, benimle gel.

BRAND

Ah! Düş görüyorum.

GÖRÜNTÜ

Hayır, artık düş görmüyorsun. Ama bir sığınağa, bakıma ihtiyacın var.

BRAND

Ben güçlüyüm.

GÖRÜNTÜ

Hayır, daha değil. Yeniden o korkunç düş seni sürüklüyor. Benden ve çocuktan kaçmak istiyorsun. Kafan yeniden bulanacak... Şu ilacı denemezsen...

BRAND

Ver ilacı.

GÖRÜNTÜ

Sen erkeksin, onu kendin al, onu sana kimse veremez.

BRAND

Hiç olmazsa ilacın adını söyle.

GÖRÜNTÜ

Kaç kitap okumuş bilge bir bilim adamı olan yaşlı doktor senin hastalığının kökünü keşfetti. Uçuk benizli kötü görüntüleri çağıran dört sözcüğü içeriyor o. Onları cesaretle sil, aklından çıkar, at, onları, yasadan çıkar. Onlar bu hastalığı senin üzerine saldırdılar. Çılgınlığının tohumu onlardır.

BRAND

O sözcükleri söyle.

GÖRÜNTÜ

Ya hep, ya hiç.

BRAND

(Korkuyla gerileyerek) Yoksa doğru mu?

GÖRÜNTÜ

Benim yaşadığım, senin de bir gün öleceğin ne kadar doğruysa.

BRAND

Yazık her ikimize de. Hançer yeniden bize karşı kınından çıktı.

GÖRÜNTÜ

Acı bana Brand. Benim sıcak kollarımın arasına gel, beni güçlü kollarının arasına al. Hadi yazın ve güneşin izinden gidelim.

BRAND

Hastalık geçti, artık bir daha yinelemeyecek.

GÖRÜNTÜ

Hayır Brand, yinelemeyecek, inan buna!

BRAND

(Başını sallayarak) Hayır. Artık o benden uzaklaştı, onu silktim attım. Korkulu düşler yeter artık: Beni yaşamın parlak ışığı çağırıyor.

GÖRÜNTÜ

Yaşamın mı?

BRAND

Beni izle Agnes.

GÖRÜNTÜ

Dur, Brand, ne yapmak istiyorsun?

BRAND

Yapmam gerekeni. Düşü gerçeğe dönüştürmek, başaramadığımı eyleme geçirmek.

GÖRÜNTÜ

O mümkün değil. Bak ne hale geldin.

BRAND

Yeniden başlayacağım.

GÖRÜNTÜ

Neye? Karabasanın seni sürüklediği, korkunç dörtnala gidişe mi, buna özgürce kendi isteğinle, yeniden mi atılacaksın?

BRAND

Özgürce, kendi isteğimle.

GÖRÜNTÜ

Çocuğu feda mı edeceksin?

BRAND

Çocuğu feda edeceğim.

GÖRÜNTÜ

Brand.

BRAND

Evet feda edeceğim.

GÖRÜNTÜ

Beni de mi?

BRAND

Seni de feda edeceğim.

GÖRÜNTÜ

Işık gecenin karanlığı içinde yitip gidiyor. Gün ışığını hiçbir zaman göremeyecek mi yüreğin, yaşamın meyvelerini hiçbir zaman koparamayacak mı ellerin? Okşayan bir ezgiyi hiç dinlemeyecek mi kulakların?

BRAND

Ben ben olabilir miydim, ayrılırsam seçtiğim yoldan?

GÖRÜNTÜ

Özverinin neye mal olduğunu unutuyor musun? Bütün umutların boşuna. Kurtarmak istediklerin ihanet ettiler, taşladılar seni.

BRAND

Kendim içim çekmedim bunca acıyı. Kişisel değil ulaşmak istediğim zafer.

GÖRÜNTÜ

Sen toprak altında sürünmekten başka bir şey bilmeyen bir halk için savaşıyorsun.

BRAND

Onun yolunu aydınlatmak için tek bir kişi yeter.

GÖRÜNTÜ

Onlar da, onlardan sonra gelen gelecek kuşaklar da mahkûmdur.

BRAND

Bir tek kişinin istenç gücüyle her şey değişebilir.

GÖRÜNTÜ

İnsanı öfkeyle cennetten kovanı unutma. O, kapıyı bir uçurumla kapadı, sen onu hiçbir zaman aşamayacaksın.

BRAND

Ama isteğin ve özlemin yolunu açık bıraktı.

GÖRÜNTÜ

(Kaybolur. Büyük gürültüler işitilir. Görüntünün bulunduğu yerde sis birdenbire koyulaşır. Keskin, kulakları yırtıcı bir ses duyulur, kaçan bir insanın sesi gibidir ve şu sözler duyulur.) Öl. Dünyada hiçbir işe yaramıyorsun...

BRAND

(Bir an şaşkınlıktan sonra) Görüntü, karanlıkların arasına karışarak dağların arkasında yitti. Bir kartal gibi, büyük kanatları havayı yarıyor. Bütün elimi kapmak için benden küçük parmağımı istedi. Evet! Ben onu tanırım: O uzlaşma ruhuydu.

GERD

(Elinde bir tüfekle gelir.) Kartal. Kartalı gördün mü?

BRAND

Evet, bu kez gördüm.

GERD

Kaçıp gitti, ama onu kovalayacağız ve yakalayacağız.

BRAND

Hiçbir silah onu etkilemez. Kimi kez vurulup da kalbine bir kurşun girdiğinde, yaralanmış, kaçıyor sanırsın. Ama ona yaklaşıp da son darbeyi vurmak istedin mi, onu eskisinden daha çevik, arkanda görürsün, seninle alay eder ve seni yeniden peşi sıra sürükler.

GERD

Geyik avcısının tüfeğini çaldım, onu gümüş ve çelikle doldurdum. Hadi. Ben söyledikleri kadar deli değilim.

BRAND

O halde hedefine eriş bakalım! *(Gitmek ister.)*

GERD

Topallıyorsun rahip. Ne oldun?

BRAND

Halk beni kovdu.

GERD

(Ona yaklaşarak) Şakakların kıpkırmızı, yüreğinin kanı gibi kırmızı.

BRAND

Halk beni yaraladı.

GERD

Sesinde tatlı bir tını vardı. Şimdi sonbahar yapraklarının hışırtısı gibi kuru çıkıyor sesin.

BRAND

Bana...

GERD

Ne oldu?

BRAND

Hepsi ihanet etti. Her şeyde ihanet ettiler.

GERD

(Gözlerini açıp Brand'a bakarak) Sonunda seni tanıdım. Ben seni rahip sanmıştım. Yuh ona da, ötekilere de. Sen en büyük adamsın: Sen O'sun.

BRAND

Ben de hemen hemen çılgınca buna inanmıştım.

GERD

Bana ellerini göster.

BRAND

Ellerimi mi?

GERD

Onları mıhlamışlardı. Saçlarının arasında kan damlaları görüyorum, alnına kıyasıya dikenler batırmışlar. Doğru, sen çarmıha gerildin. Küçükken, babam bana, çok eskiden böyle bir şeyin bir başkasının da başından geçtiğini anlatmıştı. Anlattığı bir masal değildi demek ki, kurtarıcı senmişsin.

BRAND

Çekil karşımdan. Çek git!

GERD

Ayaklarına kapanıp sana tapayım mı?

BRAND

Sana, buradan çekil diyorum.

GERD

Döktüğün kanda bütün insanları kurtaracak güç yok mu?

BRAND

Ah. Acı içinde kıvranan ruhumun rahata kavuşması için tutunacağı bir tahta parçası bile yok.

GERD

O halde öldür onları, işte silahım, al onu.

BRAND

(Başını sallayarak) Hayır, yapmam gerekeni yapmalıyım.

GERD

Böyle konuşma. Sen hepsinin önü sıra yürüyorsun. Elinde çivi izleri var. Sen peygambersin, sen hepsinin başısın.

BRAND

Bir solucandan da daha aşağıyım.

GERD

(Göğe bakar, bulutlar sıyrılır.) Nerede olduğunu biliyor musun?

BRAND

(Gözlerini ısrarla önüne dikerek) En alt basamakta. Yokuş çok dik. Ayağım da kanıyor.

GERD

(Gittikçe çoğalan bir şaşkınlıkla) Bana yanıt ver. Nerede olduğunu biliyor musun?

BRAND

Evet, işte sis dağılıyor.

GERD

Dağıldı. İşte başı göğe kalkmış kara tepe.

BRAND

Kara tepe mi? Buzdan kilise!

GERD

Evet. Artık inananlar arasındasın.

BRAND

Buradan uzaklara kaçalım. Ey Tanrım. Işığa, güneşe, rahat ve huzura öyle susadım ki! Rahata! Bir kilisenin huzur ve rahatı! Ya yaşamın yazı, onu ne zaman göreceğim? *(Ağlamaya başlar.)* İsa Peygamber. Seni yardıma çağırdım. Sen hiçbir zaman bana elini uzatmadın. Hep yanımdan kayıp geçtin, yitip gittin. Bari bana izin ver de, ceza şarabıyla ıslanmış huzur çuhasına sarılayım; hiç olmazsa çuhanın bir ucuna.

GERD

(Sapsarı) Ne oldun? Ağlıyor musun? Sen! Göz yaşların ne kadar sıcak. Yanaklarının üzerinde buharını görüyo-

rum. O kadar sıcak ki, dağların buzdan örtüsü eriyor ve tepelerden sivri kayalıklardan sel gibi akıyor; benim donmuş anılarım bile çözülüyor ve ağlıyor. *(Ürpererek)* Söylesene, sen niçin şimdiye kadar ağlamadın?

BRAND

(Yüzü aydınlanmıştır, sevinçli ve yeniden gençleşmiş gibi) Bağışlayıcı Tanrı'ya şükürler olsun. Yasanın sert kışından sonra gökyüzünde yaz güneşi göründü. Bugüne kadar ben Tanrı'nın buyruklarını üzerine yazdığı bir karatahtadan başka bir şey değildim. Bundan sonra yaşamımın şiiri zengin ve ateşli akacak. Buz kütlesi gevşedi, artık ağlamıyorum, dizlerim bükülüyor ve dua edebiliyorum. *(Diz çöker.)*

GERD

*(Havaya bakar ve yavaş sesle konuşur.)*Bak canavarı görüyor musun? Bu gölgeyi o yapıyor. İşte orada, sivri kayayı geniş kanatlarıyla kamçılıyor. Ah! İşte artık kurtuluş saati geldi. Yeter ki kurşun erişebilsin ona.

(Aceleyle nişan alır ve tetiği çeker. Dağın üzerinden gök gürlemesine benzer boğuk bir ses duyulur.)

BRAND

(Sıçrayarak) Hey, ne yapıyorsun?

GERD

Vuruldu. Sallanıyor ve yıkılıyor. Bak, işte düşüyor. Dinle bak nasıl bağırıyor. Sesi dağlarda çınlıyor. Ya tüyleri! Tepelerin üzerinde uçuşan ve yağmur gibi yağan milyonlarca tüye bak. Bak ne kadar çok, ne kadar da beyaz! Ah, buraya kadar yuvarlanacak.

BRAND

(Yığılarak) İnsan soyu günahlarının bedeli olarak oğullarından birini ölüme gönderir.

GERD

O vurulunca gökkubbesi on katı genişledi. Bak, düşüyor, yuvarlanıyor. Oh, korkularım artık sona erdi. Ne kadar

beyaz, güvercin kadar beyaz. *(Bir korku çığlığıyla)* Tanrım, ne gürültü! Ne müthiş gürültü! *(Yüzükoyun yere kapanır.)*

BRAND

(Ellerini ovuşturur. Çığ hızla yuvarlanmaktadır.) Ölümün yaklaştığı şu anda bana yanıt ver. Tanrım. Tam bir irade, bir selamet kıvılcımına da değmez mi? *(Bütün vadiyi kaplayan çığın altında kaybolur.)*

Olağanüstü gürültü ve çatırtıya baskın gelen BİR SES: Tanrı sevgi doludur.

SON

Peer Gynt

İbsen'in diğer dramları, yaşadığı zamanın gelenek ve anlayışına göre kurulmuş, o zamanın mantığına uygun ve belli bir amaca yöneltilmiş olmasına karşılık, *Peer Gynt* söylencelerin çekiciliği üzerine kurulu şiirsel bir yapıt. Yazar bu yapıtıyla Norveçliler'in efsane ile dolu olan ruhlarında düşle gerçeğin nasıl iç içe geçtiklerini göstermek istemiştir. Oyun, dikkate değer bir cümle ile "Yalan söylüyorsun Peer" cümlesiyle başlıyor. Bu ilk cümle onu çok iyi tanıyan biri –Annesi Aase– tarafından söyleniyor. Ama biraz sonra görüyoruz ki Peer'in yalanları hiç de zararlı yalanlar değil. İmgelem gücü öylesine güçlü ki fantezi dünyasının içinde yitiveriyor. Yarı deli bir annenin, kendini içkiye veren bir babanın oğlu Peer. Yalancı, hırçın, kavgacı. Zengin bir köylü kızı olan Ingrid'i düğün günü kaçırıveriyor, sonra da pişman oluyor. Biricik sevgilisi Solveig için de vicdan azabı duyuyor. Ingrid'in ailesi tarafından takip edildiğini anlayınca da dağlara sığınıyor, bunalımı sırasında kendini avutmak için en bayağı zevklerin tutsağı oluyor.

Gerçekçi başlayan oyun, bizleri Peer'in iç dünyasına doğru bir yolculuğa çıkarıyor.Böylece oyun ilerledikçe cin ve perilerle dolu bir dünyanın içine giriyoruz. Kral olmak tutkusuyla cinler kralının kızıyla evlenmeye razı oluyor Peer. Vermesi gereken ödün insanlıktan uzaklaşması ve cinlerin yaşayış ve düşünüş tarzlarını benimsemesi.İnsanlıktan çıkma koşulu Peer'in aklını başına getiriyor, benliğinden ayrılmanın acısını duyuyor. Ama bu acı, gerçekleri görüp de korkularını yenmesini sağlayamıyor.

Solveig'in tertemiz ve lekesiz aşkı da onu kurtaramıyor. Hayalinde büyüttüğü günahların acısıyla çirkin Dovre prensesi ve onunla kurduğu yakınlıktan doğan oğlu, Peer'i sevgilisinden gene uzaklaştırıyor ve ölüm döşeğindeki annesine götürü-

yor. Annesinin ölümünü de alışılmış olan uydurma öyküleriyle tatlılaştırdıktan sonra, kendini çeken yaşama çılgınca atılıyor. Böylece tam bir serseri oluyor. Olaylar hızla birbirini izliyor. Çölde bir imparatorluk hayal ederek bedevi kızları tarafından tapılan bir peygamber rolü oynuyor. Sonunda Anitra'nın çabasıyla bu hayale de veda ediyor. Bunu Solveig'in zayıf bir hayali izliyor, ama bu da hemen yitiveriyor. Sonunda kendini tarihe ve eski yapıtlara adıyor, fakat ne Memnon'un heykeli, ne de Sfenks'in bilmecesi ona hiçbir şey söylemiyor. Ancak Kahire akıl hastanesinde gördüğü korkunç sahneler ona yaşamın sırrını öğretiyor... Kendi çılgınlığının nedenlerini keşfediyor, kendini buluyor. Yaşlı Peer vatanına dönerken sahile yakın bir yerde gemisi batıyor. Kendisi kurtuluyor ve son kalan birkaç parça eşyası satıldığı sırada yetişip geliyor. Kendi yurdunda bir yabancı olarak yaşarken, halkın onunla ilgili görüşlerinin ne kadar ağır olduğunu anlıyor. Yalnızlığa gömülerek yitip giden yaşamını tekrar yaşamaya başlıyor. Ama vicdan azabı ona bir türlü rahat ve huzur vermiyor. Yaşamındaki kimi kişileri, "Hep istediğini yaptın, ama yaşamın anlamını bir türlü kavrayamadın ve hiçbir zaman kendin olamadın" diye suçluyorlar. Sonunda hatırlanmaya değer tek kişi Solveig kalıyor. Saf ve sadık sevgilinin, yıllarca sevgilisinin yolunu bekleye bekleye saçları ağaran, gözlerinin ışığı kaçan Solveig'in her şeyi anlayan ve bağışlayan sevecen ve merhametli kalbi üzerine başını koyarak onun tatlı sesiyle son uykusuna dalıyor.

Peer Gynt hayali bir tip değildir, yaşamıştır. XVIII. yüzyıl başlarında doğan gerçek Peer'in annesi Marit Halvorsdatter, Ole Pedersen adlı birisi ile evlenmiştir. Hal ve vakitleri yerinde olan bu aile kasaba halkı tarafından sevilirdi. Ole Pedersen ölmüş, Marit Halvorsdatter, İbsen'in Aase'si gibi dul kalmıştır. Oğulları Peer 1768'de çiftliğin idaresini eline almış, fakat hiçbir zaman iyi bir çiftçi olamamıştı. İbsen'in Peer'i gibi kendini bütünüyle ava vermiş ve kafasını cin ve peri masalları icat etmekle yormuştu.

Haagaa'lı Peer kasaba halkı arasında büyük bir şöhretti. İnsanlar ile cinlerin, perilerin veya başka yaratıkların öykülerini

anlatırdı. Olağanüstü bir öykücü olduğu için hemşerileri ona asalet unvanı olan Gynt ismini vermişlerdi.

İbsen'in Haagaa'ya kadar gelip Peer'in yaşamını incelediği söyleniyor. Hegel'e yazdığı bir mektupta "*Peer Gynt* hakkındaki düşüncelerinizi öğrenmek için sabırsızlanıyorum. Oyunumun nasıl bir etki uyandıracağını merakla bekliyorum, fakat kaygı duymuyorum. Bu yapıtı uzun uzadıya düşünerek yazdım. Çok umutluyum. Peer Gynt'ün gerçekten yaşamış olduğunu söylemem belki sizi ilgilendirir. Geçen yüzyılın sonunda ve yüzyılımızın başlangıcında Gudbransdal'de yaşamıştır. Ora halkı bu adı çok iyi bilir" demiş olması bunu kanıtlıyor.

Peer Gynt, her dile çevrilmiş bir yapıt. Yapıt şiir diliyle yazılmıştır. Almanca'ya manzum olarak yapılmış çeşitli çevirileri vardır. Fransızca'ya çevirisinde düzyazıya dönüşmüş, sadece bazı yerleri şiir olarak bırakılmıştır. Ben bu yapıtı, iki Almanca ve bir Fransızca çevirileri aynı zamanda izleyerek yapmaya çalıştım. Bu yapıt, Almanca'ya ve Fransızca'ya en tanınmış yazarlar tarafından çevrilmiş olmasına karşın, çeşitli çeviriler arasında çok temel ayrılıklar gördüm. Bu nedenle yalnızca tek bir çeviriye bağlı kalmadım. Elden geldiği kadar aslına yaklaşılmış olmak için hepsinden yararlanmayı tercih ettim. Bazı müzikli parçaları Fransızca çevirisinde olduğu gibi manzum olarak çevirmeye çalıştım. Bu manzum parçalarda besteye uymak ve aslına olabildiğince sadık kalmak kaygısıyla bazen vezin, kafiye ve ahenk kurallarından ayrılmam gerekti... Bunları hoşgöreceğinizi umarım.

Peer Gynt'te ilk bakışta göze çarpan dağınıklık, yazarın bilinçli bir seçimi. Yapıtın sahnelenmesindeki temel güçlük de buradan kaynaklanıyor. Oyun bütünü oynanamayacak kadar uzun. Diğer yandan çıkarılması gereken bölümlerin oyunun bütününü bozmaması gerekiyor. İşte bunun içindir ki böyle bir yapıtı sahneye koymanın büyük bir başarı olduğunu düşünüyorum.

Seniha Bedri Göknil

KİŞİLER

Aase (Dul bir köylü kadın)
Peer Gynt (Oğlu)
Buğday çuvalları taşıyan iki ihtiyar kadın
Aslak (Demirci)
Düğün halkı
Bir aşçıbaşı, bir seyyar çalgıcı
Göçmen karıkoca
Solveig ve Helga (Kızları)
Hagstad çiftliğinin sahibi bir köylü
Güvey ve ailesi
Üç çoban kızı
Bir yeşilli kadın
Dovre Kralı "Cinler Kralı"
Sarayın baş cini, başka cinler, iki cinsten birçok cin, iki büyücü kadın vb.
Bir sakat çocuk
Karanlıkta bir ses
Kuş sesleri
Kari (Bir rençber karısı)
Her von Eberkopf, Herr von Trompeterstrahle
Mister Cotton, Mösyö Ballon } (Gezginler)
Bir hırsız
Hırsıza yataklık yapan
Anitra (Bedevi şeyhinin kızı)
Araplar, cariyeler, dans eden kızlar
Memnon'un heykeli
Sfenks
Begriffenfeld (Felsefe doktoru ve profesör, Kahire'deki akıl hastanesinin müdürü)
Huhu (Malabralı dil reformcusu)
Hüseyin (Bir Doğu hükümdarının veziri)
Arkasında bir hükümdar mumyası taşıyan bir fellah
Gardiyanın eşliğinde deliler
Bir Norveç gemisinin kaptanı
Tayfalar
Bir yolcu
Bir rahip
Bir rahip
Bir cenaze alayı
Belediye başkanı
Dökmeci
Bir zayıf adam

XIX. yüzyılın başlarında başlayıp aynı yüzyılın sonlarına doğru biten bu olay Gudbrandsdal ve çevresindeki dağlarda, Fas sahilinde, Sahra'da, Kahire akıl hastanesinde, denizde ve başka yerlerde de geçer.

Birinci Perde

Aase'nin evi çevresinde ağaçlık bir alan, aşağıda bir dere, öbür yanda bir değirmen. Sıcak bir pazar günü.
Peer Gynt, yirmi yaşında sağlam yapılı bir genç, yoldan aşağıya doğru iner. Aase, ince zarif bir kadın, onu azarlayarak izler. Çok öfkelidir.

AASE

Yalan söylüyorsun Peer!

PEER

(Durmadan) Hayır doğru söylüyorum!

AASE

Doğruysa yemin et bakayım!

PEER

Yemine ne gerek!

AASE

Bak, yemin etmeye dilin varmıyor. Her şeyin yalan dolan.

PEER

(Durarak) Hayır, doğru söylüyorum, inan ki doğru.

AASE

(Peer'in önüne dikilir.) Annene yalan söylemeye utanmıyor musun sen? Ekin biçme zamanı olduğunu düşünmeden aylarca dağlarda geyik avı peşinde koşuyorsun, so-

nunda avsız, silahsız, eli boş, üstbaş paramparça geri dönüyorsun! Ha!.. Anlat bakayım bu geyiğe nerede rastladın?

PEER

Gendin'in orada.

AASE

(Alayla güler.) Eeee, sonra neler oldu?

PEER

Rüzgâr karşıdan esiyordu; çok şiddetli bir rüzgâr. Hayvan, devrilmiş bir ağaç gövdesinin arkasında karların altında yosun arıyordu.

AASE

(Alaycı) Eeee, sonra neler oldu?

PEER

Ben soluğumu tutmuş, pusuda bekliyordum. Bulunduğum yerden kar yığınının üstünde ayaklarının gıcırtısını iştiyor, boynuzunun ucunu görüyordum. Yavaş yavaş ona doğru emeklemeye başladım. Taşların arasına saklanarak gözetlemeye koyuldum. Sen ömründe bu kadar besili, bu kadar parlak tüylü bir geyik görmemişsindir.

AASE

Yaaaa!

PEER

Sonra ateş ettim, bir patlama. Geyik yere serilmeden kendimi üzerine attım. Sol kulağına yapıştım. Tam bıçağı iki küreğinin ortasına indireceğim, hayvan böğürerek şahlandı, sonra bir tosladı ki bıçağı elimden düşürdüm. Sonra beni kaptığı gibi boynuzları arasına sıkıştırarak yalçın kayalıklara doğru sıçradı...

AASE

(Elinde olmayarak) Aman Tanrım!

PEER

Sen o sarp kayalıkları, yarım mil uzunluğunda keskin bir ok gibi uzanan o sivri kayaları gördün mü hiç? Binlerce

ayak derinliğinde, iki yanı yalçın kayalarla örtülü simsiyah, korkunç, baş döndürücü bir uçurum... Hayvanla ben bu uçuruma doğru uçar gibi gidiyorduk. Ömrümde böyle bir ata bindiğimi bilmiyorum. Sanki güneşe doğru yol alıyorduk. Altımızdaki uçurumda siyah kanatlı kartallar rüzgârla savrulmuş saman çöpleri gibi geri geri uçuşuyorlardı. Ta dipte koca bir buz parçasının kenarlara çarparak dağıldığını gördüm. Ama bulunduğum yere en hafif bir ses bile gelmedi. Gözlerimin önünde bin bir güneş kıvılcımlanıyor, kulaklarım korkunç uğultularla doluyordu...

AASE

(Fenalaşır.) Aman Tanrı korusun!

PEER

Kayaların arasına saklanmış bir güvercin sürüsü geyiğin ayak seslerinden korkarak kaçıştılar. Derken efendim, hayvan şöyle bir dönüp de kendini bir sıçrayışta uçuruma doğru atmasın mı? *(Aase olduğu yerde sendeler, düşmemek için bir ağaca tutunur; Peer durmadan devam eder.)* Arkamızda simsiyah kayalıklar, önümüzde dipsiz bir uçurum. Önce kalın bir sis tabakasını yardık. Sonra da korkuyla bağrışan ve kaçışan bir martı sürüsünün arasından geçtik. Uçuruma doğru yıldırım gibi iniyorduk. Ta dipte, geyik karnı gibi beyaz parlak bir leke görüyordum. Anne! Meğer bu leke, durgun göle yansıyan bizim gölgemiz değil miymiş! Bu gölge de suyun üstünde bizim gibi aynı hızla gidiyordu!

AASE

(Soluk soluğa) Peer, yavrum! Aman Tanrım! Söyle, sonra ne oldu?

PEER

Sonunda havadaki geyik sudaki geyikle karşılaştı. Gözlerime köpürmüş sular göründü. Bu kez de geyik suyun üstünde yüzüyor, beni de sürüklüyordu. Sularla çarpışa çar-

pışa gölün karşı yakasına vardık. Ondan sonra, ben de buraya döndüm...

AASE

Ya geyik?

PEER

Geyik mi? O bir koşuyor ki... *(Parmaklarını şakırdatarak ve tek ayağı üzerinde dönerek)* Tutabilene aşk olsun!

AASE

Sen de bu kazadan sağ salim, hiçbir yanın incinmeden kurtuldun değil mi? Çok şükür yarabbi! Oğlumu koruyan, bana bağışlayan Tanrım! Sana ne kadar şükretsem azdır... Yalnız pantolonun delinmiş; ama geçirdiğin kazaya göre bunun lafı mı olur!.. *(Birdenbire durur, ağzı açık, kocaman gözlerle oğluna bakar, uzun süre söyleyecek söz bulamaz, sonra birdenbire bağırır.)* Ah haydut! Ah yalancının şahı! Yine mi yalan?.. Bak şimdi hatırladım. Ayol bu öyküyü ben daha çocukken duymuştum. Bu anlattıkların senin değil, Gudbrand Glese'nin başına gelenler. Seni...

PEER

Ne olmuş yani, onun başına gelmişse benim başıma gelemez mi! Böyle olaylar ara sıra tekrarlarmış.

AASE

(Kızgın) Doğru ya tekrarlarmış. Bir yalan bin bir biçime girebilir doğal ki. Allanıp pullanıp öyle bir süslenebilir ki, eski bir masal olduğunu anlayana aşk olsun. Senin de yaptığın bu işte; geyiğe kartal kanatları taktın, daha birtakım korkunç ve olmaz şeyler de ekledin ki, çok iyi bildiğim şu eski bir masalı ben bile tanıyamaz oldum.

PEER

Bunu senden başka biri söyleseydi, onu un ufak ederdim.

AASE

(Ağlayarak) Benim için ölmek, kara topraklara girmek daha iyi olurdu. Bu çocuğa hiçbir şey kâr etmiyor, ne göz-

yaşı ne de yalvarma. Ah Peer! Sen bitmiş tükenmiş bir adamsın!

PEER

Sen de dünya tatlısı bir anne. Bütün bu söylediklerinde de haklısın. Ama böyle kızıp durma, neşeli ol azıcık!

AASE

Sus! İnsanın böyle domuz gibi bir oğlu olursa, onda neşe mi kalır? Benim gibi zavallı bir dul kadın evladından bunu mu beklerdi? *(Tekrar ağlamaya başlar.)* Büyükbabanın servetinden elimizde ne kaldı? İhtiyar Rasmus Gynt'ün o gümüş takımları nerede? Paraları ne oldu? İşte bütün bunları senin baban eritip tüketti. Hepsinin altından girip üstünden çıktı. Çevredeki köylerin arazisini satın alacağım, yaldızlı arabalarla gezeceğim diye, paraları kum gibi saçtı. Ya o büyük kış ziyafeti için savurduğu paralar! Şişeler birbiri ardına açılır, her davetli kadehini duvara çarparak kırardı. Bütün o servet şimdi nerede?

PEER

Geçen kışın karı ne oldu?

AASE

Sus! Annene saygı göster! Şu eve, şu bahçeye bak! Deliklerini paçavralarla tıkamadığımız pencere bile kalmadı. Her yer dökülüyor, çatı akıyor, hayvanların başını sokacak bir yerleri bile yok. Tarlalar kurudu gitti, her ay eşyamızın bir parçasına haciz koyuyorlar.

PEER

Hep aynı laflar! Talih bu ya, umulmadık bir anda dönüverir!

AASE

Talih mi? O artık çoktandır bu topraklarda yetişmez oldu! Baksana, gücün kuvvetin yerinde, sapsağlam bir çocuksun, üstelik de yakışıklı. Kopenhag rahibi, oradaki prensler arasında bile senin kadar zekisini görmediğini söylemişti! Bu sözünden dolayı baban da, o da delinin te-

ki işte, ona bir at armağan etmişti! Bu da yetmiyormuş gibi, bir de kızak vermişti... Hey gidi günler hey! O zamanlarda herkes bizim her şeyimize hayran hayran bakardı. Büyük rahipler, subaylar, bütün ileri gelenler bizim evden çıkmazlar, yer, içer eğlenirlerdi. Ne var ki insanlar asıl felaket zamanında belli olur. Baban hamallık etmeye mecbur olduktan sonra, sırtında yük yollara düştüğü anda, burada her şey sessizliğe büründü. Evimizin semtine uğrayan, kapımızı çalan bile olmadı. *(Önlüğü ile gözyaşını siler.)* Evet evet, sen büyüdün, güçlü kuvvetli bir adam oldun. İhtiyar, hasta anana destek olmalısın artık. Bağımıza, bahçemize bakmalısın. Elimizde kalan son birkaç parça malı da sen idare etmelisin. *(Ağlamaya başlar.)* Tanrı bilir ki, şimdiye kadar bana hiç yardımın dokunmadı. Evde tembel tembel pinekleyip duruyorsun. Ateşin karşısına uzanıp külü karıştırmaktan başka bir şey yapmıyorsun. Dışarıda hangi topluluğa girersen gir, kızları ürkütüp yanından kaçırıyorsun. İşin gücün köyün serserileriyle didişip durmak. Senin yüzünden el âleme rezil oldum.

PEER

(Annesinden uzaklaşarak) Yeter artık!

AASE

(Onu izler.) Kudurmuş köpekler gibi dövüşerek Lund'da çıkardığın rezaleti inkâr edemezsin ya! Demirci Aslak'ın kolunu kıran, hiç değilse parmağını ezen sen değil misin?

PEER

Bu saçmaları sana kim anlattı?

AASE

Rençberin karısı, herifin inek gibi böğürdüğünü kendi kulaklarıyla işitmiş!

PEER

(Dirseğini ovuşturarak) Böğüren o değil, bendim!

AASE

Sen mi?

PEER

Bu doğal değil mi anneciğim. Dayağı kim yerse o böğürür.

AASE

Bu da ne demek!

PEER

Ne yapayım, herif çok güçlü.

AASE

Kim?

PEER

İşte Aslak canım!

AASE

Hadi oradan, beni iğrendiriyorsun. Öyle bir serseri sarhoştan dayak yemek ha! *(Ağlamaya başlar.)* Ah, ah! Türlü türlü ayıplarının önüne geçtim, her şeyi hazmettim. Ama bu hepsinden beter! Güçlü adammış! Öyle de olsa, bu dayak yemen için yeterli neden mi sence?

PEER

Dövsem de, dövülsem de söylenip durursun. *(Gülerek)* Hadi, hadi sıkma canını!

AASE

Yine yalan mıydı anlattıkların?

PEER

Bu kezki yalan değil. *(Sol yumruğunu sıkarak)* İşte, bu mengenenin içine demirciyi iyice sıkıştırdım, öteki yumruğum da çekiç görevini gördü.

AASE

Seni hırçın oğlan seni! Bu hallerinle sonunda beni öldüreceksin!

PEER

Hayır anneciğim, hayır. Benim şeker anneciğim, insafsız anneciğim! Sen ölmeye değil yaşamaya layıksın! Sözüme inan. Bütün bu memleket halkı senin önünde eğilecek. Yalnız azıcık sabret; büyük ama çok büyük bir iş yapacağım!

AASE

Sen mi?

PEER

Eh, insan ne olacağını bilmez ki.

AASE

Sen şu pantolonunu yamamayı öğren, bir de şu çoraplarındaki delikleri dikmeyi, başka bir şey istemem.

PEER

(Öfkeyle) Ben kral olacağım, kral!

AASE

Aman yarabbi! Az buçuk aklı vardı, o da uçup gitti.

PEER

Göreceksin, ben kral olacağım. Sakla samanı, gelir zamanı...

AASE

Evet evet, zamanla her şey olur dedikleri gibi!

PEER

Göreceksin anneciğim, göreceksin!

AASE

Eh! Yetişir artık! Sen delinin tekisin. Ama doğrudur, sabahtan akşama kadar kafanın içi bin bir türlü yalanla, anlamsız uydurmalarla dolu olmasaydı belki adam olurdun... Hagstadlı kız senden hoşlanıyordu, eğer ciddi olarak isteseydin onunla pekâlâ evlenebilirdin.

PEER

Öyle mi dersin?

AASE

Babasında, kızına karşı koyacak güç yok; kızına çok zaafı var. Azıcık inatçıdır ama, kızı ne yapar yapar üste çıkar. İhtiyar hep söylenir, söylenir ama, sonunda yine kızının dediği olur. *(Ağlamaya başlar.)* Ah Peer, ah oğlum! Öyle bir kız! O kadar zengin!.. Pek çok malı mülkü olan bir adamın kızı! Bu iş senin elindeydi. Eğer isteseydin, şimdi buralarda sersefil sürünecek yerde, onun mutlu kocası olurdun.

PEER

(Girişken) Hadi! Hemen gidip isteyelim kızı.

AASE

Nereye?

PEER

Hagstad'a.

AASE

Zavallı yavrum! Bütün kapıları yüzümüze kapalı buluruz!

PEER

Niçin? Neden?

AASE

Yazık ki sen o fırsatı, o güzel fırsatı kaçırdın!

PEER

Açık söyle canım! Anlat bakayım ne oldu?

AASE

Sen geyiğin sırtında, bulutlar arasında uçarken, kızcağız Matz Moen'le nişanlandı.

PEER

Ne! Bütün kızların korktuğu o bostan korkuluğuyla mı?

AASE

Evet onunla evleniyor!

PEER

Azıcık bekle. Gidip arabayı hazırlayayım. *(Çıkmak, uzaklaşmak ister.)*

AASE

Boşuna uğraşma, yarın düğünleri var!

PEER

Neme gerek, ben bu gece oradayım!

AASE

Ah, deli çocuk! Herkesin maskarası olup beni büsbütün üzmek mi istiyorsun?

PEER

Sen sıkma canını, her şey yoluna girecek! *(Bağırarak ve gülerek)* Haydi yaşasın! Arabayı koşuyoruz, gidip atları getireyim. *(Annesini kucağına alıp havaya kaldırır.)*

AASE

Bırak beni!

PEER

Bırakmam, seni düğün evine kadar böyle götüreceğim! *(Dereye doğru koşmaya başlar.)*

AASE

İmdat! Yetişin a dostlar! Tanrım sen bize acı! Peer şimdi boğulacağız.

PEER

Boğulmak, o kadar kibarca bir ölüm değil, benim yazgım başka olmalı.

AASE

Senin sonun darağacı. *(Saçlarını çekerek)* Ah, seni serseri seni!

PEER

Rahat dur, kımıldama, burası çok kayıyor.

AASE

Eşek!

PEER

Kimseye bir zararı dokunmadıktan sonra istediğini söyle. Tamam! Şimdi çıkmaya başlıyoruz!

AASE

Sakın beni bırakma, sıkı tut!

PEER

Gel seninle, Peer'le geyik oyunu oynayalım! Hopla! *(Dörtnala giderek)* Ben geyiğim, sen de Peer!

AASE

Şimdi bayılacağım!

PEER

Bak! Gördün mü? İşte dereyi geçtik bile. *(Toprağa basar, yürümeye başlar.)* Seni dereden kolayca geçirdiği için şimdi geyiğe bir öpücük ver bakayım!

AASE

(Bir tokat atar.) Al sana öpücük!

PEER

Ayy! Fena şakladı!

AASE

Bırak beni!

PEER

Düğün evine varmadan bırakmam. Orada benden söz edeceksin, beni övüp göklere çıkaracaksın! Sen aklı başında bir kadınsın. O deliye laf anlat. Ona Matz Moen'in ayyaş bir hırsız olduğunu söyle!

AASE

Beni bırak!

PEER

Peer Gynt'ün de ne iyi çocuk olduğunu anlat!

AASE

Orasını hiç merak etme! Senin ne mal olduğunu iyice anlatacağım. Öyle ki senin içini de dışını da iyice tanıyacaklar!

PEER

Sahi mi söylüyorsun?

AASE

(Öfkeli tekmeler atarak) İhtiyar, senin üzerine köpeklerini saldırıncaya kadar ağzımı kapamayacağım!

PEER

Hımm!.. O halde yalnız gitmeyi tercih ederim.

AASE

Ben de arkandan gelirim.

PEER

Gelemezsin sevgili anneciğim, o kadar gücün yok!

AASE

Gücüm mü yok! O kadar öfkeliyim ki dişimle tırnağımla taşları bile parçalayabilirim! Bırak beni!

PEER

Önce bana söz vereceksin ki...

AASE

Hiçbir şey için söz veremem. Arkandan geleceğim. Onlara senin ne mal olduğunu anlatacağım.

PEER

Gelmeyeceksin!

AASE

Oraya gitmemi nasıl önleyeceksin bakayım?

PEER

Çok kolay, seni değirmenin çatısına oturturum olur biter! *(Annesini zorla değirmenin çatısına oturtur, Aase bağırır ve tepinir.)*

AASE

(Damın üstünden) İndir beni buradan!

PEER

Peki ama, ilkin söyleyeceklerimi dinle!

AASE

Hiçbir şey dinlemem!

PEER

Sevgili anneciğim, yalvarırım sana, beni dinle!

AASE

(Bir avuç toprak atarak) Çabuk beni buradan indir diyorum sana!

PEER

İndirmek isterdim ama, cesaret edemiyorum. *(Yanına yaklaşarak)* Dikkat et, çok kımıldama, öyle kımıldar, aşağıya taş toprak atarsan iyi olmaz, sonra düşüverirsin!

AASE

Terbiyesiz!

PEER

Çok kımıldama düşersin!

AASE

Seni bir süprüntü gibi şu dünyadan süpürüp atıverseler!

PEER

Yazık olmaz mı?

AASE

Yüzüne tükürüyorum!

PEER

Yüzüme tükürecek yerde bana hayır dua etsen daha iyi olur. Hadi "Hayır duamla ol" de bakayım!

AASE

Sana hayır dua değil, temiz bir kötek lazım. Ne kadar büyümüş olursan ol, sana o layık!

PEER

Öyleyse hoşça kal sevgili anneciğim! Azıcık sabret! Çok gecikmeyeceğim! *(Uzaklaşır, tekrar döner. Parmağıyla tehdit ederek)* Dikkat et, çok kımıldama! *(Gider.)*

AASE

Peer!.. Aman Tanrım sahiden gidiyor! Ah seni yalancı seni! Seni geyik binicisi seni!.. Peer! Sevgili yavrum, azıcık beni dinle!.. Gidiyor, dağa çıktı bile. *(Bağırır.)* İmdat! İmdat! Yetişin fenalaşıyorum!

(İki ihtiyar kadın arkalarında torbaları dağdan değirmene doğru gelirler.)

BİRİNCİ KADIN

Aman yarabbi! Böyle bağıran kim acaba?

AASE

Benim, ben!

İKİNCİ KADIN

Aase! Orada, o çatının üstünde ne yapıyorsun?

AASE

Burada çok kalacak değilim, son saatim yaklaşıyor!

BİRİNCİ KADIN

Öyleyse Allah selamet versin!

AASE

Çabuk bir merdiven getirin de buradan ineyim. Ah bu şeytan oğlan, görüyorsunuz ya bana ne yaptı.

İKİNCİ KADIN

Oğlunuz mu? O mu sizi oraya oturttu?

AASE

Evet, kucağımda taşıyıp büyüttüğüm oğlum!.. İşte mükâfatı!

BİRİNCİ KADIN

Evet, biz de tanığız.

AASE

Şimdi, her şeyden önce buradan inmek için bana yardım ediniz! Hemen arkasından Hagstad'a gitmeli, ona yetişmeliyim.

İKİNCİ KADIN

Ya! Şimdi oraya mı gidiyordu?

BİRİNCİ KADIN

Öyleyse merak etmeyin orada sizin intikamınızı alırlar. Demirciyle bir kere karşılaştı mı, işi bitiktir!

AASE

Aman Tanrım! Sonunda oğlumu öldürecekler!

BİRİNCİ KADIN

Ne yapalım! Eninde sonunda hepimiz aynı yolun yolcusuyuz.

İKİNCİ KADIN

İşte bayıldı. *(Bağırarak)* Hey! Orada kimse yok mu? Eyvind, Anders buraya gelin, koşun!

BİR ERKEK SESİ

Ne var, ne oluyor?

İKİNCİ KADIN

Peer Gynt, annesini değirmenin çatısına oturtmuş!

(Çalılık ve fundalık bir yamaç, dipte kent yolu bir çitle ayrılmıştır.)

(Peer küçük bir yoldan gelir, telaşla çite kadar gider, önünde yayılan manzaraya doğru bakar.)

PEER

İşte Hagstad! Az sonra orada olacağım. *(Çiti atlamak ister ama birdenbire durur.)* Kim bilir? Belki de Ingrid odasında yalnızdır. *(Elini gözleri üzerine tutar ve uzaklara bakar.)* Hayır, yolda davetliler karınca gibi kaynaşıyor. Hımm! Sanırım eve dönmek daha iyi. *(Çite attığı ayağını geri çeker.)* Kulaklarım çınlıyor, beni çekişti-

riyorlardır kesinlikle. *(Bir iki adım atar, çitten uzaklaşır, dalgın dalgın bir iki yaprak koparır.)* Hiç olmazsa bir kadeh içebilsem ya da görünmeden usulcacık içeri girebilsem. Ah keşke hiç kimse beni tanımasa!.. En iyisi küçük bir kadehi kafaya dikmek, şöyle kuvvetli bir şey! O zaman insanların alaylı bakışlarını kim takar! *(Çevresine korkuyla bir göz gezdirir ve çalıların arasına saklanır. Düğüne gidenler ellerinde öteberiyle geçerler.)*

BİR ERKEK BİR KADINA

Babası sarhoşun tekiydi, annesi de yarı deli.

BİR KADIN

Öyleyse, oğullarının da böyle serseri çıkmasına şaşacak bir şey yok. *(Uzaklaşırlar, bir dakika sonra Peer saklandığı yerden çıkar, utancından yüzü kıpkırmızıdır, gidenlerin arkasından bakar.)*

PEER

(Alçak sesle) Benden mi söz ediyorlar? *(Yapmacık bir ilgisizlikle)* Öyle de olsa, umurumda mı! Beni yiyecek değiller ya! *(Fundalığın içine yatar ve uzun süre öyle sırtüstü gökyüzüne bakar.)* Ne tuhaf bir bulut... Sanki koşumlu bir at... Üstünde de bir binici var... Arkasında süpürgeye binmiş bir ihtiyar kadın!.. *(Alaycı, şeytan bir gülüşle)* O ihtiyar işte annem, öfkeli öfkeli bağırıyor: "Peer, dur diyorum sana, hayvan!" *(Yavaş yavaş gözlerini kapar.)* Sen görürsün ihtiyar!

Kimdir güneş alnında giden şanlı süvari?
Kim midir? Peer Gynt'tür, bir prens gibi hali.
Belinde parlak kılıç, elinde eldivenler,
Hep sırmalar giyinmiş arkasından gidenler.
Gümüşten nalları var duru beyaz atının,
Üstünde uçar gibi bir peri kanadının
İpek palto sırtında kırlar dağlar aşıyor,
Denizlerin üstünde dönüyor dolaşıyor.

Aşağıda halk sevinçten büyük şenlik yapıyor,
O onlara yüksekten görkemli görkemli bakıyor.
Kadın erkek önünde hep secde ediyorlar,
Dünyada ondan güzel kimse yoktur diyorlar.
Geçtiği yerde altın kucaklara doluyor,
Hiç fukara kalmıyor, herkes zengin oluyor.
Kral Peer geçiyor yiğitler arasından,
Aslan gibi atlılar gidiyor arkasından.
Deniz kara aşarak hep dörtnala gidiyor,
En sonunda yabancı bir ülkeye giriyor.
İngiltere kralı ona karşı geliyor,
Sahile kadar inip saygıyla eğiliyor.
Genç İngiliz kızları dizilerek sıraya
Peer'i görmek için giriyorlar araya.
Soylular, dükler geleceğe koşuyor,
Kral yanına gelip onunla konuşuyor.

Ve diyor ki...

(Demirci Aslak birkaç kişiyle yoldan geçer.)

DEMİRCİ

Ay, Peer Gynt'e bakın! Buradaymış... Domuz yine kafayı bulmuş!

PEER

(Birdenbire olduğu yerden doğrularak) Kim, kral mı?

DEMİRCİ

(Çite yaslanır ve güler.) Hadi kalk bakalım delikanlı, yoksa gösteririm sana gününü...

PEER

Hay aksi şeytan! Demirciymiş. Benden ne istiyorsun ulan?

DEMİRCİ

(Arkadaşlarına) Daha şarap fıçısını boşaltamamış!

PEER

(Birdenbire sıçrar ve ayağa kalkar.) Hadi basın bakalım!

DEMİRCİ

Peki ama, sen daha önce, bana altı haftadan beri nerede olduğunu söyle bakayım! Hiç ortalıklarda görünmüyordun. Peri padişahının yanından mı geliyorsun yoksa?

PEER

Akla hayale gelmez şeyler yaptım.

DEMİRCİ

(Arkadaşlarına göz kırpar.) Hadi, bize anlat bakalım Peer!

PEER

Deli miyim anlatayım...

DEMİRCİ

(Kısa bir suskunluktan sonra) Elbet sen de Hagstad'a gidiyorsun değil mi?

PEER

Hayır!

DEMİRCİ

Eskiden o kızın sende gönlü olduğunu söylerlerdi.

PEER

Sen susar mısın bakayım, karga suratlı herif!

DEMİRCİ

(Bir iki adım gerileyerek) Öyle kızmak yok Peer! Ingrid seni atlattıysa, başka kız yok değil ya! Sen kim olduğunu düşünsene bir! Jean Gynt'ün oğlu! Hadi düğüne gel, orada kim bilir ne temiz parçalar vardır! Dullar da cabası!

PEER

Cehenneme kadar...

DEMİRCİ

Elbet seni isteyen biri de bulunur... Hoşça kal, geline senden selam söyleyeceğim! *(Alçak sesle konuşarak ve gülerek uzaklaşırlar.)*

PEER

(Arkalarından bir dakika bakar, omuz silker ve yarı döner.) Hagstad'da kız kiminle isterse evlensin, bana vız ge-

lir! *(Kendi kendini yoklayarak)* Üstüm dökülüyor, pantolonum paçavraya dönüşmüş, yedek bir pantolonum olsa! *(Ayağını yere vurarak)* Şu heriflerin benden nefret ettikleri nasıl belli oluyor! Ah, elime bir kasap bıçağı alıp da şunları dilim dilim doğrayıp o nefreti çıkarabilsem! *(Birdenbire arkasına bakar.)* Kim var orada? Yine benimle alay eden birileri mi?.. Hayır, kimseler yok! Hadi, annemim yanına döneyim. *(Tepeye doğru birkaç adım atar, durur ve kulağını Hagstad tarafına verir.)* Orada kızlar bol! Adam başına yedi sekiz tane düşer! Ah, şu işe bak! Ne olursa olsun oraya gitmem gerek! Evet, öyle!.. Ya çatının üstünde bıraktığım annem? *(Elinde olmayarak Hagstad yönüne doğru bakar ve gülerek sıçramaya başlar.)* Hadi, işte dans da başladı. Şu Guttom da ne güzel keman çalıyor! Akan su gibi. Ya genç kızların genç erkeklere el uzatışları! Ölsem de, gebersem de, oraya gideceğim! *(Bir sıçrayışta atlar ve yolda koşmaya başlar.)*

(Hagstad çiftliği, birçok davetli, bir kısmı çayırlar üstünde neşeyle dans eder. Keman çalan, bir masa üstüne oturmuştur. Evin kapısı önünde aşçıbaşı durur, uşaklar, hizmetçiler çevrede dolaşırlar, giderler, gelirler. Yaşlılar şurada burada oturmuş aralarında konuşurlar.)

BİR KADIN

(Bir odun yığını üstünde oturan bir gruba yaklaşarak) Gelin mi? Evet doğru, biraz ağlıyor. Ama önemli değil. Unutur geçer!

AŞÇIBAŞI

(Başka bir gruba) Hadi arkadaşlar, bardaklarınızı boşaltın bakayım!

BİR ERKEK

Teşekkür ederiz, reddetmek gibi olmasın ama, çok çabuk dolduruyorsun! *(Bir delikanlı genç kızla dans ederek kemancının önünden geçer.)*

DANS EDEN GENÇ

(Kemancıya) Haydi Guttom, tellere acıma!

DANS EDEN KIZ

Canlı canlı çal, sesler dağlarda çınlasın!

GENÇ KIZLAR

(Dans eden bir gencin çevresini sararlar.) Ne güzel dans ediyor!

BİR KIZ

Sanki ayakları makineli gibi!

DANS EDEN GENÇ

(Dansa devam ederek) İnsan böyle yerde olağanüstü dans edebiliyor. Tavan yüksek, salon geniş!

GÜVEY

(Birkaç davetliyle konuşan babasına yaklaşır, yarı ağlar gibi sesle) Gelin istemiyor baba! Öyle inatçı ki...

BABA

Neyi istemiyor?

GÜVEY

Samanlığa saklanmış, kapıyı da kilitlemiş!

BABA

İyi ya! Sen de anahtarı bulmaya çalış!

GÜVEY

Ben öyle şeyler yapamam, ben anahtarı bulamam!

BABA

Aptal! *(Davetlilere döner, güvey eve doğru gider.)*Bir genç çiftliğin arkasından çıkarak gelir., Hey çocuklar! Bize eğlence çıktı, Peer Gynt burada!

ASLAK

Onu kim çağırdı?

AŞÇIBAŞI

Hiç kimse! *(Eve doğru gider.)*

ASLAK

(Kızlara) Sizinle konuşursa kulak asmayın!

BİR KIZ ÖTEKİNE

En iyisi, hepimiz onu görmezlikten gelelim!

(Peer gelir, ter içinde gözleri parlayarak grubun ortasında durur ve ellerini çırpar.)

PEER

İçinizde kim en iyi dans ediyor?

YANINA YAKLAŞTIĞI KIZ

Ben değil!

BAŞKA BİR KIZ

Ben de değil!

BİR ÜÇÜNCÜSÜ

Ne de ben!

PEER

(Bir başka kıza) Daha iyisi çıkmadan bari sen gel!

KIZ

(Arkasını döner.) Zamanım yok!

PEER

Demek sana kaldık!

KIZ

Ben eve gidiyorum!

PEER

Bu saatte mi? Aklını mı kaçırdın sen?

ASLAK

(Kısa bir sessizlikten sonra alçak sesle) Bak, kız bir ihtiyarla dans ediyor!

PEER

(Telaşla birdenbire yanında oturan ihtiyara dönerek) Öteki kızlar nerede?

İHTİYAR ADAM

Ara da bul! *(Uzaklaşır.)*

PEER

(Birdenbire sessizleşir, çağrılılara kararsız ve çekingen gözlerle bakar. Hepsi de ona bakarlar, ama kimse konuşmaz. Hangi gruba yaklaşsa onu görünce susarlar, yanlarından ayrılınca arkasından bakıp gülerler. Kendi kendine) Ah bu bakışlar, bu alaylı gülümsemeler yok mu! İnsanı çileden çıkarıyor! *(Parmaklığa doğru gider, o sırada*

Solveig kardeşinin elinden tutmuş olduğu halde annesi ve babasıyla birlikte gelirler.)

BİR ADAM

(Peer'den az ötede duran birine) Bak, yabancılar geliyor!

ÖTEKİ ADAM

Yukarıda, dağda oturanlar mı?

BİRİNCİSİ

Evet, Hedal'de oturanlar.

İKİNCİSİ

Doğru, ta kendileri.

PEER

(Gelenlerin yolunu keser ve Solveig'i göstererek babasına) Kızınızla dans edebilir miyim?

BABA

(Yavaş ve tatlı bir sesle) Hay hay, ama her şeyden önce gidip ev sahiplerini selamlayalım. *(Eve girerler.)*

AŞÇIBAŞI

(Peer'e şarap verir.) Buraya kadar geldiğine göre, sen de bir kadeh iç!

PEER

(Gözleriyle yeni gelenleri izleyerek) Teşekkür ederim, susamadım, dans edeceğim. *(Aşçıbaşı uzaklaşır. Peer eve doğru bakar ve gülümser.)* Altın gibi sarı saçları var. Doğrusu böylesini hiç görmemiştim. Başı önünde, bir eliyle annesinin eteğini tutmuş yürüyor. Öteki elinde mendile sarılı bir dua kitabı var. Şu kızı bir de yakından göreyim! *(Eve doğru gitmek ister, o sırada bir grup genç yanına yaklaşır.)*

GENÇLERDEN BİRİ

Nereye gidiyorsun Peer, dans etmiyor musun?

PEER

Edeceğim.

GENÇ

Öyleyse yürü, dans yeri orası değil! *(Kolundan tutar engel olmak ister.)*

PEER

Bırak beni yoluma gideyim!

BİR GENÇ

Demirciden mi korkuyorsun?

PEER

Korkmak mı? Ben mi?

BİR GENÇ

Lund kavgasını unutmamışsındır sanırım. *(Gençler gülüşerek dansa giderler.)*

SOLVEIG

(Kapıdan görünür.) Beni dansa çağıran genç sen miydin?

PEER

Elbette, tanıyamadın mı? *(Elini tutarak)* Hadi gel!

SOLVEIG

Öyle uzun boylu dans edemem, annem istemiyor.

PEER

Annem istemiyor, annem istemiyor! Sen bebek misin?

SOLVEIG

Benimle alay mı ediyorsun?

PEER

Sen sahiden daha çocukmuşsun! Kaç yaşındasın bakayım?

SOLVEIG

Bu baharda dini tören yapıldı benim için...

PEER

Adın ne?

SOLVEIG

Adım Solveig, seninki?

PEER

Benimki de Peer Gynt.

SOLVEIG

(Elini Peer'İn elinden çekerek) Ayy!

PEER

Ne oldu?

SOLVEIG

Çorap bağım çözüldü, içeri gideyim de bağlayayım! *(Peer'den uzaklaşır.)*

GÜVEY

(Annesinin eteğinden çekerek) Anne istemiyor!

ANNE

Ne var yavrum, kim neyi istemiyor?

BABA

(Öfkeli ama yavaş sesle) Hay aptal hay!

ANNE

Kızma çocuğa! Zavallı yavrum, üzülme sen! Her şey yoluna girer. *(Öbür tarafa doğru giderler. Gençler dans yerinden gelirler.)*

BİR GENÇ

(Peer'e) Azıcık içer misin?

PEER

Hayır!

GENÇ

Bir yudum canım! Bir yudum da içmez misin?

PEER

(Hüzünlü bir bakışla) Yanında içecek bir şey var mı?

GENÇ

Belki bulunur. *(Cebinden bir şişe çıkarır ve içer.)* Ooh! İnsana yaşam katıyor! İstemiyor musun?

PEER

Ver, bir yudum da, ben de içeyim! *(İçer.)*

BAŞKA BİR GENÇ

Bir yudum da benimkinden içmez misin?

PEER

İstemem!

GENÇ

İç canım iç, naz etme!

PEER

Ver, seninkinden de bir yudum içeyim. *(İçer.)*

BİR KIZ

(Yavaş sesle) Hadi artık gidelim!

PEER

Benden mi korkuyorsun?

ÜÇÜNCÜ GENÇ

Senden kim korkmaz?

DÖRDÜNCÜ GENÇ

Lund'da bize marifetini gösterdin!

PEER

Benim daha başka ne marifetlerim var! Bir kere başladım mı...

BİRİNCİ GENÇ

(Alçak sesle) Kafayı buldu sanırım!

GENÇLER HEP BİRDEN

(Peer'in çevresini sararlar.) Hadi anlat bakalım marifetlerini!

PEER

Yarına kadar sabrediniz!

GENÇLER

Hayır hayır bu akşam!

BİR KIZ

Büyü yapabilir misin?

PEER

Şeytanı bile karşıma çıkarırım.

BİR GENÇ ADAM

O kadarcık marifeti ben doğmadan önce ninem de yaparmış!

PEER

Yalancı! Benim marifetlerimi kimse bilemez: Ben bir kere şeytanı fındık kabuğuna soktum. Üzerinde küçük kurt delikleri olan bir fındık kabuğuna! Anladınız mı?

DELİKANLILAR

Evet evet! Onu biliyoruz!

PEER

Şeytan ağlıyor, bağırıyor, bin türlü hile, olur olmaz sözlerle beni kandırmaya çalışıyordu.

BİR GENÇ

Ama her şey boşuna değil mi?

PEER

Tabii boşuna. Fındık kabuğundaki küçük deliği bir tahta parçasıyla sımsıkı tıkadım. Kabuğun içinde öyle bir vızıldayışı vardı ki!

BİR KIZ

Aman Tanrım!

PEER

Sanki bir arı!

BİR KIZ

Şeytan hâlâ kabuğun içinde mi?

PEER

Hayır, çıktı. İşte onun için değil mi, Aslak'la aramız açıldı!

BİR GENÇ

Sahi mi?

PEER

Demircinin dükkânına gittim. Fındığı kırmasını kendisinden rica ettim. Peki dedi. Fındığı bir tezgâhın üstüne koydu. Bilirsiniz ki Aslak'ın eli sakardır, çekici yalan yanlış kullanır.

BİR SES

Şeytanı ezdi mi?

PEER

Hemen ağır bir çekiç darbesi indirdi, ama şeytan kurtuldu ve bir kıvılcım gibi kayboluverdi.

BİRKAÇ KİŞİ

Ya demirci ne oldu?

PEER

Eli yanık içinde, öylece donakaldı. İşte o zamandan beri demirciyle aramız açıldı. *(Herkes güler.)*

BİRKAÇ KİŞİ

Öyküsü fena değil!

BİR KİŞİ

Uydurduğun öykülerin en güzeli!

PEER

Bu öyküyü uydurma mı sanıyorsunuz?

BİRİ

Hayır, senin uydurmadığını kanıtlayabilirim. Öykülerinin çoğunu büyükbabamdan dinlemiştim çünkü!

PEER

Bütün bunlar benim başımdan geçti.

BİR SES

Her anlatan öyle söyler.

PEER

Ben gümüş nallı atla göklerde uçabilirim. Daha neler neler yapabilirim. Bana inanmayan budaladır. *(Herkes güler.)*

BİR SES

Hadi Peer, şu atla uç bakalım, marifetini biz de görelim.

BİRKAÇ KİŞİ

Hadi Peer, rica ediyoruz.

PEER

Ricaya ne gerek, başınızın üstünden bir fırtına gibi geçeceğim, bütün memleket halkı önümde diz çökecek!

YAŞLI BİR ADAM

Bu çocuk zırdeli.

BİR BAŞKASI

Hayvanın teki!

BİR ÜÇÜNCÜSÜ

Aptal!

DÖRDÜNCÜSÜ

Yalancı!

PEER

(Gözdağı vererek) Ben size gösteririm!

YARI SARHOŞ BİR ADAM

Sen dur hele, biz senin yuvanı yaparız!

BİRÇOK KİŞİ

Canına okuruz senin. *(İhtiyarlar öfkeyle, gençler gülerek ve alay ederek uzaklaşırlar.)*

GÜVEY

(Peer'e yaklaşarak) Doğru söyle Peer, atla göklere çıktığın sahi mi?

PEER

(Kısa keser.) Evet Matz, ben çok marifetli bir adamım.

GÜVEY

O halde senin sihirli bir ceketin de vardır.

PEER

Yani sihirli külah demek istiyorsun. Evet ondan da var. *(Arkasını döner, o sırada Solveig, Helga'nın elinden tutmuş olduğu halde geçer. Peer sevinerek onlara yaklaşır, Solveig'i bileğinden yakalar.)* Sölveig! Ne iyi ettin de geldin! Gel dans edelim.

SOLVEIG

Bırak beni!

PEER

Niçin?

SOLVEIG

Öylesine kabasın ki...

PEER

Güzel günlerin geldiğini sezen geyikler gibi değil mi? Hadi kızcağızım gel, öyle direnme!

SOLVEIG

(Elini çekerek) Cesaret edemiyorum! Sarhoşsun da ondan! *(Kardeşiyle oradan uzaklaşır.)*

PEER

Ah, şu adamların karnını bıçakla deşebilsem!

GÜVEY

(Peer'i dirseğiyle dürterek) Ne olur, bana biraz yardım et de gelinin yanına gireyim.

PEER

(Dalgın) Gelin mi? Gelin nerede?

GÜVEY
Samanlıkta!
PEER
Ne yapayım ben?
GÜVEY
Bir kez denesene, yalvarırım sana!
PEER
Hayır, hayır, benden umudunu kes. *(Birdenbire aklına bir şey gelir, yavaş ama kesin bir sesle)* Ingrid samanlıktaymış! *(Solveig'e yaklaşarak)* İyice düşündün mü? *(Solveig uzaklaşmak ister, Peer yolunu keser.)* Serseri kılıklı olduğum için benden utanıyorsun değil mi?
SOLVEIG
Hayır, hiç de öyle değil! Sen serseriye benzemiyorsun ki!
PEER
Anlıyorum. Hem de biraz içtim, ama beni incittiğin için üzüntümden içtim... Hadi gel!
SOLVEIG
Gelmek istiyorum ama, cesaret edemiyorum.
PEER
Kimden korkuyorsun?
SOLVEIG
En çok babamdan.
PEER
Babandan mı? Hakkın var! Herif yobazın teki! Öyle değil mi? Söylesene!
SOLVEIG
Ne söyleyeyim?
PEER
Baban yobaz soyundan değil mi? Belki annen de öyledir! Ya sen? Hadi cevap ver!
SOLVEIG
Bırak beni, gideceğim!
PEER
Hayır! *(Yavaş sesle)* Ben istersem büyücü olurum, gece

yarısı senin başucuna geleceğim. Gece yarısı kedi horultusu gibi ses duyarsan, sakın onun kedi olduğunu sanma, o benim! Senin bütün kanını içeceğim. Küçük kardeşini de yiyeceğim. Şunu bil ki ben geceleri bir canavar kesilirim!.*(Birdenbire sesini değiştirerek)* Solveig! Gel benimle dans et!

SOLVEIG

(Hüzünlü bir bakışla) Ama sen bana öyle kötü şeyler söylüyorsun! *(Eve girer.)*

GÜVEY

(Sürüklenerek Peer'in yanına yaklaşır.) Bak bana yardım edersen, sana bir inek veririm.

PEER

Peki gel! *(Evin arkasında kaybolurlar. Dans yerinden, çoğu sarhoş birçok adam gürültü patırtıyla gelir. Solveig, annesi, babası, kardeşi ve birkaç yaşlı adam evden çıkar ve kapının önünde durur.)*

AŞÇIBAŞI

(Kalabalığın başında giden Aslak'a) O kadar öfkeye gerek yok!

ASLAK

(Ceketini çıkararak) Hayır, hayır, bu sorun çözülmeli! Ya Peer, ya ben, ikimizden biri yenilmeli!

SESLER

Evet, evet boy ölçüşsünler!

BAŞKA SESLER

Hayır, hayır birbirlerine sövsünler ama, dövüşmesinler!

ASLAK

Sözden bir şey çıkmaz, İş yumruğa binmeli!

SOLVEIG'İN BABASI

O kadar öfkelenecek ne var canım?

HELGA

Anne, adamcağızı dövecekler mi?

BİR GENÇ

Ona saçma sapan sözler söyletip eğlenmek daha iyi!

BİR BAŞKASI

İsterseniz onu tekme tokat kovalım!

BİR ÜÇÜNCÜ SES

Yüzüne tükürelim!

DÖRDÜNCÜ SES

(Aslak'a) Hadi, ilkin sen mi başlayacaksın?

ASLAK

(Ceketini yere atarak) Hadi bakalım, savaş başlıyor!

SOLVEIG'İN ANNESİ

(Solveig'e) Görüyor musun? Bu oğlana ne kadar değer veriyorlar! *(Aase elinde bir bastonla gelir.)*

AASE

Oğlum burada değil mi? Ona birkaç sopa atayım da içim rahat etsin! Acaba nerede?

ASLAK

(Kollarını sıvayarak) Öylesine sopa az gelir!

SESLER

Demirci ona gününü gösterecek!

BAŞKA SESLER

Kemiklerini kıracak!

ASLAK

(Avuçlarına tükürür, Aase'ye bakarak) Belki de kafasını!

AASE

Oğlumun kafasını kırmak mı? Hele bir dene de göreyim! İhtiyar Aase'nin dişi de var tırnağı da!.. Nerede o? *(Seslenerek)* Peer! *(Güvey koşa koşa gelir.)*

GÜVEY

Ay, ay başıma gelenler! Baba, anne koşun yetişin! Hepiniz, hepiniz gelin!

BABA

Ne var, ne oluyor?

GÜVEY

Peer Gynt!..

AASE

(Bağırarak) Öldürdüler mi?

GÜVEY

Hayır, Peer Gynt!.. Bakınız, yukarı bakınız!

SESLER

Ay ay! Peer ve gelin!

AASE

(Bastonu elinden düşürür.) Hay utanmaz hay!

ASLAK

(Afallamış bir halde) Aman Tanrım! Kayalara tırmanıyor. Yabankeçisi gibi!

GÜVEY

(Ağlayarak) Anne! Gelini bir buzağı gibi almış kaçırıyor!

AASE

(Gözdağı vererek) Ah oradan bir düşüp... *(Kaygıyla)* Dikkat! Ya maazallah ayağın kayıverirse!

EV SAHİBİ

(Başı açık, rengi sapsarı, öfkeli sesle gelir.) Onu kesin geberteceğim!

AASE

Yağma yok. Ben daha ölmedim! Onun kılına dokundurtursam, Allah beni kahretsin!

İkinci Perde

Yüksekte dar bir dağ yolu. Sabah erken.

PEER

Çekil karşımdan!

INGRID

(Ağlayarak) Bu olup bitenlerden sonra nereye gideyim?

PEER

Umurumda mı, nereye gidersen git!

INGRID

Aman Tanrım! Hain, cani herif!

PEER

Birbirimize saçma sapan sözler söylemenin anlamı ne? Herkes yoluna gitmekte serbesttir!

INGRID

Hayır hayır! Ortada bir cinayet var, bizi birbirimize o bağlıyor!

PEER

Bütün o anılar kahrolsun! Bütün kadınlar kahrolsun! Yalnız biri dışında!

INGRID

O da kimmiş bakayım?

PEER

Herhalde sen değilsin!

INGRID

Kimmiş söylesene!

PEER

Çekil karşımdan diyorum. Geldiğin yere git! Babanın evine dön!

INGRID

Peer, sevgilim!

PEER

Sus!

INGRID

Sen ne söylediğini bilmiyorsun! Ben nereye gidebilirim?

PEER

Ben ne söylediğimi iyi biliyorum ve öyle olmasını istiyorum!

INGRID

Önce baştan çıkar, sonra da terk et!

PEER

Peki, bana ne veriyorsun bakalım?

INGRID

Hagstad çiftliğini ve daha çok mal mülk!

PEER

Senin altın gibi parlayan saçların, elinde bir mendile sarılı dua kitabın var mı? Başın önünde, annenin eteğini tutuyor musun? Yanıt ver!

INGRID

Hayır, ama...

PEER

Senin için geçen baharda dini tören yapıldı mı?

INGRID

Hayır Peer! Ama...

PEER

Ürkek bakışlı mısın? Sana yalvardığım zaman hayır diyebilir misin, karşı koyabilir misin?

INGRID

Aman Tanrım, galiba çıldırdı!

PEER

Seni görmek mutluluk mudur? Yanıt ver!

INGRID

Hayır, ama..

PEER

O halde geriye ne kalıyor? Bana başka şeyin gereği yok, anladın mı? *(Gitmek ister.)*

INGRID

Beni böyle bırakıp gitmek cinayettir!

PEER

Peki sonu ne olacak?

INGRID

Beni alırsan büyük bir servete sahip olacaksın!

PEER

Mümkün değil, servet de neymiş ki!

INGRID

(Ağlayarak) Beni baştan çıkaran sensin!

PEER

Karşı koymadın ki...

INGRID

Ne yapayım, çok mutsuzdum.

PEER

Ben de sarhoştum.

INGRID

Bu yaptığın sana çok pahalıya mal olacak!

PEER

Ne istersen yap, ben yaptığıma pişman olmam!

INGRID

Son sözün bu mu?

PEER

Evet, hem de kaya gibi sapasağlam bir söz!

INGRID

Peki öyleyse! Bakalım bu işten kim zararlı çıkacak. *(Yoldan aşağı iner.)*

PEER

(Bir dakika sessiz durur, sonra bağırır.) Allah seni de, seninle birlikte bütün kadınları da kahretsin!

INGRID

(Başını çevirir ve acı bir alayla) Yalnız biri dışında! *(İkisi de yollarına giderler.)*

PEER

Evet, yalnız biri dışında!

(Çevresi bataklık bir dağ gölü. Fırtına çıkmak üzeredir.)

AASE

(Acı acı oğlunu çağırarak her yana bakar. Solveig güçlükle onu izler. Arkalarında az ötede Solveig'in babası, annesi ve kardeşi gelirler. Aase bağırarak dövünür.) Her şey bana karşı! Gök, göl, bu korkunç kayalıklar, her şey, her şey! Onu bulamayalım diye her yanı sis kapladı. Bataklıklar onu tuzağa düşürmek için çimenlenmiş; kayalıklar, üstüne taş yağdırmaya hazırlanmış: Ya insanlar! Daha ölmeden mezarını kazıyorlar! Aman Tanrım! Ya başarırlarsa? Ah zavallı yavrum, nasıl oldu da şeytana uydun? *(Solveig'e dönerek)* Yalan söylemekten, öykü uydurmaktan başka bir şey bilmeyen, bütün gücü dilinde toplamış olan, yaşamda işe yarar hiçbir şey beceremeyen bu çocuk, şu işi nasıl yaptı? İnsan bu duruma yakınsın mı, yoksa gülsün mü bilmiyorum! Ah, o benim hem mutluluk hem de felaket arkadaşımdı. Biz etle tırnak gibiydik... Kocam içer içer, serseri serseri dolaşırdı. Çılgınca harcamalarla bütün servetimizi, güneşte yağ eritir gibi eritti. Bense küçük Peer'imle evde yalnız kalırdım. Benim için yapılacak şey, kocamın halini unutmak, hiçbir şey düşünmemekti; çünkü çok güçsüzdüm. Kocamla mücadeleye gücüm yetmiyordu; hem de çok iyi yürekliydim. İnsan yazgısına karşı çıkamaz ki... Ah bu ne müthiş şeydir bir

bilsen!.. Bütün yazgıları silkip atmak, olumsuz düşünceleri uzaklaştırmak istiyordum. Bunun birçok yolu var: Kimi kendini içkiye verir, kimi de yalana. İşte biz de öyle yaptık, kendimizi unutmak için masallardan medet umduk. Birbirimize prens, büyücü, hayvan, kaçırılan gelin öyküleri anlattık. Bu şeytan buluşlarının oğlumu baştan çıkaracağı kimin aklına gelirdi? *(Korkuyla)* O ses de ne? Ya cadı ya da hortlak! İşte orada dağın üstünde!.. Kesin, oğlum da oradadır. Peer! Peer! *(Bir tepeye çıkar ve suya bakar. Solveig'in ailesi yanlarına gelir.)* Hiçbir şey görünmüyor!

BABA

(Yavaş ve tatlı bir sesle) Daha iyi ya!

AASE

Ah yavrum, mutlaka kaybolmuştur.

BABA

(Yavaş ve tatlılıkla başını sallayarak) Evet doğru, belki de kaybolmuştur.

AASE

Hayır hayır, öyle söylemeyin. Bunu düşünmek bile yanlış. O, o kadar güçlü ve mert çocuktur ki, dünyada daha bir eşi yoktur.

BABA

Budala kadın!

AASE

Evet doğru, ben budalanın biriyim, ama oğlum? O bir hazine!

BABA

(Aynı tatlı ses ve tatlı bakışla) O taş yüreklinin teki, ruhunu şeytana satmış bir adam, tam anlamıyla cehennemlik.

AASE

Hayır, hayır, mümkün değil, Tanrı o kadar acımasız değildir!

BABA

Bundan sonra tövbekâr olur mu sanıyorsun?

AASE

(Telaşla) Onu bilemem, yalnız bildiğim bir şey var, oğlum bir geyiğin sırtında dünyayı dolaşabilir!

BABA VE ANNE

Aman Tanrım, bu kadın da çıldırıyor!

AASE

Onun yapamayacağı hiçbir şey yoktur. Tanrı ona ömür verirse, siz de görürsünüz!

BABA

Onun işini cellada bıraksanız daha iyi olur.

AASE

(Bağırarak) Susun! Susun!

BABA

Belki celladın eli altında kalbi yumuşar da yaptıklarına pişman olur.

AASE

(Dalgın) Bu sözleriniz beni öldürüyor... Onu mutlaka bulmalıyız.

BABA

Evet, hiç olmazsa ruhunu kurtaralım!

AASE

Kendisini de! Siz benim güçsüz bir kadın olduğuma bakmayın, bataklıkta da olsa, uçurumun dibinde de olsa, bir mağaranın içinde de olsa, onu bulup çıkaracağım. Dağ perisi kapıp götürmüşse, onu elinden kurtarmak için dağlara tırmanacağım.

BABA

Şurada bir küçük yol var.

AASE

Bana böyle yardım ettiğiniz için Tanrı sizden razı olsun.

BABA

Birbirlerine yardım etmek insanların görevidir.

AASE

Ama ötekiler insan değildi. Hiçbiri bana yoldaşlık etmek istemedi.

BABA

Onlar oğlunu çok iyi tanırlar da ondan!

AASE

Onlar oğlumu anlayamaz ki! *(Ellerini ovuşturarak)* Ya yaşamı tehlikedeyse, ya onu sağ bulamazsam!

BABA

İşte ayak izleri.

AASE

Öyleyse bu yoldan gidelim.

BABA

Bir kere de bizim kulübenin yakınlarında arayalım. *(Karısıyla beraber önden giderler.)*

SOLVEIG

Biraz bana ondan söz eder misiniz?

AASE

(Gururla gülümseyerek) Her şeyi mi? Söyleyecek neler var neler, o kadar çok ki sabrın tükenir dinleyemezsin kızım.

SOLVEIG

Hayır, Aase Anne, belki siz söylemekten yorulursunuz ama, ben dinlemekten usanmam!

(Kayalar arasında ağaçsız bir tepe, uzaktan karlı tepeler görünür, sular kararmak üzeredir.)

PEER

(Koşarak gelir, tepenin üstünde durur.) Bütün kent halkı benim peşime düşmüş! Hepsinin elinde tüfekler, sopalar. İşte gelinle, babasının sesleri de geliyor! Artık herkesin ağızında Peer Gynt! Demirciyle dövüşmek bambaşka bir işti. Hiç olmazsa buna yaşamak denir. O zaman insan bir ayı kadar güçlenir. *(Sıçrar, sağa sola yumruk vurur.)* Karşı koymak, savaşmak, akıntıya karşı yüzmek! Vurmak,

baltalamak! Ağaçları kökünden sökmek! İşte yaşamak diye buna derler! Bu insanın ruhunu yaşatır, kalbini ferahlatır! Masalların, öykülerin Tanrı belasını versin!

(Tepede üç kızın koştuğu görülür. Bağrışırlar ve şarkı söylerler.)

BİRİNCİ KIZ

Hey Trond!

İKİNCİ KIZ

Kore!

ÜÇÜNCÜ KIZ

Haydi Bord!

HEP BİRDEN

Gel buraya bakalım,
Bu gece doyasıya eğlenelim, hep beraber yatıp bütün geceyi birlikte geçirelim!

PEER

Hey kızlar! Avaz avaz ne bağırıyorsunuz?
Hepiniz birden böyle kimi çağırıyorsunuz?

BİRİNCİ KIZ

Cinleri, tatlı Trond'u.

İKİNCİ KIZ

Ben de öyle, güzel Bord'u.

ÜÇÜNCÜ KIZ

Boş kalan kalplerimiz artık onlarla dolu.

BİRİNCİ KIZ

Benim Trond'um ancak güçle elde edilir.

İKİNCİ KIZ

Benimkinin yüreğine tatlılıkla girilir.

BİRİNCİ KIZ

Bence güç ve tatlılık.

İKİNCİ KIZ

Hayır, tatlılık ve güç!

ÜÇÜNCÜ KIZ

Erkek yok ne yapalım biz? Cin severiz elbet!

PEER

Erkekleriniz ne oldu?

ÜÇ KIZ BİRDEN

(Kahkahayla gülerek)

Biz gidiyoruz, hadi!

BİRİNCİ KIZ

Benim erkeğim her an bana âşıktı,

Öyleyken zengin bir dul sevdi, ona tutuldu.

İKİNCİ KIZ

Benimki sokaklarda dilenci bir kız buldu.

ÜÇÜNCÜ KIZ

Benimki piçimizi boğdu suya atarak,

Cezalandı boynunu sert bir ipe uzatarak!

ÜÇ KIZ

(Bağırarak)

Trond, Kore, Bord!

PEER

(Bir sıçrayışta aralarına girer.)

Ne dediniz? Üç cin mi? Ben üçüne bedelim!

KIZLAR

Ne söylüyorsun canım?

PEER

Bir deneyelim!

KIZLAR

Biz de genciz, güzelim!

İKİNCİ KIZ

Sevişmek istiyoruz!

ÜÇÜNCÜ KIZ

Yatağımız hiç boş kalmasın diyoruz!

BİRİNCİ KIZ

(Peer'i öperek)

Dudakların ne sıcak, ateş gibi yanıyor!

İKİNCİ KIZ

(Peer'i öperek)

Keskin bakışlarına insan güç dayanıyor!

PEER

(Kızların ortasında sıçrayıp dans ederek)

Eh, bundan sonra cindir, Peer Gynt senin adın!

Üç başın var, üç gövden, her birine bir kadın!

ÜÇ KIZ

(Bağırarak ve şarkı söyleyerek dağlara doğru elleriyle, ayaklarıyla işaretler yaparlar.)

Trond, Kore, Bord! Ha ha hay! Hoşça kal,

Biz artık gidiyoruz, işte size kalmadık!

(Dans ederek Peer'i dağlara doğru sürüklerler.)

(Ronden sıradağları, güneş batarken, çevrede tepeler pırıl pırıl yanar. Peer Gynt şaşkın bir halde gelir.)

PEER

Ne görkemli kapılar! Alevden saraylar! Ateş püsküren kuleler! Durun! Benimle alay etmeyin, öyle geri geri gitmesenize! En yüksek kulenizin tepesinde bilmem nereye uçmak için boynunu uzatan, işlemeli kanatlarını çırpan bir horoz görüyorum! Kayaların ortasından fırlayan şu koca ağaç gövdeleri, kökleri nedir? Kötü yüzlü, balıkçıl ayaklı devler mi yoksa? Kâh kızarıp kâh sararak gözlerimi karartan nedir? Gökkuşağı mı? Tam kaşımın üstünde öyle bir baş ağrısı var ki, sanki demirden bir çember, sanki şeytan onu cehennemden getirmiş de oraya koymuş! *(Kendini yere koyuvererek)* Geyik mi? Ne aptalca öykü, ne yalan ne uydurma bir şey! Gelin mi? Ne anlamsız bir hareket! Bir sürü zırlak karga, kudurmuş köpek tarafından kovalanmak, sonra da o üç kızla cin oyunları oynamak, hadi canım! Bütün bunların hepsi uydurma öyküler!

(Uzun süre gökyüzüne ve yükseklere bakar.) Bak, göğe doğru bir kartal uçuyor. Güneyin özlemini çeken yaban ördekleri dağları aşıyor... Ne ayıp! Ben daha buralarda

sürünüyorum... *(Birdenbire sıçrayarak ayağa kalkar.)* Hayır hayır, biz de onların o güzel uçuşunu izleyelim! Ben de o kuş gibi rüzgârlara kanat açmak, güneşe gömülmek istiyorum! Dağlar, tepeler, boğazlar aşarak gidip İngiltere kralından daha yüksek bir konumda krallarla kadeh tokuşturmak istiyorum! İştahla özlediğim kızlar, hoşça kalın! Artık beklendiğim yere gidiyorum, gün gelir de gene kafama esmezse bir daha buraya dönmeyeceğim... Kartal boşlukta kayboldu, ördekler de uzaklaştı. Çok iyi tanıdığım bir ev görüyorum. Büyük bir özenle tamir ediliyor. O eski yıkık, şimdi yepyeni bir yapıya dönüştü. Aman Tanrım! Bu evi şimdi daha iyi tanıdım: Eski baba yurdu. Çevresindeki parmaklıklar yenilenmiş, pencerelerden paçavralar sökülmüş. Aşk olsun! Bütün camlar pırıl pırıl parlıyor. Bak, tören salonunda büyük bir şölen var. İhtiyar rahip parlak bir nutukla törene son veriyor. Çakırkeyif kaptan âdet bu ya, cama bir kadeh fırlatıyor. Cam bin bir parça oldu. Anneee! Niye öyle surat astın? Bir bardak parçalanırsa zengin Jean Gynt'e ne olur? Vârisleri onun neyine gerek? Yaşasın Jean Gynt! O, zaferin görkemli olması için elinden geleni yapıyor. Böyle şeyler servetimizi eksiltir ama, şerefimizi artırır ya! Kaptana da bak! Yine neler söylüyor: "Peer, ünlü bir adamın evladı olan sen, gelecekte ünlü olacaksın!" diyor.

(İleriye doğru atılır, yüzünü bir kayaya çarpar, sırtüstü yere düşer ve öylece kalır.)

(Büyük ağaçlarla dolu bir sırt, rüzgârdan kımıldanan yapraklar arasından yıldızların parladığı görülür. Ağaçların tepesinde kuşlar öter, sular kararmıştır. Yeşilli bir kadın ormandan geçer. Peer aşık bir tavırla kadını takip eder.)

YEŞİLLİ KADIN

(Durur ve Peer'e döner.) Doğru mu söylüyorsun?

PEER

(Parmağıyla boğazını keser gibi yaparak) Adım Peer, senin de güzel olduğun ne kadar doğru ise!.. Benim olmak ister misin? Benim ne kadar nazik ve kibar olduğumu o zaman anlarsın. Yün eğirmek yok, bez dokumak yok, iş görmek yok, bütün gün yiyip içip oturacaksın. Saçının teline bile dokunmayacağım.

YEŞİLLİ KADIN

Hem de dövmeyeceksin değil mi?

PEER

Sen beni ne sanıyorsun? Bir prensin adam dövdüğü nerede görülmüş? Saçlarını, yalnız öpmek için elime alacağım.

KADIN

Sen prens misin?

PEER

Evet!

KADIN

Ben de Dovre kralının kızıyım!

PEER

Ya! Sahi mi? Bak ne iyi rastlantı!

KADIN

Benim babamın sarayı Ronden'dedir.

PEER

Benim annemin şatosu, senin babanın sarayından daha büyüktür.

KADIN

Sen benim babam Kral Brose'yi tanıyor musun?

PEER

Sen de benim annem Kraliçe Aase'yi tanıyor musun?

KADIN

Benim babam kızdığında, bütün dağları titretir!

PEER

Benim annem hiddetlendiği zaman, kayalar parçalanır, uçurumlara yuvarlanır!

KADIN

Babamın atamayacağı hiçbir ok yoktur!

PEER

Annemin binemeyeceği hiçbir at yoktur!

KADIN

Senin bu paçavralardan başka hiçbir giysin yok mu?

PEER

Sen benim pazar günleri nasıl giyindiğimi bir görsen!

KADIN

Ben her gün ipekler, sırmalar içindeyim.

PEER

Oysa bana göre senin üstün dökülüyor.

KADIN

Yanılıyorsun. Bak sana anlatayım: Bizde her şey göze iki türlü görünür. Eğer babamın sarayına gelirsen, belki de ilk bakışta kendini bir taş yığını arasında sanırsın.

PEER

Tıpkı bizdeki gibi! Sözgelimi altınlarımız gözüne saman gibi görünür. Annemin üstünü başını eski ve kirli görürsün, pencerelerimizde parıl parıl parlayan camları bez parçaları tıkalı gibi görürsün.

KADIN

Bizde de siyah çoğu kez beyaz gibi görünür.

PEER

Bizde de, büyük küçük gibi, temiz kirli gibi görünür.

KADIN

(Peer'in boynuna sarılarak) Görüyorum ki Tanrı bizi birbirimiz için yaratmış.

PEER

Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş!

KADIN

(Seslenerek) Hola! Atım gelsin! *(Üstü eski bir çuval parçasıyla örtülü, boynunda dizgin yerine bir ip parçası, ko-*

ca bir yabandomuzu gelir. Peer hayvanın üstüne sıçrar, kadını da önüne oturtur.)

PEER

Hadi bakalım, Ronden sarayına!

KADIN

Az önce içim öylesine kapalıydı ki... İnsan başına neler geleceğini bilemiyor! Nerden bilebilirdim ki az sonra başıma devlet kuşu konacağını!

PEER

(Domuzu kamçılayarak) İnsanların soyluluğu ata binişlerinden belli olur!

(Dovre sarayında taht salonu. Cinlerin büyük meclisi. Dovre kralı başında tacı, elinde asası olduğu halde tahtında oturur. Tahtın iki yanında ailesi, Peer Gynt kralın önünde, ayakta durur. Salonda büyük bir heyecan vardır.)

CİNLER

Öldürelim! Bir Hıristiyan, kralımızın kızını baştan çıkardı, onu öldürelim!

KÜÇÜK BİR PRENS

Parmağının birini de ben keseyim mi?

BİR BAŞKASI

Ben de saçlarını yolayım mı?

BİR CİN KIZI

Ben de bacaklarını ısırayım mı?

BİR BÜYÜCÜ KADIN

(Elinde bir yemek kaşığı vardır.) Tuzlayıp biberleyeyim mi?

BİR BAŞKASI

(Elinde mutfak bıçağı vardır.) Izgarada mı kızartayım, yoksa kazanda mı kaynatayım?

KRAL

Susun! Soğukkanlı olun! *(Ailesini ve adamlarını yanına*

çağırır.) Şimdi aramızda konuşalım. Öyle yararsız sözlere gerek yok! Bir süredir işlerimiz iyi gitmiyor. Baş aşağı gidiyoruz. Onun için insanlarla birleşmeye karşı çıkmak doğru değil. Taze güce ihtiyacımız var. Hem de doğrusu, bu çocuğa da hiç diyecek yok. Genç, güçlü kuvvetli bir oğlan. Gerçi üç başı yok ama, bizim kızımızın başı da birden çok değil. Üç başlı cinler hemen hemen kalmadı gibi bir şey. İki başlılar bile gitgide azalıyor. Hem de ne başlar! *(Peer'e)* Demek sen kızımızla evlenmek istiyorsun ha?

PEER

Çeyiz olarak bütün malını verirsen!

KRAL

Sağlığımda yalnız yarısını veririm. Ben öldükten sonra da hepsi senindir.

PEER

Anlaştık öyleyse, bu bana yeter!

KRAL

Hele dur, yavaş ol bakalım! Bizim de sana bazı koşullarımız var. Bunları yerine getirmezsen, aramızdaki ilişki hemen kesilir; işte o zaman kendini yok bil!.. Birinci koşul: Bundan böyle ayağını Ronden sınırından dışarı atmayacaksın! Gün ışığından da kaçınacaksın!

PEER

Ben kral olduktan sonra, bu da iş mi!

KRAL

Şimdi senin zekânı deneyeceğim. *(Ayağa kalkar.)*

BAŞ CİN

(Peer'e) Şimdi de senin akıldişlerini deneyeceğiz. Kralın vereceği fındığı kırabilirsen ne âlâ!

KRAL

İnsanla cin arasında ne fark vardır?

PEER

Ben bir fark göremiyorum. Büyük cinler insanları kızart-

mak, küçükler de tırmalamak isterler. İnsanlar da cesaret edebilselerdi, aynı şeyi yaparlardı!

KRAL

Çok doğru. Yalnız bu değil, birbirine benzeyen daha başka yönleri de var. Ama ne de olsa gündüzle gece bir olmadığı gibi, insanla cin de bir değildir. Aralarındaki farkı ben sana söyleyeyim. Orada, insanların yaşadığı gün aydınlığında şöyle derler: "İnsanoğlu! Sen kendin ol!" Burada, bizim hüküm sürdüğümüz yerlerde ise, "Cin! Sen kendine yet!" derler.

BAŞ CİN

(Peer'e) Bu sözün derin anlamını kavrayabiliyor musun?

PEER

Bana biraz bulanık geliyor.

KRAL

"Kendine yetmek" çok keskin ve güçlü bir sözdür. Bu söz bundan sonra senin sloganın olacak.

PEER

(Başını kaşıyarak) Hımmm!

KRAL

Burayı yönetmek istiyorsan, bu gerekli.

PEER

Neme gerek canım, varsın öyle olsun!

KRAL

Bundan başka, bizim sade ve düzenli yaşayışımıza saygı göstermelisin. *(Bir işaret eder, beyaz takkeler giyinmiş domuz başlı iki cin, yiyecek içecek getirirler.)* Şu pastaları yapan inektir. Bal şerbetini verense öküz. Tadı şöyleymiş böyleymiş, hiçbir önemi yok. Şunu bil ki, önemli olan bütün bunların buranın ürünü olması.

PEER

(Önüne getirilen yiyecek ve içecek şeyleri eliyle iterek)

Bütün ürünlerinizin de, yiyeceğinizin de, içkinizin de canı cehenneme! Mümkün değil, bunlara bir türlü alışamayacağım!

KRAL

Eğer şunu içersen, o altın kupa senin olacak. Kupaya sahip olmak, kızımın kalbine sahip olmak demektir.

PEER

(Düşünerek) Kitap'ta da "Nefsini yeneceksin" diye yazılı değil mi? Ne çıkar? Güç olan her zaman başlangıçtır. Zamanla buna da alışırım. Hadi bakalım! *(İçer.)*

KRAL

Aferin, güzel söyledin. Ama niçin tükürüyorsun?

PEER

Er geç alışacağımı umuyorum.

KRAL

Şimdi de üzerindeki Hıristiyan kılığını değiştireceksin. Onurlanarak söylüyorum ki, burada her şey yerli malı. Yalnız kuyruğumuzun ucunda taşıdığımız ipek püskül yayladan geliyor.

PEER

(Öfkeli) Bende kuyruk yok!

KRAL

İş ona kalsın, şimdi sana bir tane verirler. Hadi cinler! Şuna bir tören kuyruğu takın bakayım!

PEER

Ben deli miyim! Siz benimle dalga mı geçiyorsunuz?

KRAL

Benim kızıma çıplak kıçla ilanı aşk edilemez!

PEER

İnsanı bir hayvan haline sokmak ha!

KRAL

Yanılıyorsun oğlum, ben seni bize uygun bir damat kılığına sokmak istiyorum. Şimdi kuyruğunu en yüksek soyluluk arması olan sarı rozetle süsleyecekler.

PEER

(Düşünerek) Ne olacak? İnsan dediğin nedir ki ya? Bir soluktan ibaret değil mi? Sonra bulunduğu yerin örf ve âdetlerine uyması gerekmez mi?.. İyi öyleyse kuyruğu da takın!

KRAL

Ha şöyle! Sen akıllı ve uysal çocukmuşsun oğlum.

BAŞ CİN

Hadi, şöyle bir sıçıra, kuyruğunu salla bakalım! Kuyruk sana yakışıyor mu?

PEER

(Öfkeli) Daha benden neler isteyeceksiniz bakalım... Dinimden imanımdan da mı vazgeçeyim? Hıristiyanlığı da mı inkâr edeyim?

KRAL

Kesinlikle, iman serbesttir. İstersen onu alıkoyabilirsin. Bizde imanın girişi serbesttir, vergi alınmaz. Cinler kılık kıyafetleriyle tanınırlar. Sen de hal ve hareketlerinle, kılık ve kıyafetinle bize benze de, neye istesen ona iman et! Senin iman dediğin şeye biz korku deriz!

PEER

Bu ağır koşullara rağmen; aklı başında birine benziyorsun sen, senden korkmam gerekmez.

KRAL

Oğlum, biz şöhretimizle daha da değerliyiz; işte bizi insanlardan ayırt eden bir nokta daha!.. Zaten insan soyu önemini çoktan yitirdi... Şimdi gözlerimizi kulaklarımızı şenlendirelim. Hadi kızlar arp çalıp oynayın bakalım!

(Müzik ve dans)

BAŞ CİN

Çalgıyla oyunu nasıl buldun?

PEER

Nasıl mı buldum? Hımmm!

KRAL

Çekinme! Açık söyle, karşında ne görüyorsun?

PEER

Yaman bir şey görüyorum. Bir inek telleri gıcırdatıyor. Bir yabandomuzu da yanı başında tepiniyor.

CİNLER

Bu adamı yiyelim!

KRAL

Susun! Düşününüz ki bu adam, her şeyi daha insan gözüyle görüyor!

CİN KIZLARI

Huhu! Onun gözlerini oymalı, kulaklarını koparmalıyız.

YEŞİLLİ KADIN

(Ağlayarak) Bak kardeşim, bu adam bizim çalgımız ve oyunumuz için neler söylüyor?

PEER

Ay! Oynayan sen miydin? Ben şaka söyledim canım!

YEŞİLLİ KADIN

Şaka söylediğine yemin et bakayım!

PEER

Çalgınız da, oyununuz da olağanüstü güzel değilse, Tanrı beni cezalandırsın!

KRAL

Ah insanoğulları! Nasıl da dayanıklılar! Onları öldüresiye pataklasak da, birkaç yara bereyle kurtarırlar yakayı. Damadım az önce bir eldiven kadar yumuşak görünüyordu. Ne üzerindeki Hıristiyan kılığını değiştirmeye, ne bizim bal şerbetimizi içmeye, ne de kuyruk takmaya karşı koydu. Ne dedikse uysal bir çocuk gibi kabul etti. O kadar ki neredeyse onun benliğinden ayrılmış ihtiyar bir adam olduğuna inanacağım geldi. Sonra ansızın değişiverdi. Hadi oğlum, seni şu insancıl yanından kurtarmak için ciddi bir ameliyat yapmak gerekiyor.

PEER

Ne ameliyatı?

KRAL

Gözlerine bir ameliyat yapacağım. Sol gözünü azıcık tırmalayacağım, sağ gözünü de büsbütün çıkaracağım. Böylece azıcık bulanık göreceksin ama, gördüğün her şey sana güzel ve şen görünecek.

PEER

Sen kafayı mı yedin?

KRAL

(Masanın üstüne birkaç tane keskin alet koyarak) Aletlerimi görüyor musun? Ben mükemmel bir ustayım. Şimdi sana kocaman bir öküz gözü, daha doğrusu bir boğa gözü takacağım. O zaman bak, gelin, gözüne ne güzel görünecek! Artık ne oynayan dişi domuzlar, ne de arp çalan inekler göreceksin!

PEER

Sen çıldırmışsın!

BAŞ CİN

Sen sus, bırak kral konuşsun! Deli olan sensin. O bilgindir, her şeyi iyi bilir.

KRAL

Düşün bir kere, böylece bütün üzüntü ve sıkıntılardan kurtulmuş olacaksın! Unutma ki gözler, acı yaşların aktığı bulanık bir kaynaktır.

PEER

Doğru, İncil de öyle diyor, "Gözlerin seni rahatsız mı ediyor, öyleyse çıkar" diye yazıyor değil mi? İyi ama, böyle ameliyat edilen bir gözün, yine insan gözüne dönüşmesi ne kadar sürer?

KRAL

Artık onun bir daha insan gözüne dönüşmesine olanak yok oğlum.

PEER

Sahi mi? O halde teşekkür ederim, hoşça kalın.

KRAL

Nereye gidiyorsun?

PEER

Yoluma devam edeceğim.

KRAL

Dur hele! Buraya kolayca girilir ama, çıkması o kadar kolay değildir.

PEER

Beni zorla tutacak değilsiniz ya!

KRAL

Beni dinle, Prens Peer! Aklını başına al! Sende gerçek bir büyücü yeteneği var değil mi? Azıcık daha çaba göstersen, seni gören cin sanır. Cin olmak istiyorsun değil mi?

PEER

İstemez olur muyum. Bir prensesle evlenmek, böyle bir varlığa sahip olmak için bazı özverilerde bulunmaya da hazırım. Ama her şeyin bir sınırı var. Kuyruğu taktım, doğru. Ama istediğim zaman çıkarabilmeliyim. Giysileri de attım. Onlar da hoş üzerimden dökülüyorlardı. Ama canım isterse onları yine giyebilmeliyim. Canım isterse sizin tüm şu örf ve âdetlerinize omuz silker geçerim. İsterseniz, ineğin bir kız olduğuna yemin de ederim. Çünkü yemin nasıl olsa kolaylıkla hazmedilir. Ama ne özgürlüğümü elden çıkarabilirim, ne gün gelince Hıristiyan olarak ölmekten vazgeçebilirim, ne de bütün yaşamımda cin olarak kalmaya razı olabilirim. Sizin de, bütün cinlerin de canı cehenneme!

KRAL

Ooo! Artık şimdi kafam kızmaya başladı! Bir kere de kızdım mı, hiç şakaya gelmem ha! Hem kızımı baştan çıkar...

PEER

Yalan söylüyorsun! Ben kızını baştan çıkarmış değilim!

KRAL

Kızımla evleneceksin!

PEER

İddia edebilir misin ki?..

KRAL

Ne? Kızımı kendi zevkin için kullandığını yadsıyor musun?

PEER

(Kayıtsız) Ne olmuş yani? Böyle önemsiz şeyler için beni asacak değilsiniz ya!

KRAL

Ah bu insanlar! Hepsi birbirinin aynı! Siz aranızda insan ilişkilerine değer verdiğinizi söyler durursunuz; ama gerçek şu ki, sizin için tek değer kolaylıkla ulaşabileceğiniz şeyler! Sen verdiğin sözü hiçe mi sayıyorsun? İyi öyleyse ben de şimdi sana gününü gösteririm.

PEER

Ne istersen söyle, beni böyle sözlerle korkutamazsın.

YEŞİLLİ KADIN

Peer, sevgilim! Yeni yıla girmeden baba olacaksın.

PEER

Kapıyı açınız, gideceğim!

KRAL

Çocuğunu bir keçi derisine sarıp sana göndereceğiz.

PEER

(Alnını silerek) Bütün bu gördüklerim kötü bir düş! Ah bir uyanabilsem!

KRAL

Çocuğunu sarayına mı gönderelim?

PEER

Cehenneme gönder!

KRAL

İyi öyleyse! Prens Peer, o senin bileceğin şey. Olan oldu. Çocuğun da gerçek bir piç gibi büyüyecek. Bilirsin ki piçler çok çabuk büyürler.

PEER

Hadi oradan ihtiyar! Eşek gibi ahmak olma! Siz de kü-

çük hanım, azıcık aklınızı başınıza alın! Sorunu güzellikle çözümleyelim. Her şeyden önce şunu bilin ki, ben ne prensim, ne de varlıklı bir adam. Nereden bakarsanız bakın, beş para değerim bile yok. *(Yeşilli kadın bayılır, cin kızları onu kucaklayıp götürürler.)*

KRAL

(Bir an nefretle Peer'e baktıktan sonra) Hadi çocuklarım! Şu adamı kayaların üstünden atın da, tuzla buz olsun!

KÜÇÜK CİNLER

Ne olur baba, izin ver de bu deliyle azıcık kedi ile köpek, kurt ile kuzu, kurbağa ile kirpi oyunu oynayalım.

KRAL

Oldu! Yalnız elinizi çabuk tutun. Bütün öfkem üzerinde, hem de çok uykum var. İyi geceler! *(Gider. Küçük cinler Peer'i kovalarlar.)*

PEER

Bırakın beni, şeytan yavruları! *(Ocaktan kaçmak ister.)*

KÜÇÜK CİNLER

Hey! Cinler! Bu adamın bacaklarını ısırın!

PEER

Ayy! *(Başka bir delikten kaçmak ister.)*

KÜÇÜK CİNLER

Bütün geçitleri kapayın!

BAŞ CİN

Çocuklar için ne eğlence!

PEER

(Kulağını ısıran küçük bir cinle mücadele ederek) Bırak beni!

BAŞ CİN

(Peer'in omzuna vurarak) Bir kral evladıyla konuştuğunu unutma! Ona saygı göster!

PEER

Aman bir fare deliği yok mu?.. İşte bir fare deliği! *(Koşar.)*

KÜÇÜK CİNLER

Cadılar, aman şu deliği de tıkayın!

PEER

Bu küçükler ihtiyardan da betermiş!

CİNLER

Hadi çocuklar! Şunun elini ayağını bağlayalım!

PEER

Hah! Şurada bir farenin geçebileceği kadar küçük bir delik var! *(Zikzak yaparak koşar ve uzaklaşır.)*

KÜÇÜK CİNLER

(Çevresinde kaynaşarak) Parmaklıkların arasını da kapayınız!

PEER

Ah keşke bir sivrisinek olsaydım *(Düşer.)*

KÜÇÜK CİNLER

Hadi gelin, başının üstünde oynayalım!

PEER

(Birçok cinin arasına gömülü olduğu halde) Anneciğim! İmdat anneciğim, ölüyorum. *(Uzaktan çıngırak sesleri gelir.)*

KÜÇÜK CİNLER

Aman, sürünün çıngırak sesleri geliyor! Kaçalım! Siyah adamın sürüsü geliyor! *(Gürültü ve bağrışma, cinler kaçarlar, bina yıkılır, her şey kaybolur.)*

(Zifiri karanlıkta Peer'in elindeki bir ağaç dalıyla çevresine vurduğu duyulur.)

PEER

Kimsin sen! Cevap ver!

BİR SES

Ben kendimim!

PEER

Geri çekil!

SES

Dağ büyüktür, sen gez dolaş!

PEER

(Başka taraftan geçmek ister ama engelle karşılaşır.) Sen kimsin?

SES

Kendimim! Sen de bunu söyleyebilir misin?

PEER

Canım ne isterse onu söylerim. Kılıç kullanmasını da çok iyi bilirim! Şu işe bak! İşte al sana! Saul yüz adam öldürdü, Peer Gynt ise bin adam! *(Bütün gücüyle vurur.)* Kimsin sen diyorum, söylesene!

SES

Ben kendimim!

PEER

Budalaca bir yanıt! Saçma sapan konuşmasana! Sen kimsin be adam?

SES

Büyük eğrilik!

PEER

Bak şu işe! Siyahtan kurşuniye geçiyoruz. Hadi geriye, çekil önümden!

SES

Sen gez dolaş bakalım, dolaş Peer!

PEER

Seni çiğneyerek geçeceğim! *(Arka arkaya hızla vurur.)* İşte iyice dayak yedi! *(Geçmek ister ama yine bir engelle karşılaşır.)* Yine çarpıştık! Siz çocuk musunuz?

SES

Hayır, tek bir güçtür o! Değişmez! Dövsen de, dahası öldürsen de yine de yaşar.

PEER

(Elindeki ağaç dalını atar.) Elimdeki silah da büyülüymüş. Ya kollarım ne güne duruyor! *(Geçmek için kollarıyla yumruklar savurur.)*

SES

Evet, kollarına güven, gücüne güven Peer Gynt!.. Başına gelecekleri göreceksin!

PEER

(Tekrar geri çekilir.) Yine ileri gidemedim, ne yana dönsem aynı şey. Orada burada, sağımda solumda hep o! Tam kurtuldum sanıyorum, kendimi yine çemberin içinde buluyorum! Adını söyle, kendini göster! Kimsin sen?

SES

Eğrilik!

PEER

Ne ölü, ne diri! Sis misin, çamur musun? Ne biçim bir şeysin? Sanki derin uykuda homurdanan bir ayı sürüsünün içine düştüm. *(Gülerek)* Hadi, sen de vursana!

SES

Ben çok kurnazım!

PEER

Hadi vur!

SES

Vurmam!

PEER

Mücadele et! Mücadele etmeni ben istiyorum!

SES

Büyük eğrilik mücadele etmeden de kazanır!

PEER

Hiç olmazsa karşımda beni çimdikleyecek bir küçük cin, savaşacak bir şey olsaydı! Hiçbir şey yok! Bak şimdi de horluyor! Ey eğri şey!

SES

Efendim, buyurunuz!

PEER

Bari azıcık şiddet göster!

SES

Büyük eğrilik tatlılıkla kazanır.

PEER

(Ellerini kollarını ısırarak) Etimde pençeler, dişler hissetmek istiyorum! İşte böyle! Kendi kanımdan bir damla akıtmak istiyorum!

(Büyük kuşların kanat sesleri gibi sesler işitilir.)

KUŞ SESLERİ

Geliyor, ölüyor!

SES

Evet, yavaş yavaş ölüyor!

KUŞ SESLERİ

Kardeşlerim nerede? Uçunuz uçunuz, buraya geliniz!

PEER

Beni kurtarmak isteyen kız! Hadi ortaya çık! Gözlerini kaldır! Hadi çabuk ol! Dua kitabını! Dua kitabını onun gözüne sok!

KUŞ SESLERİ

Zayıflıyor!

SES

Artık elimize geçti!

PEER

İnsan böyle bir saatte, yaşamını çok pahalıya satın alıyor! *(Düşer.)*

KUŞ SESLERİ

Ey eğrilik! İşte yere düştü! Hadi al, hadi al! Al onu!

SES

Çok güçlü! Arkasında kadınlar vardı!

(Aase'nin dağdaki çayırlığında bir kulübe, kapı kapalı, çevrede ses seda yok. Kulübenin önünde Peer'in uzanmış uyuduğu görülür

PEER

(Uyanır çevresini ağır ve yorgun bakışlarla tarar. Sonra tükürür.) Şimdi yiyecek tuzlu balık olsa! *(Tekrar tükürür. O sırada bir yemek tepsisiyle gelen Helga'yı görür.)* Vay sen misin küçük? Burada ne arıyorsun? Onu kime götürüyorsun?

HELGA

Solveig'e götürüyorum!

PEER

(Birdenbire kalkar.) Solveig'im! Nerede?

SOLVEIG

(Kulübenin arkasından) Yanıma gelirsen, kaçarım!

PEER

(Durur.) Seni kaçırırım diye mi korkuyorsun?

SOLVEIG

Böyle sözler söylemeye utanmıyor musun?

PEER

Ben bu gece neredeydim biliyor musun? Cinler kralının kızının yanında! Kız yanıma geldi. Bir türlü beni bırakmak istemiyordu!

SOLVEIG

O halde iyi ki çanları çalmışlar!

PEER

Ama Peer Gynt öyle kolay kolay yakalanır mı hiç! Sen ne dersin bu işe?

HELGA

(Ağlayarak) Ay, Solveig kaçıyor! *(Arkasından koşarak)* Dur, beni bekle!

PEER

(Helga'yı kolundan yakalayarak) Hele bak şu cebimde ne var! Bir gümüş düğme! Kardeşine beni hatırlatırsan onu sana veririm!

HELGA

Bırak beni, gideceğim!

PEER

Kardeşine benden söz edersen, Tanrı sana çok...

HELGA

Senden öyle korkuyorum ki...

PEER

(Helga'nın kolunu bırakır ve tatlı tatlı konuşur.) Hayır yavrum benden korkma! Yalnız ona söyle, beni unutmasın!

Üçüncü Perde

Bir çam ormanı, sonbaharın bulutlu günlerinden biri, kar yağar.

PEER

(Üstünde bir gömlek, elinde bir balta, eğri dallı bir ağacı baltalar.) Evet evet, daha direniyorsun ihtiyar dostum. Ama ne çare, dakikaların sayılı. *(Tekrar baltalar.)* Görüyorum ki kaburgaların çok kalın. Ama ne kadar kalın olursa olsun, ben onları yine parçalayacağım. Sen o çarpık kollarını istediğin kadar salla! Belli ki öfkeden kudurmuş gibisin. Ama kurtuluş yok! *(Birdenbire sesini değiştirerek)* Yalan! Bu zırhlar giyinmiş bir şövalye değil, ihtiyar bir ağaç! Delik deşik olmuş bir çam! Yapı tahtası kesmek de ne güç şey! Hele işe bir de hayal karışırsa!.. Bu illetten mutlaka kurtulmalıyım... Her zaman bulutlarda uçmak, uyanıkken düş görmek!.. Seni sürdüler oğlum! Ormanlara sürdüler! *(Bir süre büyük çabayla çalışır.)* Evet sürdüler! Artık sana yemek taşıyan annen de yok. Karnın açsa yavrum, kendi başının çaresine bakacaksın. Uçurumdan, ormandan yardım iste. Ateş yak, yemeğini hazırla. Üşüyorsan, geyiklerin peşine düş. Barınacak yerin yoksa, kayalar oy. Bir kulübe mi yapmak istiyorsun? Ağaç kes, sırtına yükle, beğendiğin yere kadar taşı. *(Elinden baltayı bırakır ve önüne bakar.)* Herhalde olağanüstü bir yapı olacak bu! Çatısına yüksek bir kule dikece-

ğim. Kulenin üstüne de fırıldak! Sonra ön tarafına büyük bir denizkızı resmi oyacağım. Kapıları ve kilitleri hep bakır kakmalı olacak. Cam da bulmalıyım ki uzaktan bakanlar, pırıl pırıl parladığını görsünler. *(Acı bir gülüş)* Yine kötü bir yalan! Sen sürüldün oğlum, sürüldün! *(Kudurmuş gibi ağacı baltalar.)* Adam sen deeee!.. Yağmurdan, kardan korunmak için çatısı ağaç kabuğuyla kapatılmış bir kulübe yeter de artar bile. *(Gözlerini kaldırarak ağaca bakar.)* İşte devrilmek üzere. Bir baltalık canı kaldı! Oldu da bitti işte! Boylu boyunca yerde yatıyor! Yeni yetişen dalları da nasıl titiriyor! *(Ağacın dallarını kesmeye başlar sonra birdenbire, balta havaya kalkık durur.)* Bir ses geliyor!.. Ooo! Hagstad efendisi! Beni yakalamak istiyordun değil mi? *(Ağacın arkasına saklanır ve bakınır.)* Yok canım, küçük bir oğlanmış! Korkuyor, korkuyla bakıyor çevresine. Ceketinin altına sakladığı şey de ne? Bir orak! Duruyor, bir dakika yine çevresine bakıyor, elini bir kütüğün üstüne koyuyor. Niçin acaba? Ne yapacak? Vay ne feci şey! Bir parmağını kesti bile! Evet, elini bir paçavrayla sardı, bütün gücüyle kaçıyor. *(Ayağa kalkarak doğrulur.)* Kudurmuş bu! Elinin parmağını kesmek ha! Bütün bir parmağını koparmak! Hem de bunu isteyerek yapma! Ha! Şimdi anladım, ne olup bittiğini.. Kralın hizmetinden kaçmanın yolu bu. Mutlaka onu askere göndereceklerdi, çocuk da istemiyordu. Evet, bunun için de... Sonsuza değin bir parmaktan olmak!.. Böyle bir şey akla gelebilir, dahası istenebilir, ama bunu yapabilmek! İşte buna aklım ermedi. *(Birkaç kez başını sallar ve işini sürdürür.)*

(Aase'nin evinde bir oda. Her şey karmakarışık. Sandıklar açık, giysiler darmadağınıktır. Yatağın içinde bir kedi yatar. Aase ile Kari [bir rençperin karısı] odayı toplamakla meşguldür.)

AASE

(*Bir tarafa koşarak*) Buraya bak Kari!

KARI

Ne var?

AASE

(Başka bir yöne koşarak) Bana bak!.. Nerede? Nereye koydum acaba?.. Cevap versene! Şimdi aklımı yitireceğim! Sandığın anahtarı nerede?

KARI

Kilidin üstünde.

AASE

Ne oluyor? Bir araba gürültüsü işitiyorum.

KARI

Hagstad'a götürdükleri eşyadır. Bu artık son gidişleri.

AASE

(Ağlayarak) Ah! Beni de mezara götürseler, ne kadar memnun olacağım! Bu dünyada insan ne çok acı çekiyor! Tanrı bana acısın! Şimdi bütün evim tamtakır! Hagstad çiftliği sahibinin bağışladığı şeyleri de yargıç elimden aldı. Gömleğime varıncaya kadar her şeyimi aldılar. Böyle bir yargıyı utanmadan nasıl verdiler? *(Yatağının ucuna oturur.)* Artık evim, bağım bahçem, varım yoğum elimden gitti, hiçbir şeyim kalmadı. Ah! İhtiyar bize karşı çok acımasızdı ama, mahkeme ondan da daha acımasız çıktı. Peer de burada değil, bana yardım edecek kimsem yoktu.

KARI

Hiç olmazsa ölünceye kadar burada kalmanıza izin verdiler ya!

AASE

Evet, evet sadaka verir gibi, kediyle benim önümüze birer lokma atıverdiler işte!

KARI

Doğrusu, oğlunuz size oldukça pahalıya mal oldu!

AASE

Peer mi? A! O nasıl söz?! Sen çıldırdın sanırım! İngrid sağ salim babasının evine dönmedi mi? Daha ne istiyorlar? Bu işte oğlumun ne suçu var? Ona çatacaklarına şeytana çatsınlar! Bütün suç onda! Çocuğumu baştan çıkardı!

KARI

İsterseniz eski örf ve âdetlerimize uyalım da, rahibi çağıralım.

AASE

Rahibi mi? Evet, belki de iyi olur. *(Doğrularak)* Hayır hayır ben artık dayanamıyorum. Ben anası değil miyim! Herkesin ondan yüz çevirdiği bir zamanda, onun yardımına koşmak benim görevim... Neyse, hiç değilse bu ceketi bize bırakmışlar, bari şunu yamalayayım! Ya pantolonu nerede?

KARI

Orada, çamaşırların arasında olacak.

AASE

(Karmakarışık eşyalar arasından pantolonu arayarak) Bak ne buldum Kari! Eski bir düğme kalıbı! Peer küçüklüğünde hep onunla oynardı; içine kalay döker, sıkıştırır, biçim verirdi. Bir gün evimizde ziyafet vardı, çocuk babasından biraz kalay istedi. Kocam, hayır kalay olmaz, sana gümüş vereyim! Al sana üstünde Kral Christian'ın resmi olan bir gümüş sikke! Herkes senin Jean Gynt'ün oğlu olduğunu görsün, demesin mi? Tanrı onu bağışlasın, gece gündüz sarhoştu. Onun gözünde kalayın gümüşten, bakırın altından farkı yoktu... Hele şu pantolonun haline bak, delik deşik olmuş, yama tutmaz bir hale gelmiş, ne çare iyi kötü yamalamalı.

KARI

Evet, yamalamak gerek.

AASE

Bunu yamaladıktan sonra gidip yatacağım, kendimi çok yorgun duyuyorum. *(Sevinçle)* Bak Kari iki tane de yün mintan unutmuşlar!

KARI

Sahi, nasılsa gözlerinden kaçmış!

AASE

Tam sırasında bulduk. Bir tanesini sakla. Ya da bırak, ikisine de beraber alalım. Üzerindeki gömlek çok eskidir.

KARI

Öyle ama Aase Anne, bu yaptığımız günah olmaz mı?

AASE

Tanrı büyüktür, ne günahları bağışlamıştır...

(Ormanın içinde yepyeni bir kulübenin önü, kapının üstünde bir geyik boynuzu, yerler karla örtülüdür. Akşamın alacakaranlığı. Peer kapıya büyük bir tahta kilit takmaya çalışır.)

PEER

(Gülerek çalışır.)

Saldıracak cinlerden nasıl korunmalıyım?
Kapıma güçlü bir kilit uydurmalıyım!
Yoksa buraya gelip kapımı tırmalarlar.
İçeri girmek için delik deşik ararlar.
Alacakaranlıkta kesinlikle gelecekler,
"Aç Peer kapıyı! Biz geldik" diyecekler.
Birbiri ardı sıra evime dolacaklar,
Üstüme sıçrayarak gülüp oynayacaklar!
"Hey Peer hey!" diyecekler "Senin aklın eremez!
Sandın ki kapalı kapıdan girilemez!
İşte şimdi ne kadar yanıldığını gördün ya!
Bizim gibi sivri akıllılara kimse karşı gelemez!"

SOLVEIG

(Başında bir örtü, elinde bir paket, ayaklarında uzun kayaklar karın üstünde kayarak gelir.) Kolay gelsin Peer! Tanrı yardımcın olsun. Sakın beni geri gönderme ha! Buraya geldimse, beni sen çağırdın diye geldim.

PEER

Solveig! Sen misin? Sahi mi? Hayır mümkün değil! Sen bana yaklaşmaktan korkuyor musun?

SOLVEIG

Küçük kardeşime beni istediğini söylemişsin. O bana haber getirdi, rüzgârlar bana başka haberler de getirdi. Senden söz eden annen, hayallerim, uzun gecelerim, yalnız geçen günlerim hepsi bana buraya gelmemi söylüyordu. Orada yaşamım sönüyordu, istediğim gibi ne ağlayabiliyor, ne de gülebiliyordum. Senin içinden geçenleri bilmeden buraya geldim. Başka türlü davranmama olanak kalmamıştı.

PEER

Ya baban duyarsa ne der?

SOLVEIG

Ne derse desin. Benim için dünya yüzünde ne ana ne baba var, artık hiç kimse kalmadı.

PEER

Solveig, sevgilim, onların hepsini bana gelmek için mi bıraktın?

SOLVEIG

Evet sen hepsinin yerini tutacaksın. Benim arkadaşım ve tesellim olacaksın. *(Ağlayarak)* Kuşkusuz küçük kardeşimden, babamdan, annemden ayrılmak benim için çok güç oldu. Hayır hayır, en gücü hepsinden birden ayrılmak oldu!

PEER

Mahkemenin benim hakkımda verdiği kararı duydun mu? O kararla benim bütün varımı yoğumu elimden aldıklarını biliyor musun? Benim artık ne bir ocağım, ne de sığınacak bir yuvam var.

SOLVEIG

Ben senin malını paylaşmak için mi ana baba ocağından ayrıldım?

PEER

Burada ne koşullar içinde yaşadığımı biliyor musun? Bu ormandan dışarıya çıktığım anda, beni hemen yakalayıverirler.

SOLVEIG

Buraya gelirken, karşılaştığım kimselere yolu sordukça, nereye gidiyorsun diyenlere, evime gidiyorum dedim.

PEER

Oh! Bundan sonra ne kapıya, ne de kilide gerek var! Artık ne cinlerden, ne de kötü düşüncelerden korkuyorum. Beş parasız bir avcıyla yaşamaya geldiğin bu kulübenin üzerine ışık yağıyor! Solveig! Bırak seni şöyle hayran hayran seyredeyim! Sana yaklaşmadan sana şöyle bir doya doya bakayım! Ne sarışın, ne saf bir kızsın! Bırak da seni kucağıma alayım! Ne ince, ne hafifsin! Seni taşırken Solveig, hiç yorulmadan sonsuza değin yürüyeceğim. Seni kirletmemek için sıcak ve yumuşak vücudunu, kollarını uzatarak kendimden uzak tutacağım!.. Aman Tanrım! Seninle böyle konuşabileceğim kimin aklına gelirdi? Ah! Senden ayrıldıktan sonra ne acı günler ve geceler geçirdim! Şimdi sana kendi elimle yaptığım yapıyı göstereyim. Ama bütün bunları yıkacağım. Hem çok küçük, hem çok çirkin.

SOLVEIG

Küçük büyük, nasıl olursa olsun benim hoşuma gidiyor. Şimdi yuvam rüzgâra karşı. Daha serbest soluk alıyorum. Ah, orası ne kadar iç kapayıcıydı! Oradan ayrılmamın bir nedeni de bu. Burada her yandan hışırdayan çamların arasında hem dinginlik, hem de uyum var. Kendimi evimde gibi duyuyorum.

PEER

Doğru! Evindesin! Sonsuza değin mi?

SOLVEIG

Benim geldiğim yolun dönüşü yok.

PEER

Demek artık benimsin! O halde hadi içeri girelim! Seni bir kere evimde göreyim! Gir! Ben gidip odun getireyim. Evimizin sıcak, aydınlık olması, senin de üşümemen, rahat edebilmen için büyük bir ateş yakalım. *(Baltasını alır ve ormana doğru gider. Aynı anda ağaçların arasından üstü başı dökülen bir kadın çıkar. Üzerinde yırtık pırtık yeşil bir giysi vardır. Arkasından çirkin küçük bir oğlan görünür. Elinde bir testi topallayarak ve annesinin eteğini tutarak yürür.)*

KADIN

İyi akşamlar Peer!

PEER

Kim var orada, ne istiyorsun?

KADIN

Biz eski dostuz Peer Gynt! Benim kulübem de seninkinden uzak değil. Komşuyuz.

PEER

Ya öyle mi? Benim bu komşuluktan hiç haberim yoktu.

KADIN

Sen burada kulübeni yaparken azıcık ileride benim kulübem de yapılıyordu.

PEER

(Uzaklaşmak isteyerek) Benim acele işim var.

KADIN

Senin hep acele işin vardır yavrum. Ama ben yine de düşe kalka gelip sana yetiştim.

PEER

Sen beni başkasıyla karıştırdın ihtiyar!

KADIN

Hayır, seni bir başkası sandığım gün, güzel sözlerine inandığım gündü!

PEER

Benim mi? Benim masal dinlemeye zamanım mı var?

KADIN

Babamın evinde altın tasla içtiğin içkiyi unuttun mu? Söyle, ne çabuk unuttun?

PEER

Ne? Olmayan şeylerden söz etme! Yeter artık, saçma sapan sözlerine kulak asmam! Sen düş mü görüyorsun be kadın! Biz birbirimizle nerede karşılaştık?

KADIN

Biz birbirimizle yalnız bir kez karşılaştık, ilk ve son kez! *(Çocuğa)* Babana azıcık su ver oğlum, belki susamıştır.

PEER

Babası mı? Sen kafayı bulmuşsun!

KADIN

Ama kendi ağacının meyvesini tanıman gerekirdi. Bak sen başından topallıyorsun, o da ayağından.

PEER

Demek bu çocuğun babası olduğuma beni inandırmak istiyorsun ha?

KADIN

Ah seni! Yine mi işin içinde sıyrılmak istiyorsun? Yine kaçamak yolları mı?

PEER

Ne? Bu acayip çocuk!..

KADIN

Doğru, çok çabuk büyüdü!

PEER

Bana bak deli karı, sen bana kendini...

KADIN

Beni dinle Peer! Sen domuz gibi kaba bir adamsın. *(Ağlayarak)* Beni ormanlara sürüklediğin günkü kadar güzel değilsem, bu suç benim mi? Bu çocuğu şeytanın yardımıyla doğurdum. Bu nedenle böyle çirkinleşmeme şaşılacak bir şey yok. Ama beni her zamankinden güzel görmek istersen, bunun bir tek çaresi var: O kızı evinden

kov! Ona kapıyı göster! Onu aklından büsbütün çıkar! O zaman benim çirkin biri olmadığımı göreceksin sevgilim!

PEER

Defol karşımdan kötü cadı!

KADIN

Yoo! Gideceğimi sanma!

PEER

Şimdi senin kafanı kırarım!

KADIN

Hele bir dene bakalım! Ben öyle kolay kolay pes etmem Peer Gynt! Tanrı'nın günü buraya geleceğim, kapının deliğinden ikinizi gözetleyeceğim. Yan yana oturduğunuzu ve senin sevgiyle onu okşadığını gördüğüm zaman hemen aranıza gireceğim, bu ziyafetten ben de payımı isteyeceğim... Seni, sevgilimizi sırayla seveceğiz. Seni aramızda paylaşacağız. Hoşça kal sevgilim. İşine geliyorsa yarın nikâhını kıydır!

PEER

Kahrolasıca kadın!

KADIN

Bak, az daha unutuyordum! Çocuğunu, bu şirin yavrucuğu artık sen beslemelisin. Hadi, şeytan çekici! Git babana bakayım!

ÇOCUK

(Peer'in yüzüne tükürür.) Tuh, pis herif! Nerede benim baltam? Şu herifi doğrayıvereyim!

KADIN

(Çocuğu kucaklayarak) Seni yaramaz seni! Büyüdüğün zaman tıpkı babana benzeyeceksin!

PEER

(Ayağıyla yere vurarak) Siz şimdi hemen buradan...

KADIN

Defolalım değil mi?

PEER

(Yumruklarını sıkarak) Ve bütün bunların...

KADIN

Bütün bunların yalnızca bir düş olmasını istiyorsun değil mi?

PEER

Zararın yalnız bana dokunsa neyse, ama ortada benim çok değerli bir hazinem var: Solveig...

KADIN

Hep öyledir ya, günahkârların cezasını masumlar çeker! *(Testiyi babasının arkasına doğru atan oğluyla birlikte ağaçlar arasında kaybolur.)*

PEER

(*Uzun süre susar.*) Eğrilik, bana, gez dolaş demişti, yine öyle yapmalı. Şu güzel sarayım yine bir yıkıntıya dönüştü! Şimdi beni sevgilimden ayıran koca bir duvar var. Beş para etmez bir yaşam. Bütün sevincim bir anda uçup gidiverdi. Hadi oğlum dolaş bakalım! Düş yollara! Senin için başka çıkar yol yok. Yol mu?.. Kaç yol var önümde. Ya pişmanlık yolu? Bir yerde görmüştüm ama nerede? Kitap da yanımda değil. Öğrendiklerimin hemen hepsini unuttum. Şu vahşi ormanda bana doğru yolu gösterecek kimseler yok... Pişmanlık yolu! Bu yolu izlemek için uzun yıllar gerek. Ama böylesine de yaşamak denemez... En nazlı, en narin, en güzel bir şeyi kırmak, parçalamak, sonra parçalarını birbirine eklemek mi? İyi ama bir daha onarılamayacak şeyler de vardır. Örneğin kırık bir keman tekrar yapıştırılabilir, ama kırılmış bir çan bir daha yapıştırılamaz; çünkü ses vermez. Çimeni kendi elleriyle yetiştiren bir adam, onu ayaklarıyla çiğnemez. Ama o kötü cadı yalan söyledi! Benim artık o yalanlarla, o cin düşleriyle işim yok! Acaba hepsini ruhumdan, zihnimden silebildim mi? Hayır hayır, ne yazık ki o kötü düşüncelerden hiçbir zaman sıyrılamayacağım. Nereye gitsem

peşimi bırakmayacaklar. Ingrid... Ve belki de şu dağlarda dolaşan o üç kız gelip aramıza girecekler. Hem gülerek, hem söverek benden sevilmek, okşanmak isteyecekler! Dolaş oğlum dolaş! Şu ormanın çamları kadar uzun kolların da olsa, yine onu saf ve temiz olarak tutabilmen yetmeyecek!.. Ama bu işten kazançsız ve zararsız, alnımın akıyla sıyrılmalıyım... Ne olursa olsun bütün bunları silkip atarak bütünüyle unutmalıyım. *(Kulübeye doğru birkaç adım atar, sonra durur.)* Bütün bu olup bitenlerden sonra yine onun yanına gitmek? Böyle ayıplarla dolu çamurlara batmış olarak ona yaklaşmak? Her şeyi söyleyemeden konuşmak, her şeyi itiraf edemeden dertleşmek? *(Baltasını atarak)* Bugün bayram arifesi. Böyle bir günde şu halimle ona yaklaşmak günahların en büyüğü.

SOLVEIG

Peer, geliyor musun?

PEER

Şöyle bir gezip dolaşayım diyorum!

SOLVEIG

Ne söylüyorsun?

PEER

Beni dinle! Karanlıktayım! Arkamda da ağır bir yük taşıyorum.

SOLVEIG

İstersen gelip sana yardım edeyim, yükü birlikte taşıyalım.

PEER

Hayır hayır, mümkün değil. Sen olduğun yerde kal!

SOLVEIG

Çok geç kalacak mısın?

PEER

Bilmiyorum, sabret yavrum. Her ne olursa olsun beni beklemelisin.

SOLVEIG

(Başıyla işaret ederek) Olur beklerim. *(Peer ormanın içinden geçen bir yola gider. Solveig eşikte ayakta durur.)*

(Aase'nin evi. Şöminede yanan odunlar odayı aydınlatmaktadır. Kedi yatağın ayakucundaki sandalye üstünde kıvrılmış yatmaktadır.)

AASE

(Yatakta uzanmış, ellerini sinirli sinirli örtünün üzerinde gezdirir.) Ah, Tanrım gelmiyor. Beklemek ne üzücü! Ona söyleyecek ne çok sözüm var! Arkasından gönderecek kimsem de yok! Zaman da geçiyor! Öyle üzülüyorum ki! Kim tahmin ederdi böyle olacağını? Böyle olacağını bilseydin Aase, oğluna daha yumuşak davranırdın!

(Peer gelir.)

PEER

İyi akşamlar anne!

AASE

Hele şükür Tanrım! Sonunda gelebildin yavrum! Ama gelmeye nasıl cesaret ettin? Burada yaşamın tehlikede.

PEER

Adam sen de! Yaşamın ne önemi var? Gelmem gerekiyordu geldim.

AASE

Kari utancından yerlere geçecek, ben de gözü açık gitmeyeceğim.

PEER

Nereye gidiyorsun?

AASE

Eh oğlum, artık son dakikalarım yaklaştı, çok zamanım kalmadı.

PEER

(Kaygılandığını gösterir bir harekette bulunur, sonra odanın içinde birkaç adım atar.) Şu işe bak, ben de üzerimdeki ağır yükü atmış, buraya biraz soluk almaya gelmiştim. Şimdi de neyle karşılaşıyorum?.. Üşüyor musun?

AASE

Evet Peer, elim ayağım buz kesildi. Az sonra her şey bitmiş olacak... Gözlerimin söndüğünü gördüğün zaman, onları yavaşça kaparsın. Sonra da bir tabut hazırlarsın... Ama güzel bir tabut olsun. Ah unutmuştum, Tanrım bu da olanaksız!

PEER

Rica ederim sus! Daha böyle şeyleri düşünecek zaman değil.

AASE

Evet, evet. *(Odaya göz gezdirerek)* Görüyor musun, hainler elimizde ne bıraktılar!

PEER

(Suratını ekşiterek) Evet, bütün bunlar benim suçum biliyorum. Bunu bana anımsatmak neye yarar?

AASE

Senin suçun mu? Hayır, bütün bu felaketleri başımıza getiren o kötü içkidir! Zavallı yavrum, sarhoştun, ne yaptığını bilmiyordun. Ondan önce de geyikle yaptığın uçuş başını döndürmüştü!

PEER

Tamam tamam, şimdi o öyküyü de ötekileri de unut. Üzüntülü, acı şeyleri sonraya bırakalım. *(Yatağın ayakucuna otururak)* Şimdi anne, üzülmeden, heyecanlanmadan şundan bundan konuşalım... Bak emektar kedimiz de yine eski yerinde!

AASE

Geceleri öyle gürültü ediyor ki! Bu neyin göstergesidir bilir misin?

PEER

(Sözü değiştirerek) Kentte ne var ne yok?

AASE

(Gülümseyerek) Dağların özlemini çeken bir genç kızın dedikodusu!

PEER

(Telaşla annesinin sözünü keserek) Matz Moen nasıl?

AASE

Anasının babasının iki gözü iki çeşme, gece gündüz ağlıyorlar. Kız hiçbirini dinlemiyor. Söyle bakayım Peer, herhalde o kızın derdine bir derman bulursun değil mi?

PEER

Demirci nasıl?

AASE

Bırak şu pis herifi! Kızın adını sorsan daha iyi olur!

PEER

Hayır hayır, üzüntüsüz, heyecansız şundan bundan konuşalım daha iyi!.. Susadın mı? Yatağın ne kadar küçük! Dur bakayım! Bak hele! Bu benim çocukluk yatağım değil mi? Akşamları, başucumda oturduğun zamanları anımsıyor musun? Üstüme yorganı örttükten sonra bana ne güzel masallar anlatırdın.

AASE

Demek hatırlıyorsun. Babanın o uzun yolculuklarında seninle yalnız kalınca, akşamları kızak oyunu oynardık. Yorgan örtü olurdu, döşeme de karlı dağlar.

PEER

Ya kızak arabası anne? En güzeli oydu!

AASE

Ya, unuttum mu sanıyorsun? Kari bize kedisini verirdi, biz de onu tabureye oturturduk.

PEER

Ondan sonra güneşin doğusunda, ayın batısında bulunan Soria Moria Şatosu'na doğru yollanırdık. Yolumuz hep dağlardan, kayalardan geçerdi. Kamçı yerine senin hep dolapta sakladığın değneği kullanırdık.

AASE

Ben arabacı yerine otururdum. Şurada yatağın ayakucunda.

PEER

Evet, evet, sonra ara sıra dizginleri sallayarak, bana döner üşüyüp üşümediğimi sorardın. Tanrı seni bağışlasın, bana ikide birde darılırdın ama yine beni severdin ya! Neye öyle inliyorsun?

AASE

Sert yerde yata yata sırtım öyle ağrıyor ki.

PEER

Dur! öyleyse, şimdi uzan bakayım, böyle daha iyi değil misin?

AASE

Hayır Peer, ben artık gitmek istiyorum.

PEER

Gitmek mi?

AASE

Evet evet gitmek, gitmek, gitmek!

PEER

Hadi bakayım örtüyü çek, ben de yatağın ayakucunda arabacı yerinde oturacağım. Ondan sonra insana hoşça zaman geçirten tatlı öyküler anlatacağız!

AASE

Dolapta dua kitabım olacak! Onu versen iyi olur. Kendimi öyle kötü duyuyorum ki.

PEER

Soria Moria Şatosu'nda
Kral ziyafet veriyor,
Deh, deh, deh, deh! Deh, deh, deh, deh!
Bekleyin Aase geliyor!

AASE

İyi ama Peer, ben de o ziyafete çağrılı mıyım?

PEER

Doğal ki, ikimiz de çağrılıyız! *(Kedinin oturduğu sandalyenin çevresine bir ip geçirir, eline bir değnek alır, yatağın ucuna oturur. Aase'ye dönerek)* Üşüyor musun anne?

AASE

Dinle, kulağıma sesler geliyor.

PEER

Sürünün çıngıraklarıdır anneciğim.

AASE

Aman, ciyak ciyak ötüyor, korkuyorum! Sanki şiddetli bir rüzgâr esiyor.

PEER

Ormanın çamlarıdır, sen kulak asma anneciğim!

AASE

Ya orada, ta uzaklarda parlayan şey nedir? Bu aydınlık nereden geliyor?

PEER

Şatonun pencerelerinden, dans ediyorlar, duyuyor musun?

AASE

Duyuyorum.

PEER

Kapının önünde Aziz Petrus'u görüyorum, orada durmuş gülerek seni içeri çağırıyor!

AASE

Bana selam da veriyor mu?

PEER

Evet büyük bir nezaketle, herkese ayrı ayrı en tatlı şarabından birer bardak ikram ediyor.

AASE

Şarap mı? Yanında pasta da var mı?

PEER

Elbette ya! Elinde pasta dolu bir tepsi de var. Hem nefis şeylere benziyor. Rahibin rahmetli karısı da kahveyle tatlı hazırlıyor.

AASE

Aman Tanrım! Demek orada tekrar görüşeceğiz!

PEER

Evet, bol bol gevezelik edebilirsiniz!

AASE

Ah Peer, seninle beraber olunca, bu dünyadan bile sevinçle göçerim.

PEER

(Tekrar kamçılayarak) Deh, hopla!

AASE

Oğlum, yanlış yola sapmadığına emin misin?

PEER

Hayır, tam bu yolun üzerindeyiz! *(Atını tekrar kamçılar.)*

AASE

Çok yorgunum, çok rahatsızım.

PEER

İşte şato göründü, bir dakika sonra orada olacağız!

AASE

İyi öyleyse, ben de gözlerimi kapıyorum, kendimi de sana emanet ediyorum yavrum!

PEER

Deh, deh, gayret atım, arabamız dağ taş aşsın,
Peer'le annesini ziyafette gören şaşsın!
Aziz Petrus! Anlayamadım, öyle ne söylüyorsun?
Aase Anne cennete giremez mi diyorsun?
Ama sen bu sözünden bir gün pişman olursun!
Aase gibi bir kadın bir daha güç bulursun!
Benden söz etmiyorum, sen beni pek aklına takma!
Orada pek yer yoksa üzülüp telaşlanma!
Ziyafette payım varsa çok teşekkür ederim,
Yoksa fark etmez, döner geri giderim.
Evet yaramazlıklarımla anneciğimi üzerdim.
O öyle bağırdıkça, ben de eğlenip gezerdim.
Çok insafsızlık ettim, ne derseniz hakkınız!
Bari siz saygı gösterin, ona iyi bakınız!
İşte Tanrı Baba da sana doğru geliyor,
Bak elini uzatmış seni takdis ediyor.
Artık hiç kulak asmam her kim ne derse desin.
Açınız kapıları Aase içeri girsin!

(Yüksek sesle güler ve annesine döner.) Bak görüyor musun? Sana ne güzel bir masal söyledim. *(Kaygılı)* Niye öyle hareketsiz duruyorsun, gözbebeklerini dikmiş bana bakıyorsun? Anne! Beni duymuyor musun? *(Yatağın başucuna yaklaşarak)* Bana öyle dik dik bakma! Hadi konuş anne! Benim! Oğlun! *(Büyük bir özenle annesinin alnına ve ellerine dokunur.)* Ah! Demek sorun buymuş! Hadi atım, artık rahat edebilirsin! Gideceğimiz yere vardık! *(Ölünün gözlerini kapar ve üstüne eğilir, alnını anasının ağzına dayar.)* Benim için yaptıklarına teşekkür ederim. Dayaklarına da, okşamalarına da teşekkür ederim! Seni istediğin yere kadar getirdiğim için şimdi de sen bana teşekkür et!

KARI

(Odaya girerek) Ne görüyorum? Peer gelmiş! Oh artık her şey yoluna girecek demektir. Aman Tanrım! Ne derin uyuyor! Sanki...

PEER

Sus! Öldü.

KARI

(Aase'nin ölüsünün yanında ağlar. Peer odada dolaşır, sonunda yatağın yanında durur.)

PEER

Sen gereken şeyleri yapar, cenazenin kaldırılmasını sağlarsın. Ben de kimseye görünmeden buradan tüymeye çalışayım.

KARI

Uzaklara mı gidiyorsun?

PEER

Ta denizin oraya kadar!

KARI

O kadar uzağa mı?

PEER

Belki de daha uzağa!

Dördüncü Perde

Fas'ın güney batısında bir sahil, bir hurma ormanı, çadırlar kurulmuş, sofralar hazırlanmıştır. Az ötede orman içinde hamaklar, sahile yakın Amerika ve Norveç bayraklı bir yat, kenarda demirli bir sandal görünür. Güneş doğmaktadır.

Peer Gynt, kırk elli yaşlarındadır, yakışıklıdır, üstünde yolculuk giysisi, boynunda asılı altın bir dürbün vardır. Sofrada başköşede oturur, masanın çevresinde Mister Cotton, Mösyö Ballon, Herr von Eberkopf, Herr Trompeterstrahle vardır. Peer konuklarına ev sahipliği yapmaktadır. Yemek sonunda gelmiştir.

PEER

İçin beyler, için! Biz keyif için yaratılmışız. Keyfimize bakalım! Geçmiş geçmiştir. Geçmiş zaman yitmiş zamanlar, bir daha geri gelmez. Bardaklarınızı hangi şarapla doldurayım?

TROMPETERS

Gynt kardeş! Sizin gibi bir ev sahibinin dünyada eşi bulunmaz.

PEER

Bu şerefin yarısı metrdotelime ve servetime aittir!

COTTON

Very well! Öyleyse hepinizin şerefine!

BALLON

Sizde öyle bir hal, öyle bir şey... var ki, bu derecesine sizin gibi dört başı mamur yaşayanlar arasında az rastlanır.

EBERKOPF

Ruhunuz yüksek erdemlere doğru öyle bir atılıyor ki, en yoğun sis tabakalarına bile nüfuz edip bütün çıplaklıkları ortaya çıkaran o güçlü bakışınız ve bütün bunların dışında o başarılı deneyimleriniz... Siz de bunu söylemek istiyordunuz değil mi efendim?

BALLON

Olabilir, ama insan düşüncesini Fransızca'yla bu kadar güzel dile getiremiyor!

EBERKOPF

Ya ya! Sizin dilinizde eksik olan yumuşaklık... Her neyse, bu mucizenin kaynağını aramak istersek...

PEER

Bulunmuştur efendim. Bütün bunların tek sırrı benim evli olmamam. Evet efendiler, bu çok basit, insanın ilk görevi nedir? Kendi olmak, insanın en doğal uğraşı kendi olmalı değil mi? Öyle olmasaydı vay halimize!

EBERKOPF

Bahse girerim ki bu kendinize dönüş ve benliğinizde karar kılış savaşımsız olmamıştır.

PEER

Doğru, vaktiyle birçok mücadeleye göğüs gerdim. Hepsinden alnımın akıyla çıktım. Ama bir kez de güçlükle kurtarabildim yakayı. Yakışıklı ve sağlıklı bir delikanlıydım. Kalbimi kral ailesinden bir kıza kaptırıverdim.

BALLON

Kral ailesinden mi?

PEER

(Küçümseyerek) Evet, anladınız ya, bu kızın hangi güruhtan olduğunu?

TROMPETERS

(Yumruğuyla masaya vurur.) Şu hain aristokrat güruhundan değil mi?

PEER

(Omuz silkerek) Evet, bütün gururlarını, halk tabakasından filiz vermesin diye, kendi soyağaçlarının dallarını kesmekte bulan o düşkün ruhlu büyüklerdendi!

COTTON

Bu iş suya mı düştü?

BALLON

Ailesi mi razı olmadı?

PEER

Hayır, tersine.

BALLON

Ya ne oldu?

PEER

(Gizlice) Düğünü aceleye getirmek için birtakım nedenler vardı. Anlarsınız ya! Ama doğrusunu isterseniz bu iş benim hiç de hoşuma gitmemişti. Ben doğuştan özgür yaratılmış bir adamım. Her şeyden kolaylıkla soğurum. Babası gelip de bana, tepeden bakarak yaşadığım koşulları, dahası adımı bile değiştirmemi istedi. Sonra beni soyluunvanlarıyla donatmaya kalkıştı, bir de çirkin ve kabul edilemeyecek bir sürü öneriyi de kabul etmemi isteyince, ben kahramanca vazgeçtim bu işten.

Ültimatomumu suratına fırlattım ve kızı bıraktım. *(Düşünceli bir tavırla masanın üzerine parmaklarını trampet çalar gibi vurarak)* Evet evet, insan yazgısına teslim olmalı, en avutucu düşünce de bu.

BALLON

Bununla sorun çözümlendi mi?

PEER

Hayır, ondan sonra kızılca kıyamet koptu. Hele ailenin küçükleri büyüklere meydan bırakmadılar. Yedisi birden

başıma üşüştü. Hepsiyle birden dövüşmem gerekti. Bu dövüşmeden sağ ve salim kurtulmuş olmama karşın, o günü hiçbir zaman unutamam! Kan bile döküldü. Ama bu dökülen kan, değerimi artırdı, yazgıya olan imanımı güçlendirdi.

EBERKOPF

Yaşam üzerine görüşleriniz sizi düşünürlerin düzeyine yükseltiyor. Sıradan bir adamın şaşırıp kalacağı bir işte siz başarılı olmasını biliyorsunuz! Her zaman uyguladığınız bir ilkeniz var. Keskin ve etkileyici yargılarınız, aynı ocaktan çıkan ışınlara benziyor... Gerçekten hiç öğrenim görmediniz mi?

PEER

Size her şeyi kendi kendime öğrendiğimi söylemiştim. Hiçbir şeyi usul ve kurallara göre öğrenmiş değilim. Ama düşünüp, tartmasını ve uygulamasını biliyorum. Az buçuk okumuşluğum da var. Geç başladığım için hepsini derinden incelemeye zaman bulamadım, dahası tarihi bile bölük pörçük öğrendim. Sonra yaşadığımız dönemde bazı güçlü kanıtlar da gerekli olduğu için bilgime az buçuk dini de karıştırdım. Böylece yutulması daha kolay oluyor. Hoş asıl sorun işimize yarayacakları seçip yuttırmaktır.

COTTON

İşte tam anlamıyla pratik olmak buna derler.

PEER

(Bir sigara yakarak) İşte dostlarım, benim yaşamım böyle başladı. Batıya geldiğim zaman ben neydim? Parasız pulsuz, bir lokma ekmek kazanmak için bin türlü eziyet çeken bir zavallı. Doğal ki bu çok güç bir durumdu. Ancak her şeye karşın yaşam seviliyor, ölüm insana acı geliyor. Bütün bu güçlüklere karşı koydum ve görüyorsunuz ki dostlarım, sonunda şans bana yardım etti, yazgı bana güler yüz gösterdi. On yıl sonra bana, Charlestown armatörlerinin şahı diyorlardı. Bütün limanlarda beni tanımayan kalmamıştı. Artık mutluluğa erişmiştim.

COTTON

Ne ticareti yapıyordunuz?

PEER

Carolin'le zenci ticareti yaptım, Çin'e de put gönderdim.

BALLON

Tuh!

TROMPETERS

Hay Allah cezanı versin!..

PEER

Siz bunu ahlaka aykırı görüyorsunuz değil mi? Ah, ben de sizin gibi düşünüyordum. Dahası bu işi çok iğrenç buluyordum. Ama ilk adımı attıktan sonra geri dönmek güç oluyor. Binlerce çıkara bağlı olan bir işten birdenbire vazgeçmek mümkün olmuyor. Doğrusu bir işe birdenbire son vermekten de nefret ederim. Bununla beraber itiraf ederim ki bundan doğan sonuçlara kayıtsız kalamazdım. Sınırı aştığım zaman acı çekerdim. Üstelik de artık yaşlanıyordum. Saçlarımın yavaş yavaş ağardığını görüyordum, elliyi boylamıştım. Sağlığımın kusursuz olmasına karşın ara sıra kafama takılan bir düşünce beni bunaltıyordu. Kendi kendime "Kim bilir iyiler ile kötüleri ayırt edecek saat ne vakit çalacak?" diyordum. Ne yapayım? Çin'le olan ticareti durduramazdım. Ben de ne yaptım? Bu soruna bir çare aradım. Bu memlekete başka türlü bağlarla bağlanmak yollarını buldum. Her ilkbaharda oraya put göndermeyi sürdürdüm, ama sonbahar gelince Çin sahillerine İncil, pirinç, rom, iç çamaşırı gibi her türlü donanımla birlikte bir rahip kafilesi de gönderiyordum.

COTTON

Bunun yararını gördünüz mü?

PEER

Elbette, bu önlem bütünüyle başarılı oldu. Rahipler sanatlarını kusursuz bir biçimde uyguladılar. Satılan bir pu-

ta karşılık bir Çinli vaftiz ediliyordu. Öyle ki, her iki hareketin etkisi karşılıklı olarak birbirini gideriyordu. Misyonerler hiç boş durmadılar, gönderilen tanrıları sürekli olarak başarısızlığa uğrattılar.

COTTON

Ya Afrika'yla olan ticaretiniz?

PEER

Orada da dürüst yanım ağır bastı. Bu ticaretin ben yaşta birinin işi olmadığını anladım. Bir yandan hümanistlerin kurduğu tuzaklar, öte yandan denizde batmak tehlikesi gibi bir sürü tehlikenin dışında, kafamı yiyen ölüm düşüncesi. Öyle ya, insan öleceği zamanı bilir mi? Bütün bunları iyice düşünüp tarttıktan sonra, kendi kendime "Peer, artık yelkenleri indirme ve yaptığın haksızlıkları tamir etme zamanı geldi" dedim. Bunun üzerine, Güney Amerika'da bir mülk satın aldım ve bir rastlantı sonucu birinci dereceden olan son tutsak kafilesini de kendime alıkoydum. Benim hizmetimde bulunmak hoşlarına gitti. O kadar şişmanladılar ve yağlandılar ki onlar da ben de, yani her iki yan da bu işten memnun kaldı. Onlara kardeş gibi davranmış olmakla övünürüm. Böylelikle onlardan daha çok yararlanabiliyorum. Onları erdemliliğe ulaştırmak için bir okul yaptırdım. Bu okulla yakından ilgilendim. Sonunda mülkümü, içindeki canlar ve mallarla birlikte sattım, işten tamamıyla çekildim. Ayrılık gününde tutsak zencilere büyüğünden küçüğüne kadar bedava içki dağıttım. İhtiyarlarına da ayrıca enfiye dağıttım. Kadın erkek hepsi sarhoş olmuşlardı. "Fenalık etmeyen iyilik etmiyor demektir" sözü doğruysa, böylelikle ben de bütün günahlarımı ödemiş sayılabilirim.

EBERKOPF

(Kadehini Peer'in kadehiyle tokuşturarak) Böyle yaşamsal bir ilkenin gerçekleştiğini görmek, insana ne kadar güç ve coşku veriyor, değil mi?

PEER

(Konuşurken durmadan içmiştir.) Biz kuzeyden gelenler gemimizi yürütmesini biliriz. Yaşam sanatı, bir çeşit sürüngenin kulağa kaçmasını önlemekten başka bir şey değil.

COTTON

Nasıl bir hayvandır bu?

PEER

Kötü bir hayvan, küçücük bir şey ama çok tehlikeli. *(Yine içer.)* Şu halde, girişkenlik sanatı, cesaretin sırrı bütünüyle şu kuralın içinde: Hiçbir zaman kesin bir tavır koymamak, yaşamın tuzakları arasında dikkatle ve özenle ilerlemek, yaşamın yalnız o andaki savaşımdan oluşmadığını unutmamak. Hep başarıyı hedef bilen ama geriye dönmeyi de her zaman hesaba katan bu görüş, mensup olduğum soyun bir mirası.

BALLON

Siz Norveçlisiniz değil mi?

PEER

Norveç kökenliyim, ama ruhum kozmopolit. Servetimi Amerika'ya, kitaplığımı Almanlara, kılık kıyafetimi biraz da yüzsüzlüğümü Fransızlara, düşünme ve çalışma biçimimi ve çıkarcılığımı İngilizlere borçluyum. Yahudiler bana sabır ve dayanıklılığı öğretti. İtalya'dan hafif bir tembellik zevki aldım. Günün birinde, asıl amacıma doğru bana ilk adımı attıran İsveç çeliği oldu.

TROMPETERS

(Parmağını kaldırarak) Var olsun İsveç çeliği!

EBERKOPF

Yaşasın onu kullanmasını bilen! *(Sarhoş olmaya başlayan Peer'le kadeh tokuşturur.)*

COTTON

Bütün bunlar çok güzel! Ama bu servetinizi ne yapmak istiyorsunuz? Bunu öğrenmek isterdim efendimiz!

PEER

Hımmm! Ne mi yapmak?

DÖRDÜ BİRDEN

Evet evet, planlarınızı biz de öğrenelim!

PEER

Her şeyden önce yolculuk yapmak istiyorum. Bana yol arkadaşlığı etmeniz için Cebelitarık'tan sizi vapuruma aldım. Servetimin çevresinde pervane gibi dönen dostlar görmeyi öteden beri düşlerdim.

EBERKOPF

Çok doğru söylediniz!

COTTON

Bana kalırsa, insan yelkenini yalnız yelken açmış olmak zevki için açmaz; herhalde sizin de bir hedefiniz olacak! Acaba o nedir?

PEER

İmparator olmak!

DÖRDÜ BİRDEN

Ne dediniz?

PEER

(Başını eğerek) İmparator!

DÖRDÜ BİRDEN

Nerenin?

PEER

Dünyanın!

BALLON

Bu nasıl olur dostum?

PEER

Altının gücüyle... Bu düşünce şu an gelmedi aklıma. Bu bana öteden beri her işimde yol gösteren bir düşünce. Çocukken düşlerim beni bulutlara sürüklerdi. Denizlerin üzerinde uçardım. Daha ayakta durmasını beceremediğim zamanlarda bile taç ve taht düşünürdüm. Ben sendelerdim, ama bu düşünce hiç sarsılmazdı. Nerede yazılı ol-

duğunu iyi hatırlamıyorum, ama bir yerde "Eğer dünyayı ele geçireceğim diye kendini kaybedersen, başına giydiğin taç kuru bir kafayı süsleyen defne dalından başka bir şey değildir" diye yazıyordu. İşte böyle ya da buna benzer bir şey. Bunlar hiç de boş sözler değil.

EBERKOPF

İyi ama, bize ikide bir söylediğiniz bu kendi olmak ne demek?

PEER

Beynimin içinde yaşattığım ve beni benliğimden ayırmayan bir dünya.

TROMPETERS

Ha! Amacınızı şimdi anlıyorum.

BALLON

Ne yüksek bir düşünce adamı!

EBERKOPF

Ne büyük şair!

PEER

(Coşarak) Peer Gynt'e göre kendi olmak, tutkular, istekler, amaçlar, özlemlerle silahlandırılmış bir ordu demek... Kendi olmak, umut, sevinç ve korkudan bir deryadır. Göğsümü kabartan, iliklerime kadar beni kışkırtan her şey. Dünyaya egemen olmak için Tanrı'nın nasıl balçığa ihtiyacı oldu ise, benim de imparator olmak için altına ihtiyacım var.

BALLON

Altına mı ihtiyacınız var? İyi ama sizde altın çok!

PEER

Yeterli değil. Bendeki altınla ancak Monako'ya prens olabilirim. Hayır! Ben sözcüğün tam anlamıyla "ben" olmak istiyorum. Bütün dünyanın efendisi olmak istiyorum!

BALLON

(Memnun) Dünyanın bütün güzelliklerine sahip olmak!

EBERKOPF

Her gün taze bir fıçı boşaltabilmek!

TROMPETERS

XII. Karl'ın bütün donanmasına, tersanelerine sahip olmak!

COTTON

Sorun, yararlanılabilecek bazı fırsatları bulmakta!

PEER

Onu da buldum. Yolumuzu o yöne çevirdik. Bu akşam güneye doğru yollanacağız. Gazetelerde önemli bir haber okudum. *(Elinde kadeh ayağa kalkar.)* Girişimcilik şans getirir.

DÖRDÜ BİRDEN

Söyleyiniz bakalım, neymiş o önemli haber?

PEER

Yunanlılar ayaklanıyor!

DÖRDÜ BİRDEN

Nasıl? Yunanlılar mı ayaklanıyor?

PEER

Hem de tam bir isyan!

BALLON

Ne güzel. Öyleyse hemen Yunanistan'a! Zafer bize kollarını açıyor! Onlara Fransız silahlarının yardımını götüreceğim!

EBERKOPF

Onlara uzaktan cesaret vereceğim!

COTTON

Ben de malzeme tedarik edeceğim!

TROMPETERS

Hadi ileri! XII. Karl'ın "Bender" ayıbını örtmeye gideceğim!

BALLON

(Sıçrayarak Peer'in boynuna sarılır.) Sizi yeterince tanıyamadığım için beni bağışlayın!

EBERKOPF

(Elini sıkarak) Ben ne budalaymışım! Sizi neredeyse kaçık sanıyordum!

COTTON

Biraz ileri gitmişsin, sadece bir geveze!

TROMPETERS

Ben de kurnaz bir Amerikalı sanmıştım.

PEER

Ne demek istediğinizi anlayamıyorum?

EBERKOPF

İşte tutkular, istekler, amaçlar ve özlemlerle silahlandırılmış Gynt ordusu bütün servetiyle göründü.

BALLON

(Takdirle) İşte Mösyö Gynt, varlık dediğiniz şey!

EBERKOPF

(Takdirle) Gynt olmak ve adına şeref vermek!

PEER

Ne oluyor canım, söylesenize!

BALLON

Nasıl! Ne demek istediğimizi anlamadınız mı?

PEER

Hayır.

BALLON

Hadi canım, para ve silahla Yunanlıların yardımına gitmiyor musunuz?

PEER

(Geriye doğru atılarak) Ben mi? Hayır efendim hayır! Ben hep güçlüden yanayım. Onun için paramı Türklere ödünç vereceğim.

BALLON

Mümkün değil!

EBERKOPF

Hoş bir şaka!

PEER

(Bir dakika susar, bir sandalyeye dayanır ve önemli bir

tavır takınır.) Beyler, beni dinleyin! Dostluğumuzun kalan kısmı duman gibi uçup kaybolmadan ayrılsak daha iyi olacak. Gölgesinden başka bir şeyi olmayan kimseler, canlarını top güllelerine siper etmekten çekinmezler. Ama insan benim gibi gemisini havuzda yüzdürür ve yünler, ipekler arasında yaşarsa, nefsini kolay kolay tehlikeye atamaz. İstiyorsanız siz Yunanistan'a gidiniz, size bedava silah veririm ve oraya kadar gitmenizi sağlarım. Hak ve özgürlük uğruna kahramanca savaşın. Hadi gidin! Türklerin üzerine cehennemin bütün ateşlerini yağdırın! Bir yeniçerinin oku ucunda can verinceye kadar çarpışın! Ama izin verin de ben size arkadaşlık etmeyeyim. Çünkü *(elini cebinin üstüne kor)* benim altınım var, çünkü ben kendimim! Sir Peer Gynt! *(Şemsiyesini açar, asılı hamakların göründüğü ormana girer.)*

TROMPETERS

Amma domuz herif ha!

BALLON

Namussuzluğun bu derecesi görülmüş şey değil!

COTTON

Namusu falan bir yana bırakalım. Düşünün bir kere, memleket kurtulursa biz neler kazanacaktık!

BALLON

Ben daha şimdiden güzel Yunan kadınlarının başıma defne dalından taç giydirdiklerini görür gibi oluyordum!

TROMPETERS

Ben de kendimi, İsveçli büyük kahramanın intikamını almış farz ediyordum!

EBERKOPF

Ben de büyük vatanımın yüksek hırsının en uzak diyarlara kadar yayılmış olduğunu görür gibi oluyordum!

COTTON

İşin olumlu yanını düşünecek olursak, zararımızın ne kadar büyük olduğunu anlarız. Düşündükçe ağlayacağım

geliyor. Ben kendimi Olimpia'nın sahibi olmuş sayıyordum. Eski söylentilere bakılırsa orada çok zengin bakır madenleri varmış, bundan da yararlanabilirdik. Ya o ünlü Kastalia çeşmesi! Şelalelerini hesap edersek en aşağı bin beygirlik buhar gücü vermez mi?

TROMPETERS

Ne olursa olsun ben gideceğim. Benim İsveç çeliğim Amerikalıların bütün altınlarına bedeldir.

COTTON

Olabilir, ama biz o kalabalık arasında erir yok oluruz. Böyle olunca nerede kaldı bizim çıkarımız?

BALLON

Tuh Allah belasını versin! Limanı göre göre batmak işte buna derler!

COTTON

(Yata doğru yumruklarını sallayarak) Bir sürü zavallı tutsağın alın teriyle kazanılmış altınlarının, şu yatın içinde olduğunu düşündükçe insanın aklını oynatacağı geliyor!

EBERKOPF

Mükemmel bir görüş! Hemen gidelim! Denize, denize açılalım! O yeterince saltanat sürdü!

BALLON

Ne yapmak niyetindesiniz?

EBERKOPF

İktidarı ele geçirmek! Tayfaları elde etmek kolaydır, ileri! Yatı ele geçirelim!

COTTON

Nasıl? Siz mi?

EBERKOPF

Her şeyi ele geçireceğim! *(Yata doğru gider.)*

COTTON

Çıkarım, benim de bu işe katılmamı emrediyor. *(Onu izler.)*

TROMPETERS

Vay üçkâğıtçı vay!

BALLON

Tam bir üçkâğıtçı! Ama ne çare!.. *(Ötekileri izler.)*

TROMPETERS

Bu işi aslında beğenmediğimi her yerde söyleyebilirim. Ama ne yapayım, benim de onların peşinden gitmem gerekiyor!

(Deniz kenarı, ay ışığı, gökyüzünden bulutlar geçer, uzaktan yatın dumanlar savurarak geçtiği görülür.)

PEER

(Bir aşağı bir yukarı aceleyle koşarak dürbünle denize bakar, kâh kollarını çimdikler, kâh gözlerini denize, ufka diker.) Düş mü, karabasan mı? Uyanıyorum! Evet o! Açıklara doğru ok gibi ilerliyor! Hayır hayır! Ben düş görüyorum, uykudayım, sarhoşum! *(Ellerini ovuşturarak)* Böyle ölmek olur mu hiç! *(Saçlarını çeker.)* Düş, evet düş olmasını istiyorum! Ah, ne müthiş şey! Her şey gerçek! Hay namussuz arkadaşlar! Beni dinle Ulu Tanrım! Sen büyüksün ve adaletin kendisisin! Sana yalvarıyorum. *(Ellerini göğe kaldırarak)* Benim ben, Peer Gynt! Bana acı! Beni kanatlarının altına al! Yoksa işim bitik! Şu gemiyi parçala, şu yatı batır! Hırsızları tut! Her şeylerini altüst et! Ne olur, şu anda bütün işlerini bırak da beni dinle! Dünya bir dakika kendi kendine dönebilir! Ulu Tanrı! Beni duymuyor bile! Yine her zamanki gibi sağır! Bak, artık esir ticaretinden vazgeçtim. Çinlileri imana getirmek için rahipler tuttum. Bak! Sana bu kadar hizmet ettim! Sen de bana karşılığını ver! Yardımıma koş! *(O anda yatın bacasından bir alev fışkırır, yatın çevresini yoğun bir duman sarar, derinden bir patlama duyulur. Peer Gynt bağırır ve kumların üstüne düşer. Bir dakika sonra duman dağılır ve yat kaybolmuştur. Peer sapsarı olur. Yavaş sesle)* İşte ceza! Her şey battı! Bir kedi bile kalmadı! Var olsun yazgının darbesi! Yazgının

darbesi mi? Hayır hayır! Bu ondan da üstün bir şey! Onlar yok oldular, ben kurtuldum! Büyük Tanrım, beni sakladığın, bütün günahlarıma bakmayarak beni kurtardığın için, sana bin kere şükür! *(Geniş bir soluk alır.)* Güven altında olmak, büyük koruyucunun koruması altında bulunduğunu anlamak insana nasıl bir soluk aldırıyor!.. Şimdi de bir çölde ortada kaldım. Yiyecek içecek nereden bulacağım?! Adam sen de! Nasıl olsa bir şeyler bulurum. Burada tehlike yok ya! Ona bakalım! Beni kurtaran elbet onu da düşünmüştür. *(Yüksek sesle ve yaltaklanan bir tavırla)* Doğal ki benim gibi küçücük bir kulunun yok olmasını istemez! Biraz sabırlı olalım, ona zaman tanıyalım. Canımızı ona emanet edelim. *(Korkuyla sıçrayarak ayağa kalkar.)* Bir ses, bir hırlama! Şu çalıların arasından geliyor! Bir aslan olmasın! Belki de aslandır. *(Dişleri birbirine çarparak)* Hayır, aslan değil! *(Tekrar korkuyla)* Evet, evet aslan. Bu hayvanlar efendilerine saldıracak kadar budala değildirler: Postlarına mal olacağını bildikleri için hep bir köşeye sinerler. Onlarda içgüdü vardır. Ateşle oynamanın iyi olmadığını hissederler... Her neyse, biz tırmanacak bir ağaç bulalım. Uzakta hurma ağaçları ve akasyalar görüyorum. Onlardan birinin üzerine çıkarsam kendimi korurum. Ah ne olurdu, birkaç dua bilseydim!.. *(Bir ağacın üstüne tırmanır.)* "Akşam sabaha benzemez." Bu ayet tam bana göre. İnsanın ruhunun böyle yükseldiğini duyması ne iyi! Soylu bir düşüncenin değeri dünyanın bütün servetlerinden daha çok. Biz de ona teslim olalım. Bana acı çektirmek isterse, benim nelere dayanıklı olduğumu da bilir. Daha çok ısrar etmez. Bana bir baba gibi davranıyor. *(Üzüntüyle içini çekerek denize bakar ve alçak sesle)* Ama ne yazık ki hiç de tutumlu değil!

(Gece çöl ortasında Faslı askerlerin yerleşim alanı. Askerler ateşin çevresinde uzanmışlar.)

BİR KÖLE

(Saçlarını yolarak koşa koşa gelir.) İmparatorun beyaz atını çaldılar!

BAŞKA BİR KÖLE

(Üstünü başını yırtarak gelir.) İmparatorun kutsal giysilerini çaldılar!

BİR MUHAFIZ

(Koşarak gelir.) Hırsızı kaçırırsanız, her birinizin ayağına yüz sopa vurulacak! *(Savaşçılar atlarına sıçrarlar ve her biri bir yana savrularak, dörtnala giderler.)*

(Gün doğarken. Hurma ve akasya ağaçları.)

PEER GYNT

(Bir ağacın üzerine tırmanmış, elindeki ağaç dalıyla kendisini bir maymun sürüsüne karşı korur.) Aman Tanrım! Ne gece! *(Elindeki dalı sallayarak)* Sen daha orada mısın? Allah'ın belası! Bak şimdi de üzerime hindistancevizlerini atıyor. Hayır hindistancevizi değil başka bir şey! Şu maymunlar ne iğrenç hayvanlar! Kutsal kitapta "Duraksama ve dövüş" diye yazılı ama, ben de artık hal kalmadı. Son derece yorgun ve bitkinim. *(Sabırsızlıkla silkelenerek)* Bu hale bir son vermeli! Şu babayiğitlerden birini tutup asmalı, derisini yüzüp içine girmeliyim: O zaman beni de kendilerinden sanırlar. Bir adam sonunda bir hiç demektir. İnsan durumuna göre boyun eğmesini bilmeli. İşte, bir sürü daha! Karınca gibi kaynıyorlar! Allah'ın belası, defol oradan! Ooo! Kudurmuş gibi saldırıyorlar! Ah ne olurdu, şöyle elimin altında bir kuyruk ya da beni yalancı hayvana benzetecek bir şeyler olsaydı!.. Şu başımın üstünde de bir şeyler kımıldanıyor. *(Bakar.)* Ooo! Yine o ayakları çamurlu ihtiyar maymun! *(Korkudan büzülür ve bir dakika öyle sessiz durur. Maymun yine saldırmak ister. Peer bu kez maymunun gururunu okşamaya karar verir.)* Sen misin benim ihtiyar totom! Ne de sevimli şey! Tatlılıkla yola getirmekten başka çare yok! Onları kafa-

ma atmayacaksın değil mi? Bak ben de totoyum! Biz eski dost değil miyiz? Görüyorsun ya, ben de senin dilini konuşuyorum! Heh heh! Biz amca oğullarıyız ya! Yarın totoma şekerler getireceğim!.. Hay pis yaratık! Bak hepsini birden attı!.. Ne iğrenç şey!.. Belki de şunun eti yenir! Tuhaf, anlaşılmaz bir lezzeti vardır! Hoş lezzet dediğimiz şey de alışkanlık değil mi? Bilmem, hangi filozofun dediği gibi "Yenir, tükürülür ve alışılacağı umut edilir". Baksana şu işe, şimdi de yavrular ortaya çıktı! Herhalde bu yaratıklar, insanlara işkence etmek için yaratılmış olmalılar!.. İmdat, imdat! İhtiyar iğrenç bir şey, ama yavruları bin beter!

(Sabah çok erken. Kayalık bir alan, uzaktan çöl görülür. Bir tarafta bir mağaraya giden derin bir hendek. Hendeğin başında bir hırsız, hırsıza yataklık yapan ve imparatorun atı ile giysisi görünür. Çok zengin koşumlu olan at bir kayaya bağlıdır. Uzakta birçok süvari görülür.)

HIRSIZ

Tüfekler, mızraklar! Kaçalım, ama nereye?

HIRSIZA YATAKLIK YAPAN

Ben ölüm kokusu alıyorum. Sanırım boynumuza ip geçecek!

HIRSIZ

(Ellerini göğsüne kavuşturarak) Hırsız oğlu, hırsızlık için yaratılmıştır!

HIRSIZA YATAKLIK YAPAN

Benim babam da yatakçıydı.

HIRSIZ

Yoluna gideceksin, kendin olacaksın!

HIRSIZA YATAKLIK YAPAN

Sus! Pusuda bekleyelim! Ayak sesleri işitiyorum!

HIRSIZ

Şuraya saklanalım, Tanrı büyüktür!

(Mağaraya girerler ve kaybolurlar, atı ve giysiyi orada bırakırlar, süvariler uzakta gözden kaybolurlar.)

PEER

(Kamıştan bir flüt yaparak gelir.) Oh! Ne güzel bir sabah! Yaldızlı umutlarla dolu! Doğa gün doğuşunu parlak ışınlarla, ne olağanüstü bir güçle süslemiş! İnsan kendini ne kadar güvenli ve güçlü hissediyor! Bir boğayla dövüşecek kadar güçlü! Çevremde ne derin bir sessizlik! Ah, nasıl oldu da şimdiye kadar şu doğal güzellikleri göremedim: Büyük kentlerde kapanıp birtakım serserilerle itişmek!.. Bak şu kertenkelelere! Hiçbir şey düşünmeden, temiz hava alarak güneşte nasıl mekik dokuyorlar. Masumluk, hayvanların yaşamına değin her şeye egemen! Her bir varlık yazgısına boyun eğerek Yaradan'ın koyduğu kurallara göre yaşıyor. Her biri oyunlarında olduğu kadar kavgalarında da kendini buluyor. Sanki yaratılışın ilk günündeymişler gibi! *(Gözlüğünü takarak)* İşte bir kurbağa, sanki çevresine kayadan duvar çekmiş, yalnız başını çıkarmak için bir küçük delik bırakmış. O pencereden dünyaya bakıyor ve kendi kendine yetiyor. *(Düşünür.)* Kendine yetmek mi? Ben bunu bir yerde okumuştum, ama nerede? Sanırım eski bir büyü kitabında olmalı! Bu kitabın adı aile kitabı mıydı? Ah ne sıkıntılı şey Tanrım! Yaşlandıkça zaman ve mekân birbirine karışıyor belleğimi yitiriyorum! *(Bir gölgeye çekilir ve oturur.)* Burası serin. Azıcık uzanayım. İşe şurada hayvanlara yarayabilecek bitkiler. Bunların kökleri yenilebilir. *(Bir tanesini çiğner.)* Bu ancak hayvanlara yarar. Ama kutsal kitap "Doğayı yeneceksin" demiyor mu? Az ötede de "Yükselen alçalacak, alçalan yükselecektir" diye yazılı değil mi? *(Kaygılı)* Yükselmek! İşte beni bekleyen gelecek! Başka türlü olamaz. Talih bana yardım edecek. Buradan kurtulup yolumu sürdüreceğim. Bu bir deneyim. Tanrı bana güç verirse yolum açılacak!

(Düşüncelerinden sıyrılmaya çalışır, bir cigara yakar, uzanır ve çölü seyre dalar.) Ne bitip tükenmez, ne sonsuz bir yalnızlık! Uzakta bir devekuşu, hepsi bu! Tanrı bu boş ve cansız yerleri yaratırken ne amaçlıyordu acaba? Neden hiçbir verimliliği olmayan şu yanık, çorak, yararsız küre parçasını yarattı? Dünya kuruldu kurulalı, yaratanına olan basit bir şükran borcunu bile ödeyemeyen bu sonsuz toprakları yaratırken neydi amacı? Doğa israftan başka bir şey değil! Şurada, doğuda görünen parıltı deniz olabilir mi? Yok canım, bir serap olmalı. Deniz batıda kalıyor! Onu çölden ayıran tepeciklerden oluşan bir duvarla sınırlı! *(Birden bir şey düşünür.)* Bir duvar mı? O halde ben!.. Tepeler o kadar yüksek değil. O duvarı yıkarak bir kanal açabilirsem, bu çölü canlandırabilirim. O zaman bu çöl büyük bir denize dönüşür, üstünde de zengin adacıklar oluşur. Kuzeyde deniz, zümrüt gibi kayalıkların arasından görünecek. Güneye doğru da, bugünkü kervan yolu üzerinde yelkenlerini şişirmiş gemiler izlerini çizecek. İnsana can veren bir rüzgâr esecek. Bu durgun ve kokuşmuş havayı dağıtacak. Bulutlardan serin yağmurlar yağacak. Hurma ağaçları kalabalık kasabaların çevresinde yapraklarını sallayacak. Güneyde daha ileride yeni bir kültürün beşiği olan sahil kasabaları yayılacak. Buhar, fabrikaları canlandıracak. Burası hiç kuşkusuz sömürgelerin şahı olacak. Bütün bunları keşfedense, trenine binip Nil Nehri'ne doğru yol alacak. Denizin ortasındaki en verimli bölgeye Norveç soyundan gelenleri yerleştireceğim. Hallingdal ulusu hemen hemen kral kanındandır. Araplarla birleşmeleri işi tamamlar. Başkentimi, Peeropolis'i amfitiyatro biçiminde bir körfez üzerine yaptıracağım. Dünya devrini yaptı. Şimdi yeni bir devir başlıyor. Gynt Devri! Benim yeni doğan dünyamın devri! *(Sıçırayarak)* Sermaye olursa sorun kalmaz! Evet set kapaklarını açmak için, bana bir altın anahtar gerek! Ölüme karşı sa-

vaş! Onursuzların gizli hazinelerini açtıralım! Her yerde özgürlük havası esecek! Nuh'un gemisindeki eşek gibi öyle bir anırtı koparacağım ki sesim bütün dünyada duyulacak! Bütün sahilleri mahkûm oldukları boşluktan kurtarıp servet ve özgürlüğe boğacağım! Hadi ileri! Doğu'nun ve Batı'nın bütün sermayeleri bana gelsin! Şu anda bir at için krallığımın yarısını veririm! *(At kişner.)* Bir at! Giysiler! Mücevherler! Silahlar! *(Yaklaşarak)* Mümkün değil!.. Olur şey değil, doğru! "İmanla dağ yerinden oynar" diye bir şey okumuştum, ama bir at yaratıldığını duymamıştım! Ben budala mıyım, a canım! İşte at gözümün önünde. İyi öyleyse! *(Giysilerini kendi elbisesi üzerine giyer ve kendini izler.)* Haşmetmeap Peer Hazretleri! Hem de tepeden tırnağa kadar Arap! Vallahi insan ne olacağını hiç bilmiyor. Hadi ileri, benim güzel atım! *(Ata biner!)* Ayaklarıma da altın üzengiler! İnsanın soyluluğu ata binişinden belli olur.
(*Dörtnala çöle doğur giderek kaybolur.*)

(Bir vahada, bir Arap şeyhinin çadırı. Peer Gynt, hırsızların çaldıkları giysileri giyinmiş, yumuşak bir sedir üstüne uzanmış, kahve ve çubuk içmektedir. Önünde Anitra şarkı söyleyerek dans eder. Genç kızlardan oluşan bir de koro vardır.)

KORO

İşte peygamber geldi
Bize kum denizinden.
Tanrı'ya şükrederek
Yürüyelim izinden.
El üstünde tutalım
Kudretli peygamberi.
Büyük şenlik yapalım
İnletelim gökleri.
Hoş geldi peygamber, Ney çalın! Tef vurun!
Şükredin Tanrı'ya! Raks edin! Şen olun!

ANITRA

Beyaz atın üstünde,
Koşarak bize geldi.
Önünde diz çökelim,
Ellerini öpelim.
Gözleri ateş gibi
Hem sıcak hem de parlak.
Ne büyük mutluluk
Uzaktan ona bakmak!
Şimşek gibi çakarak
Gelince çölümüze,
Karanlıklar dağıldı
Işık yağdı gönlümüze.
Korkunç "semum"da bile
Yolunu yitirmedi.
Bize doğru gelmekte
Hiç tereddüt etmedi.

KORO

Hoş geldi peygamber! Ney çalın! Tef vurun!
Şükredin Tanrı'ya! Raks edin! Şen olun!

(Kızlar şarkı söylerler ve dans ederler.)

PEER

Kitap'ta "Hiç kimse kendi memleketinde peygamber değildir" diye yazılı. Bu ne doğru bir sözmüş. Burası Charlestown çevresinden daha çok hoşuma gidiyor. Orada sahte sesler, bana uygun olmayan, özü karanlık şeyler var. Orada hep yabancı gibiyim. Onun için orada kalıp da ne yapacaktım? O karınca yuvasına saplanıp kalmanın ne anlamı vardı? Şimdi o zamanları düşünüyorum da bir türlü anlayamıyorum. Demek her şey rastlantıydı, işte o kadar. Altının gücüyle insanın kendisi olması, evini kum üzerine kurmak demektir. Sıradan insan bir saat ya da yüzük karşısında yerlerde sürünür, kuyruk sallar. Kravat iğnenize, yüz kere şapkasını yerlere kadar sürterek selam

verir. Ama saat, iğne, yüzük, siz değilsiniz!.. Peygamberlik! İşte hiç olmazsa ne olduğu belirgin bir şey, bir makamdır! İnsan neyin nesi olduğunu bilir! Saygı görüyorsa, onuruna şenlikler yapılıyorsa; onun için yapılıyordur, parası için değil! İnsan neyse sadece odur. Ne talihe, ne rastlantıya, hiçbir şeye borçlu değildir. Ne ayrıcalığa ne de değerini kanıtlayacak bir belgeye ihtiyacı vardır... Peygamber! Vallahi bu çok işime geldi! Hem bu bana çölü geçerken öyle beklenilmedik bir şekilde geldi ki. Fas imparatorunun giysisiyle atını çalmışlardı. Hırsızlar izlenildiklerini anlayınca, atı da giysileri de yarı yolda fırlatıp kaçtılar. Ben de giyindim, kuşandım, atıma atladım. Şu görkemli halimle şu doğal insanların arasına karışınca, beni "peygamber" sandılar. Onlar için sorun basitti. Amacım onları aldatmak değil. Hem peygamberlikle yalancılık birbiriyle ilintisi olmayan şeyler. Ne zaman istersem çekip gidebilirim, tehlike de yok. Onlara hiç bağlı değilim. Bu işin özelliği şu: İstediğim zaman geldiğim gibi giderim. Atım hazır. Tek sözcükle, her şey benim elimde.

ANITRA

(Yaklaşarak) Peygamberimiz efendimiz!

PEER

Cariyem ne istiyor?

ANITRA

Çölün oğulları şurada, çadırın önünde toplanmışlar, yüzünü görmek istiyorlar.

PEER

Dur! Onlara söyle, uzakta dursunlar. Dileklerini uzaktan dinlemek istiyorum. Ve yine onlara söyle ki, çadırımın altında erkek yüzü görmeye tahammül bile edemem! Erkekler, çocuğum, sefil yaratıklardır; iğrenç varlıklar. Ah Anitra! Bilmezsin, onlar insanı nasıl aldatırlar! Ne günahlar işlerler, bir bilsen yavrucuğum!.. Hadi artık yetişir! Kadınlar dans etsinler! Peygamber kötü anılardan bir an önce kurtulmak istiyor!

KORO

Bak peygamber ağlıyor bizlerin günahına,
Yürekler dayanmıyor onun ah ü vahına.
İyi kalpli peygamber, ne kadar da cömerttir
Pişmanlık duyan kula cennet va'detmektedir.

PEER

(Dans eden Anitra'yı gözleriyle izleyerek) Bacakları trampet değneği gibi oynuyor: Nasıl da iştah açıcı! Endamı güzellik kurallarına pek uygun olmasa da, güzellik dediğimiz nedir ki? Görece değil mi? Yalnız yerinde ve zamanında geçer akça! Ayakları çok temiz değil, kolları da. Ama bu bir kusur sayılmaz. Beni dinle Anitra!

ANITRA

(Yaklaşarak) Cariyen emrini bekliyor!

PEER

Sen insanı çıldırtırsın yavrum. Bak peygamber heyecan içinde! Bunu sana kanıtlayayım mı? İşte bak seni cennetime huri yaptım bile!

ANITRA

Mümkün değil efendimiz!

PEER

Kararım karardır!

ANITRA

Bu nasıl olur efendimiz?

PEER

O işi bana bırak. Seni ben okutacağım. Sende ruh mu yok? Kuşkusuz kaba ve cahilsin, bunu üzülerek görüyorum. Ama korkma! Sende o ruhu içselleştirecek kadar yeterli gizilgüç var! Ben bunu seni görür görmez anlamıştım. Hiçbir zaman çok büyük bir atılım yapamayacaksın. Sana öylesine derin bir ruh vaat etmiyorum. Ama ne çıkar bundan? Sana ne gerekliyse, ona sahip olacaksın ya!

ANITRA

Peygamberimizin eli ve gönlü çok açık.

PEER

Tereddüt ediyorsan söyle!

ANITRA

Ben ruhtan çok...

PEER

Söyle söyle! Çekinme!

ANITRA

Ruhum olmuş olmamış, pek tasam değil, ama beni sevindirmek istersen...

PEER

Evet!

ANITRA

(Sarığını göstererek) Şu güzel zümrüdü!

PEER

(Son derece memnun mücevheri uzatarak) Anitra! Havva'nın öz kızı! Çekiciliğine tutuldum. Sonunda her şeyden önce ben de insanım! Saygın bir şairin dediği gibi "Ezeli kadınlık beni çekiyor".

(Mehtaplı bir gece, Anitra'nın çadırının önünde bir hurmalık.)

(Peer elinde bir Arap lavtası bir ağacın altında oturmuştur. Saçlarını kestirmiş, sakalını kırptırmış, son derece gençleşmiştir.)

PEER

(Çalar ve söyler.)

Yeni bir aşk peşinden serbestçe koşmak için,
Cennetimi kilitleledim, rüzgâra yelken açtım.
Sahilde hurilerim ağlarken için için,
Ben düşler kurarak oradan uzaklaştım.

Gemim yol aldı hızla çok uzak bir ülkeye,
O ülke kızgın kumlar seraplar ülkesiydi.
Gemim göğsünü gerdi her türlü tehlikeye,
Kulağıma gelen ses hurmalığın sesiydi.

Hemen gemimi yaktım yere ayak basınca,
Atladım üzerine duru beyaz bir atın.
Yıldırım oldu atım kırbacı şaklatınca,
Attı beni tahtına yeni bir saltanatın!

Nazlı güzel Anitra, sahraların bülbülü,
Semaların yıldızı, bahçelerin şen gülü,
Seni gören kurtulur her türlü ıstıraptan,
Sen daha çarpıcısın en nefis bir şaraptan.

(Lavtayı boynuna asar.) Her şey susuyor! Güzel kız mutlaka kulağını dikmiş şarkımı dinliyordur. Belki de yarı çıplak şu perdenin arkasına gizlenmiş beni gözetliyordur. Şüşt! Kulağıma bir ses geliyor, şişe mantarı açılıyormuş gibi bir ses! İşte yine o ses! Acaba bir sevgi ahı mı? Yoksa şarkı sesi mi? Hayır, şimdi anladım, yakından gelen bir horultu. Ne musiki! Bülbül, sesini kes! Anitra uyuyor! Cıvıltın Anitra'yı uyandırırsa bu sana pahalıya mal olur!.. Yok yok, hayır, sen gene de sürdür ötmeni! Kitap'ta dendiği gibi "Bülbül şarkıcıdır". Ben de şarkıcı değil miyim? Sen de, ben de uyum dolu sesimizin tınısıyla ince ve duyarlı yürekleri fethediyoruz. Dupduru geceler şarkı söylemek içindir. Müzik bizim ortak yanımız. Bülbül için olduğu gibi, Peer Gynt için de müzik yapmak "kendi olmak" demektir. Varsın uyusun güzel kız. Benim gibi bir âşık için, mutluluğun en büyüğü değil mi bu? Hoş, mutluluğun doruk noktası, bardağa değmeden dudağı uzatmak değil mi?.. Ayy! İşte geliyor! Ta kendisi! İyi, böyle olması daha hoşuma gitti!

ANITRA

(Çadırdan çıkar.) Böyle gece vakti beni çağıran efendimiz miydi?

PEER

Evet, ben çağırdım. Seni peygamber çağırdı! Bilmem hangi cehennem gürültüsü beni uykudan sıçrattı. Sanki bir av borusu belki de kedilerin konseri!

ANITRA

Hayır efendim, av borusu değil. Büsbütün başka şey!

PEER

Ya neydi?

ANITRA

Yalvarırım sana, beni bağışla!

PEER

Söyle!

ANITRA

Beni utandırma!

PEER

(Ona yaklaşarak) Belki de sana zümrüdü verdiğim zaman tepeden tırnağa kadar duyduğum şeydi!

ANITRA

(Korkuyla) Tanrı esirgesin! Sen ki dünyanın ışığısın! Kendini nasıl iğrenç bir hayvanla bir tutarsın!

PEER

Ah, yavrucuğum! Aşk işlerinde bir erkek kediyle bir peygamber arasında fark yoktur!

ANITRA

Efendimizin dudaklarından zarif bir şakanın balları akıyor!

PEER

Küçük dostum! Sen de her kadın gibi, büyük adamların dış görünüşüne aldanıyorsun. Gerçekte ben çok şakacıyım; özellikle de sevdiğimle baş başa kaldığımda. Ama mesleğim gereği maske takmam gerekiyor. Peygamberlik icabı kimi kez sert oluyorum! Ama yalnız sözle... Eh artık, bu kadar komedi yetişir! Bak sana söyleyeyim, seninle baş başa kalınca peygamber filan değilim ben, sadece Peer'im, neysem oyum, senden başka bir şey istemiyorum.

(Bir ağacın altına oturur ve Anitra'yı kucağına çeker oturtur.)

PEER

Gel Anitra! Yeşil hurma dallarının serinliği altına kendimizi bırakalım. Kulağına fısıldayacağım sözlere güleceksin. Sonra rollerimiz değişecek. Kızıl dudakların kulaklarıma aşkını fısıldarken gülme sırası bana gelecek.

ANITRA

(Ayaklarına uzanarak) Sözlerini anlayamıyorum ama, her biri bana hoş bir tını gibi geliyor. Söyle efendim, bana vaat ettiğin ruh, seni böyle dinlerken mi gelecek?

PEER

Ruhun ışığı sana daha sonra gelecek kızım! Ufukta, güneşin doğuşunun pembelikleri arasında altın harflerle yazılı "İşte gün" sözcükleri belirdiği zaman, ders başlayacak! Hiç korkma, seni ben okutacağım. Ama bu ılık gecenin sessizliği içinde eski ve yıpranmış bir bilginin kisvesine bürünmüş bir öğretmen gibi davranmak budalalık olur. Ve sonunda insan iyice düşünürse aslolan ruh değil, yürektir.

ANITRA

Konuş efendim konuş. Sen söyledikçe gönlüme ışıklar yağıyor.

PEER

Göz kamaştırıcı aydınlık, derin bir karanlıktır. Muhakemeyi abartmak, genellikle budalalıktır. İnsanüstü bağırmak dilsizliktir. Korkaklık acımasızlıkta kendisini gösterir. Gerçeği abartma, tersine olgunluktur. Evet çocuğum, ben yaşamda birçok ruhu inceleme olanağı buldum. Ama hiçbiri beni aydınlatmadı. Dünyada ruhla besili ne adamlar bilirim ki, gerçeği görmekte senden çok güçlük çekerler. Bunlar arasında öyle bir varlık tanıdım ki, gerçek bir inci olmasına karşın, amacına ulaşamadı, pusulayı şaşırdı... Şu vahanın etrafını çeviren çölü görüyor musun? Denizlerin bu çöle yayılması için başımdaki sarığı sallamam yeterli. Ama yeni memleketler, yeni denizler ya-

ratacak kadar budala da değilim! Sen yaşamanın ne olduğunu biliyor musun?

ANITRA

Sen bana öğret!

PEER

Zamanı yüksekten aşmak, ayaklarını ıslatmadan nehri geçmek ve bütün bunları kendinden hiçbir şey yitirmeden gerçekleştirmek! İnsan kendisi olabilmesi için yavrum, genç ve güçlü olmak gerekir. İhtiyar bir kartal tüylerini yitirir. Geçkin bir gül güzelliğini kaybeder, ihtiyar bir kadın dişlerini... Deri buruşukluğu gibi ruh da buruşur. Gençlik, gençlik! Seninle egemenliğimi sürdürmek istiyorum! Ama bağlarda, hurmalıklarda değil, sultanı olacağım genç kadınların yüreklerinde! Seni etkilemek, yeni bir hükümdarlık kurmak için, senin kalbini seçmek lütfunda bulundum... Gönlünün sultanı olmak istiyorum! Ama yeni bir kural getireceğim: Ayrılmamız ölüm olacak! Yani senin için... Bana ait olmayan hiçbir şeyin kalmayacak! Ne evet, ne hayır, benim arzularımdan başka bir arzun olmayacak! Gece gibi siyah saçların ve sahip olduğun tatlı şeyler benim şahane kudretimin önünde eğilecek, bütün bunlar benim Babil bahçelerim olacak! Onun içindir ki, ruhunun olmaması beni üzmüyor. Böyle olduğun gibi olman daha iyi. Bir ruha sahip olmak, insanı kendini beğenmeye yöneltir. Şimdi beni dinle! İstersen, ayak bileğine bir halka geçirmeye razıyım. Bu, her ikimiz için de daha hayırlı olur. Ruh yerine ben senin olacağım. Hiçbir şey değişmeyecek. *(Anitra horlar.)* Nasıl? Uyuyor! Acaba sözlerim ona hiç dokunmadan üzerinden mi kayıp geçti? Hayır! Âşıkane sözlerimin etkisi o kadar güçlüydü ki, hızlı bir cereyan gibi onu uzaklara, ta düş dünyasına kadar götürdü. *(Kalkar ve Anitra'nın göğsünü mücevherlerle doldurur.)* İşte gerdanlıklar! İşte daha birçok mücevher! Uyu Anitra ve Peer'i düşün!.. Uyu! Uyur-

ken bir hükümdar tacı kazandın! Bu gece Peer yalnız kendi gücüyle kazandı.

(Kervan yolu, vaha uzaktan kaybolur.)

(Peer, Anitra'yı önüne oturtmuş beyaz atı üstünde yol alır.)

ANITRA

Ya beni bırakırsın ya da seni ısırırım!

PEER

Deli kız!

ANITRA

Peki, benden ne istiyorsun!

PEER

Senden ne mi istiyorum? Seninle kartalla güvercin oyunu oynamak istiyorum! Seni kaçırmak! Çılgınlıklar yapmak!

ANITRA

Utanmıyor musun? Senin gibi ihtiyar bir peygamber!..

PEER

Sus! Peygamber ihtiyar değildir. Sen budala mısın, bu ihtiyarlık işareti midir?

ANITRA

Bırak beni! Geri dönmek istiyorum!

PEER

Seni şımarık seni! Dönmek mi istiyorsun? Sahi mi? Nereye dönmek istiyorsun? Babanın evine mi? Bizim gibi kafesinden kaçmış, serbestliğe kavuşmuş kuşlar bir daha geri dönmezler! Hem de yavrum hep bir yerde mıhlanıp kalmak iyi değildir. İnsan iyice tanışmadan kazandığını saygıda kaybeder. Özellikle de kendini peygamber diye tanıtmış olursa! Artık bu işe bir son vermek zamanı gelmiştir. Çöl evlatlarının ruhları kahramandır. Ama inanç ve imanlarının eksik olduğu da ortada.

ANITRA

Evet, ama senin peygamberliğin doğru mu?

PEER

Ben senin hükümdarınım! *(Anitra'yı kucaklamak ister.)* Oh, oh, bak! Küçük kuşum nasıl ötüyor?

ANITRA

Şu parmağındaki yüzüğü versene!

PEER

Al sevgilim al, bütün mücevherlerim senin olsun!

ANITRA

Ne tatlı, ne güzel sözler söylüyorsun!

PEER

Böyle söylemek insanı sarhoş ediyor. Ben attan inmek istiyorum. Bir köle gibi atının dizginini tutacağım! *(Kırbacını Anitra'ya verir ve attan iner.)* Görüyor musun gülüm, nazlı çiçeğim! Güneş beni çarpıp ayaklarının dibine serinceye kadar, böylece kum ve toz içinde yürüyeceğim! Ben gencim Anitra! Onu iyi bil! Bak nasıl gülüyor ve şaka yapıyorum! Gülüp eğlenmek gençliğin göstergesidir! O kadar kalın kafalı olmasaydın, sevgili gülüm, "Böyle çılgınlıklar yaptığına göre daha çok gençtir" diyecektin.

ANITRA

Evet gençsin... Daha başka yüzüklerin de var mı?

PEER

Öyle değil mi? Bak görmüyor musun bir geyik gibi sıçrıyorum! İnan ki gencim! Çok doğru! Hoppala! Bak şimdi dans edeceğim!

(Şarkı söyler ve dans eder.)

Bana mutluluk veren
Tatlı güzel pilicim.
Biraz beni gagala
Bak yanında bir hiçim!

ANITRA

Aman peygamberim, kan ter içinde kaldın! Şimdi çatlarsın diye ödüm kopuyor. Kuşağında sallanan o ağır yükü bana ver!

PEER

Beni ne kadar düşünüyorsun! Bundan sonra heybemi sen taşıyacaksın. Birbirini seven yüreklerin mutlu olabilmeleri için altına ihtiyaçları yoktur!

(Tekrar şarkı söyleyerek dans etmeye koyulur.)

Peer artık çılgına döndü,
Ne yapacağını bilmiyor.
Bütün kötülükleri eriyip söndü
Ne yapacağını bilmiyor.
Peer artık çılgına döndü!

ANITRA

Peygamberi dans ederken görmek ne keyif!

PEER

Bırak şu peygamberi şimdi bir yana! Gel giysilerimizi değişelim. Hadi, at üstündekileri...

ANITRA

Kaftanın çok uzun, kuşağın çok geniş, çorapların çok dar...

PEER

İyi ya!.. *(Diz çöker.)* Hadi bakayım, bana biraz acı çektir. Seven bir yürek için acı çekmek çok tatlı bir şey. Beni dinle! Şatomuza gidince...

ANITRA

Yani cennetine değil mi?.. Daha çok uzak mı?

PEER

Oo, daha çok uzak... Bin fersah kadar yolumuz var...

ANITRA

Çok uzakmış!

PEER

Dur, sana vaat ettiğim ruhu vereceğim.

ANITRA

Teşekkür ederim, benim ruha ihtiyacım yok. Sen benden, sana acı çektirmemi istememiş miydin?

PEER

(Ayağa kalkar.) Evet büyük bir acı! Büyük ama kısa. Yalnız iki üç gün sürsün!

ANITRA

Anitra peygamberin sözünden çıkamaz. Hoşça kal! *(Peer'in parmaklarına güçlü bir kamçı darbesi indirir, dizgini çevirir ve dörtnala kaybolur; Peer yıldırımla vurulmuş gibi bir dakika hareketsiz kalır.)*

(Aynı dekor bir saat sonra)

PEER

(Çok sakin ve düşünceli hareketlerle üzerindeki Arap giysilerini birer birer çıkarır. Bu işi bitirdikten sonra cebinden bir yolculuk kasketi çıkararak başına giyer ve Avrupalı kıyafetinde görünür. Başından çıkardığı sarığı atarak) İşte Arap, işte ben! Bütün bunlar, benim hiçbir işime yaramadı. Çok şükür ki kanıma sinmedi, yalnız elbiselerimde kaldı! Hem benim burada işim ne? Sanki Hıristiyan olarak yaşamak ve gösterişten kaçınmak, ahlak ve kanunu göz önünden ayırmamak, öldükten sonra da mezarı başında söylenecek bir nutka ve tabutu üstüne konacak bir çelenge hak kazanmak daha iyi değilmiş gibi! Çılgın kız! Az daha beni baştan çıkarıyordu. Onda beni böyle etkileyecek ne vardı? Vallahi bilmiyorum! Neyse, bu şaka da bitti! Az daha gülünç bir duruma düşecektim. Hata ettim, biliyorum. Tek tesellim, bu hatanın kişiliğimle değil konumumla ilgili olması. Bu, peygamberlik yaşamının sonucu. İğrenç, hareketsiz, tatsız tuzsuz bir yaşam. Peygamberlik kötü bir sanat! Beni soydular, orası kesin! Ama, bereket versin ki az buçuk birikmiş param var: Biraz da cep harçlığı, biraz da Amerika'daki para. Herhalde ortada kalmış değilim! Durumum iyi bile sayılır. Artık ne bir atın, ne de bir arabacının tutsağıyım. Üzerime yüklenmiş birçok yük yok. Sözün kısası, her şey benim elimde! Şimdi hangi yolu seçeyim? Önümde açılan iki yol var! Akıllı ile budala, seçtiği yolda anlaşılır... Ben yapacağımı bilirim! Bugünkü durumu aydınlatmak için çok eski zamanlara ait öyküleri inceleyeceğim. Gerçi benim bilgim

çok ilkel. Tarihin mekanizması ise son derece çetin ve karışık. Ama ne olacak canım? İnsan en doğru sonuçlara rastlantı sonucu ulaşır. Hem bir ülkü edinmek ve ona doğru çelikten bir istenç gücüyle adım adım yürümek insanın ruhunu yükseltiyor! *(Heyecanla)* Bütün bağları koparmak, memleketiyle, dostlarıyla ilgiyi kesmek, servetini küçümsemek, sevginin mutluluğuna veda etmek; bütün bunlar, gerçeğin sırrını ortaya çıkarmak için... Gerçeği aramanın göstergeleri bunlar. Yazgımın sırrını çözdüğüm için, düşünülemeyecek derecede mutluyum! Yaşamın yollarını bırakıp geçmişin derinliklerine dalıyorum. Geçmişin insanları imansız, eylemleri güçsüz! Kadınlara gelince, onlar da sadece ihaneti tanırlar! *(Gider.)*

(İskandinavya'da bir yaz günü, orman içinde bir kulübe. Kapısı ardına kadar açıktır, kapının üstünde büyük bir tahta kilit, kapının yukarısında bir geyik kafası. Kulübenin çevresinde keçiler otlarlar. Kulübenin önünde olgun, sarışın ve güzel bir kadın, güneşte oturmuş yün eğirir. Kadın ara sıra yola bakar ve şarkı söyler.)

SOLVEIG

Geçiyor aylar yıllar hicranım tükenmiyor
Uzaktaki sevgilim senden haber gelmiyor.
Yine günün birinde sen bana döneceksin,
Sana verdiğim sözü tuttuğumu göreceksin.

(Keçileri toplar tekrar yün eğirmeğe koyulur.)

Tanrım korusun seni, adım attığın yerde,
Tanrım korusun seni, düşürmesin hiç derde.
Hiç şikâyet etmeden bekliyorum yolunu
Tanrım elbette bir gün kavuşturur kulunu.

(Mısır'da gün doğarken, kumun üzerinde Memnon'un heykeli görünür.)

PEER

(Sakin sakin yürüyerek gelir ve bir dakika çevresine bakar.) İşte buradan başlayabilirim. Değişiklik olsun diye şimdi de Mısırlı oldum ama bir dakika bile kendim olmaktan ayrılmaksızın. Bundan sonra Asur'a gideceğim. Dünyanın yaratıldığı zamandan başlamak istersem, işin içinden çıkamam. Geçmişimizde kutsallaştırılan şeylerin dışında kalmaya karar verdim. Geçmişin olumlu izlerini nasıl olsa başka yerde de bulabilirim. Her şeyi inceden inceye incelemek hesabımda yoktu doğrusu, bütün bunlar gücümü de aşıyor iyice. *(Bir taşın üstüne oturur.)* Şu görkemli heykelin sabah nağmelerini, burada oturup dinlenerek sabırla bekleyeceğim. Kahvaltı ettikten sonra da, ehramın üstüne çıkacağım. Zaman bulursam, içini de inceleyeceğim. Daha sonra, yaya olarak Şap Denizi'nin çevresini dolaşacağım. Belki de Şap Denizi kıyılarında "Putiphar" kralının mezarını keşfederim. O zaman da tam bir Asyalı olurum. Babil'de eski kültürün zafer kazanmış olan tanıkları olan Şaplı kadınların izlerini süreceğim. Oradan bir sıçrayışta "Truva" duvarlarına geçeceğim. Truva'dan bir deniz yolu beni dosdoğru eski ve mükemmel Atina'ya götürür. Leonidas'ın savunduğu geçidi ziyaret edeceğim. Büyük düşünürlerin izlerini süreceğim. Sokrates'in, bu zavallı soylu kurbanın eriyip çürüdüğü hapishaneyi bulacağım... Yok canım! Şimdi memleket ateş içinde! İyi ya, onu sonraya bırakırız. Helenizm beklesin! *(Saatine bakar.)* Ayy! Zaman geçiyor, güneş daha görünmedi. O halde yine Truva'ya dönüyorum. Orada kalmıştım... *(Ayağa kalkar ve dinler.)* Bu acayip fısıltı nedir? *(Güneş doğar, Memnon'un heykeli şarkı söyler.)*

Tanrıların külünden,
Zamanla kuşlar doğdu.
Kuşların cıvıltısı,
Herkes için sırroldu.

Onun için ki Memnon,
Çarpışmayı istiyor.
Cıvıltının anlamı
Bilinmelidir diyor.

Söyleyiniz baykuşlar!
Nerededir o kuşlar?
Bunu haber vermeli
Ya çare yok, ölmeli!

PEER

Evet, doğru! Heykelin sesini duydum! İşte bu, geçmişin musikisi. Dalgaları aştım. Bilginlerin görüşlerine sunmak üzere şu olayı not edeyim. *(Cep defterine kaydeder.)* Heykel şarkı söyledi. Musikisinin pürüzsüz olarak ayırdına vardım. Ama sözlerini anlayamadım. Belki de her şey bir düştür. Bugün bundan başka kaydedilecek önemli bir şey yok. *(Yoluna devam eder.)*

(Gize civarında kayadan oyulmuş büyük sfenks görülür. Uzaktan Kahire'nin minareleriyle çevresi belirir.)

PEER

(Gelir ve kâh dürbünle, kâh elini dürbün gibi yaparak dikkatle sfenkse bakar.) Ben daha önce acaba nerede buna benzer bir şey görmüştüm? Böyle bir şey gördüğümü hayal meyal hatırlıyorum. Canlı bir varlık mıydı? Neydi, kimdi? Ya kuzeyde veya ekvatorda rast gelmiş olacağım. Memnon'un heykeli bana Dovre kralını hatırlattı. O da bir yığın taş üzerine dimdik kurulmuş oturuyordu. Ama şu karşımdaki tuhaf hayvan, hem hayvan hem insan olan şu yaratık neyin nesi? Acaba yine bir masal ürünü mü? Ya da bulanık bir anı mı? Bir masal ürünü mü? Evet, şimdi senin kim olduğunu tanıdım dostum. Sen eğri çizgisin, bir değnekle dövdüğüm eğrilik... Doğal ki düş görürken... O zaman hastaydım... *(Yaklaşarak)* Aynı gözler,

aynı dudaklar... Hali daha daha kayıtsız, daha kurnaz. Bak bak, şu eğriliğe bak! Demek sen gündüzleri arkandan bakınca aslana benziyorsun! Daha başka bilmeceler de biliyor musun? Şimdi görürüz. Bakalım yine bana son kez ki gibi mi yanıt vereceksin! *(Sesini yükseltir.)* Hey eğrilik! Kimsin sen?

SFENKSİN ARKASINDAN BİR SES

Ach, Sphinx! Wer bist du?

PEER

Hele bak Almanca konuşan bir yankı. Şaşılacak şey! Çok garip!

SES

Wer bist du?

PEER

Vallahi mükemmel, kusursuz bir Almanca! Şimdiye kadar görülmemiş ve duyulmamış bir olay. Bu durumu ilk kez ben kaydetmiş oluyorum. *(Defterine yazar.)* "Almanca yankı, Berlin lehçesi."

(Sfenksin arkasından Begriffenfeld çıkar.)

BEGRIFFENFELD

Bir adam!

PEER

Tamam! Demek ses sonradan geliyormuş! *(Kaydeder.)* "Sonu başka türlü çıktı."

BEGRIFFENFELD

(Birtakım kaygılı hareketler yaparak) Affedersiniz efendim! Yaşamsal bir soru! Sizi buraya hangi rüzgâr attı?

PEER

Bir ziyaret. Bir gençlik arkadaşımı görmeye geldim.

BEGRIFFENFELD

Nasıl? Sfenks mi gençlik arkadaşınız?

PEER

Onu çok eskiden tanırım.

BEGRIFFENFELD

Ne mutluluk! Geçirdiğim şu korkunç geceden sonra! Ah! Şakaklarım zonkluyor! Şimdi neredeyse kafam çatlayacak! Demek siz, onu tanıyorsunuz! Cevap veriniz! Konuşsanıza canım! Söylesenize bu nedir?

PEER

Ne midir? Ne olduğunu ben çok iyi biliyorum. O, kendisidir.

BEGRIFFENFELD

(Sıçırayarak) Aman ne mutluluk! Yaşam bilmecesi artık çözüldü. Kendisidir dediniz, öyle değil mi? Emin misiniz?

PEER

Evet, kendisi de öyle söylüyor.

BEGRIFFENFELD

Kendisi ha! Büyük devrim yaklaştı. *(Şapkasını çıkararak)* Adınız efendim?

PEER

Peer Gynt!

BEGRIFFENFELD

Peer Gynt!.. Anlamlı bir ad! Hemen tahmin etmeliydim! Peer Gynt, bilinmeyen demek, gelecek olan demek, geleceği bana önceden haber verilmiş olan demek!

PEER

Sahi mi? Öyle mi? Belki buraya beni aramak için gelmişsinizdir?

BEGRIFFENFELD

Peer Gynt! Derin, anlamlı, gizemli! Her sözcüğü, anlaşılması güç bir ders! Kimsiniz siz?

PEER

(Alçakgönüllülükle) Her zaman ben, kendim olmaya çaba gösterdim. İşte pasaportum da yanımda.

BEGRIFFENFELD

İşte bir gizemli söz daha! *(Bileğinden yakalayarak)* Kahire'ye! Müttefiklerin imparatorunu buldum!

PEER

İmparator mu?

BEGRIFFENFELD

Hadi geliniz!

PEER

Ben gerçekten ünlü biri miyim?

BEGRIFFENFELD

(Sürükleyerek) İmparatoru buldum, kendi olan imparatoru buldum!

(Kahire'de yüksek bir yapı ve duvarlarla çevrilmiş geniş bir avlu, demirli pencereler, demir kafesler, avluda üç gardiyan, dördüncüsü gelir.)

DÖRDÜNCÜ

Bana bak Schaffmann, müdür nerede?

ÜÇ GARDİYANDAN BİRİ

Gün doğmadan önce gitti.

DÖRDÜNCÜ

Bu gece onun canını sıkacak bir şey oldu sanırım.

İKİNCİSİ

Suss! Geliyor!

(Begriffenfeld, Peer'i içeri sokar, kapıyı kilitler ve anahtarı cebine koy.)

PEER

İşte gerçekten de bilge biri. İnsan hal ve hareketini, söylediklerini güçlükle anlıyor! *(Çevresine bakarak)* Demek bilginlerin kulübü burası?

BEGRIFFENFELD

Hakikati arayan bütün ünlü bilginler burada buluşurlar. Yetmiş kişiden oluşan bu kuruluşumuza yeniden yüz üç üye daha girdi. *(Gardiyanları çağırarak)* Michel, Schlingemberg, Schaffmann, Fuchs! Çabuk kafeslere giriniz! Hadi çabuk olun!

GARDİYANLAR

Biz mi?

BEGRIFFENFELD

Siz değil de kim ya? Elbette siz! Çabuk, çabuk! Dünya da aynı yerde durmuyor. Dünya döndüğüne göre, biz de birlikte döneceğiz. (*Onları zorla kafese koyar.*) Artık büyük Peer geldi. Sizin de onların yanına gitmekten başka yapacak işiniz kalmadı; işte o kadar! *(Kafesi kapar ve anahtarı kuyuya atar.)*

PEER

Aziz doktorum, aziz müdürüm, bu yaptığınız...

BEGRIFFENFELD

Ben artık ne doktor ne de müdürüm. Şimdiye kadar her ikisiydim; ama bundan sonra hiçbiri değilim... Mösyö Peer Gynt, siz ağzınızı sıkı tutabilir misiniz? Size bir sır söyleyeceğim!

PEER

(Gittikçe artan bir kaygıyla) Bir sır mı?

BEGRIFFENFELD

Evet, rica ederim dikkat ediniz! Ürkmeyeceğinize söz veriniz!

PEER

Gayret edeceğim.

BEGRIFFENFELD

(Peer'i bir köşeye çeker ve yavaş sesle konuşur.) Tam akıl, dün gece saat on birde sizlere ömür!

PEER

Tanrı yardımcınız olsun!

BEGRIFFENFELD

Evet, bu çok fena bir şey! Özellikle konumumdan dolayı bu olay hiç hoşuma gitmedi. Gerçekten bu kuruluş şimdiye kadar bir akıl hastanesiydi.

PEER

Akıl hastanesi mi?

BEGRIFFENFELD

Şimdi artık her şey bitti. Anlıyor musunuz?

PEER

(Sapsarı olur, yavaş sesle) Şimdi anlıyorum; bu adam zırdeli! Ama kimse farkında değil. Buradan nasıl kaçayım? *(Geri çekilir.)*

BEGRIFFENFELD

(Onu izler.) Tam açıklayayım. Öldü lafını ben uydurdum. Öldü değil, kendi olmaktan çıktı! Dostum Münchhausen'in tilkisi gibi derisini değiştirdi.

PEER

Bir dakika izin veriniz...

BEGRIFFENFELD

(Alıkoyarak) Daha doğrusu bir tilki gibi değil, bir yılanbalığı gibi; gözüne bir toplu iğne... Duvara mıhlanınca... Bir dakika tepindi...

PEER

Tüylerim ürperiyor, buradan nasıl kaçsam?

BEGRIFFENFELD

Boynunu iyice çizdiler, sonra hop! Derisinden sıyrılıverdi!

PEER

Zincire vurulacak deli! Aklını bütünüyle yitirmiş!

BEGRIFFENFELD

Bu kaçış olayını denizde ve karada büyük bir devrimin izleyeceği gün gibi ortada. Şimdiye kadar deli diye tanınanlar, dün gece saat on birden sonra normalleştiler. Akılları bütünüyle başlarına geldi. Buna karşılık da sözde aklı başında olanlar aynı saatten sonra delirdiler!

PEER

Saatten söz ettiniz. Bu bana artık gitmek zamanı geldiğini hatırlattı. Daha çok kalmaya zamanım yok!

BEGRIFFENFELD

Zamanınız mı? Beni düşündürüyorsunuz. *(Bir kapı açar ve seslenir.)* Çıkınız! Artık zaman doldu. Akıl öldü, yaşasın Peer Gynt!

PEER

Aziz dostum!..

(Birbiri arkasından avluya birçok deli çıkar.)

BEGRIFFENFELD

Günaydın. Kurtuluşunuzun başlangıcını selamlayınız! İşte kralınız, imparatorunuz!

PEER

Nasıl, kral mı?

BEGRIFFENFELD

Öyle değil mi ya!

PEER

Ne büyük bir şeref... Bunu hak etmedim ben...

BEGRIFFENFELD

Böyle bir anda lüzumsuz alçakgönüllülüğe gerek yok!

PEER

Hiç olmazsa bana bir dakika izin veriniz. Şu an öyle bir serseme döndüm ki!

BEGRIFFENFELD

Sfenksin gizemini ortaya çıkaran adam, kendi olan bir adam!

PEER

İşte asıl sorun da bu ya! Evet, ben kendimim... Tepeden tırnağa kadar kendimim... Ama yanılmıyorsam, buradakilerin hepsi kendi olamayanlar...

BEGRIFFENFELD

Kendi olamayanlar mı? Bütünüyle yanılıyorsunuz. Tersine burada herkes tam anlamıyla kendisidir. Başka bir şey değil. Benliklerine bütün hızlarıyla yelken açar. Burada herkes bir fıçıya gömülür gibi benliğine gömülüyor, fıçının tahtasını benlik kuyusu içinde sertleştirir, ağzını benlik tıpasıyla sımsıkı kapar ve orada benliğini mayalandırır. Kimsede, başkalarının acıları için akıtılacak gözyaşı yoktur. Sonuçta biz tepeden tırnağa kadar kendimiziz. Şu halde bir imparatorumuz olması gerekiyorsa, bu ancak siz olabilirsiniz.

PEER

Şu anda istediğim bir şey varsa o da şeytanın...

BEGRIFFENFELD

Hadi bakalım cesaret! İnsan başlangıçta hep yadırgar. Benliğinizden ayrılmayınız! Size bir örnek göstereyim: Şu güruhun içinden herhangi birini örnek olarak alalım. *(Suratını asmış duran birine seslenir.)* Günaydın Huhu! Yine niye böyle suratı asık duruyorsun çocuğum?

HUHU

Bunca kuşak anlaşılmadan yok oldukça ben nasıl keyifli olurum?! *(Peer'e)* Sen yabancı, beni dinler misin?

PEER

(Eğilerek) Elbette!

HUHU

Öyleyse dinle. Şurada uzakta, doğuya doğru Malabar kıyısı uzanır. Portekizliler ve Hollandalılar özgün Malabar kabileleri arasında kültürlerini yaymaya başladılar. Bunlar memleketin her yanında kayıtsız ve şartsız hüküm sürüyorlar. Ama daha önceleri oranın efendileri orangutanlardı. Bütün o görkemli ormanlar onlarındı. Orada dövüşürler, istedikleri gibi birbirlerine söverler, birbirlerini ısırırlar, gırtlakları yırtılasıya bağırır çağırırlardı. Çünkü kendi yurtlarındaydılar... Yazık ki, orayı da yabancı uluslar ele geçirdi. O geniş ormanların dilini yok ettiler. Maymunların üzerinde dört yüzyıl boyu karanlık bir egemenlik kuruldu. Onların üremesi engellendi. Bu kadar uzun süren bir tutsaklık doğal olarak dili, düşünceyi, dahası kişilikleri de değiştirir. Böylesi bir saldırıya uğramış kavimlerin geleceği ortada. Şimdi artık ormanlarda o eski dil işitilmiyor, o ilkel hırıltılar duyulmuyor. Şimdi artık düşüncelerimizi anlatmak istersek, sözlere başvurmak zorunda kalıyoruz. Dilimizin, orman dilinin sağlığını korumaya çalıştım. Ölü olana yeniden yaşam vermek için mücadele ettim. Bağırmanın hakkını savundum. Kendim de bağırdım. Halk şarkılarıyla bağırmanın gerekliliğini

gösterdim. Ama bütün bu emeklerimin ödülü koca bir hiç oldu. Şimdi benim neşesizliğimin nedenini anlamışsındır, değil mi? Beni dinlediğin için çok teşekkür ederim! Derdime bir derman biliyorsan söyle!

PEER

(Kendi kendine) Kurtlarla birlikte hırlamak lazımdır derler. *(Yüksek sesle)* Aziz dostum, hatırımda kaldığına göre Fas'ta şairsiz ve gramersiz yaşayan bütün bir orangutan milleti vardır. Onların dili de Malabar diline çok benzer. Siz de bazılarının yaptığı gibi vatanınızdan ayrılarak oraya giderseniz, çok hayırlı iş yapmış ve kusursuz bir örnek olmuş olursunuz, ama onlara benzemek için kuyruk takmayı da unutmayınız!

HUHU

Beni dinlediğinize teşekkür ederim. Önerinizi düşüneceğim. *(Asil bir hareketle)* Doğu şairini reddetti. Şair, batının orangutanlarına gidiyor! *(Uzaklaşır.)*

BEGRIFFENFELD

Nasıl? Yeterince kendisi miydi? Evet değil mi? Kendisi, daima kendisi, tepeden tırnağa kadar kendisi, özellikle kendi dışında olan her şeyde gene de şeylerde kendisi... Geliniz. Şimdi size bir başkasını göstereyim. Onun da dün akşamdan beri aklı başına geldi. *(Arkasında bir mumya taşıyan bir fellaha)* Kral Apis, Haşmetmeap bugün nasıldırlar?

FELLAH

(Peer'e öfkeyle saldırarak) Ben Kral Apis miyim?

PEER

(Doktorun arkasına saklanarak) İtiraf ederim ki ben bu işin uzmanı değilim... Ama hal ve tavrınıza bakılırsa...

FELLAH

Sen de yalan söylüyorsun!

BEGRIFFENFELD

Haşmetmeap, kendisine sorunu anlatmak lütfunda bulunabilirler mi?

FELLAH

İyi öyleyse. *(Peer'e dönerek)* Şu sırtımda taşıdığım şeyi görüyor musun? Adı Kral Apis'ti, şimdi de mumya oldu, üstelik de öldü. Bütün ehramları yapan, kayaya büyük sfenksi oyan, Türklerle savaşan hep oydu. Onun için Mısır onu öküz biçiminde bir tanrı yaptı ve tapınağa koyarak ona taptı. Tamam! Kral Apis benim, bu gün gibi ortada. Bundan kuşku duyuyorsan, şimdi sana kanıtlarım. Bir gün Kral Apis avlanırken büyük aptesini yapmak için atından indi. Büyük kralın kirlettiği arazi benim büyükbabama aitti. Ben bu arazide yetişen buğdayla beslendim. Daha başka bir kanıt ister misin? Başımın üstünde göze görünmeyen boynuzlar var! Bana hak ettiğim değerin verilmemesi, benim için felaket değil de nedir? Doğuşumda Apis olan ben, başkalarının gözünde bir fellahtan başka biri değilim. Bana verebilecek bir öğüdün varsa, samimiyetle söyle! Bütün isteğim Kral Apis'e benzemek.

PEER

Haşmetmeabın yapacakları şey, ehramlar inşa ettirmek, büyük bir sfenks oymak ve Türklerle savaşmaktır.

FELLAH

Bunları söylemek kolay. Ama benim gibi açlıktan ölen bir zavallı fellah bunu nasıl kolay yapabilir? Ben farelere karşı kulübemi savunmakta bile güçlük çekiyorum. Hadi, beni tehlikesizce yükseltecek ve sırtımda taşıdığım Kral Apis'e benzetecek daha iyi bir yol bul!

PEER

Haşmetmeap kendilerini assalar ve büyük bir mezarda yatsalar nasıl olur? Mezar yaşamla öte yaşamın sınırıdır! Size bundan daha iyi bir öneri getiremem!

FELLAH

Bu mükemmel bir düşünce! Kendimi asacağım! Yaşasın darağacı! Nasılsa ölecek değil miyim, ha bugün ha sonra! Zaman her şeyi eşit yapıyor. *(Uzaklaşır ve kendini asmaya hazırlanır.)*

BEGRIFFENFELD

İşte kişilik sahibi bir adam buna derim! Öyle değil mi Mösyö Peer? Esaslı bir adam!

PEER

Evet evet, ama... Sahiden kendini asıyor! Aman yarabbi! Başım dönüyor, kendimi kaybedecek gibi oluyorum!

BEGRIFFENFELD

Bir başkalaşma durumu, çabuk geçer!

PEER

Başkalaşma mı? Ne hale gelmek için? Beni bağışlayın, artık gitmem gerekiyor!

BEGRIFFENFELD

(Peer'i tutarak) Siz deli misiniz?

PEER

Yok canım... Daha delirmedim!

(Gürültü patırtı, Vezir Hüseyin kalabalığı yararak yaklaşır.)

HÜSEYİN

Buraya bir imparator geldi dediler. *(Peer'e)* Siz misiniz?

PEER

(Umutsuz bir sesle) Sanırım öyle!

HÜSEYİN

Tamam! İşte hemen cevap verilmesi gereken bazı notlar.

PEER

(Saçlarını yolarak) İyi, iyi! Devam ediniz.

HÜSEYİN

O halde beni hokkaya batırmak lütfunda bulunur musunuz? *(Eğilerek)* Ben kalemim!

PEER

(Daha fazla eğilerek) Ben de eski görkemli bir yazı kâğıdı!

HÜSEYİN

Benim öyküm çok basittir efendimiz! Beni hokka sanırlar, oysa ben kalemim!

PEER

Ey kalem! Benim öyküm de iki sözcükle anlatılabilir; ben de hep beyaz kalması gereken bir tabaka kâğıdım!

HÜSEYİN

İnsanlar benden nasıl yararlanacaklarını bilmiyorlar. Hepsi beni hokka gibi kullanmak istiyor.

PEER

Ben bir kadın elinde yaldızlı bir kitaptım. Akıllılık ve delilik yaratılış hatasından başka bir şey değildir!

HÜSEYİN

Düşününüz ki bir kere bir kalem için çakının demirini hiç duymamış olmak ne kadar acı!

PEER

(Boyunca sıçrayarak) Siz hiç durmadan, ayağı yere değmeden yukarıdan aşağıya doğru sıçrayan bir geyik gözünüzün önüne getiriniz!

HÜSEYİN

Bir çakı! Ben körleşmişim... Yontulmak istiyorum! Beni ince bir uç haline getirmezlerse, dünya yok olur...

PEER

Bu dünyaya, Tanrı'nın çok güzel bulduğu kendi eserine doğrusu yazık olur!

BEGRIFFENFELD

Bıçak mı istiyorsunuz? Buyurun!

HÜSEYİN

(Doktorun uzattığı bıçağı alarak) Oh, yontulmak ne mutluluk! Şimdi ne çok mürekkep içeceğim! *(Bıçağı boğazına geçirir.)*

BEGRIFFENFELD

(Geri çekilerek) Sakın sıçıratma!

PEER

(Büyük bir korkuyla) Tutunuz! Yakalayınız!

HÜSEYİN

Doğru söylediniz! Beni yakalayınız! Alınız! Kalemi alınız!

Kâğıt! Kâğıt! *(Düşer.)* Körleşmişim. Mezar taşıma şu sözleri yazmayı unutmayınız: "Bütün ömrü boyunca, ölünceye kadar yıpranmış bir kalemdi."

PEER

(Baygın bir halde) Şimdi ben ne olacağım? Ben neyim? Sen ne istersen ben oyum, Arap'ım, cinim, günahkârım! Ama sana sığınıyorum, sen benim imdadıma yetiş! Ey büyük!.. Beynim durmuş gibi. *(Gülerek)* Adını bile unutuyorum... Ey bütün delilerin efendisi! İmdadıma yetiş! *(Bayılır.)*

BEGRIFFENFELD

(Elinde samandan bir çelenk, ata biner gibi üstüne sıçrar.) Hele bakınız! Güneşte nasıl parlıyor!.. Kendini yitirdi! Taç giydirmenin tam zamanı! *(Çelengi Peer'in üzerine koyar ve haykırır.)* Yaşasın kendi kendisinin imparatoru!

SCHAFFMANN

(Kafesinden) Yaşasın büyük Peer!

Beşinci Perde

Norveç sahillerine doğru yol alan bir gemide. Güneş batarken, esintili bir hava.
Peer Gynt beyaz saçlı ve beyaz sakallı, güçlü kuvvetli bir ihtiyar. Geminin arka tarafında durur. Kıyafeti gemicilere benzer, üzerinde bir ceket, ayaklarında uzun konçlu çizme vardır, giysileri eskimiştir. Tunç rengi almış olan çehresindeki çizgilerde daha sert bir anlam vardır. Kaptan dümenin yanında, tayfalar önde dururlar.

PEER

(Güvertenin parmaklıklarına dayanmış sahili seyreder.) İşte, yine kışlık kıyafetine bürünmüş, gövdesini güneş batışının ışınlarına vermiş ihtiyar. Halling. Kardeşi Jökel de arkasında alçakgönüllü bir tavırla duruyor. Yeşil buzdan örtüsünü daha üstünde taşıyor. Buz denizi, uzun yün giysi giyinmiş bir kız gibi nazlı nazlı uzanıyor. Hadi yaşlı dostlarım, çılgınlığın gereği yok! Sizi nereye yerleştirmişlerse, orada durunuz. Sonuçta siz de cansız bir yığından başka bir şey değilsiniz!

KAPTAN

İki kişi dümene! Fenerleri çekiniz!

PEER

Yine rüzgâr!

KAPTAN

Bu gece fırtına var.

PEER

Gemiden Rondane Dağları görülebilir mi?

KAPTAN

Hayır, ama iyi havada büyük direğin üstünden Galhoe tepesi görülebilir.

PEER

Hasteigen hangi yönde?

KAPTAN

(Parmağıyla göstererek) Şu yönde.

PEER

Ya! İyi öyleyse.

KAPTAN

Memleketi tanıyor gibisiniz!

PEER

Memleketten ayrıldığım zaman buralardan geçmiştim. Belleğe en iyi yerleşen gençlik anılarıdır derler. *(Tükürür, yine sahili seyre başlar.)* Orada sivri kayaların arasında görünen mavilik, mezar gibi simsiyah boğazlar, denize doğru uzanan kayalar, işte orada... *(Kaptana)* Orada evler pek seyrek.

KAPTAN

Evet, tek tük evler var.

PEER

Sabaha karşı karaya çıkabilecek miyiz?

KAPTAN

Fırtınaya tutulmazsak sabah olmadan rıhtıma yanaşırız.

PEER

Batıda yoğun bulutlar var.

PEER

Yarın gemiden çıkmadan önce rica ederim bana hatırlatınız. Tayfalara biraz yardımda bulunmak istiyorum.

KAPTAN

Teşekkür ederim.

PEER

Büyük bir şey değil. Ben altın arayıcısıydım. Ama bulduğumu yine yitirdim. Servetle aram o kadar iyi değil. Gemi kasasına ne teslim ettiğimi biliyorsunuz. Bütün servetim bu işte.

KAPTAN

Aramızda önemli bir konum kazanabilmeniz için bu yeter de artar bile.

PEER

Benim ailem yok. Zengin serseriyi bekleyen yok. Hiç olmazsa rıhtımda yapmacıklı bir havaya girmeyecek kimse...

PEER

Söylediğim gibi kaptan. Adamlarınızdan birinin ihtiyacı varsa, hemen bana haber verin. Ben paraya çok önem vermem.

KAPTAN

Çok iyi yüreklisiniz. Hemen hemen hepsinin ihtiyacı var. Aylıkları pek az. Hepsi de çoluk çocuk sahibi. Kazançlarıyla geçinmek kolay olmuyor. Ah, karaya ayak bastıklarında ellerinde biraz para bulunursa, onlar için hiç unutulmaz bir bayram olur bu.

PEER

Ne dediniz? Bu adamlar evli mi? Karıları, çocukları var ha?

KAPTAN

Elbette, hepsi evli. İçlerinden en acınacak adam aşçıdır. Onun hali tam bir sefillik.

PEER

Bu adamların hepsi evli, evlerinde bekleyenleri var ha!? Onları tekrar görünce sevinecek kimseleri var, öyle mi?

KAPTAN

Elbette, kendilerine göre.

PEER

Vardıkları günün akşamı ne yaparlar?

KAPTAN

Allah Allah! Kanları kendilerine bir defaya özgü olmak üzere güzel bir yemek hazırlar.

PEER

Sofralarına bir de mum yakarlar değil mi?

KAPTAN

Belki de iki mum. Mümkünse birkaç yudum da içerler.

PEER

Demek ocakta çıtır çıtır yanan güzel bir ateş karşısında, sevinçten birbirine geçen şen çocuklar arasında mutlu bir gece yaşayacaklar. Tam bir mutluluk değil mi?

KAPTAN

Evet

PEER

(Parmaklığın üzerine bir yumruk indirerek) Öyle mi sanıyorsunuz? Demek siz beni deli yerine koyuyorsunuz! Başkalarının çoluk çocuğunu sevindirmek için bütün servetimi saçıp savuracak değilim! Ben onu kazanmak için az mı güçlük çektim? Onu artık iyice saklayacağım. Orada, yaşlı Peer Gynt'ü bekleyen kimsecikler yok!

KAPTAN

Siz bilirsiniz efendim! Nasıl isterseniz öyle yapın. Paranız sizin malınızdır.

PEER

Elbette, onun için başkalarıyla paylaşamam. Demir atar atmaz bana hesabımı verirsiniz. Panama'dan buraya kadar yol paramı veririm. Adamlarınıza da bir içki ziyafeti çekerim. Bu kadarı yeter de artar bile. Beş kuruş daha verirsem kaptan, yüzüme tükürebilirsiniz!

KAPTAN

Ben size yalnızca bir makbuz borçluyum, hakaret değil!

İzininizle, fırtına patladı. *(Öne doğru gider, Gökyüzü tamamıyla kararmıştır. Kamaralarda ışık yakarlar. Gemi çok fazla sallanmaya başlar. Dalgalar çok şiddetlidir. Yoğun yağmur bulutları ve sis vardır.)*

PEER

Evlerinde onları bekleyen karıları ve şen yavrular! Nereye gitseler onları izleyen, anımsadıkça mutlu eden düşünceler!.. Ya beni kim düşünüyor? Hiç kimse! Heh, masanın üstünde mumlar yanacakmış! Tamam! Onları söndürmenin yolunu buluruz... Hepsini sarhoş edeceğim. Bu hayvanlardan hiçbirinin karaya ayak bastığı zaman aklı başında olmamalı. Karılarını, çocuklarını sarhoş olarak görecekler! Ağızlarından tatlı söz yerine kaba küfürler çıkacak! Sofralarının üstüne yumruklarıyla vuracaklar. Evlerini cehenneme çevirecekler. Kendilerini bekleyen karılarını ve çocuklarını o hale getirecekler ki, karıları çocuklarını kaptıkları gibi ağlayarak evden kaçacaklar! Zindan edeceğim dünyayı onlara! *(Gemi sallanır, Peer sallanır ve güçlükle ayakta durur.)* Vayy! İşte hatırı sayılır bir sallantı. Deniz sanki bunun için kendisine para veriliyormuş gibi çalışıyor. Bizim kuzey sahillerimizde değişen bir şey yok. Yine her zamanki gibi müthiş fırtınalar! *(Dinleyerek)* Bu ses de nesi?

ÖN DİREK ÜSTÜNDE DURAN GÖZCÜ TAYFA

Denizde bir gemi enkazı var!

KAPTAN

(Vapurun ortasında kumanda ederek) Enkazın üzerinde kimse var mı?

GÖZCÜ

Üç kişi var!

PEER

Çabuk sandal indirin!

KAPTAN

Bu denize sandal dayanamaz! *(Öne doğru gider.)*

PEER

Eh ne yapalım? *(Birkaç tayfaya seslenir.)* Sizde azıcık insanlık varsa, şu adamları kurtarın! Azıcık deriniz ıslanırsa ne olur ki yani?

GÜVERTE ZABİTİ

Bu fırtınada bu olanaksız.

PEER

Bakınız sesleri geliyor. Rüzgâr kudurmuş gibi! Hey aşçıbaşı! At bakalım kendini denize, sana para vereceğim!..

AŞÇI

Dünyayı bana bağışlasan, gene de denize atlayamam!

PEER

Ah köpekler! Hay sefil yaratıklar! Düşünmüyor musunuz ki bu adamların da evde kendilerini bekleyen çoluk çocukları var!

GÜVERTE ZABİTİ

Ne yapalım, sabretsinler!

KAPTAN

İşte şiddetli bir dalga... Hepsi battı!

DÜMENCİ

Enkaz dalgaların arasında kayboldu.

PEER

Artık ses seda işitilmiyor!..

DÜMENCİ

Eğer dediğiniz gibi evliyseler, şu dünya üç dul daha kazandı demektir. *(Fırtına şiddetlenir. Peer vapurun arkasına geçer. Ortalık tamamıyla kararmıştır. Yabancı bir yolcu Peer'in yanında ayakta durur ve onu kibarca selamlar.)*

YABANCI

İyi akşamlar efendim!

PEER

İyi akşamlar... Siz kimsiniz?

YABANCI

Yol arkadaşınızım, emirlerinizdeyim!

PEER

Ben kendimi geminin tek yolcusu sanıyordum!

YABANCI

Yanılmışsınız efendim.

PEER

Nasıl oldu da sizi daha önce görmedim?

YABANCI

Gündüzleri kamaramdan hiç çıkmam!

PEER

Renginiz sapsarı, rahatsız mısınız?

YABANCI

Hayır, tersine kendimi çok iyi duyuyorum.

PEER

Ne müthiş fırtına!

YABANCI

Evet azizim bulunmaz bir nimet!

PEER

Nimet mi?

YABANCI

Ev boyu dalgalar, insanın ağzına köpükler doluyor! Düşünün bir kere, yarın denizin üstünde birçok gemi enkazı olacak, deniz sahillere bol bol ceset atacak!

PEER

Aman yarabbi! Evet, öyle olacak.

YABANCI

Cesetler gülerler, daha doğrusu sırıtırlar, kimi kez de dillerini ısırırlar!

PEER

Eh artık, beni rahat bırakınız!

YABANCI

Yalnız bir soru! Bu gece şu gemi batacak olursa?..

PEER

Öyle bir tehlike var mı diyorsunuz?

YABANCI

Bilinemez ama varsayalım ki ben kurtuldum, siz de boğuldunuz!

PEER

Hadi canım.

YABANCI

Basit bir olasılık! İnsanın bir ayağı çukurda olunca kalbi yumuşar, eli daha açık olur.

PEER

(Elini cebine sokarak) Anlaşıldı! Para değil mi?

YABANCI

Hayır hayır, para değil. Bana yalnız değerli cesedinizi bahşetmek lütfunda bulunur musunuz?

PEER

Siz artık çok ileri gidiyorsunuz!

YABANCI

Bundan başka bir şey istemiyorum ki! Yalnız değerli cesedinizi! Üzerinde bilimsel deneyler yapmak için...

PEER

Yeter artık be adam!

YABANCI

Hadi dostum, düşününüz bir kere, bu sizin de çıkarınıza. Sizin içinizi açacağım, bütün dünyaya göstereceğim. Her şeyden önce amacım, rüyanın merkezini bulmaktır. Size vaat ediyorum, sizi bütünüyle didik didik inceleyeceğim!

PEER

Defolun karşımdan!

YABANCI

Öyle öfkelenmeyin dostum, boğulmuş bir ceset için...

PEER

Şom ağızlı adam! Karamsarlığınla fırtınanın artmasına neden oluyorsun! Bu çılgınca bir şey! Rüzgâr ve yağmur hiç durmadan acımasızca hırpalıyor bizi. Yaşamımız tehlikede, siz de bir yandan felaket tellallığı yapıyorsunuz!

YABANCI

Şu anda sizinle daha fazla konuşamam! Belki de düşün-

cenizi değiştirirsiniz. *(Sevimli bir selam vererek)* Herhalde denizin dibinde buluşuyoruz. Belki de daha önce. Umarım ki, o zaman daha keyifli olursunuz. *(Kamaraya girer.)*

PEER

Şu bilim adamları da ne iğrenç yaratıklar! İşte bu da dinsizin, imansızın biri! *(Önünden geçen gemi subayına)* Bir dakika azizim! Gemideki öbür yolcunuz, o deli herif de kim?

GÜVERTE ZABİTİ

Öbür yolcu mu? Ben gemide sizden başka yolcu olduğunu bilmiyorum!

PEER

Benden başka yolcu yok mu? Bu iş gittikçe tuhaflaşıyor! *(Bir tayfaya)* Şimdi buradan kamaraya inen kimdi?

TAYFA

Geminin köpeği efendim! *(Yoluna devam eder.)*

GÖZCÜ

(Haykırarak) Önümüzde kara var!

PEER

Aman kasamı, eşyamı, neyim varsa güverteye çıkarın hemen!

GÜVERTE ZABİTİ

Şimdi yapılacak daha önemli işler var.

PEER

İhtiyaç içinde olanlara ve özellikle de aşçınıza seve seve yardım ederim.

KAPTAN

Büyük direk kırıldı!

İKİNCİ KAPTAN

İşte, öteki direk düşüyor!

GÜVERTE ZABİTİ

Karaya çarpıyoruz!

KAPTAN

Batıyoruz! *(Gemi batar, gürültü, patırtı, telaş.)*

(Kayalık bir sahil, gemi bütünüyle kaybolur. Sisin arasında içinde iki adam taşıyan bir sandal görünür. Büyük bir dalga gelir sandalı devirir. Bir bağrışma işitilir, sonra bir dakika derin bir sessizlik. Yavaş yavaş sandalın iskeleti ve yanında Peer'in başı sudan dışarı çıkar.)

PEER

İmdat! Bir kayık yok mu? İmdat! Boğulacağım! Tanrım, beni kurtar! *(Sandalın enkazına sarılır.)*

AŞÇI

(Öbür taraftan yüzerek gelir.) Tanrım! Çocuklarıma acı! Sen onları tekrar görmemi nasip et! *(O da aynı enkaza asılır.)*

PEER

Sandalı bırak!

AŞÇI

Sen bırak!

PEER

Şimdi görürsün!

AŞÇI

Sen görürsün!

PEER

Seni yumruk ve tekmelerle ezeceğim! Sana bırak sandalı diyorum! Bu küçük tahta parçasına iki kişi çok gelir.

AŞÇI

Biliyorum, onun için sen bırak!

PEER

Hayır, sen bırak!

AŞÇI

Ben sana gösteririm gününü. *(Mücadele ederler, aşçının bir eli sandalın enkazından ayrılır, diğer eliyle enkaza sarılır.)*

PEER

Çek elini!

AŞÇI

Bana acı! Evde beni bekleyen çocuklarımı düşün!

PEER

Daha benim çocuğum yok. Onun için senden çok yaşamalıyım!

AŞÇI

Bırak sandalı! Sen yaşayacağın kadar yaşadın. Ben daha gencim!

PEER

Hadi yoluna bakalım! Gittikçe ağırlaşıyorsun!

AŞÇI

İnsaf, acıbana! Allah rızası için, bırak beni yaşayayım! Senin arkandan ağlayacak kimsen yok!

PEER

(Aşçıyı sımsıkı yakalayarak) Artık elimdesin! Çabuk son duanı oku bakayım!

AŞÇI

Hiçbir şey hatırlamıyorum! Hiçbir şey göremiyorum!

PEER

Hadi çabuk, zamanın kalmadı!

AŞÇI

Tanrım sen bize...

PEER

Hep aynı sözler! Aşçı olduğun belli.

AŞÇI

(Suda kaybolarak) Tanrım sen bize... *(Boğulur.)*

PEER

Amin, oğlum! Sonuna kadar kendin olarak kaldın. *(Enkazın üstüne çıkar.)* Yaşam oldukça umut da vardır.

YABANCI

(Enkaza asılarak) Hayırlı günler!

PEER

Ayyy!

YABANCI

Bir ses duydum. Gene görüştüğümüze memnun oldum. Görüyorsunuz ya varsayımım doğru çıktı.

PEER

Sandaldan elinizi çekiniz! Burada yalnız bir kişilik yer var!

YABANCI

Ben sol ayağımın yardımıyla çok iyi yüzebilirim. Yalnız parmağımla tahtanın ucuna ilişivereyim. Şimdi tekrar şu ceset sorununa gelelim!..

PEER

Yeter!

YABANCI

Ötekilerden artık umut kalmadı!

PEER

Yeter!

YABANCI

İyi öyleyse, nasıl isterseniz! *(Sessizlik)*

PEER

Eh, ne oluyor?

YABANCI

Siz sus dediniz susuyorum!

PEER

Tuh Tanrı cezanı versin! Orada ne yapıyorsun?

YABANCI

Bekliyorum!

PEER

(Saçlarını yolarak) Deli olmak işten değil... Siz kimsiniz?

YABANCI

(Eğilerek) Kulunuz!

PEER

Peki sonra? Hadi konuşunuz!

YABANCI

Düşününüz bakayım, siz şimdiye kadar bana benzer hiç kimse görmediniz mi?

PEER

Evet, şeytan!

YABANCI

(Sesini alçaltarak) Tehlike zamanında bizi aydınlatmak için korkuyu alet etmek şeytanın işi mi?

PEER

Ya nesiniz?

YABANCI

Siz korkunun ne olduğunu bilir misiniz dostum? Siz onu yılda iki kez olsun getirdiniz mi aklınıza?

PEER

İnsan tehlikede olduğu zaman korkar.

YABANCI

Siz korkuda ne büyük bir zafer olduğunu biliyor musunuz? Yaşamınızda bir kez olsun bunu duydunuz mu?

PEER

Benim kurtulmamı istiyorsanız, çok geç kaldınız! Artık hiçbir şeyin yararı yok, çok geçmeden deniz beni yutacak!

YABANCI

Ocağınızın başında olsaydınız, daha mı kolay başarılı olacaktınız?

PEER

Geri, geri çekil karabasan! Defol karşımdan! Ben ölmek istemiyorum. Ben karaya varmak istiyorum!

YABANCI

Bu bakımdan içiniz rahat olsun. Hiçbir zaman beşinci perdenin ortasında ölünmez! *(Kaybolur.)*

PEER

Sonunda kim olduğu çıktı ortaya. Ukala, anlamsız bir ahlakçıdan başka bir şey değilmiş!

(Dağlar arasında bir mezarlık, bir cenaze alayı, mezarın başında bir rahip, ilahi bitmek üzeredir. Peer yolun üzerinde görünür. Kalabalıktan ayrı kalır.)

PEER

Hiç kuşkusuz, öbür dünyanın yolunu tutan bir vatandaş olmalı bu. Tanrı'ya şükür ki ben değilim!

RAHİP

(*Vaaz etmektedir.*) Şimdi aziz kardeşlerim! Ruhun yüce mahkemenin huzuruna çıktığı ve boş bir kabuğa benzeyen cesedin rahata vardığı şu anda, merhumun yaşamı hakkında birkaç söz söyleyeceğiz: Merhumun ne serveti ne de zekâsı vardı. Sesi zayıftı, hal ve tavrı erkekçe değildi, sözleri yumuşak ve kararsızdı. Düşüncelerini güçlükle dile getirir, evini güçlükle yönetirdi. Kilisede başkalarının yanına oturmak isterken izin ister gibi bir hali vardı. Biliyorsunuz ki kendisi Gudbrandsdalen halkındandı. Bu memlekete çocuk denecek bir yaşta gelmişti. Ölünceye kadar hep sağ eli cebinde olduğu halde aramızda gezip dolaştığını hatırlarsınız. Onun resmi belleğinize böyle yerleşmiştir. Bir toplulukta bulunduğu zaman ki sıkılgan ve çekingen halini de buna ekleyiniz. Ama, bizden hep uzakta kalmayı yeğ tutmasına ve aramızda bir yabancı gibi kalmasına karşın, gizlemeye çalıştığı sırrı herhalde bilirsiniz! Her zaman cebinde sakladığı o elin, sağ elinin dört parmağı vardı. Hiç hatırımdan çıkmaz; bundan bir süre önce bir sabah Lunde'ye asker toplayıcıları gelmişti. Savaş vardı, herkesin ağzında milletin başına gelen bu felaket dolaşıyor, herkes yurdun geleceğiyle ilgileniyordu. Ben de oradaydım. Yüzbaşı ve adamları masanın çevresinde oturmuşlar, kentin gençlerini birer birer ölçüp biçi-

yorlar, sağlık kontrolünden geçiriyorlar, adlarını kaydediyorlardı. Oda dolmuştu. Dışarıda avluyu gençliğin şen kahkahası çınlatıyordu. O sırada bir isim okundu. Yeni gelen biri bu isme yanıt verdi. Bu gencin yüzü ölü gibi sapsarı, kar gibi bembeyazdı. Çağırdılar, masaya yaklaştı. Sağ eli bir bezle sarılmıştı. Güçlükle soluk alıyor, sık sık yutkunuyordu. Söz söyleyecek hali olmadığı için yüzbaşının sorularına yanıt vermiyordu. Sonunda yüzü kıpkırmızı oldu. Kâh kesik kesik, kâh telaşlı telaşlı bir şeyler mırıldandı. Bir kazaya uğradığını, bir parmağının orakla kesildiğini anlattı. O anda odayı derin bir sessizlik kapladı. Herkes birbiriyle bakıştı, dudaklar büzüldü. Gencin üzerine yıldırım gibi bakışlar fırlatıldı. O çevresindeki fırtınayı duyuyor, gözlerini önüne eğmiş hiç kımıldamıyordu. Birdenbire yüzbaşı yerinden fırladı, yüzüne tükürdü, elini uzattı ve "Defol!" diye bağırdı, genç odadan çıktı. Kendisine yol veren, daha doğrusu sürünmesin diye geri geri çekilen ve öfkeli gözlerle kendisine bakan gençlerin arasından geçerek kapıya kadar gitti. Oradan ayrıldıktan sonra koşarak dağlara çıktı. Ormanları dolaştı, yamaçlara tırmandı, kayalıklardan düşe kalka evine kadar gitti. Altı ay sonra, anası, genç karısı ve küçük çocuklarıyla buraya geldi. Lomb yöresinde bir tarla edindi, bir de ev yaparak oraya yerleşti. Toprak çok sertti, ama didindi uğraştı ve sonunda başardı. Sonunda kilisede bir eli cebindeydi ama, tarlada on parmağı varmış gibi çalıştığı görülüyordu. Günün birinde sel bastı, bütün varını yoğunu aldı götürdü. Kendisi ve ailesi kurtuldu. Yersiz yurtsuz, sermayesiz yine işe koyuldu ve yaz geçmeden önce dağın daha kuytu bir yamacında yeni bir çavdar tarlası göründü. Gerçi bu tarla, sele karşı daha korunaklıydı, ama kara karşı değil. İki yıl sonra yine her şeyi kar yığınlarının altında kaldı. Evet, nesi varsa kara gömülmüştü. Yine kazdı, temizledi ve o kadar iyi çalıştı ki, kış gelme-

den önce küçük evini üçüncü kez kurabildi. Üç oğlu vardı; üç sağlam yapılı genç. Okul çok uzaktı. Kentin yolu bittikten sonra donmuş karların içinden dar ve sarp bir yoldan gitmek gerekiyordu. Buna karşı ne yaptı? Büyük oğlunu önüne katıyor, yol çok arızalı olduğu zaman ara sıra tutuyor, iki küçüğü de omuzlarında taşıyordu. Böylece birkaç yıl daha geçti. Çocuklar delikanlı oldular. Artık onlara verdiği emeğe karşılık onlardan yardım istemek zamanı gelmişti... Ama nerede! Üç kaygısız kardeş, bugün yeni dünyada, Norveçli babalarını da okulun yolunu da çoktan unutmuşlardı. Adamcağızın gözleri uzakları göremiyor, çok yakın çevresinden ötesini seçemiyordu. İnsanın yüreğine işleyen etkileyici sözler, onun kulaklarında bozuk bir çıngırak sesi gibi yankılanıyordu. Vatan, millet gibi yüksek değerler onun gözünde hiçbir anlam taşımıyordu. Çok sıkılgan ve çekingendi. O asker toplama gününden beri cebinde sakladığı elinin utancını alnında taşıyor ve ağır bir mahkûmiyetin yükü altında eziliyor gibiydi. Memleketin yasaları karşısında suçlu sayılmaz mıydı? Evet, doğru, olabilir. Ama Glittertind Dağı'nın bulutları üstünde kalan parlak buzlu tepeler gibi yasanın da fevkinde parlayan bazı şeyler vardır. Kesin olan şu ki, bu adam iyi bir vatandaş değildi. Kilise ve hükümet için meyvesiz bir ağaçtı. Ama yukarıda, şu tepede, bizim yolumuzun geçemediği yerlerde, kendisini çağıran işlerin karşında büyük bir adamdı, çünkü o her şeyden önce kendisiydi. Sesi kısık çıksa bile yine de onun kendi sesiydi. Köylünün âciz mücadele yaşamında yılmadan savaşan en alçakgönüllü savaşçı! Ruhun artık sonsuz huzura kavuşsun! Ruhlara ve yüreklere girmek bizim gibi âcizlerin haddi değildir... Bu bizi yönetenin işidir. Ama şunu içtenlikle söyleyebilirim ki, bu adam Tanrı'nın huzuruna özürlü olarak çıkmıyor! *(Halk dağılır ve uzaklaşır. Peer Gynt yalnız kalır.)*

PEER

İşte, Hıristiyanlık diye buna derim. Ruh için acı veren hiçbir şey yok. Rahip, bireyin hiç değişmeksizin kendisi olmasının önemini vurgulamakla çok önemli bir görüşü dile getirdi. *(Gözlerini çukura dikerek)* Bu adam, benim ormanda ağaç kestiğim zaman bir parmağını kestiğini gördüğüm çocuk değil mi? Kim bilir, şu anda, elimde baston, şu tuhaf mezarın başında durmasaydım bu tabutun içinde yatanı kendim sanabilirdim. Söylenen sözleri de kendime mal edebilirdim. Doğrusu Hıristiyanlığın bu âdeti çok güzel. Ölmüş bir adamın anısını iyilikle anmak. Ben de bu değerli rahibin benim için aynı şeyleri söylemesini isterdim. Neyse, şimdi sırası değil, mezarcının bana hizmet etmesine daha zaman var. Kitap'ta "Daha iyi, iyinin düşmanıdır" diye yazılıdır. "Her zamanın kendisine özgü acıları vardır" diyen de Kitap değil mi? Biraz ileride de "Kendini veresiye gömdürme" diyor. Ne olursa olsun şimdilik Kilise'den başka gerçek bir teselli kaynağı yok. Bugüne kadar ona layık olduğu değeri vermemiştim. Ama bugün yetkili bir sesin "Ektiğini biçeceksin" demesinin nasıl bir etki yaptığını görüyorum. Evet, insan kendi olmalı. Küçük, büyük her şeyde kendisini ve kendisine ait olanları düşünmeli. Böylece insan talihin yüzüne gülmesini sağlar, hiç olmazsa yaşamıyla düşüncesini bütünleştirir onurunu taşır. Şimdi artık evimize dönelim! Yolun dar, yamacın sarp olmasının ne önemi var? Yazgı bana acı çektirmeyi sürdürürse ne çıkar bundan? Bunun için ihtiyar Peer Gynt kendi yolundan ayrılmayacak ve neyse o kalacaktır; yoksul ama namuslu. *(Gider.)*

(Bir sahil. Kurumuş bir sel yatağının yakınında bir değirmen yıkığı görünür. Her yer yıkıktır. Daha yukarıda yüksekte büyük bir bahçe, bahçenin önünde müzayede vardır. Toplanmış halk içer ve gürültü ederek konuşur. Peer Gynt değirmenin yanında bir yıkık üstünde oturmuştur.)

PEER

Ne yana baksam hep aynı şey. Zaman her şeyi kemiriyor. Eğri çizgi, bana "Gez dolaş" demişti. Dönüp dolaşıp oraya gelmeli.

MATEMLİ ADAM

Artık döküntüden başka bir şey kalmadı. *(Peer Gynt'ü görür.)* Ooo! Aramızda yabancılar da varmış. Hoş geldin arkadaş.

PEER

Hoş bulduk. Pek keyifli görünüyorsunuz. Ne oluyor? Düğün mü, vaftiz mi?

MATEMLİ ADAM

Daha doğrusu düğün ziyafeti. Bak, gelinin çevresini kurtlar sarmış.

PEER

Öteki kurtlar da paçavraları paylaşamıyorlar.

MATEMLİ ADAM

Eh artık hayaller sona erdi.

PEER

Hep aynı laflar, bunlar artık eskidi. Çocukken de söylerdim bu lafları.

BİR GENÇ

(Bir kalıp göstererek) Hele şu satın aldığım güzel parçaya bakın. Peer Gynt'ün gümüş düğmelerine döktüğü kalıp!

BİR BAŞKASI

Ya ben? Bir şiline bir para çantası aldım.

BİR ÜÇÜNCÜSÜ

Ben mükemmel bir alışveriş yaptım! Bir buçuk şiline bir yük çantası aldım.

PEER

Bu Peer Gynt dediğiniz adam kimdir?

MATEMLİ ADAM

Benim bildiğim, ölen kadınla demirci Aslak'ın akrabasıydı.

GRİ ELBİSELİ ADAM

Ya ben? Beni unutuyor musun? Çok içmişsin galiba!

MATEMLİ ADAM

Belleği zayıf olan sensin! Hagstad çiftliğinin samanlık kapısını unuttun mu?

GRİ ELBİSELİ ADAM

Amca oğlu mu? Hay Tanrı cezanı versin, sen kafayı bulmuşsun. Ne söylediğini bilmiyorsun!

GRİ ELBİSELİ ADAM

Hadi canım! Ne dersen de. İnsan yine kendini Peer Gynt ailesinden hissediyor. *(Birlikte uzaklaşırlar.)*

PEER

(Yavaş sesle) Bak şu işe bizim eski dostlar!

BİR GENÇ

(Gitmekte olan matemli adamın arkasından bağırarak) Buraya bak, Aslak! Yine içersen annen mezardan kalkacak!

PEER

(Ayağa kalkar.) Çok eşelememek daha iyi, ziraatçılar ne derlerse desinler, toprağın altı iyi kokmuyor.

BİR BAŞKASI

(Bir ayı postu göstererek) Bakınız! İşte Dovre kedisi. Daha doğrusu onun derisi. Noel sonrasında cinleri fena korkutan işte buydu işte!

BİR BAŞKASI

(Bir geyik kafası göstererek) İşte bu da Peer Gynt'ü Gendin tepesine uçuran güzel geyik!

BİR ÜÇÜNCÜSÜ

(Bir çekiç göstererek uzaklaşan matemli adama haykırır.) Hey, Aslak! Şeytan, ocağının damını deldiği zaman kullandığın çekiç bu muydu?

BİR DÖRDÜNCÜSÜ

(Elleri boş) Hey, Matz Moen! Peer'le Ingrid'in içinde uçtukları sihirli cekete bak!

PEER

Hadi çocuklar! Benden de bir şeyler alınız! Artık kendimi yaşlanmış duyuyorum. Satılacak eski şeylerim var.

BİR GENÇ

Nen var bakalım?

PEER

Rondenler'de bir şato, çok sağlam yapılıdır.

BİR GENÇ

Bir düğme veririm.

PEER

Hiç olmazsa küçük bir kadehe kadar çık. Ondan da daha ucuza nasıl verilir?

BİR BAŞKASI

Bu ihtiyar da çok tuhaf bir adam! (*Çevresine toplanırlar.*)

PEER

Atımı da satıyorum. Alıcı var mı?

BİR SES

Nerede?

PEER

Orada, çok uzaklarda, batı taraflarında. Çocuklarım, bu at mükemmel bir hayvandır. Peer Gynt ne kadar yalan söylemesini bilirse, o da o kadar koşar.

SESLER

Daha satılık nelerin var?

PEER

Altınım da var, hurda eşyam da var. Ne isterseniz hepsi var! Kelepir, hepsi yüksek fiyatlarla alınmış, hiçe satılıyor. Bir dua kitabının gölgesini sıradan bir çengelli iğneye veririm!

BİR GENÇ

Lanet olsun gölgelere.

PEER

Koca imparatorluğumu önünüze seriyorum. Kapanın elinde kalacak.

BİR GENÇ

Tacını da birlikte mi veriyorsun?

PEER

Samandan yapılmış şahane bir taç. Hadi baksana başka neler var: Bir yumurta kabuğu! Kırlaşmış bir deli saçı! Peygamberin sakalı! Bütün bunları dağda bana "Buradan gidilir" levhasını gösterecek olana vereceğim.

(Belediye Başkanı görünür.)

BELEDİYE BAŞKANI

Bana bak arkadaş! Sen bu halinle soluğu hapishanede alırsın!

PEER

(Şapkasını çıkararak) Olabilir. Ama rica ederim bana Peer Gynt'ün kim olduğunu söyler misiniz?

BELEDİYE BAŞKANI

Yine saçmalamaya başladın!

PEER

Çok rica ederim, söyleyiniz!

BELEDİYE BAŞKANI

Söylendiğine göre şuna buna zararı dokunan beş para etmez bir masal anlatıcısıymış.

PEER

Masal anlatıcısı mı?

BELEDİYE BAŞKANI

Evet, durmadan öyküler uyduruyormuş. Dünyada olmuş ne kadar güzel ve büyük iş varsa kendisine mal etmekten başka bir şey yapmazmış! Ama beni bağışlayın azizim, yapacak başka işlerim var. *(Gider.)*

PEER

Peki, acaba bu tuhaf adam şimdi neredeymiş?

BİR İHTİYAR

Yabancı ellere gitmek için denizler aşmış. Sonunda kötü yola sapmış. Bir yıl önce asıldı. Hoş, olacağı da oydu.

PEER

Asıldı mı? Ya! Ben de bunu tahmin etmiştim. Rahmetli Peer Gynt sonuna kadar kendisi olarak kaldı. *(Selamlayarak)* Hoşça kalın dostlarım. Çok teşekkür ederim, sağ olunuz! *(Gitmek için birkaç adım atar ama birdenbire durur.)* Şen delikanlılar ve siz sevimli kadınlar! İzin veriniz de de size minnettarlığımı dile getirmek için bir öykü anlatayım!

SESLER

Sen öykü bilir misin? Anlat bakalım!

PEER

Seve seve *(Yaklaşır, yüzü gizemli bir hal alır.)* Altın aramaya gittim. San Francisco'daydı. Şehir hokkabazlarla dolup taşıyordu. Biri ayaklarıyla keman çalıyor, bir başkası dizleri üzerinde İspanyol dansları yapıyordu. Bir üçüncüsünün kafatasını oyarlarken şiir yazdığı söyleniyordu. Derken şeytan bu hokkabazlara katılarak servet yapmak istedi. Onun becerisi de domuz yavrusu sesini olağanüstü bir biçimde taklit etmekti. Yüzü herkesi etkiliyordu. Bir gün önce kimsenin tanımadığı şeytan, şimdi salonu seyircilerle dolduruyordu. Gösterisine başladığında, herkes suspus oluyordu. Oyuna çıktığı zaman büyük bir palto giyiyor ve onun içinde olağanüstü bir biçimde gizlenmesini biliyordu. Hiç kimse bu paltonun altında kurnaz şeytanın canlı bir domuz yavrusu gizlediğinin ayırdında değildi. Gösteri sırasında domuzu çimdikliyor ve bu gizli alet hemen ses çıkarıyordu. Gösterisi bir tasarıma bağlıydı. Bir domuz yavrusunun özgür bir yaşamdan tutsaklığa geçmesi. Sonunda yürek parçalayıcı bir çığlık duyuluyordu, bu da hayvanın kasap bıçağı altında çıkardığı sesti. Ondan sonra sanatçı halkı selamlıyor ve çekiliyordu. Bu gösteri birçok tartışmalara ve bilimsel eleştirilere yol açtı. Övenler de sövenler de vardı. Kimi sesi keskin ve zayıf buluyor, kimileri de son çıkan sesi, iyi bir incelemenin

ve çalışmanın sonucu olarak çok beğeniyordu. Bununla birlikte bir noktada hepsi birleşiyordu: Bu gösteri aşırı derecede abartılıydı... İşte şeytanın beceriksizliği ve seyircilerini hesaba katmaması yüzünden başına gelenler!
(Selam verir ve çekilir. Çevresindekiler kaygılı bir sessizliğe dalar.)

(Pentecote Yortusu'ndan sonra. Büyük ormanın içinde bir meydancıkta bir kulübe. Kapısının üstünde bir geyik boynuzu. Peer Gynt yerde karnı üzerinde sürünerek soğan toplar.)

PEER

İşte yeni bir yol daha. Birini seçmek için hepsini yoklamak gerek. Yazgım da bu değil mi? En yükseklere çıktım en aşağılara indim. "Sesar"ken "Buhtunnasar" oldum. İncil'in dediği gibi, kırlaşan baş tekrar ana kucağına sığınır. Bu, "Topraktan geldik yine toprağa gideceğiz" demektir. Yaşamak sanatı mideyi doldurmaktır! Soğanla mı? Yok canım! Av için kement atmasını bilmeli! Bak şurada ırmak var. Tertemiz, berrak bir su. Pekâlâ içebilirim. Ormanların kralı olmak da bir erdem. Öleceğim zaman, nasıl olsa bir ayı gibi ağaç kovuğuna sığınarak son bir çabayla kendim için böyle bir kitabe yazamaz mıyım? "Bu ormanların ve yabanıl hayvanların kralı olarak ölen mert, cesur çevik Peer Gynt burada yatıyor." Kral mı? *(Gülerek)* Budala ihtiyar yine mi aynı masal? Sen bugün soyulan soğandan başka bir şey değilsin! Onun için Peer Gynt, sevgili dostum, ben de seni soyacağım. Bilirsin ki ben hiç yarım iş yapmam. *(Bir soğan alır ve zarlarını birer birer soymaya başlar.)* Önce bir zar. Bu parçalanmış zar, boğulmak üzereyken kendini bin bir güçlükle kıyıya atan zavallı bir kazazededir. İşte bir tane daha. Bu da sefil ve perişan giysili, şüpheli, kendini beğenmiş her şeyi Peer Gynt kokan yolcular. Bu sararmış yaprak, Kaliforniya'daki cılız altın arayıcısı. Bu sert ke-

narlı kıvrık yaprak da Hudson Bay'daki kaba fok avcısı. Bu da tıpkı bir taç. Taç mı? A! Doğrusu kaba bir şaka! Bunu yok edelim! Bu kısa ama sağlam bir yaprak, bilinmeyenin izinde olan Peer Gynt'tür. İşte bu da peygamber! Taze ve olgun. Ne var ki İncil'in dediği gibi yalan kokuyor. Koku o kadar müthiş ki insanın gözleri sulanıyor. Bu parmağa yapışan ince yaprak da refah ve rahat içinde yaşayan efendinin ta kendisi. Yanındaki yaprak hasta gibi görünüyor, üzerinde siyah benekler var. Bu da zenci ticaretinden misyonerliğe geçen tellaldan başka bir şey olamaz. *(Birçok yaprağı birden koparara*k) Soğan küçülüyor, elimde eriyor, daha ne kökü ne de çekirdeği göründü!
(Bütün soğanı birden soyarak)
Demek çekirdek yokmuş hepsi yaprakmış sadece,
Ne budalaymışım ben, bunu bilmedim önce.
Doğa çılgın bir şey,
(Elinde kalan yaprakları atar.)
düşünmek neye yarar?
Mutlaka çok yanılır, kim ki çok ince arar!
Peer Gynt, aziz dostum, sır arayacak yerler de,
Başını toprağa eğ, karnınla sürün yerde!
(Başını kaşıyarak)
Hoş, yaşam tuhaf bir musiki aleti,
Ya bütünüyle sessizdir, ya yanlış ses çıkarır,
Hiç kimse anlayamaz nedir bunun illeti,
Öğrenmek isteyeni yarı yolda bırakır!
(Kulübeye yaklaştırır. Görür ve titrer.)
Ormanın bu köşesi!.. Bu kulübe... Burayı
(Gözlerini ovuşturarak)
Sanki tanır gibiyim, bu kimsesiz yuvayı!
Bir geyik kafası var çatısının altında,
Denizlerin perisi görünüyor damında.
Yalan!.. Bir gizil kilit asılmış kapısına

Hımm! Karşı gelmek için cin peri korkusuna!
(Kulübeden Solveig'in şarkısı duyulur.)
Sevgilim geç kaldın niçin?
Her şey hazır bayram için
Ben de seni bekliyorum,
Hep yolunu gözlüyorum.
Hâlâ mı dolaşıyorsun?
Ağır bir yük taşıyorsun!
Öyleyse üzülme sen!
Geç de olsa beklerim ben!

PEER

(Ölü gibi sapsarı, yerinden fırlar.)
Hâlâ mı imanı var? Onu nasıl unuttum?
Bak ne zengin ruhu var!.. Ben nasıl bir yol tuttum!
Gerçek olan orada... Yalan dolu burası!
Oradaydı bütün aşkım... Benim ülkem orası!
(Koşarak ormana girer.)

(Gece, bir çam ormanında, yangından yıkılmış bir meydan. Çevrede tek tük kömürleşmiş ağaç gövdeleri. Toprağın üzerinde hafif bir duman yayılır. Peer koşarak meydanı geçer.)

PEER

Kömürleşmiş ağaçlar, küller, bulutlar ve siz,
Cüzam havası ile miskinleşen yapraklar!
Yıkık her yer, bir mezar gibi sessiz,
Bin bir ceset saklayan, şu kokuşmuş topraklar
Yalan binası olan öykü ve hayallerden,
Bu yıkık üstüne bir temel atacağım,
O temelin üstüne pırıl pırıl parlayan,
Hakikat kulesini gururla kuracağım.
Görünür bir yerine bir tarih kazacağım.
Altına "Kral Peer'in mezarı" yazacağım
(Çevresini dinleyerek)
Kulaklarıma gelen bu tuhaf ses de nedir?
Hıçkırık mı, şarkı mı, bu ne tuhaf bir ses!

(Önünde yumaklar yuvarlanmaya başlar.)
(Yumaklara bakarak)
Çekiliniz karşımdan yuvarlanıp durmayın!
Önüme çıkan yoldan beni alıkoymayın!

YUMAKLAR

Biz tatlı düşünceler
Hep bizi düşün derdik.
Ayağının altında
Yuvarlanır dönerdik.

Hep inleye inleye
Boş kalbine yalvardık.
İpliğimizi bük diye
Boşu boşuna sızlandık.

PEER

Mümkün değildi ki bu, burada yerim dardı;
Uzaklarda bükecek başka ipliğim vardı!
(Sendeler, kenara çekilir ve kaçmak ister.)

RÜZGÂRIN UÇURDUĞU KURU YAPRAKLAR

Çıplak ağaçtan düşen
Biz gizemli sözleriz,
Sen başka bir yol seçtin,
Bizi çiğnedin geçtin.
Bundan sonra değiliz
Çiçeklerin efendisi,
Yaşam veren baharda
Kurtlar yiyorlar bizi.

PEER

Yeni mevsim başlıyor, başka iş arayınız!
Yetişen ürün için gübreye yarayınız!

RÜZGÂRLARIN İNİLTİSİ

Hoştur bizim sesimiz,
Bizi dinlet diyorduk.
Senin dudaklarından
Düşmemek istiyorduk.

Bizi yüreğine gömdün
Hiç etmedin merhamet
Kimseye dinletmedin
Sana bin kere lanet!

PEER

Gezgin şarkıcı olmak, serserilik yoluydu.
Benim kafam bin bir türlü isteklerle doluydu.
(Daha hızlı yürür.)

DALLARDAN DÖKÜLEN ÇİYLER

Biz senin dökmediğin
Nazlı gözyaşlarıyız.
Dargın olan yüreklerin
Birer can yoldaşlarıyız.

Derde derman olmanın
Biz yolunu buluruz.
Ama yürek taş olursa
Sonsuza dek kururuz.

PEER

Benim bu gözlerim de acı çekti ağladı.
Ama o gözyaşları bilmem neye yaradı.

SAMAN ÇÖPLERİ

Biz güzel eserleriz,
Bizi ilkin düşledin.
Sonra yarı bıraktın,
Kendi kendine yettin!

Senin son soluğunda,
Karşında duracağız,
Senden hep yakınacak
Hem hesap soracağız!

PEER

Böyle sözler söylemek çok büyük bir haksızlık,
Beceremmemek değil, kaçmaktır ahlaksızlık.
(Adımlarını sıklaştırır.)

AASE'NİN SESİ

(Çok uzaktan)

Buz tutarken soluğumuz,
Neydi o yolculuğumuz?
Götürdün yanlış yoldan
Kahrolası hınzır oğlan!

Beni nasıl da kandırdın,
Sözlerine inandırdın,
Hani nerede şato, cennet?
Sana bin kere lanet!

PEER

Şeytanın günahını bana yükletiyorlar,
Bütün o günahları sen işledin diyorlar.
Hey Peer, kendine gel! Bu gidiş kötü gidiş.
Masumluğunu kanıtlamak artık güç mü güç bir iş.
(Telaşla gider.)

(Memleketin başka bir yanı)

PEER

Bana mezarcı gerek, neredesiniz köpekler!
Hadi gelin, uluyun cenaze şarkınızı,
Şapkama kırep takın, çabuk olun zaman dar,
Gömülmeyi bekleyen yığınla ölüm var!
(Dökmeci, elinde bir alet kutusu ve bir kepçe olduğu halde karşı yoldan gelir.)

DÖKMECİ

İyi akşamlar ihtiyar!

PEER

İyi akşamlar dostum.

DÖKMECİ

Pek telaşlı görünüyorsun, böyle acele nereye gidiyorsun?

PEER

Cenazeye.

DÖKMECİ

Öyle mi? Keyfin yerinde değil sanırım! Özür dilerim ama senin adın sakın Peer Gynt olmasın?

PEER

Evet bana Peer Gynt derler.

DÖKMECİ

İşte talih buna derler. Ben de bu akşam Peer Gynt'ü arıyordum.

PEER

Ne istiyorsun?

DÖKMECİ

Şimdi sana söylerim: Ben dökmeciyim, sen de kepçeme girmelisin!

PEER

Niçin?

DÖKMECİ

Eritilip yeniden dökülmek için.

PEER

Eritilip yeniden dökülmek için mi?

DÖKMECİ

Evet, görüyorsun ya her şey hazır. Mezarın kazılmış, tabutun hazırlanmış, az zaman sonra kurtlar vücudunda bayram şenliği yapacaklar! Ruhuna gelince, usta beni görevlendirdi, onu gecikmeden kendisine götürmeliymişim.

PEER

Hadi canım! Böyle birdenbire? Hiç haber vermeden?

DÖKMECİ

Bu eski bir âdettir: Cenazede olsun, vaftizde olsun, gününü olayın kahramanına haber vermeden gizlice seçerler.

PEER

Evet evet, başım dönüyor, demek sen...

DÖKMECİ

Dökmeciyim! Az önce de söylemiştim ya!

PEER

Anlıyorum. Kibarlığınıza da diyecek yok. Ah Peer, senin yolculuğun böyle mi son bulacaktı! Seninki çok kötü bir yöntem azizim. Tanrı hakkı için ben bundan daha iyisini hak ettim. Ben sandığınızdan daha az kötü biriyim. Şu dünyada bazı iyilikler de yaptım. Sonuçta beni bir serseri yerine koyabilirsiniz, ama büyük bir günahkâr yerine değil.

DÖKMECİ

Evet öyle. Asıl sorun da bu ya dostum! Günahkâr sayılmazsın. İşte onun içindir ki acı çekmekten kurtuluyorsun ve döküm kepçesine layık görülüyorsun!

PEER

Ben burada yokken açılışını yaptığınız bu yeni icat nedir?

DÖKMECİ

Bu yeni değil, İncil'in yılanı kadar eski bir âdettir. Bozukları tamir içindir. Sen bu sanattan anlarsın. Bilirsin ki dökülen hamur çoğunlukla iyi sonuç vermez. Örneğin varsayalım ki düğmelerin delikleri unutuldu! Sen olsan bunları ne yapardın?

PEER

Süprüntülüğe atardım.

DÖKMECİ

Evet! Baban Jean Gynt, meteliksiz kalıncaya kadar parasını har vurup harman savurdu. Fakat görüyorsun ki bizim usta çok tutumludur. Servetini korumaya çok önem verir. Bozuk çıkan yapıtları bir biçimde kullanılmaya yaradığı sürece elden çıkarmaktan çekinir. Senin yazgın kâinat ceketinde düğme gibi parlamaktı. Ama deliksiz olarak geldiğin için tekrar yığına karışmak üzere seni bozuk düğmeler sandığına atmaktan başka çare yok.

PEER

Ne? Yeni ürünler elde etmek için şimdi de beni, Pierre ve Jean'la beraber eritmek mi gerekiyor diyorsun?

DÖKMECİ

Kuşkusuz öyle ya! Bu ilk kez senin başına gelmiyor ki! Silik paraları da öyle yapmazlar mı?

PEER

Buna aşırı cimrilik derler! Hadi dostum, beni artık rahat bırak! Silik para, deliksiz düğme! Bütün bunların ustan gibi bir zengin için anlamı nedir ki?

DÖKMECİ

Eh, ruh oldukça değer vardır.

PEER

Hayır hayır, yine hayır! Bütün varlığımla kendimi savunacağım! Her şeye razıyım. Ama buna değil!

DÖKMECİ

Her şeyle ne demek istiyorsun? Hadi, aklını başına al! Gökyüzüne çıkmak için çok ağırsın.

PEER

Ben alçakgönüllü adamım. O kadar yükselmeyi istediğim yok, ama benliğimden bir damlasını bile feda edemem. Beni eski âdet ve geleneklere göre yargılayınız. Örneğin bir süre için cehenneme atıverin. Yargıç çok sertse, bir yüzyıl için olsun, ona da dayanılır. Bu, sonuçta maddi bir acı, öyle olağanüstü bir şey değil. Ama sonradan yabancı bir vücudun herhangi bir uzvu olmak için eritilmeye razı olmak! Hayır, işte buna yokum! Şu döküm aletleri, benliğimin yok olması, bütün bunlar tüylerimi ürpertecek kadar korkutuyor beni.

DÖKMECİ

Rica ederim dostum, böyle önemsiz şeyler için boşuna üzülme! Benliğin mi? Benim bildiğime göre sen hiçbir zaman "kendin" olmadın! Şimdi derinden ayrılırsan ne çıkar? O mu seni değiştirecek?

PEER

Hiçbir zaman kendim değil miydim? Artık bu kadarı fazla! Buna güleceğim geliyor. Peer Gynt her zaman Peer

Gynt'tü. Hadi dostum, sen de hemencecik körü körüne yargılayıveriyorsun. İstersen içimi dışımı incele, her taraftа Peer'i, yine Peer'i ve yine Peer'i bulursun. Ne eksiğini, ne de çoğunu...

DÖKMECİ

Mümkün değil. İşte bana verilen emir... Özellikle de şu sözler yazılı: "Yazgısına razı olmadığı için bozuk ürün sayılan Peer Gynt'ün eritilmesi gerekir."

PEER

Olacak iş mi bu! Bu mutlaka başkası için yazılmış olmalı. Emirde Peer mi diyor? Acaba Rasmus veya Jean olmasın?

DÖKMECİ

Ben onları çoktan erittim! Hadi, aklını başına topla! Zaman yitirmeyelim!

PEER

Hayır hayır, buna gelemem! Yarın bu işte bir yanlışlık olduğu ortaya çıkarsa, o zaman sen gününü görürsün! Dikkat et, üzerine aldığın sorumluluğun ne kadar ağır olduğunu düşün!

DÖKMECİ

Elinde beni sorumluluktan kurtaracak belge var.

PEER

Hiç olmazsa bana biraz süre ver!

DÖKMECİ

Ne yapmak için?

PEER

Bütün yaşamımda kendim olarak kaldığımı kanıtlamak için. Bütün sorun da bu değil mi?

DÖKMECİ

Peki ama bunu nasıl kanıtlayacaksın?

PEER

Belgelerle, tanıklarla!

DÖKMECİ

Korkarım ki usta bunları yeterli bulmayacak.

PEER

Mümkün değil, bakalım, yaşayan görür derler. Hele sen bana bir süre için benliğimi ödünç ver! Bir süre sonra yine gelirim. İnsan bir kez doğar ve kendine çok önem verir... Razı oluyor musun?

DÖKMECİ

Hadi öyle olsun, git! Ama az ötedeki dörtyol ağzında yine buluşacağımızı unutma! (*Peer koşarak uzaklaşır.*) (*Ormanın başka bir yanı*)

PEER

(*Aceleyle yürüyerek*) Vakit nakittir derler. Ah, şu dörtyol ağzının nerede olduğunu bilsem. Acaba buraya yakın mı, uzak mı? Tabanlarımdan ateş çıkıyor. Ayaklarım yanıyor. Bir tanık, yalnız tek bir tanık gerek bana! Şu ormanın içinde nerede bulayım onu. Mümkün değil! Ah şu yaşam ah! En doğal hakkınızı bile kanıtlamamız güç! (*İki kat olmuş bir ihtiyar ayağını sürükleyerek Peer'e doğru gelir. Elinde bir deynek, sırtında bir heybe vardır.*)

İHTİYAR

(*Durarak*) Benim iyi yürekli efendim! Yersiz yurtsuz kalmış ihtiyara bir küçük sadaka!

PEER

Bağışlayın, ufak param yok.

İHTİYAR

Ooo! Prens Peer'miş! Nereden nereye!

PEER

Sen kimsin?

İHTİYAR

Ronden'deki ihtiyarı unuttunuz mu?

PEER

Ne? Demek sen...

İHTİYAR

Cinler Kralıyım.

PEER

Cinler Kralı mı? Sahi mi söylüyorsun? Sen Cinler Kralı mısın? Cevap ver!

İHTİYAR

Ah, işte bu durumlara düştüm!

PEER

Ne oldu?

İHTİYAR

Her şeyim çöktü, bitti, yıkıldı. Şimdi aç kurtlar gibi sokaklarda sürünüyorum.

PEER

Oh, ne iyi! İşte al sana bir tanık, hem de mükemmel bir tanık!

İHTİYAR

Ben görmeyeli efendimizin saçı sakalı ağarmış

PEER

Sevgili kayın babam, yıllar insanı yıpratıyor. Neyse, şimdi geçmişi bir yana bırakalım.. Aile dargınlıklarını unutalım. O gün ben neredeyse deli gibiydim.

İHTİYAR

Evet evet, efendimiz o zaman gençtiler, gençliğin ne demek olduğunu bilirim! Fakat efendimizin nişanlısını terk etmesi çok yerinde oldu. Böylece kendini birçok üzüntüden ve ayıptan korumuş oldu; çünkü nişanlısı kötü yola saptı.

PEER

Hadi canım!

İHTİYAR

Kendini Trond'un kollarına attı, şimdi onunla birlikte yaşıyor.

PEER

Nasıl Trond?

İHTİYAR

Ormandaki Trond.

PEER

A, evet, şu çoban kızını elinden aldığım Trond.

İHTİYAR

Torunlarım şimdi, yeryüzünü şenlendiriyor.

PEER

Yeterince gevezelik ettik dostum. Şimdi benim canımı sıkan başka bir şey var. Çok güç bir durumdayım. Bana ya bir belge ya da tanıklık edecek biri gerek. Kayınbaba! Sen bana istediğim belgeyi verebilirsin. Seni ayrıca memnun ederim.

İHTİYAR

Ne? Sahi mi? Efendimize yararlı olabilir miyim! Herhalde ödülümü alırım!

PEER

Ne demek! Şu aralık biraz sıkıntıda bulunmama rağmen... Ama durunuz, önce sorunu anlatayım: Ronden'e geldiğim günü hatırlar mısınız?

İHTİYAR

Elbette prens hazretleri!

PEER

Şu prensliği bırakın da konumuza gelelim. Gönüllü olarak ya da zor kullanıp gözbebeğimi oyarak beni, Peer Gynt'ü cin yapmak istiyordunuz. Ben buna karşı ne yaptım? Kendim olarak kalacağıma yemin ettim ve karşı koydum. Benliğimi korumak için aşktan da, şereften de, iktidardan da vazgeçtim değil mi? Pekâlâ! İşte bu olaya yeminle tanıklık yapmalısınız.

İHTİYAR

Vah vah, ne yazık! Bunu yapmama olanak yok.

PEER

Bu nasıl söz? Şaka mı ediyorsunuz?

İHTİYAR

Bana zorla yalan söyletemezsiniz ya! Siz cinlerin yasalarını kabul ettiniz, giysilerini giydiniz, yemeklerini yediniz, bütün bunları hatırlamıyor musunuz?

PEER

Evet, evet, beni bin türlü hileyle baştan çıkarmak istediniz, ama kesin bir adım atmayı reddettim. Sonu iyi biten her şey iyidir. İşte adam onunla tanınır.

İHTİYAR

Ama bu işin sonu, söylediğinizin bütünüyle tersi oldu.

PEER

Yine ne masallar anlatıyorsun?

İHTİYAR

Ronden'den ayrılırken benim sözlerimi kulağına küpe etmemiş miydin!

PEER

Hangi sözlerini?

İHTİYAR

Sana söylediğim o keskin ve güçlü sözleri, cinlerle insanları birbirinden ayırt ettiren şu sözleri: "Cin kendinden memnun ol!"

PEER

(*Bir adım gerileyerek*) Kendinden memnun ol!..

İHTİYAR

Evet, ondan sonra bu kuralı ruhunun bütün gücüyle uygulamadın mı?

PEER

Ben Peer Gynt?

İHTİYAR

Ah, nankör! İçin için hep cin olarak yaşadın! Sana öğrettiğim o kuralla işini yoluna koydun. Büyüklüğünü, servetini ona borçlusun. Şimdi de beni, benim hayırlı nasihatlerimi yadsıyorsun ha!

PEER

Kendini memnun et!.. Cin olarak yaşamak, hodbin olarak yaşamak! Ne anlamsız sözler!

İHTİYAR

(*Cebinden bir demet eski gazete çıkarır*) Sen bizim

gazetemiz yok mu sanıyorsun? Dur hele, *Le messager du Blocksberg* ve *L'Echo d'Hekfieldin*, gittiğin günden beri seni öven yazılarını kendi gözünle görmek istersen vereyim de oku. İşte Sabot de Bouc imzalı bir yazı. İşte, "Cinlerde Milli Ruh" başlıklı diğer bir inceleme daha! Yazar bu yazısında boynuzlu, kuyruklu olmanın hiç önem yok diyor ve şu sonuca varıyor: "Bizim, kendinden memnun ol" ilkemiz cinlerin ilkesidir. Örnek olarak da seni gösteriyor.

PEER

Ben, cin ha!

İHTİYAR

Elbette, bu, gün gibi ortada.

PEER

O halde olduğum yerde kalmak, Rondenlerde rahat rahat oturmak daha iyi olacaktı. Böylece birçok sıkıntıdan ve ayakkabı eskitmekten kurtulurdum. Peer Gynt, cin olsun ha! Hadi canım, bunlar hep masal! Hoşçakal! İşte sana bir metelik, bununla tütün alırsın!

İHTİYAR

Benim iyi yürekli prensim, biraz izin verin de!

PEER

Bırak beni! Sen ya delisin ya bunak! Sen bir yolunu bul da hastaneye git!

İHTİYAR

Ah, onu ben de isterdim. Fakat söyledim ya, kızım çoluk çocuğuyla dünyayı doldurdu. Bütün iktidar onların elinde. Şimdi benim bir efsane olduğumu iddia ediyorlar. İnsan hep kendi yakınları tarafından ihanete uğrar. Bunun ne kadar doğru olduğunu nefsimde denedim. Benim gibi bir zavallının bir efsane sayılması çok feci bir şey...

PEER

Bu yalnız senin başına gelmiş bir şey değil ki dostum.

İHTİYAR

Bizim aramızda ne bir yardım sandığı var ne de yardım edecek kimse.

PEER

Tabii o bildik "kendi kendinden memnun ol" ilkenizle...

İHTİYAR

Ooo! Efendimiz bundan yakınmaya hakkınız yok. Ne yapıp yapar bir çaresini bulur...

PEER

Sen yanılıyorsun azizim. Benim bugün beş param bile yok.

İHTİYAR

Nasıl olur efendimiz, parasız olmanız mümkün değil.

PEER

Bütün malım mülküm rehindedir. Hem de kötü cinler, bunun nedeni sizsiniz! İşte kötülerle düşüp kalkmanın sonu!

İHTİYAR

Ya! Demek bütün umutlarım suya düştü. Öyleyse hoşçakal. Bari kente varmaya çalışayım.

PEER

Kente gidip de ne yapacaksın?

İHTİYAR

Tiyatroya girmeye çalışacağım, milli tipler arıyorlarmış da.

PEER

Yolun açık olsun! Benden de herkese selam söyle. Eğer işlerimi yoluna koyabilirsem ben de o yolu tutacağım. Hem derin, hem de çılgınca bir komedi yazmak üzereyim. İsmi: Sic transit gloria mundi*. (*Koşarak yoluna devam eder, ihtiyar arkasından anlaşılmayan sözler söyler.*)

(*Dörtyol ağzı*)

---

* Latincedir: "Dünyanın şan ve şerefi böyle geçer."

PEER

Eh Peer! Hiç bu kadar güç bir duruma düşmemiştin! "Kendinden memnun ol" ilkesi sana taç giydirdi. Sandalın her yandan su alıyor. Şimdi yapacağın şey bir tahta parçasına sarılmaktır. Her şeye razıyım, yalnız başka artıklarla karıştırılmaya razı değilim!..

DÖKMECİ

(*Peer'i dörtyol ağzında durdurarak*) Eyyy Peer Gynt! Hani belge?

PEER

Burası dörtyol ağzı mı? Ne de çabuk gelmişim!

DÖKMECİ

Kitaptan okur gibi yüzünden okuyorum. Halin her şeyi anlatıyor!

PEER

Görüyorsun ya, sorun biraz karışık. Kendim olmaktan vazgeçiyorum. Bunu kanıtlamak çok güç olacak. Artık ondan vazgeçiyorum; ama şimdi şu yalnızlık içinde yoluma giderken vicdanımda ağır bir yük hissettim. Kendi kendime: "Peer, herhalde büyük bir günahkârsın" dedim.

DÖKMECİ

Eh eh, her şeye baştan başlıyoruz.

PEER

Evet, büyük bir günahkâr, yanlız işlediklerimle değil, düşüncelerim ve sözlerimle de. Yabancı ellerde bir cehennem yaşamı sürdüm.

DÖKMECİ

Olabilir, fakat bunu kanıtlamak için de belge isterim!

PEER

Pekâlâ! Yalnız bana biraz zaman ver. Gidip rahibi bulacağım, ona her şeyi itiraf edeceğim ve sana yerinde ve yolunda bir belge getireceğim.

DÖKMECİ

Eğer getirirsen, tabii eritilmekten kurtulursun. Ama bana verilen emir...

PEER

Eski bir belge. Tatsız ve kayıtsız bir yaşam sürdüğüm, peygamberlik rolü oynadığım, yazgıya inandığım tarihte yazılmış bir kâğıt... İzin veriyor musun?

DÖKMECİ

Evet, fakat...

PEER

Azizim, aklını başına al. Burada yapılacak daha birçok işlerin vardır. Bak, buraların havası ne güzel. Bu güzel hava burada yaşayanların ömrünü uzatır. Bir rahibin dediği gibi, "Bu yaylada ölüm çok seyrek olur!"

DÖKMECİ

Peki, öyle olsun! Öbür dörtyol ağzına kadar bekleyeyim! Daha fazla değil...

PEER

Bir rahip! Onu bulmak için ateşe atılmaya bile razıyım!

(Yoncalarla örtülü bir yamaç, yükseğe doğru uzanan dar bir yol)

PEER

Esbing, eski pabucunu yerden kaldırırken "Elbet bu da bir işe yarar" derdi. Kim derdi ki bir gün gelecek de günahlarım beni kurtaracak! Bunun da bana büyük bir yararı olmadı doğrusu. Ateşten kıvılcıma düşüyorum. Adam sen de! "yaşam oldukça umut da vardır." Ben de kendimi bu avutucu düşünceye bırakıveririm.

(Çenesine kadar ilikli rahip elbisesi giyinmiş bir zayıf adam koşarak dar yoldan iner. Omzunda bir kelebek ağı vardır.)

PEER

Kimdir o? Omzunda kelebek ağı taşıyan bir rahip! Hoppala! Kesinlikle ben yazgının şımarık bir çocuğuyum!.. Akşamınız hayır olsun rahip efendi! Yol çok fena değil mi?

ZAYIF ADAM

Evet öyle. Ama bir ruh yakalamak için neler yapılmaz!

PEER

Ya! Demek gökyüzüne gidecek biri var?

ZAYIF ADAM

Hayır, sanırım öteki yöne doğru gidiyor.

PEER

Size biraz arkadaşlık etmeme izin verir misiniz rahip efendi?

ZAYIF ADAM

Seve seve, arkadaşlığınız benim işime gelir. Ancak benim adımlarım büyüktür.

PEER

İçimde bir ağırlık var.

ZAYIF ADAM

Hadi, içinizi boşaltın da hafifleyin!

PEER

Huzurunuzda çok dürüst bir adam görüyorsunuz. Her zaman kurallara göre yaşadım. Hiçbir zaman hapse girmedim. Ama kimi kez insanın ayağı kayıyor, sendeliyor.

ZAYIF ADAM

Ne yapasın! Bu herkesin, en değerli insanların bile başına gelir.

PEER

Evet, işte bu saçmalar!..

ZAYIF ADAM

Ya! Öyle mi?

PEER

Hiçbir zaman büyük bir günah işlemedim.

ZAYIF ADAM

O halde azizim, beni rahat bırakın. Sanırım siz beni başkasına benzettiniz. Ellerime bakınca ne görüyorsunuz?

PEER

Tırnaklarınız çok uzun.

ZAYIF ADAM

Şimdi de ayaklarıma dikkatle bakın. Orada ne görüyorsunuz?

PEER

(*Bir hareketle*) Bu doğal bir ayak mı?

ZAYIF ADAM

Demek istediğim o ya!

PEER

Bahse girebilirim ki, siz rahipsiniz. Yok ama şimdi anlıyorum ki siz... Adam sen de, böyle olması daha iyi! İnsan büyük kapıdan girebilirse, arka kapı işe yaramaz, hükümdarla konuşmak adamlarıyla konuşmaktan iyidir.

ZAYIF ADAM

Elinizi verin bakayım! Siz saygın birine benziyorsunuz. Söyleyin azizim! Size nasıl yardım edebilirim? Yalnız benden para, nüfuz ve iktidar istemeyin sakın, ona gücüm yetmez. İşlerin ne kötü gittiğini düşünemezsiniz. Hiç alışveriş yok! Buraya uğrayan birkaç istisna dışında kimse ruhunu bana satmak istemiyor.

PEER

Demek şimdiki kuşak daha iyi.

ZAYIF ADAM

Hayır, tersine utandırıcı hale bile düştü. Birçoğu yeniden dökülmeye muhtaç.

PEER

Evet bu döküm işinden bana da söz ettiler. Doğrusunu isterseniz size başvurumun nedeni de bu.

ZAYIF ADAM

Çekinmeden konuşunuz!

PEER

Sizce bir sakıncası yoksa, bir şey isteyeceğim.

ZAYIF ADAM

Ayrı bir yere yerleştirilmek değil mi?

PEER

Ricamı hemen tahmin ettiniz.

ZAYIF ADAM

Sıcak bir yer.

PEER

Çok sıcak olmasın. Mümkünse ayrı bir giriş, serbest bir çıkış kapısı olsun. Şans yardım ederse kullanılabilecek bir de arka kapı.

ZAYIF ADAM

Aziz dostum, gerçekten çok üzgünüm. Bilseniz bunun gibi ne kadar çok başvuru oluyor. Her gün şu gelip geçici dünyayı terk etmeye hazır birçok iyi ruhu kabul ediyorum.

PEER

Ama benim duruşum ve davranışım dikkate alınırsa, ayrı bir kapıya az çok hakkım vardır.

ZAYIF ADAM

Günahlarınızın saçma şeyler olduğunu söylemiş değil miydiniz?

PEER

Bir dereceye kadar. Sözgelimi zenci ticareti yaptığımı hatırlıyorum.

ZAYIF ADAM

O bir şey değil! Ruh ve irade ticareti yapmış olanlar da var. Ama budalaca davranışları yüzünden istedikleri kapıyı elde edemediler.

ZAYIF ADAM

Bunların da önemi yok. Biz böyle şeylere önem vermeyiz. Başkaları edebiyat ve sanat diye çevreye daha beter putlar saçtılar. Ama kapıyı açtırmayı başaramadılar, yine eşikte kaldılar.

PEER

Ben Afrika'da peygamber rolüne girdim; onu biliyor musunuz?

ZAYIF ADAM

Yabancı diyarlarda mı? Bundan ne çıkar? Günahınız sadece buysa ve daha büyük günahınız yoksa, bütün iyi niyetime karşın, sizi yerleştiremeyeceğim!..

PEER

O halde dinleyiniz! Gemimiz batmıştı. Ben de bir enkaz parçasına sarılmıştım. İncil'de "Denize düşen bir saman çöpüne sarılır" ve "Kimse sana senden yakın değildir" diye yazıyor. Bir aşçının ölümüne yarı yarıya ben neden oldum.

ZAYIF ADAM

Bunlar hep saçma... Daha başka bir şey var mı? Şu sırada böyle sıradan konular için harcayacak zamanımız mı var sanıyorsunuz? Hadi dostum. Böyle şeyleri kendinize dert etmeyin. Eritilmeye iç rahatlığıyla razı olun. Sizi bir yerlere yerleştirmem neye yarar? Düşünün bir! Siz mantıklı bir adamsınız! İyi bir belleğiniz var, onu yadsımıyorum, ama belleğiniz size sıkıntılı, hüzün verici ve tekdüze manzaralardan başka bir şey sunmuyor. Bunlara ne gülünür ne de ağlanır. Bunlar sizi ne ısıtır ne de üşütür. Olsa olsa biraz öfke uyandır.

PEER

"Yalınayak yürüyen adam ayakkabının nereyi sıktığını bilmez" derler.

ZAYIF ADAM

Doğru, iyi ki benim ayakkabıya ihtiyacım yok. Ayakkabıdan söz ettiniz de aklıma geldi. Benim acele işim var. Adımlarımı hızlandırmalıyım. Elimde yağlı bir parça var, onunla olağanüstü bir iş yapacağım sanırım. Gevezeliğe zaman yok!

PEER

O adamın günahı nedir anlayabilir miyim?

ZAYIF ADAM

Yanılmıyorsam bizim istediğimiz başlıca koşulu yerine getirdi. Dünyaya geldiği günden beri kendi olarak kaldı.

PEER

Kendi olarak mı kaldı? Size yaranmak için bu mu gerekli?

ZAYIF ADAM

İşine göre... Önce şunu bilmelisiniz ki iki türlü kendi olmak vardır: İçsel açıdan, dışsal açıdan. Paris'teki yeni buluşu duydunuz mu? Güneşle resim çıkartmak sanatı. Bu iki örneğin biri, olumlu biri olumsuz. Olumsuzunda ışık yerine gölge görünüyor ve resim bütünüyle ters. Bilmeyen bir göz onu bozuk sanır. Oysa öyle değil. Biçim aynı; yalnız onu ortaya çıkartabilmek gerekiyor. Ruhlar da öyle, olumsuz örnekler veren ruhlar var. Böyle bir klişeyi mahvetmeye neden yoktur, bana gönderilmesi yeterli. Ben işi sürdürürüm. Bunun için kullanılacak malzemeyi de bilirim. Yıkarım, yakarım, buhar haline getiririm, böylece resim olduğu gibi kendini gösterir; olumsuzdan olumluya geçer. Yeter ki sizinki gibi yarı silik olmasın. Böyle bir durumda ne kükürt ne de potas, hiçbir şey işe yaramaz.

PEER

Peki, şimdi olumsuzdan olumluya geçireceğiniz resim kimin?

ZAYIF ADAM

Peer Gynt adın da birinin.

PEER

Peer Gynt mü? Bu Peer Gynt dediğiniz adam kendisi midir?

ZAYIF ADAM

Evet, kendisi öyle olduğunu iddia ediyor.

PEER

O halde inanınız, çünkü o yalan söylemez.

ZAYIF ADAM

Siz onu tanıyor musunuz?

PEER

Hımmm!.. Biraz. İnsan o kadar çok kimse tanıyor ki...

ZAYIF ADAM

Öyleyse söyleyiniz, zamanım çok kısıtlı. Onu son kez nerede gördünüz?

PEER

Çok uzaklarda "Cap"ta...

ZAYIF ADAM

"Cap de bone esperance"da mı?

PEER

Evet. Ama sanırım ilk hareket eden gemiye binecekti.

ZAYIF ADAM

O halde koşa koşa gidiyorum. Belki de geç kalmamışımdır. Ah bu Cap! Bana hep nefret duygusu veren bu yer, Norveçli misyonerlerle dolup taşıyor!

(Telaşla güneye doğru gider.)

PEER

Budala. Hemen tabanları yağladı. Şimdi görür gününü. Bu adamı kafese koymuş olmak ne keyif! Kendine nasıl da önem veriyor! Oysa beş para etmez! Salağın teki. Boşuna gidiyor. Hımm! Kendi kendinden defedildikten sonra, benim de durumum pek parlak değil ya. *(Bir yıldız uçar.)* Ey yıldız kardeş! Benden Peer Gynt'e çok selâm söyle! Ah, yanmak sönmek ve böyle yok olmak! *(Birden korkuyla titrer, bir sis dalgasının içindedir. Bir dakika susar ve sonra bağırır.)* Burada kimse yok mu? Bu uçurumda da kimse yok! Gökyüzünde de mi kimse yok? *(Az daha öteye gider şapkasını yere atar ve saçlarını çeker sonra biraz rahatlar.)* Demek insan bu kadar zavallı bir halde korkunç karanlıkların boşluğuna dönüyor. Sevgili toprak! Boşuboşuna çimenlerini çiğnediğim için beni bağışla! Güzel güneş! Aydınlığın ve sıcaklığın öyle bir odaya girdi ki, orada yaşam bulacak, sana hoş geldin diyecek kimse yoktu. Hiç kimse senin güzelliğini dile getiremedi. Ah; sevgili toprak, güzel güneş! Annemi beslemek ve aydınlatmakla ne budalalık ettiniz! Doğa çok savurgan, ruh çok cimri. Dünyaya gelmiş olmak yanlışını yaşamıyla ödemek çok ağır bir şey... Bir kere daha kayalıkların tepesine tırmanıp güneşi doğarken görmek istiyorum, vaat edilmiş topraklara baka baka gözlerimin ışığını tüketmek

istiyorum. Ondan sonra kar yığınları üstüme yıkılsın ve mezarımın üzerine şu sözcükler yazılsın: "Burada kimse gömülü değildir." Ve ondan sonra... Ondan sonra!.. Ne olursa olsun!

(Kilseye gidenlerin sesi)

Gökten ışık getirdi,
Melekler bugün bize.
Sevinip şükredelim,
Gün doğdu hepimize.

Yükselen seslerimiz,
Tövbe etsin günaha.
Hep bir araya gelip,
Şükredelim Tanrı'ya.

PEER

(Korkudan iki kat olarak) Hayır hayır, oraya bakmak istemiyorum! Orası boş ve karanlık. Ah ölümünden çok önce ölmüş olmaktan korkuyorum. *(Çalılıkların arasına kaymak isterken, birdenbire dörtyol ağzına geliverir.)*

DÖKMECİ

İyi akşamlar Peer Gynt, günahlarının itirafına ait belgen nerede?

PEER

Bir rahip bulmak için çok çaba harcadım. Buna inanır mısın?

DÖKMECİ

Bulamadın mı?

PEER

Kuş avcısından başka bir şey bulamadım.

DÖKMECİ

Sen bilirsin. Süren doldu.

PEER

Her şey bitti! Ölüm duygusu. Baykuş sesini duyuyor musun?

DÖKMECİ

Hayır, sabah duası için çanlar çalıyor.

PEER

(Parmağıyla göstererek) Bu aydınlık nedir?

DÖKMECİ

Küçük bir kulübede yanan sıradan bir mum.

PEER

Bu ses nereden geliyor?

DÖKMECİ

Bir kadın sesi, şarkı söylüyor.

PEER

İşte günahlarımın belgesini alabileceğim yer! İşte şimdi oradan sana istediğin belgeyi getireceğim.

DÖKMECİ

(Kolunu yakalayarak) Hadi, işlerini yoluna koy! *(Çalılıklardan çıkmışlardır bir kulübe önünde dururlar, gün doğmaya başlar.)*

PEER

İşlerimi, işte burada yoluna koyacağım! Artık evindeyim! Çekil karşımdan! Hadi yoluna! Senin dünyan, olduğundan yüz kere daha büyük de olsa beni ve günahlarımı içine alamaz.

DÖKMECİ

Hadi Peer Gynt! Seni üçüncü dörtyol ağzında bekleyeceğim. Ama o zaman artık! *(Geri çekilir ve uzaklaşır.)*

PEER

(Kulübeye yaklaşarak) İnsan ne yöne dönse hep aynı şey. (*Durur.*) İnsanın bütün dünyayı dönüp dolaştıktan sonra ölüm halinde evine dönmesi ne acı. *(Birkaç adım atar sonra tekrar durur.)* Eğri çizgi bana "Gez dolaş" demişti. Hayır, bu kez yol nasıl olursa olsun artık dosdoğru gideceğim! *(Eve doğru hızla gider. O anda Solveig pazarlık giysisini giyinmiş, elinde mendile sarılı bir dua kitabı, öbür elinde bir baston, tatlı bir yüzle kulübeden çıkar. Peer kapının eşiğine kendini bırakarak)* Karşında bir suçlu var! Onu sen yargıla!

SOLVEIG

O! O! Evet ta kendisi! Çok şükür Tanrım. *(Yarı karanlıkta Peer'i bulmak için elleriyle araştırır.)*

PEER

Şikâyet et! İşlediğim suçlar, yaptığım haksızlıklar için bana sitem et!

SOLVEIG

Benim biricik sevgilim! Ben senin hiçbir haksızlığını bilmiyorum! *(Yine elleriyle araştırır ve sonunda Peer'i bulur.)*

DÖKMECİ

(Kulübenin arkasından) Hadi Peer! Belgeyi bekliyorum!

SOLVEIG

(Yanına otururak) Oo Peer! Sen benim yaşamımı bir aşk nağmesi yaptın! Çok şükür ki seni yine yanımda görüyorum. Seni buraya gönderen Tanrıma bin kere şükür!

PEER

Ah sen ah, benim işim bitik!

SOLVEIG

Sana yardım edecek biri var.

PEER

(Gülerek) İşim bitik benim. Bilmeceyi çözmeyi bilirsen, belki kurtulurum.

SOLVEIG

Bilmece mi? Neymiş o, söyle!

PEER

Evet söyleyeceğim. Beni dinle! Sen görmeyeli Peer Gynt neredeydi? Bana söyleyebilir misin?

SOLVEIG

Nerede miydi?

PEER

Evet neredeydi? Bunu söylemezsen, geldiğim yere gitmem, uçuruma sürüklenmem gerekecek.

SOLVEIG

İmanımda, umudumda, aşkımdaydın!

PEER

(Bir sıçrayışta geri çekilir.) Neler söylüyorsun? Ah, sus? Bunlar okşayıcı sözler: Yalnız yaşayan, yaşamı senin yaşamınla var olan, bir de anası olan çocuktan söz ediyorsun!

SOLVEIG

Elbette, o benim çocuğum. Babası da her suçu bağışlayandır.

PEER

(Gözleri parlar ve bağırır.) Annem! Karım! Zavallı masum kız beni sakla! Beni göğüsüne sakla!

(Solveig'e yaklaşır, başını göğsüne dayar ve saklar. Uzun bir sessizlik, güneş doğmaya başlar.)

SOLVEIG

Uyu artık rahat et sevgili yavrucağım,
Senin beşiğin olsun benim sıcak kucağım.

Hep ana kucağında çocuk oynayıp güler,
Uzun mutlu bir yaşam böyle beraber geçer.

Dudağında bir gülüş, daldı çocuk uykuya,
Yaşam böyle ne tatlı, uyu sen doya doya!

Çocuk yorgun başını şimdi göğsüme eğdi,
Bir ömür böyle geçti, artık sonuna değdi.

DÖKMECİ

(Kulübenin arkasından seslenir.) Öbür dörtyol ağzında yine karşılaşacağız Peer! O zaman görürsün... Bundan başka bir sözüm yok.

SOLVEIG

(Daha yüksek sesle ve güneş ışıkları altında)
Bırak nazlı başını böyle göğsümde kalsın,
Acıları dinlesin hoş bir rüyaya dalsın!